

פרוזה
דיוויד
לייטון
הרודן

דייוויד לייטון

הרודן

דייוויד לייטון

הרודן

מאנגלית: אינגה מיכאלי

סימנים • ידיעות אחרונות • ספרי חמד

David Layton
THE DICTATOR

דייוויד לייטון
הרודן

Translated by: Inga Michaeli

עורכת אחראית: יפה סימן טוב

עריכת תרגום: מיכל אסייג
עיצוב העטיפה: עדה רוטנברג
עימוד: גרינהויז — הרצליה

רח' לורד ביירון 12, תל אביב
E-mail: yaffa.simanim@gmail.com

ולמשכל — הוצאה לאור
מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד
ת.ד. 445, ראשון לציון 7511001
E-mail: info@ybook.co.il

Printed in Israel 2018 נדפס בישראל תשע"ט
ISBN 978-965-564-754-9 דאנאקוד 362-5951 | מסת"ב

לאנסטסיה, באהבה

1

אהרון ניקה אמש את שיניו של אביו. לקרל היו שיניים תותבות, ואהרון אפילו לא ידע זאת עד שאביו עבר לגור בדירתו.

אהרון הניח ששיניו של אביו היו צהובות מטבען, אבל אתמול בבוקר, לפני שקרל תחב את התותבות לפיו, הבחין פתאום בקריסה המפחידה של פני אביו, כאילו כוח הכבידה היה אגרוף, והמראה הזה הזכיר לו עד כמה אלים היקום, ושאם רק נאבד את סוללת המגן הזעירה ביותר בגופנו, אנחנו עלולים לקרוס לתוך עצמנו.

המראה הטריד את אהרון עד כדי כך שמיהר אל בית המרקחת כדי לקנות מברשת לשיניים תותבות, וכשאביו נרדם, קרצף אותן בכיור שבחדר האמבטיה.

אהרון החזיק את החניכיים מפלסטיק ורוד בידיים עטויות כפפות גומי. אף שאביו הזניח אותן בזמן האחרון, ניכר היה בתותבות שהן מאיכות גבוהה — הגוון היה מדויק מאוד והשיניים עצמן פרופורציונליות להפליא, כלומר דיס־פרופורציונליות להפליא, חיקוי מקצועי מאוד לשיניים אמיתיות שעדיין נותרו בפיותיהם של גברים מסוימים. לאחר שצחצח אותן, השליך את השיניים התותבות לתוך כוס מים, קרע שקית של נייר שעווה והוסיף למים טבלייה שניקתה את רובד השיניים וחיסלה גם את שאר החיידקים, שאהרון השתדל בכל מאודו שלא לחשוב עליהם. הוא הרגיש צורך לשטוף את הכוס בעצמו לפני שהניח אותה על שידת הלילה של אביו, כי לא רצה לזהם את מדיח הכלים.

התהליך כולו עורר בו גועל, אבל בבוקר, כשיצא אביו מחדר השינה ובפיו מערכת של שיניים נקיות, מבלי לדעת מי ניקה אותן ביסודיות כזאת, אהרון נמלא תחושה מוזרה של שביעות רצון.

"ארוחת בוקר?" שאל אהרון.

"קפה."

"מה אתה רוצה לאכול?"

"שום דבר."

אהרון החליק בכל זאת פרוסת לחם לתוך המצנם.

כך התנהלו העניינים בבקרים האחרונים, אביו ביקש רק קפה ואהרון הוסיף גם לחם קלוי עם ריבה וחמאה, אבל היום היה שונה מהימים האחרים. היום הוא טס ללונדון, ואמור להשאיר את אביו בדירה. בדירה **שלי**, הזכיר אהרון לעצמו.

רק לפני ימים אחדים השאיר קרל את התנור דולק בדירתו שלו, והפעיל את גלאי האש. ייתכן שוועד הדיירים היה מתייחס לסיפור כולו כאל תקרית מצערת ותו לא, אלמלא איחר אביו בתשלום דמי הוועד החודשיים שלו. הוא ידע שיהיה עליו לטפל גם בזה כשיחזור הביתה, משימה שציפה לה באותה התלהבות כמו לניקוי שיניו של אביו, אבל לעת עתה לא היתה לו שום כוונה להפוך את סדרי עולמו למענו.

אהרון השליך למחבת כמה נקניקיות, לא אותן "תולעים לבנות ושמנות", כפי שקרא אביו בזלזול לנקניקיות של ארוחת הבוקר האנגלית, אלא נקניקיות אמיתיות עם פלפל שחורך את הלשון. הוא שבר כמה ביצים, טיגן אותן בשומן הנקניק ולאחר מכן הגיש את התבשיל כולו לאביו, שכבר ישב ליד השולחן וחיכה בקוצר רוח. אף שהיה גבר בשנות התשעים לחייו, עדיין היה לו תיאבון בריא.

"סעודה אחרונה," אמר קרל למראה ארוחת הבוקר.

"זו לא סעודה, זו ארוחת בוקר," תיקן בנו וטיגן לעצמו ביצה במחבת נפרדת.

הוא קלה כמה פרוסות לחם נוספות והתיישב ליד אביו. הם אכלו בדממה כי לא היה עוד מה לומר, השיחה ביניהם נָדַמָּה ביום שאביו עזב אותו ואת אמו לפני כארבעים שנה, אולי אפילו קודם לכן. קרל שמר על מרחק מהכול, גם מהאוכל שלו. הוא לא רכן מעליו, אלא הושיט את ידיו מרחוק עם הסכין והמזלג, שעליו שיפד ויצר מבנים אדריכליים מדויקים של ביצים, נקניקיות ועגבניות, צריכה מסודרת להפליא שעוררה בבנו סלידה קשה.

אהרון התבונן באביו, שנגס באוכל בשיניים שהוא עצמו ניקה וחיטא אמש. אילו רק ידעת עד כמה הקשר בינינו אינטימי, חשב אהרון. אם סודות הם הדבק שמאחד משפחות, הם היו כנראה המשפחה הקרובה ביותר בעולם.

"מה הריח הזה?" שאלה פֶּטְרָה, שיצאה מחדרה ושפשפה את קורי השינה מעיניה.

אהרון נדהם לגלות שבתו התעוררה מוקדם כל כך בבוקר יום ראשון. אביו נהג להשכים קום, אבל אפילו נוכחותו במטבח, מעט אחרי שבע, היתה בלתי צפויה. נדמה ששניהם התעוררו מוקדם בכוונה תחילה, כדי להתריס נגדו.

"רוצה קצת?" שאל אהרון את בתו והצביע על הנקניקיות של סבה.

"לא נראה לי."

פטרה היתה צמחונית כמו אביה, לפחות עד שמלאו לה ארבע־עשרה, אז נפרד מאמה. אחרי הגירושים היא החלה לאכול בשר, כביכול כדי לנקום בו, אבל הוא שמח לגלות שדברים מסוימים נותרו מבחינתה **פַּרְבּוֹטֶן**, אסורים.

"בוקר, סבא." פטרה גהרה מעל קרל והדביקה נשיקה על לחיו.

גילויי חיבה כנים ופשוטים כאלה עדיין הבהילו את אהרון, שלא זכר אם אי־פעם קיבל נשיקה כזאת מאביו. הם עוררו בו תחושה שהוא זר.

דירת שלושה החדרים ששכר לאחר גירושיו היתה אמורה להספיק לו ולבתו, כשבאה לישון אצלו מדי פעם. לא עלה בדעתו שגם אבא שלו יישן אצלו כי עד לפני שבוע, מחשבות מכל סוג שהוא על אביו היו נדירות ביותר.

כעת, כשקרל ישן בדירה, נאלץ אהרון לישון על הספה בכל פעם שפטרה הגיעה לביקור.

"רוצה שאכין לך ביצים?" שאל.

פטרה הבחינה במזוודה הארוזה ליד הספה. "מתי אתה נוסע?" שאלה, אף שידעה היטב את התשובה לשאלה.

"בעוד עשרים דקות."

פטרה הציצה מבעד לדלת ההזזה מזכוכית. עננים אפורים כמתכת צפו בשמים כמו ספינות מלחמה שהוצאו משירות. בשל צרכיו של אביו הקשיש, וסת החום בדירה כוון לעשרים ושמונה מעלות מחניקות. גם בלילות הקרים ביותר השאיר אהרון את החלון פתוח, והאוויר של סוף ספטמבר היה הקלה מבורכת.

"אני רוצה רק קפה," אמרה בתו.

אהרון הסתייג, אבל גם לא התכוון להכניס בשבילה לחם למצנם, כפי שעשה בשביל אביו. בגיל שש־עשרה, פטרה יכלה לאכול — או לא לאכול — כל מה שרצתה. לכן היא צרכה בשר, שתתה קפה, המתיקה בסוכר לבן, ובאופן כללי דחתה כל ערך שהיה חשוב לאביה.

הוא מזג לה קפה. היא שתתה אותו שחור, כאילו דילול כלשהו היה גורע מבגרותה, אבל כשהושיט לה את הספל, היא שלחה יד לקופסה של קוביות סוכר עטופות בנייר שקרל הביא איתו לדירה, והפילה שתי קוביות לתוך הספל שלה, בדיוק כמו סבה. אהרון זכר שבתור ילד נהג לקנות את הסוכר לאביו, ונדהם לגלות שעדיין מייצרים קוביות סוכר כאלה. לא משנה עד כמה היה עסוק, אהרון השתדל תמיד להכין לבתו ארוחות טריות ובריאות כמיטב יכולתו. היא אימצה את הצמחונות כמו בחמת זעם, עיקמה את אפה אל מול צחנת הבשר והביעה את מורת רוחה מהמוסר המפוקפק של אמה. זה יצר ביניהם מעין ברית, סימן להבנה הדדית שאהרון לא ניסה כלל לדכא. הוא רצה להיות אבא טוב. לא, זה לא מדויק. הוא רצה להיות אבא נפלא. לרוע המזל, הוא לא חזה את האפשרות שהצידוד בבתו עלול להפוך אותו לבעל גרוע. הוא מעולם לא מצא את האיזון הנכון. הוא ניסה להעניק חינוך שונה לגמרי מזה שקיבל, ונדמה שתוך כדי כך הוביל בדיוק למה שניסה למנוע.

"אני נוסע לשלושה לילות בסך הכול," אמר, אף שגם זה היה ידוע לבתו, כמו מועד נסיעתו.

"אתה טס אלפי קילומטרים רק כדי לדבר על התחממות כדור הארץ ועל הסביבה. אתה לא חושב שזה קצת צבוע?"

אהרון בהה בחשדנות בצלחת הריקה שלו. הוא יאכל שוב בטיסה, יגישו לו שתי ארוחות לפני שינחת בהית'רו, והוא יזמין גם מיץ תפוזים עם קרח, פינוק קטן שהרשה לעצמו רק כשהיה באוויר. המטוס, הוא כבר אמר לעצמו, ימריא איתו או בלעדיו, כך שזה לא יפתור שום דבר גם אם יישאר בבית. הוא יכול לרכוש מראש קיזוז פחמן — כפי שהציעה לו חברת התעופה — אבל למען האמת הרגיש שזו רק עוד דרך לחלץ ממנו כסף, כמו תשלום נוסף עבור כבודה, וחוץ מזה, הוא לא היה מהפעילים שנאבקים נגד התחממות כדור הארץ. בעירייה התקבלה באחרונה ברוב מכריע החלטה לסלול בטורונטו שבילי אופניים, והוא היה בדרכו ללונדון לא כדי לשאת נאום או להקשיב להרצאות, אלא כדי להתייעץ וללמוד כל מה שאפשר על רשת השבילים המתרחבת והולכת שהותקנה בעיר.

כמה שנים קודם לכן הועלתה הצעה לגבות אגרת גודש מנהגים שמגיעים למרכז העיר, ואהרון טס גם אז ללונדון כדי לבחון את אגרת הגודש שהונהגה בבירת אנגליה, אך לאחר שראה סביבו רק מרצדס, אאודי, רולס רויס ולימוזינות שחצו את מרכז לונדון לאורכה ולרוחבה, הביע הסתייגות מהטלת מסים שרק העשירים יוכלו לשלם.

שבילי אופניים נראו לו דמוקרטיים יותר ובריאים הרבה יותר, ואפשר לכפות אותם במידה הנכונה. ביטולם של מסלולי נסיעה בשני הכיוונים השפיע על כל הנהגים באופן שווה, והשבת הנדל"ן היקר לרוכבי האופניים תרמה לעיר טובה וירוקה יותר עבור כולם. ברגיל היה מצפה מפטרה שתסכים איתו, אבל כמו עם הצמחונות, היא פנתה נגדו ומאותה סיבה בדיוק.

"אתה רק רוצה להכריח את כולם לרכוב על אופניים, אבא."

האופן שבו בתו תיארה אותו כרודן קטן הרגיז אותו.

"אני רוצה שלכולם תהיה אפשרות בחירה," אמר.

"אבל אתה מכריח אותם לעשות משהו אחר. אנחנו בטורונטו, כאילו בקנדה, זוכר? מי בכלל רוצה לרכוב על אופניים בינואר?"

בשנים עברו הוא ופטרה דיוושו להם ברחבי העיר, אדישים לגמרי לכפור ולקור, ממש כמו מכוניות הפאר של מרכז לונדון לאגרת הגודש. בעיני רוחו עדיין ראה את עלי השלכת מתעופפים באוויר מאחורי גלגלי העזר שלה, ולאחר שהסיר אותם, גם את התלם שהותירה אחריה בשכבת השלג הדקה. פטרה מעולם לא ביקשה לעצור, גם לא כשהגיע השלג הכבד, והם המשיכו לרכוב בשמחה עד שאמה התעקשה שהגיע הזמן לאחסן את האופניים לקראת החורף.

לא השלג והכפור מנעו בעדם מלרכוב יחדיו. וגם שבילי אופניים ייעודיים לא היו מתקנים את המצב. נהיגה החליפה זה מכבר את העניין שלה ברכיבה על אופניים. הוא וגרושתו האצילו את האחריות על בית ספר מקצועי לנהיגה. תשלום למורה מיומן לנהיגה היתה לטובת בתו וחסכה גם כסף על ביטוח, אך ככל שניסה לשכנע את עצמו שזה נכון, אהרון ידע שהחמיץ חוויה מכוננת.

בפעם האחרונה שישב לצדה במכונית והיא ישבה מאחורי ההגה, התבונן אביה בכישורי הנהיגה החדשים שלה בפליאה, והבטיח לעצמו בו במקום שילווה אותה למבחן הנהיגה הבא שלה. רישיונה הטרי של פטרה אפשר לה לנהוג אך ורק בלוויית מבוגר. המבחן הבא, אם תעבור אותו, יאפשר לה לנהוג ללא מלווה בעל רישיון. זה יהיה צעד גדול לקראת בגרות מלאה. והנה במקום לכבד את הבטחתו לעצמו, הוא מתכונן לנסוע ללונדון.

הוא שכח לרשום את התאריך ביומנו, אולי מתוך תחושת ביטחון מזויף שיזכור אותו, ונדמה שאיזה כוח זדוני היה נחוש בדעתו שהנסיעה הקצרה שלו אל מעבר לים תהיה במקביל למבחן הנהיגה של בתו. אולי הוא לא רצה שתתבגר, שתאבד לחלוטין את התלות שלה בו, לפחות לא עכשיו, כשעדיין לא היה בכוחו להעריך במלואם את הרגעים הללו שחולפים ביעף. כי אף פעם אין עוד הזדמנות נוספת ללמד את הילדה שלך לרכוב על אופניים או לנהוג במכונית או לצורך העניין, להיות אבא טוב.

אהרון קם מהשולחן מבלי להוריד את צלחתו, הרים את שתי הכריות מהספה וניגש אל הארון. בכל פעם שישן על הספה, הוא הרגיש חשוף.

"המטפלת תגיע בעוד כמה דקות," אמר, פותח את דלת הארון ודוחף את הכריות במדף העליון. היו בארון כריות נוספות, לצד סדינים ומגבות רחצה, מגבות לפנים ובקבוקי שמפו,

ואפילו מסכה עם שנורקל — כולם מחוצים ומבולגנים באופן שהעיד על כאוס מוחלט. בתחתית הארון היו ערמות של נעליים שאהרון ופטרה למעשה כבר לא רצו לנעול יותר. הוא ידע שיצטרך לסלק אותן.

אהרון חזר אל הספה, הרים את מזוודתו והניח אותה ליד דלת הכניסה.

"אני אחכה למטפלת. אתה יכול ללכת," אמרה לו פטרה.

"אני אחכה איתך."

בתו ואביו מצאו משום מה שפה משותפת, והוא הרגיש כי יהיה זה הוגן לומר שחיבתם ההדדית התבססה לא מעט על סלידתם ממנו. אהרון היה מוכן גם להודות שהוא מקנא בקשר בין השניים, קטנוני ככל שזה נשמע.

"אתה לא חייב."

ואני גם לא רוצה, חשב אהרון. אבל ברור שהוא חייב. הוא החליט לחכות, כי זה מה שעושה בן טוב, בן אחראי.

פעמון הדלת צלצל, ואהרון ניגש לפתוח למטפלת, אישה מזרח אירופית שהציגה את עצמה ברשמיות החפוזה של מי שהוכשרה להתמקם בזריזות בעולמם של אנשים זרים.

"בוקר טוב, מר קאופמן," אמרה המטפלת, אינה פונה אל אהרון כי אם אל קרל, שהנהן קלות.

אהרון הושיט את ידו אל המזוודה שלו. השעה היתה מאוחרת, והוא ידע שעליו להיות כבר בדרכו לנמל התעופה.

"נתראה כשאחזור," אמר לשניהם.

הוא ציפה שאביו יפגין כלפיו עניין דומה לזה שגילה במטפלת שלו, אבל האיש הזקן קם מכיסאו. אהרון, שהתקשה להשיב לו באותה מטבע, המשיך להחזיק את המזוודה בידו ונותר נטוע במקומו. גם מחוות הידידות של אביו היו כמו טילים ארוכי טווח, כאלה ששוגרו ממרחק כה רב עד שאהרון אפילו לא שם לב שהם מגיעים. הם היו ונותרו זרים מבוישים, בלי שמץ של הבנה ביניהם, ממש כשם שהיה לפני שנאלצו לחלוק אותה קורת גג. כמה ימים לעולם לא יפצו על עשרות שנים אבודות, חשב אהרון, ומסוכן היה לחשוב אחרת. הוא יפתור הכול כשיחזור הביתה. אביו יעבור בקרוב לבית אבות, והוא עצמו יקבל בחזרה את חדר השינה שלו ואת בתו. אכן יש להם בעיות, אבל לאיזה הורה לילד מתבגר אין בעיות?

"צר לי שאני מחמיץ את מבחן הנהיגה שלך," אמר לפטרה כשהצטרפה אליו ליד דלת הכניסה.

"אתה חושב שזאת הבעיה, אבא?"

"אני חושב שזו הסיבה שאת כועסת עלי. ואת כועסת בצדק."

"אל תדבר איתי על צדק, אבא. לא כשאתה מתייחס לסבא כמו אל כלב שאפשר להשאיר בכלבייה וללכת."

"הוא לא בכלבייה. הוא בדירה שלי. יש לו מטפלת. ויש לו גם אותך."

אהרון פסע כמה צעדים לאחור ועמד כעת מחוץ למפתן הדירה, מחוץ להישג ידם של אביו

ושל בתו. כל מה שעשה היה לא בסדר, הכול היה מטופש וצבוע. היא לעגה לו על שבילי האופניים, היא אכלה בשר והיא דיברה אליו כאילו היתה החכמה מבין שניהם. עצם העובדה שהיה בן גרוע נתנה בעיניה גושפנקה לכך שהוא גם אבא גרוע. הוא הבטיח לה, ובכל זאת בחר בעבודה על פני המשפחה. נכון, הוא באמת פישל, אבל לא כמו אבא שלו, שעליו פטרה טרחה להגן. גם זו היתה מעין בגידה, גם זו היתה בחירה באחד על פני האחר.

מסיבה כלשהי, עברו של סבא לא היווה בעיה. בילדותה בילתה זמן כה מועט בחברת סבה, עד שיכלה לעצב אותו ככל שדמיינה בעיני רוחה.

"אני חייב ללכת," אמר אהרון.

"נוסע להציל את העולם?" קרא אחריו אביו, רק כדי להיות בוטה.

נוסע לברוח ממך, חשב אהרון, רגע אחרי שפטרה כבר טרקה לו את הדלת בפנים.

האוויר הלח של אנגליה חסר אותה רמיזה לנוקשות הקפואה של החורף שירדה כבר על טורונטו. בחוץ היה חשוך. כשטס הבוקר מזרחה, הוא נמלט לא רק מבתו ומאביו אלא גם מהשמש. אהרון השאיר את חלון המונית פתוח עד שעלו על הכביש המהיר המוביל ללונדון.

רק לאחר שאטם את עצמו, טלפן לבתו, אבל היא לא ענתה. הוא התקשר למטפלת שאמרה שהכול בסדר ושאלה אם הוא רוצה לשוחח עם אביו. אהרון אמר לה שלא, ואחר כך כתב מסרון לפטרה כי זו היתה הדרך היחידה לתקשר איתה.

אבא שלך נחת ומוסר דרישת שלום. נשיקות

זה נשמע עלוב, אולי אפילו מעורר רחמים, אבל הוא שלח את המסרון בכל זאת. ממילא שום דבר שיעשה או יאמר לא יישא חן בעיניה.

הוא הזמין חדר באחד מאותם מלונות שעובדיהם היו בינלאומיים לא פחות מהאורחים שלנו בהם. האישה בקבלה הגיעה מהיכנשהו במזרח אירופה, והאיש שהציע להעלות את התיקים שלו לחדר הגיע ממקום נידח עוד יותר, היכנשהו במזרח הרחוק, אולי פקיסטן או הודו או בנגלדש. הבריטים בחרו לעזוב את האיחוד האירופי, ואהרון תהה מה יקרה כעת לכמה מהמהגרים הללו, מה יקרה ללונדון עצמה. הרי מחצית מהאנשים שהתגוררו בעיר היגרו אליה ממקום אחר, והעיר שהיתה לבית תהפוך פתאום למקום זר.

החדר היה אפרפר אך מסוגנן, עם נוף חלקי להייד פארק, שהיה כעת רק כתם שחור שרוע לרגליו, כמו האוקיינוס האטלנטי שמעליו טס לפני כמה שעות. הוא התכונן לישון. מחר הוא יצא לסיור באתרים שונים בחברת מהנדסי העיר ופוליטיקאים מקומיים. תוכנית האב לסלילת שבילי האופניים כבר היתה מוכנה, ובדרום לונדון גם החלו לסלול את המעגל הראשון של כבישים מהירים, נדבך נוסף ברשת כבישים מסועפת שתקשר בין מרכז לונדון לשכונות החיצוניות לה. בקרוב מאוד, כל העיר האדירה הזאת תהיה מרושתת, וכך גם טורונטו. והוא, אהרון, ייקח חלק בכל ההתחדשות הזאת, דבר שעורר בו תחושה נהדרת.

לא, הוא לא נסע להציל את העולם, כפי שהעיר לו הבוקר אביו בזלזול, אבל זו לא היתה

המטרה שלו מלכתחילה. כיועץ מדיניות בכיר לממשלה המחוזית של אונטריו, הוא בסך הכול ניסה לשפר את העולם, ולו במעט. הוא לא היה נבחר ציבור שנקש על דלתות ופיזר הבטחות שאין שום דרך לכבד. הוא ישב מאחורי מכתבה וכתב ניירות עמדה שאפשר היה, בעת הצורך, לזרוק לפח לו התברר שהם לא זוכים לאהדה בקרב אלו שפתחו את הדלתות.

זה היה שם המשחק, ואהרון הרגיש שהוא שחקן מצוין. הוא נמצא בלונדון, לא? רגע לפני ששקע בשינה, דמיין לעצמו שבילי אופניים נמתחים ברחובות העיר ותופרים את העולם.

כשניעור משנתו למחרת בבוקר, אהרון הופתע מהאור הבוהק, הים־תיכוני כמעט, שהתפרץ פנימה מבעד לחלון. הפארק מתחתיו, כה חשוך ומסתורי בליל אמש, נראה כמו ים ירוק ומסמא. הוא שטף את לונדון כמו קו מפלס גבוה של שגשוג. אהרון התלבש ויצא החוצה, ויתר על ארוחת הבוקר במלון ובחר בבית קפה באחד הרחובות הצדדיים. האיש ששירת אותו היה בריטי ממש כמו האישה שמסרה לו את המפתח לחדרו אתמול בלילה. האנשים האלה, אזרחי אירופה, כבר לא יהיו בקרוב נתיני בריטניה הגדולה. לו היה אדם מסוג אחר, היה מתעניין ושואל אותם איך הם מרגישים ומה הם מתכוונים לעשות בנדון. האם הם מרגישים שייכים, או שאולי הם רואים בעצמם אורחים? ומה עם אהרון, שהחזיק בדרכון קנדי, מקושט בסמל מצועצע ומסובך יתר על המידה, כולל אריות, חד־קרנים, וגם דגל יוניון ג׳ק אחד שקל מאוד להבחין בו. לאהרון לא היתה כלל מורשת אנגלית, אבל המדינה שבה נולד היתה חלק מחבר העמים הבריטי, והדפיסה על שטרות הכסף שלה את דיוקנה של המלכה. היא הגיעה לביקור כשאהרון היה ילד, וכדי לקדם את פניה הוציאו את כל התלמידים לרחוב.

הם עמדו לפני גדר בית הספר, לאורך רחוב עם בתי לבֵנים נמוכים מצדו האחר, מסוג הבתים שאביו נהג לבנות, והמלכה חלפה על פניהם בשיירה ונופפה לקהל באדישות.

גם אביו, כמו המלכה, הגיע מאירופה. הוא נחת בקנדה אחרי המלחמה והפך לקבלן זעיר, כחלק מהלהט שלאחר המלחמה להרוס את ההיסטוריה — טבעית ומלאכותית כאחד — בהפקרות חסרת מעצורים. יערות נכרתו ואדמות חקלאיות הולאמו כדי לפנות מקום לפרוורים חדשים. בניינים ישנים ומרשימים במרכז העיר נעקרו ממקומם כמו שיניים רקובות והוחלפו במבנים גבוהים, נוצצים וזקורים מדי. לאביו לא היתה שום זיקה לעבר, לא היה לו כל עניין בו; הוא פשוט דרס אותו בדחפור.

אביו לקח אותו פעם — ככל שאהרון זכר, רק פעם אחת — אל אחד מאתרי הבנייה שלו והראה לו את הקרקע הרמוסה שהצמיחה קרשים מתים במקום עצים פורחים. אהרון תהה תמיד מה ביקש אביו להראות לו. הביקור לא החדיר בו גאווה על הישגיו של אביו. קרל היה רציני ומיושב מכדי להסתפק ברברבנות פשוטה, אבל גם תכליתי מדי באופן שבו חבט בידו הקפוצה את הקסדה המיניאטורית על ראשו של אהרון. הוא ודאי רצה להראות לו משהו, אך נדמה שדעתו היתה מוסחת מכדי להשלים את המשימה, והוא השאיר את בנו לבדו שוב ושוב כשפנה להתייעץ עם הגברים שעבדו באתר. אולי זה היה הלקח — שהאדם תמיד לבדו? שאסור לו לסמוך על איש, גם לא על אביו? במיוחד לא על אביו.

אהרון עמד לבדו וחיכה, ופתאום הבחין בציפור שצפה לה בתוך שלולית גדולה של מים

עכורים. הוא הסיר את הקסדה שקרל הניח על ראשו ואסף בה את הציפור, בתקווה להחיות אותה.

"היא מתה," אמר לו קרל כשחזר אליו, גם בשעה שהציפור פרכסה פרכוס אחרון בניסיון לשרוד. אהרון רצה לקחת את הציפור הביתה ולרפא אותה, אבל אביו ידע שאין תקווה. "זו רק ציפור," אמר, ובאותו רגע הרגיש אהרון שאביו הוא שאחראי למותה.

אנגליה, ואותה אירופה שממנה הגיע אביו, שוב פרפרה. פליטים זרמו לתוכה וחצו גבולות, ואיש לא ידע מי שייך ומי לא. יועצי מדיניות בכירים לא היו אמורים להעלות לנגד עיניהם רעיונות רומנטיים, בוודאי לא לעיני השרים ששירתו.

עיצוב הרחוב של לונדון הרשים אותו מאז ומתמיד, למשל האופן שבו עמודי המחסום השחורים שחצצו בין הכביש למדרכה היו כולם זקופים להפליא וחפים מפגמים. ספסלי הפארק והמתרסים, השילוט המצוין ופנסי הרחוב לא נראו כאילו נרכשו בחנויות המציאות של ערי צפון אמריקה. עוד לפני שהבין מה הוא עושה, פנה אהרון לכיוון הנהר.

היה זה בעיצומה של שעת העומס, והרחוב היה חנוק ממכוניות ועמוס ברוכבי אופניים מתנשפים, אם כי פחות מכפי שציפה לראות ביום שטוף שמש. הוא ידע שיידרש לו זמן רב כדי לחזור למלון, ועל כן פנה ללכת על הפס הכחול של שביל האופניים הייעודי לכיוון אֶמבָּנקמֶנט, הכביש והטיילת שלאורך גדת התמזה, ואל פגישת הבוקר שלו. הוא הגיע מוקדם, התיישב על ספסל והתרשם מנופי התמזה. היו שטענו שדגי סלמון משריצים כעת בנהר. אֶמבָּנקמֶנט היה הרבה יותר מהכביש המהיר לאורך הנהר. מתחת לרגליו נמתח אחד מצינורות הביוב האדירים בעולם, שנבנה כדי לנקות את העיר מהזוהמה והלכלוך שהצטברו בה מאות שנים. ומאז כבר אין עוד הצפות מכיוון התמזה, אין עוד מי שופכין שמתערבבים במימיו המצחינים, וגורמים לכולרה ולמחלות כרוניות. במקום זאת יש שדרה אלגנטית של פנסי גז, אנדרטאות, מעקות, וכעת גם שבילי אופניים.

הוא נפגש עם קבוצה של מהנדסים, פוליטיקאים מקומיים וכמה נציגים מהתקשורת, הצטרף אליהם לסיור בנתיבי האופניים המתוכננים של העיר, ושמע על העלויות הצפויות ועל ההחלטות שהתקבלו בדרגים הפיננסיים והפוליטיים. הם דיברו על בדיקות ההיתכנות הנרחבות לניהול התנועה, על ההיקפים הצפויים ועל נתוני הצמצום בפליטת גזי חממה, ואהרון ספג את כל מה שנשמע לו שימושי לשאיפותיו.

"אתה נראה קצת המום."

האישה שדיברה היתה אשת תקשורת. היא עקבה אחר המתרחש כשעל פניה חיוך מהסוג שמוחו פירש כמסוכן. הוא עשה כמיטב יכולתו להתחמק ממנה.

"אני כנראה עדיין סובל מג'ט־לג," אמר. "קמתי הבוקר מוקדם מדי."

"יופי. כבר חשבתי שזה כי האמנת בכל החרא הזה."

"סליחה?"

"אתה מאמין בזה או לא?"

"צר לי, אני לא בטוח שאני אמור לדבר איתך."

"אני לא בתפקיד." האישה הרימה את ידיה כדי להראות שאין בהן פנקס ורשמקול. "וגם אם הייתי בתפקיד, זה בסך הכול עיתון קהילתי קטן."

בזה היו אמורים להסתכם חילופי הדברים ביניהם, אך הוא מצא את עצמו צועד לצדה. "אני חוזר למלון," אמר, והתכוון לשחזר את צעדיו לאורך אֶמבָּנקמֶנט, שהיה פקוק לחלוטין אף ששעת העומס חלפה מזמן.

"שבילי האופניים האלה כבר יצרו פקקים ענקיים," אמרה. "רמות הזיהום הרקיעו שחקים. ניידות משטרה ואמבולנסים לא מצליחים לעבור. זה בסך הכול מיזם גאוותני שהגה ראש העיר לשעבר. אתה יודע איך אנחנו קוראים לרוכבי האופניים? לייקרה־מן. הם לא רוכבים לעבודה, הם יוצאים למרוץ. רובם גברים צעירים בכושר מצוין, וגם כמה נשים, וכולם משחקים אותה קדושים, שמוקים מתנשאים שכמותם."

"תמיד יש בעיות בתחילת הדרך," אמר לה אהרון.

"אז אתה כן מאמין. זה מסביר את המבט ההמום שלך. אבל זה בסדר. אני אוהבת מאמינים. אתה רעב?"

אהרון לא אכל ארוחת בוקר וגווע ברעב, אבל לא היה משוכנע שהוא קורא נכון את המצב. מה קורה פה בעצם? עלה על דעתו שהיא בסך הכול משתעשעת קצת על חשבונו, אבל גם מפלרטטת איתו.

"איפה המלון שלך?" שאלה.

אהרון ענה לה שהוא לא רחוק, וכשחצו את גרין פארק ולאחר מכן צעדו בפיקֶדילי, הוא שאל את עצמו באיזו נקודה הם יעצרו וימצאו מקום לאכול, ומדוע נדמה לו שהתנועה שלהם לכיוון המלון היא בלתי נמנעת. דומה שהיתה תלויה ביניהם איזו הבטחה לתאוות בשרים, ופתאום ניעור בו הדחף להיות עם אישה. זה היה דחף של רווק, הראשון שחווה מאז גירושיו מאיזבל. אבל הכול עדיין היה מעורפל, האישה שלפניו היתה משתנה לא ידוע, והשיחה על שבילי האופניים בלתי נתפסת. אבל זה בהחלט שם, חשב לעצמו, אותה משיכה אל עבר חיים חדשים, אם כי רק המחשבה על מציאת אדם חדש לחלוק עמו את חייו נראתה לו מתישה. כל העבודה הקשה, כל הלמידה, כל הסיפורים שצריך לספר שוב כדי להפוך אישה זרה לבת זוג. אבל הוא כבר הרחיק לכת, הרחיק מדי.

גם כשחצו את אולם המבואה ונכנסו למעלית, הוא התקשה להפנים את המחשבה על מה שהם עומדים לעשות. הוא החליט שהם עולים לחדרו כדי להזמין שירות חדרים.

חדרו עדיין היה שטוף אור, ואהרון רצה להגיף את הווילונות, אף שזה עלול להיות נועז ושקוף מדי. אם כי, מה היא עושה איתו פה? ומה הוא עושה איתה?

בדיוק באותו רגע צלצל הטלפון. הוא הציץ בו. המילה **בית** הופיעה על המסך.

"אל תענה," ביקשה.

"אני חייב לענות."

"ילדים?"

אבא.

הוא הניח למכשיר לצלצל ובהה במילה המוארת, כאילו לא הבין איך הצליח אביו להשיג אותו. נדמה שהיתה לאיש זרוע מגומי, שנמתחה גם מעבר לקרנות רחוב, חצתה רחובות וערים ואוקיינוסים, ולפתה את אהרון מבעד לחלון הטבול באור שמש. ראשו הלם בפראות. הוא שכח לגמרי מפטרה ומהעובדה שהיא לא שלחה לו מסרון בחזרה.

"הלו?"

"מר קאופמן?" זו היתה המטפלת.

"כן," ענה.

"מר קאופמן, אבא שלך נעלם."

אהרון הציץ בשעון. השעה היתה שמונה וחצי בבוקר.

"הכול בסדר?" שאלה האישה שעמדה בחדר המלון שלו, לאחר שניתק את השיחה.

לא, חשב אהרון. הכול לא בסדר. הוא סבל מג'ט־לג, והרהר בפצעים ובציפורים ובדברים אחרים שאכלו אותו מבפנים, ושום שביל אופניים לעולם לא יוכל לתקן. אבל היתה איתו בחדר מישהי שאולי יכולה לעזור, ועל כן הוא הרים את השלט ולחץ על הכפתור שהגיף את הווילונות. הוא ייתן לעצמו כמה שעות, ולאחר מכן יעלה לטיסה הראשונה הביתה.

2

קרל קאופמן האזין לצפצופים הצורמים והמרגיזים להחריד שבקעו מהמכשיר במעבר החצייה, ותהה מדוע העיוורים זקוקים להם דווקא עכשיו ודווקא בנקודה המסוימת הזאת כדי להנחות את צעדיהם ולחצות כמה מטרים של אספלט, אם כבר הצליחו לחדור אל תוככי העיר בלי שום עזרה. הוא האמין שהצפצופים האלה אינם מיועדים לעיוורים אלא לרואים, שהשחיתו את האוויר עם הצלילים הללו רק כדי להוכיח בקולי קולות את חמלתם כלפי אלו שאינם בני מזל כמותם. ככה זה בימינו, החמלה היא פומבית והבטיחות ראוותנית.

קרל השפיל את מבטו אל השעון שלו, עם הספרות הגדולות שפיצו על ראייתו הכושלת, וגילה שהשעה קצת אחרי רבע לשלוש. הוא ידע שעליו להיות היכנשהו, שיש לו פגישה כלשהי, ואף על פי שלא ידע בדיוק מדוע, הוא היה משוכנע שיאחר אם לא יצא לדרכו.

ואז הוא שכח היכן הוא נמצא.

הוא עמד שם, אינו פוסע ולו צעד אחד קדימה או אחורה, מאזין לצפצופים שעלו מהמכשיר ומשוכנע, אף שלא ידע לומר מדוע, שהמסר החוזר ונשנה נועד לאוזניו. הוא אמר לעצמו שאיבד את דרכו, שהוא לא מזהה את פינת הרחוב או את הבניינים שמסביב מפני שמעולם לא היה שם. אבל הוא לא היה בטוח שזה נכון, וגרוע מזה, הוא גם לא זכר מהיכן הגיע או לאן עליו לחזור, כלומר הוא לא היה אבוד, כי כדי שזה יקרה, צריך ללכת לאיבוד בתוך משהו. צריכה להיות נקודת השוואה בין המקום המוכר לזה שלא. נדמה היה שהוא אוחז במפה שנשרפה מהמרכז החוצה, עד שלא נותר ממנה דבר פרט לכמה פיסות לוהטות שחרכו את קצות אצבעותיו.

הוא חש שעליו לברוח, למצוא מקום שקט כדי להיזכר.

"אתה בסדר?"

קרל מיהר לענות "כן" מבלי להפנות את מבטו אל השואל. הוא היה בסדר גמור, אף שידע שהוא נועץ את מבטו במדרכה ובנעליו, שהיו בצבע בורדו ומעט מרופטות לטעמו.

האם בחר אותן בעצמו?

"אתה רוצה שאעזור לך לחצות את הכביש?"

"לא."

"לאן אתה הולך?"

זו היתה שאלה פולשנית, כזו שהחזקים מרשים לעצמם לשאול את החלשים. קרל ידע היטב שהיתרון הגדול של בריאות טובה הוא המרחק שהיא מאפשרת לשמור מאנשים אחרים.

"**בִּיטֶה, פֶּרלַאסֶן זִי מִיךְ אֶלַיין.**" קרל גילה שהוא מדבר גרמנית.

"אתה תייר?"

לא, הוא לא היה תייר. זו היתה רק עוד פיסת מידע חרוכה שנותרה בידו, אף ששכח היכן הוא נמצא.

"אני מכאן," אמר לו קרל, ומאחר שהיתה זו האמת לאמיתה, הוא פנה והמשיך ללכת, עד שמעבר לפינה מצא פיסה של צל ליד דלתות הכניסה למגדל מסחרי שצינתו הממוזגת זרמה מעל גופו כמו נחל קריר. היה חם בחוץ, אבל לבושו של קרל התאים למזג אוויר קריר יותר. הוא הזיע, אך סירב לפשוט מעליו את מקטורן הצמר. שורה של עצים קישטה את המדרכה לכל אורכה, ועליהם החלו להתקפל פנימה ולשנות את גונם, וצבעם הדהוי של השמים, כמו חולצה שנשארה בשמש זמן רב מדי, הודיע לקרל שהסתיו בפתח. שמו היה קרל קאופמן, בחוץ היה חם, העיר הזאת היתה ביתו, הוא ידע גרמנית אך דיבר אנגלית, והוא לא ידע היכן הוא נמצא. הוא פחד.

אבל הוא כבר היה במצבים גרועים יותר, בזה היה משוכנע, ובעודו מתבונן בקנאה בהילוכם התכליתי של עובדי המשרדים שיצאו מהבניין הממוזג או נכנסו אליו, ניחם את עצמו שגם הפעם הוא יצא מזה, כמו תמיד. העיקר לשמור על ראש צלול, אמר לעצמו, אם כי הבעיה היתה שראשו היה צלול מדי, מרוקן כמו כיור מטבח, ורק כמה פיסות קטנות של מחשבות הזכירו לו מה אכל לארוחת הערב.

הוא החליט להמשיך מחשש שאדם נוסף ייגש להציע לו עזרה, ולכן צעד רחוב שלם כשהוא מחקה את קצב הילוכם המהיר של אלו שידעו היכן הם נמצאים. הכביש היה שורה ארוכה של קופסאות מתכת לוהטות ונושפות, שרק חיכו לרמזור שיתחלף. אולי הוא נהג לכאן והחנה את המכונית. כבר קרה בעבר שהוא איבד את המכונית. ושכח שמות. גם זה קרה בעבר.

רגע אחד הוא עמד ושוחח עם מכרים, וכעבור שניות שכח לגמרי לא רק את שמותיהם, אלא גם מי הם בדיוק. הוא נהג להמשיך לדבר דקה או שתיים, משלב את זרועותיו ומנסה לשחזר את זהותו, ואם זה לא עבד, הוא הניח להם לדבר, ורק הנהן בתבונה שלא הרוויח ביושר, עד שלבסוף הכול חזר אליו, ולמרבה המזל זה תמיד קרה.

סביבו היו הרבה מאוד עבודות בנייה: מנופים, פטישי אוויר. גבוה מעליהם, מסוק תבע בעלות שחצנית על פיסת שמים. הרחק למטה, במקום שבו עמד קרל, היו חנויות לנעליים ולחליפות ולכלי מטבח, חנויות חדשות ומבריקות שייראו אחרת לגמרי שישה חודשים לאחר מכן. קרל המשיך בדרכו והחל לחשוד כי הוא לא היחיד שאינו יודע היכן הוא נמצא, שכולם דומים לו, שכולם מעמידים פנים. כל בניין לאורך הרחוב הזה היה חדש או משופץ, וכולם היו מוכנים לשוב ולהיהרס ולפנות את מקומם למשהו חדש, מפגן תמידי של חוצפה מצד החיים כלפי המתים, שנותרו ללא בחירה, ללא קול, ללא אפשרות למחות. קרל הרגיש שמצבו הנוכחי הוא רק תסמין, תחושה מוקדמת של העתיד לבוא: הוא לא זכר את מה שאחרים כבר בחרו לשכוח.

הגיוני, חשב לעצמו כשנכנס לתוך חנות רהיטים, אבל באותו רגע הוא היה צריך פתרון מעשי לבעיה שאליה נקלע. הוא היה עייף והרגיש צורך לנוח, ולכן ניגש לפינה שקטה בחנות. הוא התיישב על כיסא, נעטף בניחוח חמאתי של עור חדש, ועצם את עיניו בניסיון לשחזר תמונות מדויקות מביתו.

זה עמד לו על קצה הלשון, כמו מילה שנשכחה, המקום הזה — הבית — שלא הצליח לזהות;

הוא חש שנאה מסוימת כלפי המקום, וזה כבר נשמע לו מבטיח, כי יש מידה מסוימת של אינטימיות בשנאה כלפי משהו, וקרל ניסה בכל כוחו לחדד את הרגש הזה. הוא גם כעס, אבל הכעס נדמה כללי יותר, קשור פחות למקום מסוים, כאילו ריחף מעל הכול כמו המסוק שראה בחוץ.

"אפשר לעזור לך?"

קרל פקח את עיניו. אישה צעירה ונאה התנשאה מעליו. למעשה, הנעורים והיופי הפכו במוחו של קרל למילים נרדפות. לפני שענה לה, הוא תמה לרגע על ההבחנות חסרות הטעם והמתישות למדי שנהג לעשות בין יופי ליופי כשהיה צעיר מדי.

"אני רק נח לרגע."

"אתה לא יכול לנוח פה." כמסווה למבוכתה, היא חייכה אליו חיוך של מוכרת. נראה שיצטרך ללכת.

"אני אקנה משהו," אמר, ומיד הבחין עד כמה הוא נשמע מעורר רחמים.

"יש סניף של סטארבקס לידנו, אם תרצה לשבת ולנוח," היא אמרה.

קרל הנהן ורק ייחל לעצום את עיניו עוד כמה דקות ולחזור אל סלון ביתו, שם איש לא יתערב בהחלטתו לנוח כי הכיסא יהיה שלו, ובשעה זו של היום האור יזרום פנימה מבעד לחלון האחורי ויאיר את העיתון שיחזיק בידיו, ואם ירצה, הוא יוכל לקום ולמזוג לעצמו כוס מים קרים מהמטבח, או מיץ אוכמניות מהול בהמון קרח. המקרר שלו ייצר קרח — הוא ראה בזה תמיד נס קטן — ולפעמים, כשישב בכיסא בסלון ביתו, שמע את צלילי הנקישה והקרקוש כשמקבץ נוסף של קוביות החליק לתוך המגירה.

ופתאום, ממקום מושבו בכיסא הוא ראה את הכול: האח לימינו, ולפניו טריפטיכון של שבכה מגוננת, ומערכת כלים מפליז — את, מברשת ומחתה. וגם העציץ. הספה שניצבה לפני חלון הגומחה. חדר המבואה וגרם המדרגות משמאלו. המטבח עם הכיור הכפול.

קרל התרומם מכיסאו ובאופן טבעי הסכים להיעזר בזרועה המושטת של האישה הצעירה. הוא חש הנאה מעצם הקרבה אליה. היה לה ריח של רהיטים, רהיטים חדשים, לא משומשים, שערוכים להיות ממוקמים בחלל המתאים, ורק כשהגיעו ליציאה מהחנות והיא הרפתה מידו, הוא שב ואיבד את חוש הכיוון.

תמונת הסלון נשרפה באורו המסמא של אחר הצהריים. כשיצא אל הרחוב, הוא ניסה להיאחז בה בכך שחזר שוב ושוב לפרטים הקטנים — האח, העציץ, הספה, המבואה — ותוך כדי כך המשיך לבהות נכחו מבלי לראות דבר מלבד פרטי הפרטים של ביתו. ואז הוא שמע את הצפצופים. הצליל הפחיד אותו, והוא הפנה לו את גבו. כשפנה אל הכיוון הנגדי נעצרה לפניו מונית, וקרל הופתע עד מאוד לראותה עד שהבחין שהוא מנופף לה בזרועו. הוא נכנס פנימה ומסר כתובת עוד לפני שנשאל, ואז נשען לאחור וצפה בעולם הלא־מוכר שחלף על פניו.

הרדיו פעל, אבל הוא לא השמיע מוזיקה אלא משחק בייסבול. קריין עם קול רדום פִּרשן את המשחק, וקרל נזכר בפעם הראשונה שהתוודע אל הספורט הזה כגבר צעיר, למעשה כשעדיין היה ילד; הוא נזכר בשדה הטרופי, בנערים הדומיניקנים שזרקו את הכדור זה אל זה תחת

שמש חמה וקופחת, ובשש הכפפות שכל ילדי העניים נאלצו לחלוק ביניהם. ארגון צדקה יהודי מניו יורק תרם את הכפפות והמחבט, אך הדומיניקנים הם שהתעניינו יותר במשחק. קרל הצטרף אליהם לפעמים, כי תפס תמיד את התפקיד במרכז השדה ואהב להרגיש שהוא חלק מקבוצה ועם זאת גם לבדו, עמוק בשולי המגרש, בקצה קרחת היער, במקום שבו נדרש לו רגע כדי לשמוע את חבטת המחבט בכדור כשזו נישאה באוויר הלח.

"הגעתי?" שאל.

נהג המונית הציץ בקרל במראה הפנימית והצביע ללא אומר על הבית עם הדלת הירוקה. קרל ירד אל שפת המדרכה.

"לא שילמת לי."

קרל מצמץ וחשב לעצמו, נכון, כסף, הוא צריך לתת לו כסף, וטפח על כיסיו. הוא מצא ארנק, הושיט אותו בשתי ידיו מבעד לחלון הפתוח כמו בתחינה, וחיכה שהנהג ייקח את המגיע לו. לאחר מכן הוא התקדם לעבר הבית.

הוא פתח לרווחה את דלת הכניסה וגילה שהוא בבית. היו שם האח, הכיסא, הספה, כל מה ששייך לו.

עוד כאיש צעיר סלד מגרירת לכלוך אל תוך הבית, בתחושה שיש בכך זיהום של שתי ספֵרות נפרדות בתכלית, ושמח לחלוץ את נעליו ולהותיר מאחור את אי־הסדר המצטבר שליקט בחוץ. הוא צעד, כמעט רץ, אל כיסאו הממתין. אוי, אלוהים, הוא היה כה עייף. וצמא. הוא נשען לאחור בכיסאו. הבית היה ממוזג. הוא התווכח על כך עם קלייר, משום שראה בכך מותרות מיותרים, סימן לאיזושהי חולשה.

"בדיוק כמו חימום," היתה תגובתה של קלייר.

הוא לא התכוון לספר לה מה קרה — ממילא הפרטים כבר החלו להתערפל והחוויה כולה נראתה לו מגוחכת — אבל שמח על הקרירות. גם על זה הוא לא התכוון לספר לה. היו להם פעם הרבה מריבות, **ויכוחים** הוא העדיף לקרוא להן, אם כי ידע שיש בהם הרבה יותר מכך. זה היה באשמתו. הוא אמלל אותה, אבל עכשיו הכול היה בסדר. למה לריב על מיזוג?

למה לריב בכלל, תהה, וחיפש את העיתון שלו. בדרך כלל הוא היה מונח על הרצפה, ליד כיסאו. הוא ניסה להיזכר אם קרא אותו בבוקר, ופתאום שמע את קולה של קלייר מהקומה השנייה.

"הלו? יש פה מישהו?"

"זה אני."

הוא שמע את צעדיה במדרגות, ייחודיים כל כך באופן שבו לחצו על לוחות העץ כאילו כל צעד היה מעין גישוש, כאילו נזקקה להבטחה שהרצפה לא תכרע תחתיה.

"מה אתה עושה פה?" שאלה כשהבחינה בו.

קרל חשב לעצמו שאולי החמיץ פגישה — או שמא תור לרופא — כי היא הביטה בו בדאגה, אולי אף בבהלה גלויה.

"חזרתי הביתה מוקדם."

קלייר רכנה מעט קדימה, כאילו לא שמעה אותו. אחר כך היא צחקה צחוק מהיר ועצבני, ומיד הזדרזה להניח את ידה על פיה.

קרל חש בסכנה, ואם העיתון היה לצדו הוא היה מרים אותו ומתחיל לקרוא בו בעקשנות. אבל לרוע מזלו, לא היה לו כיסוי, שום דבר להסתתר מאחוריו, ולכן ישב שם וחיכה, ידיו לופתות את מסעדי הכיסא עד כאב.

"קרל," אמרה לו, "אתה לא גר בבית הזה כבר כמעט ארבעים שנה."

הוא ישב בכיסא ליד האח, ולצדו כוס מיץ שלא נגע בה וגם העיתון שקלייר הביאה לו. התפאורה היתה ביתית במובהק, וזו רק הדגישה עוד יותר את מצבו המשונה.

"הפחדת אותי, קרל."

קרל רשרש בעיתון, מעין רעם חסר אונים שנועד להפגין את מורת רוחו מההתערבות של קלייר, וחזר לקרוא, ליתר דיוק, חזר אל פעולת הקריאה — כי עיניו סרקו את השורות שדיווחו על מלחמות במזרח התיכון ועל פצצות ועל תוהו ובוהו בכלכלה העולמית — שהעניקה לו מידה מסוימת של סיפוק אפל, אף שידע שכבר אין ביכולתו לעקוב אחר הרצף של אותה אנדרלמוסיה שנפרשה בפניו כה מסודרת והגיונית. כמו הסינפסות במוחו, גם המלט שחיבר בין כל משפט וכל פסקה אל הבאים אחריהם התרכך והתרופף. לעת עתה נותר רק המנהג לקרוא, זיכרון המעשה, שגם בהם יכול היה להיאחז כמו בעיתון עצמו.

"הייתי למעלה ופרשתי מצעים נקיים על המיטה כשנכנסת."

קרל הניח את העיתון מידו וניסה לעכל את החדשות שכן היה בכוחו להבין: האישה הזאת, הבית הזה, החיים שניהלו יחדיו. הוא הציץ בקמיצה שלה והבחין שהיא חשופה. היא פרשה מצעים נקיים על המיטה למען נוחותה שלה, ולא למען אף אחד אחר.

"הבית נראה טוב," אמר. קרל התקשה לומר זאת בביטחון מלא, אבל נדמה היה לו שדבר כמעט לא השתנה מאז היום שבו ביקשה ממנו לעזוב.

ומה שהיה נכון לגבי הבית היה נכון גם לגבי קלייר. היא הזדקנה, כמובן, אבל אותן עיניים כחולות בהירות הביטו בו כעת מתוך הפנים העגלגלות, אם כי הצנומות יותר, שזכר. מה הפלא שיכול היה לפתוח את דלת הכניסה ופשוט לחזור הביתה. היא לא עשתה דבר כדי להחליק את הקמטים או למתוח חלקים בלתי רצויים. הוא זיהה אותה בדיוק כשם שזיהה את הבית, מתוך קרבה שהיתה גם מקור לנחמה גדולה.

"מה קורה עם הגג?"

הגג תמיד דלף. הוא נהג לעלות לשם ולהניח רעפים, אבל איכשהו המים תמיד מצאו את דרכם אל תוך הבית, והוא עלה שוב בתסכול וחיפש סדקים וליקויים שיוכל לאטום. קלייר אהבה לומר שביתם הוא איש חזק וקירח, והוא נזכר ביום ההוא, לפני שנים, כשטיפס אל מרומי הבית כדי לבצע כמה תיקונים, וראה את עצמו כמו בשכפול אינסופי, עומד על כל הגגות המחודדים האחרים שמסביב ומחפש דליפות. זה היה מעין חזיון תעתועים שמקורו בחום ובאור. או שאולי היתה זו הזיה. לא משנה מה זה היה, קרל הפנה את גבו לכל שאר האֲנִי

שלו, התמקד בגג המוכר שעליו עמד וסתם את החור כמיטב יכולתו, כי זה היה הגג שלו, וזה כל מה שחשוב.

"בשביל זה אתה פה, קרל? כדי לשאול מה קורה עם הגג?" היא הביטה בו — ליתר דיוק בחנה אותו — כשהיא מטה את ראשה קלות הצדה, כאילו חשבה שזווית אחרת תסייע לה להסדיר את מחשבותיה. "נראה לי שיש כמה דליפות, אבל הבית עדיין עומד, בדיוק כמוני."

חיוכה חשף שן חסרה, לא מלפנים אלא בצד, ונדרש חיוך רחב מאוד כדי להבחין בכך. לפתע הוא נמלא עצב על שלא מצאה לנכון למלא את הפער, על שהשלימה איתו.

"טוב מאוד," אמר.

"אתה רעב, קרל?"

"נדמה לי שלא אכלתי ארוחת צהריים," אמר, ומיד הצטער על כך שלא היה חד־משמעי, שלא אמר לה, **לא אכלתי ארוחת צהריים**. "הייתי במרכז העיר," הוסיף, כי זה היה נכון, הוא זכר היטב את העובדה הזאת, אבל בקולו נשמעה התלהבות, כמו קריאה של ילד לאמו לאחר שחזר מטיול.

"נהגת לכאן?"

"כן," אמר.

"אז איפה המכונית שלך?"

"היא חונה, קלייר."

"איפה היא חונה?"

הוא לא אהב את השאלות שלה. היתה לו תחושה שהן אכזריות ומסוכנות, והן אילצו אותו לשקר. והוא כבר לא היה חד כמו פעם, כפי שנדרש ממנו. **מעידות**, כך כינה את הכשלים המנטליים המוזרים הללו, כשנדמה היה ששכח אנשים ומקומות. אפשר לחשוב שזה יוצא דופן, אמר לעצמו. במיוחד בגילו. רוב האנשים בגילו כבר מתים.

"אז מה קרה שהחלטת להיכנס פתאום, ככה סתם? תמיד הזהרת אותי לנעול את הדלת למקרה שאדם זר ייכנס פתאום הביתה, אבל לא חשבתי שהאדם הזר יהיה אתה, קרל. אתה מרגיש בסדר?"

"כן," ענה לה בזהירות. "אני חושב שכן."

עכשיו הכול חזר אליו כמו מבעד לשכבות של דוק וערפל — הדירה שלו שאליה הגיע כשלחץ על האותיות **פ"ה**, ראשי התיבות של הפנטהאוז שהעניק לו מידה לא מבוטלת וכמוסה של גאווה, וריגש אותו בכל פעם שיצא מתוך המעלית אל נופי העיר לכיוון דרום ואל המדרכה שמתחת, זו שהוחלפה לא מזמן והבטון שלה נותר לבנבן ובתולי.

קלייר הבחינה בבלבול שלו, ונימת קולה התרככה. "תרצה לאכול משהו? אני יכולה להכין לך צלחת של סלמי, גבינות וחמוצים."

"אף פעם לא אהבת סלמי."

"נכון," השיבה קלייר, ולא טרחה להסביר מדוע יש לה נקניק בבית.

"אולי רק קפה," אמר לה קרל.

"כבר מאוחר מדי לקפה, קרל. אתה יודע איך זה משפיע עליך כשאתה שותה קפה אחר הצהריים. אחר כך לא תצליח לישון."

קרל הרגיש שהוא מסוגל לישון שינה ארוכה ועמוקה הרבה יותר מכפי שידע בעשרים השנים האחרונות, ואף קיווה לחמוק אל הקומה השנייה כדי לתפוס תנומה על המצעים הרעננים שלה, ובכל זאת נענה להצעה של קלייר לשתות תה במקום. היא פנתה אל המטבח, ופתאום עלה בדעתו שהיא לא שאלה איך הוא אוהב לשתות את התה שלו. לרגע אחד, מפחיד במיוחד, קרל תהה אם גם הוא בכלל יודע איך הוא אוהב לשתות את התה שלו, אבל היא חזרה עם תה מתוק וחלבי, בדיוק כמו שאהב, והוא גילה שהסידור הנוכחי מספק את כל צרכיו.

"תודה," אמר.

"תיזהר. זה חם."

קרל נשף על האדים, לגם כמה לגימות ולרגע קצר עצם את עיניו.

הוא ישב בכיסא הזה ממש — ואם לא באותו כיסא, ללא ספק בכיסא דומה שעמד באותה נקודה בדיוק — גם כשהאשימה אותו בהעברת כספים מדי חודש לחשבון סודי ברפובליקה הדומיניקנית. הוא לא ציפה שתגלה זאת. הוא תמיד היה זה שטיפל בכספים. באותם ימים, אישה נזקקה לחתימתו של בעלה כדי לבצע כל פעולה בנקאית כמעט, אלא שאז השתנו פני הדברים — כפי שקורה תמיד — וקלייר כבר לא היתה תלויה בו בשום צורה ואופן. היא ביצעה בעצמה הפקדות ומשיכות, ובסופו של דבר גם החלה לשאול שאלות שאסור היה לה לשאול, שאלות שלפקידים בבנק אסור היה לענות עליהן.

"למה אתה מעביר לשם כספים?" דרשה לדעת.

היא ישבה על הספה מולו.

"אני שולח כסף כדי לעזור לקהילה המקומית."

"זו שבה התגוררת בזמן המלחמה?"

"כן, נכון."

"למי אתה עוזר שם בדיוק?"

"זה ענייני הפרטי," אמר.

"לא, זה לא עניינך הפרטי," ענתה לו קלייר בבוטות.

"יש המון דברים שאת לא מבינה. דברים שאת לא אמורה להבין." לא ייתכן שהיא לא מבינה את זה, חשב לעצמו. קרל הצליח איכשהו לשרוד במלחמה, ולאחר מכן היגר לקנדה ועבד קשה ופגש את קלייר ונשא אותה לאישה. זה ההסבר היחיד שהסכים לתת לה, הדבר היחיד שחשוב, ממש כמו הגג הדולף. כל שאר האֲנִי שלו לא היו שווים אזכור.

"קרל?" יד נגעה בזרועו. זו היתה קלייר שהעירה אותו בדיוק בזמן לארוחת ערב.

"כנראה נמנמת," אמרה, וקרל הבין שוב שהוא לא בבית, ושקלייר כבר לא אשתו. "בוא תאכל משהו."

קרל התיישב ליד השולחן הערוך, עם הצלחות והסכו"ם ומפיות הבד, והחל לאכול את האוכל שקלייר הניחה לפניו. הוא גווע ברעב, עד כדי כך שלא הבחין בגבר ובנערה הצעירה

שפתחו את דלת הכניסה ונכנסו פנימה מבלי לדפוק. הם בהו בו, והוא בהה בהם בחזרה, עד שלבסוף התחוור לו שאלה בנו ונכדתו. הבן שהביא לעולם עם קלייר.

"אהרון בא לקחת אותך בחזרה לדירה שלך, אחרי שתסיים לאכול," הסבירה קלייר.

נדמה שבנו לא שש לרעיון, ומוזר שהוא הביא עמו מזוודה, כאילו היה בדרכו למקום כלשהו. או שאולי הוא חזר מאי־שם והגיע כעת לאסוף גם את קרל, כאילו היה פריט שבנו שכח לארוז.

דומה שאיש לא רצה לאכול, חוץ מקרל, ולכן הוא אכל לבדו, ובנו ונכדתו ואשתו לשעבר שוחחו ביניהם כאילו לא היה קיים.

באותו רגע קרל חשב לעצמו שאולי הם צודקים.

"תוריד את הנעליים," ציווה קרל, שמיהר להתיר את שרוכי נעליו ולהניח אותן על מתלה הנעליים שלו, אף שהיה משוכנע שכבר עשה זאת כשנכנס לביתה של קלייר.

"הורדתי," השיב לו בנו, וקרל התבונן באהרון כשהחליק ברגזנות את נעלו מכף רגלו בעזרת השנייה, כמו נער בן עשרה. נכדתו, לעומת זאת, השתמשה בידיה, כאילו ביקשה להכריז בפה מלא שהיא בוגרת.

"אבא, גם אצלך בדירה אתה תמיד מבקש ממני לעשות בדיוק את אותו הדבר," אמרה פטרה.

אהרון רק עמד ליד הדלת, כאילו ציפה שיקרה משהו.

קרל ניגש אל שורת החלונות הענקיים, שהגיעו מהרצפה עד התקרה, הסיט לאחור את הווילונות וחשף במלוא הדרו את הנוף הפנורמי אל גורדי השחקים שבמרכז העיר. הוא שמח על ההחלטה לגור בדירת פנטהאוז, שרוהטה בסגנון ספרטני ולא היתה עמוסה מזכרות או חפצים מגושמים שקשה להיפטר מהם. הוא פסע לאחור והבחין בערמה של מגזינים שנפרשו כמו מניפה על שולחן הקפה, ולידם גם אביזר של שואב אבק. הוא עמד זקוף כמו ארובה של ספינת קיטור, כאילו הונח שם בכוונה תחילה.

כן, זו היתה טעות לבקר את קלייר, והאביזר הזה של שואב האבק העיד על בעיות אחרות, אבל כעת, משחזר אל ביתו האמיתי, הרגיש קרל שאפשר להחזיר דברים למקומם. וזה כולל גם את בנו, שביחד עם נכדתו לא הסתפק בכך שהוריד את אביו מחוץ לביתו, אלא טרח לרדת ממכוניתו ולהיכנס איתו לאולם המבואה כאחד הדיירים. השניים נכנסו עמו למעלית, וקרל לחץ על הכפתור **פ"ה** בתחושה כבדה של חדירה לפרטיות.

לו היה ראשו צלול יותר, הוא היה חוזה מראש את התרחיש הזה ועושה משהו בנדון, אומר להם משהו. בסופו של דבר הסתפק במילים "תודה שליוויתם אותי הביתה", וצרב לתוך דבריו מספיק עוקצנות כדי שיבינו מה עמדתו בנושא, אלא שבנו ונכדתו עלו איתו במעלית בכל זאת, ואף פלשו לדירתו בלי שום בושה.

קרל פנה אל הפרוזדור הארוך, לחץ על מתג האור בחדר הרחצה והבחין מיד בבבואה שנשקפה אליו במראה באורך מלא: כשידו עדיין מונחת על הקיר, הוא נראה כמו גנב שבא

לשדוד את ביתו שלו. הגיל חולל בו שמות. אמנם לא היו לקרל אשליות בעניין הזה, ועם זאת בבחינה מדוקדקת יותר הוא שמח לגלות שתווי פניו נשארו ממוקדים וחדים, כאילו הוסר מהם כל דבר שלא היה חיוני. הוא נראה כמו אחד מאותם מבנים אדירים שתכנן אלברט שְׁפֶּר כדי שיזדקנו בחן, כמו עתיקות רומיות, זמן רב אחרי היעלמותו של הרייך השלישי, וקרל נמלא סיפוק מעצם הידיעה שהוא עדיין כאן, שהוא עדיין מזדקן ומתריס נגד המוות, שעה שכל אותם בני זונות אחרים מתו מזמן.

בחדר הרחצה היו שני כיורים, וקרל ניגש אל השמאלי ביניהם בעודו מביט בכיור השני ותוהה למי הוא מיועד. הוא לא חיזר אחרי אישה זה שנים. הסבון שהיה מונח בין שני הכיורים התייבש ונסדק מחוסר שימוש, ופתאום הוא הבחין במצבו העגום של חדר הרחצה. כמה מאריחי הרצפה ניתקו ממקומם וחשפו רכסים קטנים של חומר איטום שכבר לא ביצע היטב את תפקידו. הוא הבחין בסימנים מובהקים של נזקי מים, והציץ באמבט. היו כאן פועלים, והם עדיין לא סיימו את העבודה.

הוא גהר מעל הכיור והתיז מים קרים על פניו. הוא חש בזיפים הגסים, והחליט להתגלח לפני שייכנס למיטה. גילוח בערב לא היה חלק משגרת יומו, ואולם כשפתח את הברז וחיכה למים החמים שיעשו את דרכם בצינורות הנחושת, הודה בפני עצמו שזה ודאי לא יום שגרתי. היום היה ארוך, היום היה שגוי לגמרי, חשב לעצמו, היום היה לחלוטין לא בשליטתו.

קרל העביר את הלהב על לסתו המרוחה בקצף ובידו הפנויה מתח את עורו. מתוך איזה דחף, ואולי אפילו קריאת תיגר, הוא הביט שוב בכיור השני שלימינו. היו לו כמה קשרים עם נשים מאז קץ נישואיו לקלייר, ובמבט לאחור העריך יותר מכול את העובדה שהם היו קצרים. האישה האחרונה שידע, סופיה, היתה צעירה ממנו בשש־עשרה שנה וגם טבחית טובה, אבל אז היא החלה להתלונן על הסיגרים שלו. "אלה לא סיגרים, אלה דווידוף," מחה קרל לאחר ששבה וגערה בו על שעישן בדירה, בייחוד בחורף, כשלא יכלה לפתוח את החלונות. הוא שרף משהו, אולי את הספה המפוספסת בכחול־לבן, והיא אמרה, "אני לא יכולה לטפל בך יותר."

"מי אמר שאת צריכה לטפל בי?"

הרעיון זעזע אותו. דבר אחד היה ברור לו מעל לכל ספק: הוא יודע לטפל בעצמו...

"אבא?"

הוא שכח לגמרי מבנו. אבל הנה הוא צץ שוב, וכעת עמד בפתח חדר הרחצה.

קרל פנה אל המראה. "מה?"

הבן הזה שלו עמד לפניו, וגם מאחוריו, ונדמה שלא היה אפשר להיפטר ממנו.

"אבא, אנחנו חייבים לזוז."

קרל שמח לשמוע שהם הולכים. בעוד בנו עומד שם ומחכה שיסיים להתגלח, חשב לעצמו לפתע שלמען האמת גם אהרון זקוק לגילוח. הוא נראה כמעט שֵׁמִי, וזה היה מוזר כי אמו לא היתה יהודייה, וגם קרל עצמו, עם עיניו הכחולות ושערו הבלונדיני, נראה אוסטרי — הוא **באמת** אוסטרי, הזכיר לעצמו. זה משהו שהם לא יכלו לקחת ממנו, משהו שרק הוא יכול להתכחש לו מרצונו החופשי, ולאחרונה, כשסירב לעשות זאת, נדמה שזה הסב לו תענוג

חולני.

"אבא, אני מותש. אנחנו חייבים ללכת."

אז לכו כבר, חשב קרל. "תן לי את המגבת," אמר והצביע על מגבת פנים נקייה וצהובה כשמש, שבתוך המהומה ששררה בחדר הרחצה נראתה כמו מוצג מוזיאוני מעידן אבוד של ביתיות מושלמת.

בנו החווה לו בראשו, וקרל הלך בעקבותיו בפרוזדור תוך שהוא מנגב את פניו במגבת הקטנה ונהנה מריחו החמוץ־מתוק של קצף הגילוח. הם נכנסו לחדר השינה שלו. דלתות המראה של הארון היו פתוחות לרווחה וחשפו שורה של קולבי פלסטיק ומתכת, שעל כמה מהם עדיין היו תלויות פרסומות למכבסת הניקוי יבש המקומית.

בזמן שהותו בחדר הרחצה, בנו ונכדתו הסתובבו בדירה, נכנסו לחדר השינה שלו וחיטטו בארונות ובמגירות. איזו זכות היתה לבנו לעשות דבר מפלצתי כזה? מי בכלל נתן לו רשות?

נכדתו עמדה בפינת החדר וצפתה במתרחש כשבנו שלף מזוודה מהארון והשליך אותה על המיטה. קרל הבחין שהסדינים והשמיכה היו פרושים למשעי ותחובים היטב מתחת למזרן, אבל הציפיות היו חסרות.

"מה אתה עושה?" דרש לדעת.

"אני אורז."

"למה? לאן אנחנו הולכים?"

"באנו הנה רק כדי לאסוף עוד כמה מהחפצים שלך," אמר לו בנו. "אחר כך נלך אלי הביתה."

בנו פתח את הרוכסן ואת מכסה המזוודה וחשף ריקנות מורעבת שקרל חשש לרגע כי תבלע אותו בשלמותו. הוא נזכר בכל המזוודות שעמדו בשורה ברחוב והתכהו בזרזיף הקל שירד על וינה, כשמרוב התרפסות מבוהלת גם בעליהן התכהו והלכו יחד איתן. קרל היה נחוש בדעתו שלא להיות אחד מאותם אנשים שעמדו בתור כדי להיעלם. מזוודות היו מסימני הקץ.

"אני ישן כאן," הכריז קרל.

"אתה לא יכול."

"אני רוצה לישון כאן."

"אני יודע, אבא. ותאמין לי, הלוואי שיכולת להישאר פה, כי אני אישן על הספה הלילה. יש לך בכלל מושג איזה יום עבר עלי?"

קרל הבחין שנכדתו הגיבה בשילוב זרועותיה על חזה, כאילו ביקשה להגן על עצמה מפני תחושת אהדה כלפיו.

"אבא עבר לדירה משלו אחרי שהתגרש," אמרה פטרה.

"זה היה לפני שנתיים," אמר אהרון.

קרל זכר את גרושתו של בנו במעורפל בלבד. היו לה פנים דאגניות, והוא נזכר שפעם אמרה לו שבנו מרוחק, ומנימת דבריה השתמע שהוא עשוי להיות הסיבה לכך. הוא עדיין לא ביקר בדירתו החדשה של בנו, אבל אחרי שנתיים, "חדשה" כנראה כבר לא היתה המילה הנכונה

לתאר אותה.

"אני צריך עוד כמה דברים," אמר קרל, כי בשלב מסוים התחנונים להישאר הובילו לאובדן כבוד עצמי. ברגע זה, משפחתו היתה הדבר היחיד שייחל לאבד.

נכדתו הלכה אחריו בפרוזדור אל המטבח, ופתחה את דלת המקרר מבלי לבקש ממנו רשות.

"אתה יודע, אתה היית האדם הראשון שהצליח לשכנע אותי לאכול חמוצים."

"קשה לי להאמין שמישהו יכול לשכנע אותך לעשות משהו בניגוד לרצונך," אמר לה.

"אני עדיין חושבת שזה מגעיל." היא העיפה מבט במדפים המוארים אך הריקים, ופתחה את הדלת לרווחה כדי שגם הוא יוכל להציץ.

"אין פה אוכל."

"כל הקור בורח החוצה."

"אבל אין כאן שום דבר שצריך לקרר."

"הנה עוד סיבה לסגור את הדלת."

"אמרת לי שזה יצמיח לי שיער על החזה," אמרה לו נכדתו, שחזרה לסוגיית החמוצים.

גם טרודֶה שנאה חמוצים. קרל נהג לחתוך מלפפון חמוץ לריבועים קטנים ולערבב אותם בגלידה של אחותו, ולפעמים היא רק היתה מעמידה פנים שהיא כועסת, אך בפעמים אחרות היא באמת כעסה ופרצה בבכי. הוא נענש יותר מפעם אחת, ואמו גירשה אותו לחדרו מבלי שקיבל קינוח. אבל גם כשהתנהג לא יפה, טרודֶה תמיד הגניבה לחדרו משהו מתוק.

"הייתי פה רק פעם אחת, והיתה לך פעם דירה אחרת. גם שם ביקרתי אותך. זה היה לפני שאבא ואמא התגרשו. אתה זוכר?"

כן, הוא זכר. היא היתה אז כבת עשר, בערך בגילה של אחותו כשאיבד אותה.

העקשנות שלה הכעיסה אותו. הוא ביקש ממנה לעשות דבר מה בדירתו שלו, ומן הראוי היה שתכבד את בקשותיו.

"הסיגרים שלי בפנים," אמר, והצביע לא על המקרר אלא על הארון התחתון שמשמאלו.

היא סגרה את דלת המקרר ללא צורך בהוראות נוספות, ורכנה לפתוח את דלת הארון.

"הם נמצאים מאחור," אמר, כי נדמה שכך פתאום הם הגיעו ביניהם להבנה.

נכדתו דחפה את זרועה וכתפה אל ירכתי הארון, וקרקשה בסירים ובמחבתות שנערמו שם כמו בובות רוסיות. קרל החביא אותם הרחק מעיניה מלאות הבוז של סופיה. הוא הבטיח לה באי־רצון להיפטר מההרגל. הסיגרים שהחביא היו עדות חיה לבגידתו.

פטרה שלפה את צרור הסיגרים וקירבה אותו אל קצה אפה. "יש להם ריח ממש חזק של סיגרים," אמרה.

"זה לא אמור להיות ככה," ענה לה קרל. "אבל אולי הם נמצאים שם יותר מדי זמן. טבק דורש אחסון מתאים כדי שיישאר טרי. בגלל זה אף פעם לא אהבתי לעשן סיגריות. הן יושבות מוזנחות על מדפים בחנויות במשך חודשים, אפילו שנים."

"בגלל זה החבאת סיגרים בארון המטבח?"

קרל הושיט את ידו, "תני לי אותם."

"איפה אתה מתכוון להחזיק אותם?" שאלה מבלי לשחרר את הצרור. "אבא לא מעשן." היא הרימה גבה סקרנית לכיוון דלת הארון הפתוחה. "תצטרך להחביא אותם גם ממנו. עדיף שאני אשמור אותם. אבא לא יחשוד בכלום. אני אשמור עליהם עד שאמצא הזדמנות להגניב לך אותם, בסדר?"

"בסדר. כן."

היא שאפה שוב את ריח הסיגרים של קרל, כביכול ניסתה לערוך איזושהי השוואה, אבל הפעם נדמה שנהנתה מהניחוח.

"אני מכירה את אבא, הוא מחורפן לגמרי כרגע."

"אני נשאר רק לילה אחד," התעקש קרל, אבל אפילו הוא הבין שזה שקר. כמות הסיגרים בידה של נכדתו היתה גדולה מכדי לצרוך את כולה בלילה אחד.

פטרה נראתה מאוכזבת מההונאה העצמית שלו.

הם חזרו לחדר השינה שלו, ואל אהרון שהיה עסוק באריזת בגדיו של קרל בשתי מזוודות שהיו מונחות פתוחות על המזרן. גם המגירות היו פתוחות, והארונות היו מרוקנים מתכולתם. פטרה עמדה בפתח החדר כשהסיגרים מוסתרים מאחורי גבה, והביטה באביה כאילו כבר ראתה את כל זה בעבר.

אהרון רכס את המזוודה. "מוכן?" שאל את קרל. "מוכן," אמר לו אביו. אבל הוא לא היה מוכן. הוא אף פעם לא היה מוכן לעזיבה, אך משום מה נאלץ לעשות זאת שוב ושוב.

3

בגדיו של קרל וגם המזוודות פוזרו בשידת המגירות ובארון. בחדרו היה חלון מלבני שנפתח רק משמאל לימין, או מימין לשמאל באמצעות הזגוגית האחרת. הוא הצטווה שלא לפתוח את החלון – פתק בעניין זה הודבק לזגוגית, תוך אזכור חשבונות החימום הגבוהים – אף שחשד כי הסיבה לכך שהחלון צריך להישאר נעול היתה קשורה בעיקר לשמירה על בטיחותו. בחוץ היתה גינה קטנה עם ספסל עץ, שהיה שמח להתיישב עליו לו התירו לו לצאת מהבית בגפו. גם בעניין זה הוא מצא פתק שהודבק על דלת הכניסה הנעולה. הוא ניסה לפתוח אותה בכוח, אך לשווא.

הוא נכנס למטבח. בנו – וכפועל יוצא גם קרל – התגורר בדירת שלושה חדרים, עם שני חדרי רחצה. הדירה היתה נקייה, בהירה ומודרנית, עם רצפות פרקט מלוטשות ודלפקי שחם. לא רע, חשב קרל, אף שלא מצא שום דבר ראוי לשבח מיוחד. זה היה בית זמני, שרוהט וקושט מתוך מחשבה על פינוי עתידי. הוא הדליק את הכיריים, שמע את התקתוק המתכתי והריח ריח קלוש של גז. הוא הביט בלהבה הכחולה שניצתה במבער. זה היה אחד המבערים האחורים. הוא רצה להדליק את אחד הקדמיים, והחל לסובב את הכפתורים...

"מה אתה רוצה?" שאל אהרון, שהרחיק אותו בעדינות מהכיריים.

לבנו היה מנהג מגונה לצוץ כך פתאום ולהבהיל אותו.

"אני רוצה ללכת הביתה." המחשבה על היותו לבדו הזכירה לו את חתיכת הסבון הסדוקה ואת היובש הכמוש שלה. איך בדיוק קרה שהוא גר פה עכשיו?

"אתה לא יכול להישאר לבד כרגע. בשביל מה הדלקת אש?"

"אני רוצה להכין תה," אמר.

"יש לי קומקום חשמלי בשביל זה."

הקומקום היה עשוי מזכוכית, וקרל ראה שכבר יש בתוכו מים, אם כי היה מעדיף להחליף אותם. בנו הפעיל את הקומקום, שפלט אור כחול. קרל התיישב ליד השולחן וחיכה שהתה יהיה מוכן ויוגש לו.

"אני צריך סוכר," אמר.

"יש קערת סוכר על השולחן."

"לא כזה. את הסוכר שלי."

"סוכר זה סוכר, אבא." לאחר שהבהיר את הנקודה מלאת התובנה, שלף בנו שתי קוביות שקרל הסיר מעליהן את העטיפה, הפיל אחת בתוך הספל שלו ואת השנייה תחב לפיו, בדיוק כפי שאביו נהג לעשות כשלכד את המתיקות מתחת ללשונו. הרעיון היה להשתמש בלשון כמו בשסתום, לאפשר רק לכמות נכונה של לחות לחלחל פנימה אל רצפת הפה וליהנות כך משני ספלים של תה. נדרשה משמעת כדי לחלץ את המתיקות בהדרגה מתוך הקובייה מבלי להמיס את כולה בבת אחת, ואת זה אביו לימד אותו באמצעות דוגמה אישית. קרל אמנם שתה תה,

אבל הריח את הריח העשיר והמריר של הקפה שאביו נהג לשתות.

"למה אתה לא בעבודה?" קרל הציץ בשעונו וראה שהשעה היא קצת אחרי תשע וחצי, בבוקר יום שלישי.

"כי אתה פה."

"אז מה, אתה מתכוון להפסיק לעבוד ורק להיות איתי?"

"לא אמרתי שאפסיק לעבוד. אני יכול לעבוד מהבית."

"זה לא בית. זו דירה. איפה אשתך?"

"התגרשנו, אבא, אנחנו חיים בנפרד. עברו מאז שנתיים."

איזו מילה מכוערת, **נפרד**, כמו **נקרע**, **נפרם**, **נחתך**. כמו ניתוק מוחלט לא ממה שהיה שלך, אלא ממה שהיית אתה. הוא ובנו היו משולים לשתי פיסות מאותו פאזל שלא התאימו זו לזו, כי היו שייכות לחלקים אחרים בתמונה. בנו תמיד אהב פאזלים והשתוקק להתקדם מעבר לקבוצת הגיל שלו ולעבור לתמונות מורכבות יותר של טירות גרמניות, הרי האלפים, כרי דשא שטופי שמש. הוא אף פעם לא הצליח לסיים אותם וניסה תמיד לכפות זה על זה את מאות החלקים, כאילו הרגיש שיצליח ליצור תמונה ברורה מכוח הרצון בלבד.

"ועכשיו אתה לא עובד," אמר קרל.

"אני **כן** עובד."

קרל מעולם לא הבין במה בדיוק עוסק בנו. אהרון היה חלק ממה שנקרא צוות חשיבה, כלומר היתה בזה **חשיבה**, אבל הוא לא היה פרופסור או מדען. ככל שעלה בכוחו להבין, בנו התעניין מאוד באופניים.

"גם ברגע זה?" שאל קרל.

"מה ברגע זה?"

"אתה עובד."

תגובתו של בנו הסתכמה בכך שקם ממקומו והלך להתקלח.

קרל רצה לשאוף אוויר צח ולראות קצת נוף שאינו קשור לדירה הזאת, ולכן יצא אל המרפסת. הוא היה מוכן לא רק להתעלם מהקור ומהגשם שהתקבץ לשלולית בפינה הרחוקה, אלא אפילו לאמץ אותו. בנו חשש שהעולם מתחמם, ואף אמר לו — במילים אלה ממש — שהתחממות כדור הארץ היא הסכנה הגדולה ביותר לעתיד האנושות. הוא קרא לזה "עניין של ביטחון לאומי", אבל לבנו כלל לא היה מושג מהי סכנה אמיתית, כזו שלא צונחת מהשמים אלא נובעת מהאדם שיושב לצדך.

"אתה עלול להצטנן." זה שוב היה בנו, ששערו היה רטוב מהמקלחת.

קרל חשב לעצמו בבוז שבנו עומד מולו עטוף במגבת באמצע יום עבודה. ולא משום שגבר חייב תמיד לעבוד, אלא שהוא צריך להיות תמיד מוכן.

"גם אתה," ענה לו אביו.

"בוא תיכנס פנימה."

כוונותיו של בנו היו טובות, הזכיר לעצמו. הוא באמת השתדל, אבל קרל הרגיש שהוא

מטריד אותו ומתנשא עליו. הוא לפת את המעקה כאילו חשש שיגררו אותו בחזרה פנימה, והציץ ברחוב למטה.

"זהירות, אבא. זה מסוכן."

זה **אכן** היה מסוכן, אך מסיבות שבנו לא הבין. הוא עמד במרפסת הדירה של משפחתו בקומה השביעית, עם נוף לשדרה הרחבה והאלגנטית שנקראת מריה הילפר שטראסה, וכל כניסה לבניין היתמרה לגובה היאה לענק ונראתה מיועדת לגדולה. הוא עצם את עיניו וקיווה שכאשר יפקח אותן שוב, הוא יראה מגדלי זכוכית ובטון מודרניים, אך כפי שחשש, הוא ראה שוב את אותה השדרה, מקושטת בדגלים ענקיים שנמתחו מפנס רחוב אחד למשנהו, ועליהם שלושה סמלים שהופיעו ברצף אינסופי: "אנו מודים לפיהרר שלנו", "אומה אחת מנהיג אחד", "זיג הייל".

היהודים הצטוו להתפנות מדירותיהם לקראת תהלוכת הניצחון של היטלר, ומשפחתו עברה לדירתו של חבר שלא צפתה אל מריה הילפר שטראסה, ובכל זאת כולם הצטופפו באחד החדרים שבירכתי הדירה, וחששו אפילו להתקרב לחלונות שפנו לרחובות הצדדיים. לאמו הובטח כי ברגע שהיטלר ייכנס לאוסטריה, יושב הסדר על כנו. גם אם הסדר לא יהיה מושלם, הם יסתדרו.

אבל אם כך, מדוע עליהם להידחס בדירה של מישהו אחר? קרל חמק מהדירה וחזר הביתה לצפות במצעד ממרפסת דירתו. היו שם ים של דגלים אדומים ורעש והמולה וקהל אדיר, שורה אחת של אנשי אס־אס שסרקו את הרחוב, ושורה נוספת שבלמה את ההמון המתנחשל קדימה. עמודים לבנים הוצבו במרווחים של שלושה או ארבעה מטרים, וחברי הנוער ההיטלראי קישטו אותם בצלבי קרס מזהב. כמו כולם, גם קרל חיכה להיטלר, אלא שאז הרגיש יד חזקה על כתפו שגוררת אותו פנימה. זה היה אביו, שנראה אחוז בהלה. הוא מעולם לא ראה את אביו מפחד משום דבר.

כעבור זמן לא רב נאסר על היהודים ברחוב שלהם לא רק לעמוד במרפסותיהם אלא גם להביט החוצה מחלונותיהם. "אנחנו כבר לא אוסטרים," לחשה אמו, כאילו חששה שאפילו בביתה שלה עלולים לשמוע אותה.

לקרל לא היה שום רצון לחיות עם המשפחה הזאת, המצטמצמת והמנושלת מנכסיה, שהסתתרה בדירתה. הוא רצה להיות חלק מהקהל העצום, ולא מפני שהיה נאצי או מפני שלא רצה להיות יהודי. במהלך חופשות הקיץ שבילו בהרים, קרל ואביו לבשו מעילי לוֹדֶן, מכנסי לֶדֶרהוֹזֶן, שלייקס רקומים וגרביים לבנים גבוהים ונעלו מגפי הרים, ואילו טרודֶה לבשה שמלת דירנדל פרחונית. היא אהבה לעשות גלגלונים בדשא האלפיני, כשאיש לא צפה בה מלבד אחיה, וקרל נהג לפזול בעיניו בפרצוף מטופש ולומר לה במבטא כפרי עייף שהיא צריכה לחלוב את הפרות. "אתה אפילו לא יודע איך נראות פרות," היא אמרה לו, וקרל אמר שהוא יודע ועוד איך, שהן נראות כמו אחותו. ואז טרודֶה פרצה בצחוק בעל כורחה, ובכל פעם שנפלה, כפי שקרה לעתים קרובות, הוא עזר לה לקום ולהבריש את בגדיה, כדי שאיש לא יחשוד במעלליה של אחותו הקטנה.

הצחיק אותם להתלבש כמו איכרים אוסטרים, לא מפני שהיו יהודים אלא משום שגרו בווינה. פעם, כשהוא וטרודֶה צעדו על גדת הנהר — הוריו נטעו בקרל את החשש שטרודה הקטנה עלולה ליפול למים ולהיסחף עם הזרם, ולכן הקפיד להיות תמיד קרוב לשפת המים — הם נתקלו באיכר שביקש להביט בידיו של קרל, והוא הרגיש שאין לו ברירה אלא להציג אותן בפניו. "רכות," אמר האיכר ונעץ את ציפורנו בכף היד הנקייה מיבלות, עמוק מספיק כדי שקרל יעווה את פניו. **צימפֶּרליך** היתה המילה שהאיש אמר, ורמז בכך שקרל גם מעודן ורגיש. קרל הרגיש מושפל, בעיקר לאחר שהאיכר ביקש לראות גם את ידיה של טרודֶה, ובחן את כפות ידיה כאילו היתה חיית משק. האם האיש ציפה שגם ידיה של ילדה בת עשר יהיו מיובלות ונוקשות? האיכר גירש אותם בבוז גלוי. כיוון שלא עלה בידו להגן על אחותו או להיאבק על כבודו, הוא הרגיש שהוכיח את טענתו של האיכר. הוא באמת היה **צימפֶּרליך**.

שום דבר במראם החיצוני של קרל או של טרודֶה לא העיד על כך שהם שונים מכל ילד אחר שנולד וגדל בווינה. התמונות בטרקלין הדירה הוכיחו זאת היטב: באחת מהן צולם קרל בגיל שנתיים, כששיחק בפְּרָטֶהאוּס פארק במעיל עם רכיסה כפולה וצווארון קטיפה, מכנסיים מפוספסים וכובע קסקט קטן שכיסה את שערו הבלונדיני המתולתל. והיתה גם תמונה דומה של טרודֶה בת השנתיים, שבה נראו שניהם זה לצד זה, כמו צמד אוסטרים קטנים ומכובדים. ועם זאת, משהו בגישתו של האיכר רמז שראה באותן ידיים רכות את מוצאה האמיתי של משפחת קאופמן.

סבו של קרל ייסד את המפעל לכפפות עור שפרנס את משפחתו בשני הדורות האחרונים, ואביו, ברנרד, התכוון להוריש אותו לבנו, כשם שירש אותו מאביו לפניו. זמן קצר לאחר שקרל סיים את לימודיו בבית הספר היסודי החליט אביו להראות לבנו כיצד מתנהל המפעל, מקור הונה של המשפחה. קרל ראה את העורות והריח את שאריות הבשר והשומן והגללים שדבקו בהם לפני שניקו אותם ביסודיות, המליחו וייבשו אותם. לאחר מכן, בבית המלאכה, ריככה צחנת הכימיקלים את העורות והכינה אותם לעיבוד. עור משובח, הכריז אביו. זה מה שביקש אביו להראות ולהסביר לו: זהו עניין של איכות. הוא רצה רק את הטוב ביותר עבור הלקוחות שלו, גברים ונשים אניני טעם שהיו בקיאים בדקויות והעריכו אותן, אף שקרל תיאר לעצמו שלא ידעו דבר על כל אותו תהליך מזעזע עד לקבלת המוצר הסופי.

במוחו של קרל נחרת הרעיון שמאחורי כל פריט מדויק ויוקרתי מסתתרת אמת מכוערת — גם אם זה לא היה הלקח שביקש אביו להנחיל לבנו. יותר מכך, אותה אמת מכוערת הסתתרה גם מאחורי דברים טובים, לקח חשוב שבנו של קרל מעולם לא הפנים במלואו, כך נדמה, שהרי היה בחיפוש מתמיד אחר איזושהי דרך לעזור לעולם לרפא את עצמו.

אביו חזר תמיד מהעבודה בשש וחצי בדיוק, לאחר שהמשרתת סיימה לערוך את השולחן — סכו"ם מכסף, קערת מרק מחרסינה, מפיות מבד — וכולם תפסו את מקומותיהם. המעמד לא היה רשמי מדי; השיחה היתה קלילה ומרתקת, לא רצינית אבל גם לא קלת דעת. בתום הארוחה פרש אביו לחדר עבודתו לשעה־שעתיים נוספות, כדי להשלים תכתובות עם חברים ושותפים לעסקים. רגעי ההנאה של ברנרד היו תמיד מתוזמרים היטב. אחרי כל זה, ורק אז,

שב והצטרף אליהם, הדליק לעצמו סִיגָרִילָה והתיישב ליד השולחן הקטן שבטרקלין, קרוב אל החלון שניבט לרחוב. במזג אוויר חמים, החלון היה פתוח. השגרה הזאת היתה טבועה עמוק כל כך, עד שקרל זכר תמיד לפתוח את החלון כמה דקות לפני שאביו יצא מחדר העבודה שלו, מבלי שנדרש לכך.

אחרי אותה "הפרת סדר" — כך קראו לזה הוריו בנוכחות ילדיהם, ומי יודע, אולי גם בינם לבין עצמם — זנח אביו חיים שלמים של משמעת ושליטה זהירה, ואימץ לעצמו את המנהג לשבת ולעשן סִיגָרִילוֹת בזו אחר זו, בכל שעה משעות היום והערב. וכשאלה כבר לא היו זמינות, הוא עבר לסיגריות זולות שהצחינו מחוסר מזל. בגדיו הלכו ונעשו מרופטים, לאחר שמכר את המיטב שהיה ברשותו יחד עם רהיטי הבית והמצעים. עד מהרה לא נשאר כמעט דבר, למעט שולחן וכיסא, ואביו ישב ליד החלונות והווילונות המוגפים, כמו התקשה לעכל את מה שקורה בחוץ, אבל עדיין נזקק לאורה הזוהר, אם כי המעומעם, של וינה.

גם כשיצא אביו מפתח ביתו, לא העז לעשות זאת מבלי לעטר את חזהו במדליית השירות עם הצלב הקרינתי, כאילו האמין שאותה פיסת מתכת קטנה שהרוויח ביושר בזכות אספקת תחמושת תחת אש כבדה בהרי הדולומיטים במלחמת העולם הראשונה, תעזור לו או למשפחתו לעבור בשלום גם את זה. הוא ענד את המדליה יום אחד כשביקר בבנק, וביקש פגישה עם המנהל בתקווה שהעיטור יוכיח כי הוא ובני משפחתו אזרחים אוסטרים מכובדים, מצליחים ומקובלים בחברה. הוא אכן נראה כך, הודות להילוך הצבאי הזקוף שהקפיד לאמץ כל חייו, נוסף על שפמו המטופח ועל לבושו שהיה ללא דופי. כולם בבנק הכירו את הֶר קאופמן; הוא היה לקוח חשוב ומוערך זה עשרים שנה ויותר. המנהל סירב לקבלו, והוא יצא מהבנק מושפל.

אביו החל לכתוב מכתבים סכריניים, שלח העתקים גם לפילדמרשל הולגֶרת, וביקש ממנו לכבד את בקשתו של יוצא צבא מעוטר. "אני קצין בדימוס — שום דבר לא יקרה לנו. תסמכו עליי!" נהג לצעוק על משפחתו. לקרל, שראה תמיד באביו אדם מנוסה ומעשי, איש העולם הגדול, נדמה היה שהוא נשבר לנגד עיניו.

"אנחנו צריכים לקום וללכת," אמר לו, וזו היתה הפעם הראשונה בחייו שקרל העז לפנות לאביו בדברים.

"לאן נלך?"

קרל הופתע עד מאוד משאלתו של אביו, אבל אמר, "לאמריקה."

"לאמריקה?" השיב לו אביו בשאלה, כאילו חשב שבנו עשוי לספק תשובה, בלתי הגיונית ככל שתהיה. "איך אנחנו אמורים לנסוע לשם?"

קרל נותר ללא תשובה מן המוכן. הוא ידע שהרעיון שלו פשטני מדי. מנגד, הוא גם ידע שחייבים לעשות מעשה.

"איך נוכל להישאר כאן?" שאל.

"לפחות אנחנו ביחד."

קרל הצטרף אל אביו ליד החלון, אלא שבניגוד לאביו הוא הפנה את מבטו אל העיר שנראתה מאיימת ומבטיחה בעת ובעונה אחת. רק משם, מחוץ לחלון, יכולה היתה לבוא

הישועה. כי אם יישארו פה, הם יתחבאו במערה שקירותיה עלולים לקרוס בכל רגע. אביו ישב, אך בנו עמד, כמו ביקש להביע את הצורך שלו להניע את רגליו, לברוח. הוא חשד כי אחת הסיבות לכך שהוא וטרודֶה לא נשלחו למקום מבטחים היתה שאביו התקשה לשאת את רעיון פירוק המשפחה.

"אז בוא נברח כולנו ביחד," אמר לו קרל, וכך הם חזרו לנקודת ההתחלה. אביו שאל לאן הם יוכלו ללכת, וקרל לא הציע תשובה ראויה, כי הוא היה רק בן חמש־עשרה, ולא היה זה מתפקידו למצוא פתרון.

מאוחר יותר באותו לילה הוא שמע את הוריו מתלחששים במעמקי דירתם החשוכה, מנסים להבין את המאורעות שהשתלטו על חייהם, אך כפי שעוד יתברר בדיעבד, לעולם לא יימצא להם הסבר. הם דנו כעת באפשרות לשלוח את ילדיהם למקום כלשהו, אולי לבלגיה, שם התגורר ענף אחר של המשפחה, או שמא לאנגליה. לרוע המזל, הם איחרו להגיש בקשה לקבלת אשרות שהייה, ועכשיו נגמר להם הזמן והכסף, כך לפחות אמר אביו.

ואמו, היא פשוט לא עמדה בקצב האסונות היומיומיים. היא חזרה ואמרה לקרל ללכת לישון, כי השעה כבר מאוחרת והוא צריך לקום בזמן לבית הספר. "אבל אסור לי ללכת יותר לבית ספר," הזכיר לה. היא מעדה שוב ושוב, וכשצוינו בפניה כל הטעויות שעשתה, האדימו לחייה. תגובותיה היו מעודנות כל כך, חשב קרל, כמו יצור חי שמנגנון ההסוואה שלו כשל לחלוטין אל מול איום אבולוציוני זדוני במיוחד.

"הם השתגעו לגמרי," נהגה אמו לומר, אבל קרל האמין שבני המשפחה שלו הם שהשתגעו לגמרי, שהרי ראו את ענני הסערה המתחשרים מעליהם אבל לא טרחו להתכונן לאסון הממשמש ובא.

"אנחנו חייבים לעשות משהו," הפציר בהם קרל. "אנחנו חייבים לעזור לטרודֶה." אולי אמו תפקח סוף־סוף את עיניה אם יפרוט על המיתר הנכון, כלומר על חששה לחיי בתה הקטנה.

"אבל מה כבר נוכל לעשות?"

שוב הוצגה בפניו אותה שאלה, כאילו היתה לו תשובה. ושוב לקרל לא היה כל פתרון.

ברגע שאמו נאלצה לתפור טלאי צהוב על בגדיהם, הבין קרל שגורלם נחרץ. הוא התבונן באצבעותיה — בדמיונו הן היו אדומות ומגוררות, אף שלמעשה הן היו ורדרדות וזריזות — שנעו בקפידה סביב הקצוות הצהובים והצמידו את הטלאי למעילו, והסצנה כולה נראתה לו אינטימית להחריד. המשרתת שלהם עזבה מזמן, מיד לאחר שנחקק החוק שאסר על ארים לעבוד אצל יהודים. היא היתה חדשה יחסית, ולכן גם לא היו דמעות של צער או התפרצויות זעם בלתי צפויות לאחר שנים של שירות. במקום זאת היא קיבלה את השכר המגיע לה והלכה לבלי שוב.

"זה החוק," אמר לו אביו כשקרל שאל אותו לפשר העניין, כביכול היתה זו תשובה הולמת.

החוק. ברנרד קאופמן הקפיד תמיד לשמור על החוק, גם כשהופנה נגדו, וגם כשסתר את חוק ההישרדות הנעלה ביותר.

הוא פשוט מגוחך, חשב קרל. האם אביו אכן האמין שהצלב הקרינתי שלו יבטל את אות

הקלון של מגן הדוד? קרל התחנן בפני הוריו שלא יצאו מגדרם כדי לסמן את עצמם בטלאי צהוב, אבל אביו אמר שמסוכן להמרות את פי השלטונות.

כשאזלו לאביו הסִיגָרִילוֹת, זה היה משום שקרל מכר אותן. העובדה שלא שם לב לאובדן רכושו היתה עדות נוספת להידרדרות במצבו של אביו, ובעיני קרל זה רק העניק גושפנקה נוספת לכך שפעילותו היתה נחוצה, גם אם לא הוגנת.

בחלק מהכסף שקיבל קנה קרל מאפים לטרוּדֶה, שמאז ומתמיד אהבה את הטקס האוסטרי של **גאבֶּלפרוישטוק**, ארוחת הבוקר השנייה. הוא נהג לשבת ולהתבונן בה כשאכלה, מתענג על הנאתה, ולאחר מכן הם שיחקו **שנאפסֶן**, והפילו את הקלפים מידיהם על הערמה שעל השולחן, כמו ביקשו לחנוק כך את יפחותיה הנסערות של אמם ואת האנחות הכבדות של אביהם בחדר הסמוך.

"מה נעשה?" שאלה טרוּדֶה יום אחד, ומשכה אליה ערמה של קלפים כשאפשר לה לנצח.

"נברח," ענה לה אחיה.

"איך?"

"אני לא יודע."

"תבטיח לי שתיקח אותי איתך."

"אני מבטיח," אמר.

תוך כדי מסחר בשוק השחור הוא שמע שאפשר לחצות את הגבול לשווייץ, בתנאי שיש לך כסף או חפצי ערך כדי לשחד את השומרים במעבר הגבול. אבל היו דיווחים על יהודים שנשדדו, לא רק בידי שודדי דרכים אלא גם בידי השומרים עצמם, שלקחו את הכסף ולאחר מכן מנעו מהיהודים מעבר בטוח. גם אם הצלחת, היו מקרים שבהם הרשויות בשווייץ גירשו אותך בחזרה לאוסטריה, ואז היית מוכה או נלקח למאסר. או שלא. כמה יהודים שנשלחו בחזרה קיבלו היתר לחזור הביתה, והם שסיפרו את כל הסיפורים ששמע קרל. שום דבר לא היה צפוי. שום דבר לא היה הגיוני.

אך לא היה ספק בלבו שיש דברים שאפשר לעשות — תרגילים, הסחות דעת, דרכי פעולה שיבטיחו הישרדות ובריחה. הוא ניסה שוב ושוב לשכנע את אביו, וגם את אמו, שישבה לאור המנורה במטבח ותפרה את מה שנותר מחפצי הערך שלהם לתוך הבטנה במעיל של בעלה.

"אנחנו יכולים לחצות את הגבול ולעבור לשווייץ," הציע קרל לאביו. "שמעתי שהשומרים במעבר הגבול מסכימים לקבל שוחד." זו היתה תוכנית טובה יותר מאמריקה, והוא ציפה לתגובה חיובית.

"אסור לנו להתקרב לגבול," אמר לו אביו.

"אסור לנו לעשות הרבה דברים," השיב לו בנו. "אבל זה לא אומר שאנחנו חייבים להקשיב להם."

"הם אפילו לא מרשים לנו לנסוע ברכבת."

"התכוונת לומר שהם לא מרשים ליהודים לנסוע ברכבת."

אביו הביט בו כאילו לקה במוחו. כילד, היה מבטו של אביו מצמית אותו, אבל עכשיו הוא

עורר בקרל רק בוז.

"ומה אנחנו לדעתך?"

"אנחנו יכולים להיות כל מה שנרצה. אז אולי לא נהיה יהודים. אנחנו לא חייבים לענוד את הטלאי."

"אני לא אתן למשפחה הזאת להיקלע לסכנה."

"אתה לא תיתן לה? מה לדעתך קורה עכשיו? מהי התוכנית שלך?"

"כשתגיע השעה, כולנו נהיה מוגנים," אמר לו אביו.

"איך בדיוק?"

"שלא תעז לפקפק בי!"

טרוּדֶה נבהלה מכך שאביה הרים את קולו ופרצה בבכי. לא היה בדירה מקום לסודות, ואביו, שכבר לא ידע איך לעכל את הסדר החדש, התקשה להושיט יד מנחמת ולעצור את דמעותיה של בתו. גם היא, בדרכה שלה, למדה לא לכבד את אביה. וקרל הרגיש שלעולם לא יסלח לו על כך. על הטיפשות שלו. על הפגם הבלתי נתפס במנגנון ההישרדות העצמית שלו. ובזו של ילדיו.

כפי שקרה גם במפגש עם אותו איכר, קרל גילה שאינו מסוגל לעזור לאחותו בעת צרה. האם יצליח לקחת אותה איתו לשווייץ? האם יצליח להציל אותה? מאוחר יותר, בפרוזדור הדירה, הוא אמר לה שאם הוריהם מסרבים לעזוב, לפחות שניהם יכולים לברוח, אבל טרוּדֶה פרצה שוב בבכי. המחשבה על כך שתעזוב את אמה ואת אביה, את חייהם המוכרים, גם אם לאחרונה נעשו לא מוכרים לחלוטין, הבעיתה אותה. היא החניקה את יבבותיה, כי ידעה שאחרים בדירה ישמעו אותה, והחלה ללחוש. חייהם התנהלו כעת בלחש, חשב קרל.

"אל תלך," אמרה. "תבטיח לי שתישאר איתי."

טרוּדֶה היתה כנראה צעירה מכדי לנסוע אל הגבול, וגם אם יגיעו לשם, מה הוא אמור לעשות? מה אם ייקח אותה איתו והכול ישתבש? האם יוכל לקחת על עצמו אחריות כזאת?

אולי באמת יש לאביו איזושהי תוכנית, אך קרל הצליח לתכנן רק את הבריחה שלו. הוא ידע שלא יוכל להגן על טרוּדֶה, זה לא היה תפקידו. הוא היה רק בן חמש־עשרה, בסך הכול ילד, אמר לעצמו.

"אני מבטיח," ענה.

בשלב מסוים הוכרז שמפעל הכפפות הוא **יודֶנפרַי**, נקי מיהודים, ובעליו החדשים — הארים — קיבלו חוזה לאספקת כפפות לכל הצי הגרמני, כחלק מחבילה כלכלית של רצון טוב שהציע הרייך המורחב לרכש החדש שלו. וכך יצא הרייך לחנוק את העולם בידיים עטויות כפפות של קאופמן ובניו, וקרל הבין שאי־אפשר לחכות עוד.

בשעת לילה מאוחרת, אחרי שכולם הלכו לישון, התגנב קרל בפרוזדור, חלף על פני חדרה של אחותו, קרע את בטנת מעילו של אביו ושלף משם שרשרת זהב ושתי טבעות זהב ויהלומים.

"אתה עוזב?" בהתגנבות החרישית שלה הפגינה טרוּדֶה חמקנות מרשימה בהרבה מהבריחה

המתוכננת של קרל. היא לבשה כותונת לילה, ומטבע הדברים לא היתה מוכנה לעזיבה, כאילו ידעה תמיד שיפר את הבטחתו, כאילו ידעה שהוא שקרן.

"כן," אמר אחיה.

טרודָה הביטה בשלל התכשיטים שהחזיק בידיו.

"אם תלך עכשיו, אני לא אראה אותך שוב," אמרה.

"כולנו עוד נחזור וניפגש. אני מבטיח."

היא התרחקה מדלת הכניסה — כמו פחדה מרוח פרצים — ולא ליוותה אותו גם כשסגר אותה מאחוריו בפעם האחרונה. קרוב לוודאי שעדיין עמדה שם, אגרופיה לופתים את כותונת הלילה שלה, גם כשנחפז לחצות את הרחובות החשוכים והגשומים בדרכו אל תחנת הרכבת המערבית, זו שדרכה נכנס היטלר לעיר, ובדרך חלף על פני בית האופרה של וינה, שם התנוססה כעת כרזה ענקית שכותרתה "יהדות היא פשע".

קרל השאיר מאחור את הוריו. וגרוע מזה, הוא השאיר מאחור את אחותו הקטנה.

פשעו לא היה יהדותו, אלא הישרדותו.

4

אהרון ופטרה עמדו משני צדיו של קרל וחיכו שהאור ברמזור יתחלף כדי שיוכלו לחצות את הרחוב אל שדרת יורקוויל ולטייל בין שלל החנויות והמסעדות. הם היו ספונים בדירה וצפו בתוכנית טבע של אָטֶנבּורוֹ על האדישות שמפגינים יונקים זכרים כלפי צאצאיהם. נדמה שרוב האבות בטבע לא רק הזניחו את הדור הצעיר, אלא שלעתים קרובות הם אף גילו כלפיו עוינות, ולא פעם טרפו את ילדיהם כשהיו רעבים, או שפשוט רמסו אותם כשהפריעו להם. אהרון כיבה את הטלוויזיה והכריז שהגיע הזמן לצאת להליכה. לנוכח התעקשותו, נאלצו כולם להתכרבל היטב ולצאת החוצה.

אהרון הפנים את עקרונות ההישרדות זמן רב לפני שצפה באָטֶנבּורוֹ או קרא את דארווין. מנגנון הברירה הטבעית בחר באביו, שעשה הכול כדי לשרוד. אביו נולד באוסטריה. הוא היה יהודי. הוא נמלט והציל את עצמו. אהרון ידע את כל זה, אבל לא יותר מכך. אי־אפשר לבקש מאריה שיתנצל. גם אם אביו הזניח אותו, זו היתה המציאות. אביו לא היה טורף אלא קורבן, אדם שהותקף ונאלץ מאז לעמוד על המשמר. גם אם קרל רמס אותו, זה רק מפני שהוא עדיין נמלט. כבר מגיל צעיר, אהרון עמד על המשמר לא רק מפני הטורפים אלא גם מפני הקורבנות. הם היו מסוכנים באותה מידה.

הם חצו את הרחוב, ומתוך הסכמה שבשתיקה הוא ופטרה הקפידו לצעוד כמה צעדים מאחור, כאילו הבינו שקרל צריך להחזיר לעצמו תחושה של אוטונומיה וסמכות. מוטב שהוא יוביל אותם ולא להפך, אך מבלי שיפתח פער גדול מדי, שכן אביו אמנם קמל עד שלא נותרו ממנו אלא עור ועצמות, ובכל זאת היה זריז להפליא לאדם בגילו. הוא עלול לחמוק בכל רגע, חשב אהרון, ולברוח בחזרה לבית שלא יוכל לשוב אליו עוד לעולם. שניהם היו תקועים זה עם זה, וכמו אביו, גם אהרון עצמו כבר לא הרגיש בבית.

הם חלפו על פני חלונות ענק שמאחוריהם ישבו אנשים שאכלו ושתו בלי שמץ של מודעות למשפחה שעברה במרחק כה זעום משולחנותיהם. לפתע נעצר קרל מחוץ לחלון הראווה של חנות לריהוט עתיק, ומיקד את תשומת לבו בפמוט רב־קני מפליז ממורק שהבהיק מתחת לאורות ההלוגן.

"מה היא עושה פה?" שאל. הוא התכוון לחנוכייה שראה לפניו, ממורקת ונוצצת מתחת לאורות הזוהרים.

אהרון יכול היה להסביר שזו חנות לעתיקות ושהפריטים בחלון הראווה מוצעים למכירה, אבל היתה לו תחושה שתשובה פשוטה כזאת לא תשכך את הכאב ששמע בקולו של אביו. נדמה היה שהוא בוהה ברכוש אבוד שנגזל ממנו.

"הם שומרים אותה בשבילך, סבא. כדי שהיא לא תלך לאיבוד."

פטרה אחזה בזרועו והניחה לו להמשיך להביט בחנוכייה עוד זמן מה, ולאחר מכן הרחיקה אותו בעדינות מהחלון. ואז היא נסוגה לאחור וחזרה למקומה לצד אביה.

"סבא דיבר אתמול בלילה על אחותו," אמרה.

"איזו אחות?" שאל אהרון.

"לא ידעת שלסבא היתה אחות?"

"לא נראה לי."

"התכוונת לומר שאתה לא בטוח אם ידעת או לא?"

"נראה לי."

"יש לך בכלל מושג עד כמה מגוחך זה נשמע?"

אמש שמע אותם אהרון מדברים מאחורי הדלת הסגורה של חדר השינה של קרל, כאילו רקחו יחדיו איזו מזימה. בטיפשותו, הרגיש מנודה כמו ילד, כאילו לא רצו לשחק איתו.

אביו היה כמו גנב ששדד ממנו את מי שהוא. כל מה שנדרש לדעת היה נעול בתוך ראשו של אביו. וראשו של אביו הכזיב, ואולי זו היתה ברכה לשניהם, כי יותר מכול רצה אהרון שהזמן הזה עם אביו יגיע אל קצו, אף שזה אולי נשמע אכזרי או חסר רגישות. הוא עשה כמיטב יכולתו להסתיר את המאוויים הללו מפני פטרה, אך ללא הצלחה יתרה.

"אני חושבת שאני מזכירה לו אותה," אמרה פטרה.

אהרון נבהל למשמע דבריה. "יש עולם שלם ומבולבל בתוך הראש של סבא שלך. ולפעמים זה מבלבל גם את הראש שלי."

"הראש שלך תמיד היה מבולבל."

פטרה לא אמרה את זה בצחוק, אבל הוא החליט לראות בזה בדיחה. "נחמד מאוד מצדך."

"טוב, אתה אפילו לא ידעת שהיתה לו אחות, ועכשיו אתה מתנהג כאילו לא אכפת לך."

"באמת לא אכפת לי."

תשובתו הפתיעה את פטרה. היא ניסתה לכפות עליו לומר דברים שלא הרגיש, והיה לו חשוב למתוח קו אדום אל מול הבריונות שלה. אבל למה אכפת לה כל כך? מה זה בכלל קשור אליה? היא רק ניסתה לחדור מתחת לעורו. קרל כעס על שהוצא מדירתו, והיו לו סיבות משלו לפתח מערכת יחסים עם פטרה. אבל מה ביקש קרל להשיג באמצעות הסיפור על אחותו האבודה? למה סיפר דווקא לה? ולמה עכשיו? קרל מעולם לא טווה חוטים אל עברו, שהיה מטבע הדברים גם עברו של אהרון. לאחר שקרל עזב את הבית, כשבנו היה רק בן אחת־עשרה, אמו נהגה לומר שאין טעם לדבר על העבר, אלא אם יש לו עתיד. כיוון שהיה ברור לשניהם שקרל לעולם לא יחזור, הם גם לא שוחחו על עזיבתו.

עד מהרה הפך גם אביו לנחלת העבר. לאהרון לא נותר שום דבר להיאחז בו, ודאי לא מזכרות ובקושי רק כמה תמונות. קרל לקח איתו את כל כולו.

"נראה לי שקר לסבא שלך," אמר אהרון, והוביל את שניהם אל פתח מרכז הקניות שמימינם.

היתה שם זירה פתוחה להחלקה על הקרח, וסביבה גם שתי קומות של חנויות ומסעדות. בילדותו, הוא ואמו באו לכאן לעתים מזומנות. הם נהגו להתיישב ליד אחד השולחנות המקורים בפאטיו ולהזמין שוקו חם. אהרון חזר לכאן פעמים רבות לאורך השנים, ונהג לצפות בצעירות שהחליקו על פני חלונות הראווה כשעל פניהן נסוך חיוך של מודעות עצמית, כזה

ששמור בדרך כלל לאלו שיודעים שהם נערצים.

אחת מאותן נשים צעירות ירדה מהקרח, פסעה בזהירות על הלהבים החדים עד שצנחה לבסוף על הכיסא שלידו. הוא לא הכיר אותה אבל הכיר את ידידיה שנופפו לעברם, כששתו שוקו חם ושוחחו בלי הפסקה עד שירד החושך ושרשראות של אורות נדלקו סביב הזירה.

הוא נשא לאישה את אותה הצעירה, וכשפטרה נעשתה אף היא מחליקה טובה הוא הביא גם אותה אל אותה נקודה ממש, כששרוכי המחליקיים הלבנים שלה קשורים זה לזה ותלויים על צווארה. הוא מעולם לא למד להחליק כמו שצריך, ובשנים עברו שניהם דידו יחדיו על הקרח, עד ליום שבו החלה בתו לחוג סביבו במעגלים, לאחר שניערה מעליה את הגמלוניות הילדותית שלה.

אבל את הזירה החליפה מאז רחבת אוכל סגורה, שטופת אור ומכוערת, עם פסנתר שעמד במרכז החלל המרכזי, והכנף שלו פתוחה כמו בית פרוץ. השמים הפתוחים נעלמו, וכך גם שרשראות האורות. האוויר הדחוס נשאב במרץ מאבק, והיה לו ריח צחיח, כמו נלקחו ממנו חומריו המזינים. הוא גרר את פטרה אחריו במרכז הקניות כאילו זירת ההחלקה רק שינתה את מקומה, כאילו חיפש אחר אותו מקום קסום שבו בילה עם אמו ופגש את אמה. פטרה כנראה הרגישה שיש בלבו יותר מאשר כעס, כי היא הושיטה לו את ידה שהיתה עדיין קטנה כל כך עד שאהרון נאלץ להזכיר לעצמו שלא למחוץ אותה.

לפחות הם עדיין מגישים שוקו חם, חשב אהרון, והזמין שלושה ספלים מבלי לשאול את פטרה או את אביו אם גם הם רוצים שוקו. הוא חשש שחלק קטן מפטרה יישאר לעד אותה ילדה קטנה עם המחליקיים התלויים סביב צווארה, זו שתתהה מדוע כבר אין לה מקום להשתמש בהם, אבל כשהתיישבו ברחבת האוכל היא נראתה אדישה.

"אני הולכת להסתכל בחלונות הראווה," אמרה.

היא חצתה את הרצפה שעליה נהגה להחליק, ולאביה התחוור פתאום כי הוא זה שהמחליקיים עדיין תלויים סביב צווארו.

"פעם היתה כאן זירה להחלקה על קרח," אמר לאביו, כי נדמה שהתקשה להרפות מהרעיון. הוא לטש את מבטו בשוקו החם של בתו שהצטנן על השולחן, והסביר לקרל שזה מה שאמא נהגה לקנות לו, ואז סיפר לו גם על הנשים היפות שהחליקו תחת כיפת הרקיע, ושאחת מהן נעשתה בסופו של דבר לאשתו. לאורם הבוהק של חלונות הראווה זה נשמע בלתי נתפס לאוזניו של אהרון, וללא ספק גם לאוזניו של לאביו, אם כי נדמה שלא הקשיב לו כלל. היכן היה אביו כל אותן שנים, ומדוע מעולם לא הביאו אותו לכאן כדי ללמד אותו להחליק? ולמה מלכתחילה הוא מספר לו סיפור שהוא אמור כבר לדעת? **כאן פגשתי את אשתי. כאן נהגתי לבלות עם נכדתך.**

"פטרה מדברת עם בחור," אמר לו אביו.

"איזה בחור?"

"מאחורי העמוד."

צחוק מתגלגל הדהד ברחבת האוכל.

צחוקה של פטרה. הבחור התבדח. הוא לא מצא חן בעיני אהרון.

היא לא הזמינה חברים הביתה מאז שאהרון עבר לדירה משלו. מובן למדי, חשב לעצמו, אך נדמה שעבר זמן רב מאז שסיפרה לו משהו משמעותי הקשור לחייה הפרטיים.

"זה החבר שלה?" העובדה שנאלץ לשאול עוררה בו כעס.

"היא סיפרה לי שיש מישהו שהיא מחבבת."

איך הצליח אביו להעמיד פנים שהוא מתעניין בה? האיש שמעולם לא הקשיב ולו לסיפור אחד של בנו, ושגם הוא מעולם לא ציפה שבנו יקשיב לסיפורים שלו, שוחח עם נכדתו בת השש־עשרה על בחורים?

פטרה והבחור הופיעו פתאום, זרועו חובקת את מותניה. ניכר היה שזו לא הפעם הראשונה שהוא עושה זאת. והבחור היה גדול. לא שמן, אלא גדול, רמז לכך שהוא היה מבוגר מפטרה בשנה־שנתיים.

"אל תהיה קשוח איתה. זה לא היה קל גם בשבילה."

אביו קם ממקומו והצהיר שהוא הולך להשתין. הוא לא התנצל או אמר שהוא צריך "להתפנות", משום שלא איבד מאותה דייקנות חסכנית שמאפיינת אנשים שרכשו שפה שנייה. מבחינתו של אביו הוא לא היה צריך להתפנות לשום מקום, אז למה לו לומר דבר כזה? קרל פנה ללכת, ונראה לגמרי לא שייך על רקע הרצפה הממורקת להפליא וחלונות הראווה הנוצצים, כמו אבן ריצוף שנותרה חשופה בתוך ים של אספלט. במובנים רבים, הוא היה כמו נטע זר בקנדה.

אהרון, שנותר לבדו ליד השולחן, לגם עוד לגימה מהשוקו החם שלו. לאביו היתה אחות. זה היה מידע חדש. אבל גם אם זה נכון, אז מה? אביו היה חומר אפל, כמו אנטי־חומר ששום אור אינו יכול להימלט ממנו.

הוא חש דקירה חדה בבטנו, הניח את השוקו החם על השולחן והתקפל מכאב. זו לא הפעם הראשונה שדקירה כזו פילחה את בטנו, אבל התסמינים החריפו מאז שאביו עבר להתגורר עמו. האם זה אולקוס? האם זה משהו גרוע יותר? תהיה הבעיה אשר תהיה, המצב עם אביו ודאי לא תרם לשיכוך הכאב בבטנו של אהרון. נדמה היה שקרל עצמו השתכן עמוק בבטנו. גם אדם שעבר את השואה יכול להיות שמוק. זה לא הפך את קרל לקדוש. ובינתיים, גם המחשבה על זירות החלקה אבודות ודאי לא היטיבה עם אהרון.

משהו נגע בזרועו, וכשהרים את מבטו גילה שזו ידו של קרל. מחשבתו הראשונה היתה שאביו מושיט יד כדי לייצב את עצמו, אלא שאז התחוור לו שקרל טפח על זרועו מתוך דאגה.

"אולי כדאי שנלך מפה," אמר לו אהרון.

אביו הרים את רגלו הימנית, והנחית את העקב על רצפת השיש כאילו ניסה לבלום את עצמו על הקרח שנותר קבור מתחת.

"אולי נוכל להחליק הביתה," אמר.

5

להחליק הביתה. כך נהג לעשות עם חברו הטוב, אריך נוסבאום, לאורו הסגלגל של יום חורפי, כשהשמש השוקעת השתקפה בפני המים הקפואים של הנהר וצבעה אותם בקשת שלמה של צבעים. נוסבאום ידע להחליק טוב יותר מכל חבריהם, אבל אהב להעמיד פנים שהוא מועד וחובט באוויר בידיו ואז נוחת על אחוריו, היישר לתוך ערמות השלג שנערמו על גדות הנהר הקפוא, בעיקר כשהיו בסביבה נערות יפות. קרל תיאר לעצמו שעשה זאת משום שידע שהוא מצוין, ולכן יכול היה להרשות לעצמו להעמיד פנים שלא.

נוסבאום היה צנוע מאוד גם בתחומים אחרים. הוא התגורר בדירה גדולה בהרבה, ובניגוד למשפחתו של קרל, שהיגרה לאזור על רקע גבולותיה הקורסים של האימפריה האוסטרו־הונגרית, מורשתו האוסטרית של נוסבאום נפרשה על פני דורות רבים.

ויום אחד הוחלט שאסור להם להחליק עוד.

קרל ישב עם משפחתו סביב שולחן האוכל ותהה אם מותר להם אפילו להחזיק ברשותם מחליקיים — שלא לדבר על השימוש בהם — כאילו חשו הרשויות שיהיה זה בלתי נסבל אם ליהודים יהיה אמצעי כלשהו להחליק על פני הארים, ואולי להתחמק מהם. היהודים אמורים לדשדש כעת, ולכל היותר לדדות, אמר לו אביו.

אבל לא חברו הטוב. לא נוסבאום. ביום שבו כונסו היהודים ונלקחו לאי־שם, ירד נוסבאום אל הנהר, נעל את המחליקיים שלו, ומבלי להעמיד פנים שהוא נופל ולו פעם אחת, החליק על הקרח בצעדים ארוכים ומהירים ולא נראה שוב לעולם.

כך לפחות זכר קרל, אף שכבר לא היה משוכנע אם ראה את נוסבאום מחליק בנהר במו עיניו, או שאולי המציא את הכול כשם שבנו המציא מן הסתם את זירת ההחלקה האבודה, כאילו לאב ולבנו תהיה תמיד פיסת קרח חבויה מתחת לרגליהם.

כעת הם לא החליקו הביתה אלא צעדו ברגל, וזה אפילו לא היה הבית שלו או **איזשהו** בית, אלא רק חלל זמני שהעניק קורת גג לו, לבנו ולנכדתו.

קרל הציץ בשעונו מבלי להפנים את השעה, ולכן הציץ בו שוב. השעה היתה אחרי שמונה. בנו עדיין חש ברע, כאב כלשהו במעיו שלא נעלם לגמרי, והוא שמע את פטרה מדברת בטלפון בחדר השינה השני, מעין רעם קלוש כמו משב רוח קבוע. היא סיפרה לו שבני הנוער של היום כבר לא מדברים בטלפון — הם מתכתבים במסרונים. היא אמרה את זה כאילו הוא זקוק לשיעור בחיים המודרניים, אלא שאיש לא שוחח בטלפון גם בילדותו. כדי לתקשר עם מישהו, כתבת לו מכתב. לא שהוא כתב הרבה. מכתבים דרשו כתובת, והמען היחיד שהוא סמך עליו היה שלו עצמו.

הוא שכב במיטתו וחשב על נוסבאום: האין זה כמו לכתוב מכתב ולשלוח אותו לעצמו? נכדתו הבטיחה שהם עוד יחזרו לאסוף את החנוכייה שראה בחלון, אבל הוא ידע שהיא לא תחכה לו, לא עכשיו ולא אף פעם. בבית משפחתו בווינה היתה להם חנוכיית זהב, דומה

להפליא לזו שבחנות, ומאחוריה היה סיפור. אבי סבו של קרל, איכר עני מרוד שהתגורר בשלזיה תחתית, קיבל אותו מחייל צרפתי מורעב שנסוג מהחזית הרוסית, בתמורה לשק תפוחי אדמה.

הוא עדיין ראה לנגד עיניו את צלקותיו של אבי סבו, את פיסות העור הסגלגלות והנקיות משיער שזרמו במורד חזהו כמו נהר מזוהם. זה קרה כאשר אמו של הילד הפילה בטעות קנקן של קפה רותח. קרל כמעט לא זכר דבר מאבי סבו, למעט אותן צלקות איומות וחנוכיית הזהב שהביא הביתה, ושנותרה עמם מאז. היו המוני חיילים מורעבים ששמחו להמיר את שלל הביזה שלהם במזון, והודות לרווחים השכיל אבי סבו לפתוח חנות. כך נולדה למעשה האימפריה של קאופמן ובניו. קרל הבין שההתחלה הצנועה הזאת שימשה בסיס למכובדות שהיתה בסופו של דבר מנת חלקה של משפחתו, עד היום שבו אביו נכנס לסניף הבנק כשמדליית השירות שלו נעוצה על חזהו, ונדחה על הסף.

החנוכייה ההיא, שעברה מדור לדור, היא שהאירה את מסדרונות העבר האפלים של משפחתם. כשעמדה כך בחלון באופן כה מוזר, נראתה לא שייכת למקומה, כאילו גם היא, כמוהו, אמורה היתה להיות במקום אחר. ודאי יש איזושהי אוזן פנימית למיקום, חשב קרל, כמו שיש אוזן פנימית לשיווי משקל — חוש שהוא עצמו החל לאבד, אבל למשפחתו מעולם לא היה.

קרל החל לגבש תוכנית, או לכל הפחות את השלד. הוא עזב בעבר משפחות אחרות. הוא יכול לעזוב גם את זו, כי זו היתה דרכו לשרוד. החוכמה היתה לשמור על ראש פתוח ולחכות להזדמנות פז. ואז הוא יעשה את הצעד שלו.

בתחנת הרכבת המערבית עלה קרל לרכבת שהיתה בדרכה לפֶלְדקירך ולהוהֶנֶמס, שם חצה את הנהר ועבר לשווייץ רק עם צרור קטן של מיטלטלין וללא תעודות זיהוי. לאחר שצעד שעות ארוכות מתחנת הרכבת הקרובה ביותר הגיע למעבר גבול קטן. החושך כבר ירד, והוא פחד משודדי דרכים ומהמשטרה באותה מידה. כל אחד וכל דבר היה גנב, אפילו האוויר שגזל ממנו את חום גופו.

הוא נתן לשומר את שרשרת הזהב שגנב מהוריו, והשרשרת העדינה נראתה תלושה להחריד בידו הגסה והבשרנית.

השומר תחב לכיסו את הנכס המשפחתי ופסע הצדה. ״אתה יכול לעבור,״ אמר.

הכביש היה חשוך לגמרי מעבר לשלולית אור קטנה במעבר הגבול. קרל לא תכנן לעבור בשלום את הרגע הזה, ולא היה לו מושג מה מצפה לו בחשכה. הוא דמיין כמעט הכול, פרט לחילופי דברים שגרתיים כאלה. חששו הגדול ביותר היה חציית הגבול. כעת נדמה שלא שש להתרחק ממנו.

״יש מחנה לאנשים כמוך,״ אמר לו השומר. ״תמשיך ללכת, אתה כבר תמצא אותו. יש לך אוכל?״

״לא,״ ענה לו קרל.

"חבל מאוד. הדרך ארוכה, אבל אתה צעיר ותעמוד בזה."

קרל הלך כל אותו לילה, והמשיך עוד שעות ארוכות לאחר שהשמים החלו להתבהר. האנשים שראה בדרך לא היו עוינים וגם לא מסבירי פנים, הם חלפו על פניו ברגל או במכונית, ועל פניהם הבעה החלטית של חוסר עניין. הוא לא היה תייר, ואת בואו ליוו ידיעות שאנשים לא ששו לשמוע. הוא שאל כמה עוברים ושבים היכן המחנה, אבל הם לא ידעו או שלא רצו לומר לו.

לבסוף ענה לו קול גברי, "בוא איתי. גם אני הולך לשם."

טפיחה על השכם אילצה את קרל להסתובב. האיש שעמד מולו נעץ בו עיניים חשדניות. הוא היה מבוגר מקרל בכמה שנים וגבוה ממנו, אך כבר מהרגע הראשון קרל לא הרגיש שהאיש מביט בו מלמעלה.

"היה לך מזל שמצאת שומר גבול עם שילוב מדויק של חמדנות ואהדה," אמר לו האיש, לאחר שקרל סיפר לו שחצה את הגבול בליל אמש.

פליקס ציגלר היה גרמני מפרנקפורט, וכמו קרל, גם הוא חצה את הגבול בגפו. פליקס לא הזכיר כלל את משפחתו, וכשהמשיכו לצעוד לכיוון המחנה הוא גם לא שאל על משפחתו של קרל.

"תזכור, לא החזקים הם שיצילו אותנו," אמר לו פליקס, "אלא דווקא החלשים והפגועים. לו היית מגיע שעה אחת מאוחר יותר או שעה קודם..." פליקס אחז בכתפיו של קרל ומשך אותו לאחור. "היו שולחים אותך בחזרה לאוסטריה."

רק כעבור שלוש שעות נוספות של הליכה אטית עברו השניים בשער שנפער בגדרות התיל של דיפּוֹלדסָאוּ, מחנה הפליטים השווייצי שישמש מעתה בית לו, לפליקס ולעוד מאה וחמישים גברים ונשים.

קרל ופליקס, יחד עם שאר הגברים, שוכנו בבית חרושת נטוש לעבודות רקמה, וישנו על שקי קש, בעוד הנשים שוכנו בבית ספר ישן שאיבד מזמן את המורה שלו.

"קר כאן ואין מספיק אוכל, אבל זה טוב יותר מהמקום שממנו באנו," אמר לו פליקס.

התפריט כלל בעיקר תפוחי אדמה וגבינות, ולא היה גרוע כל כך בהתחשב בהיצע, אבל קרל הבחין שפליקס אכל תמיד במסירות רעבתנית, כאילו חשש שזו תהיה הסעודה האחרונה. קרל מעולם לא ידע רעב, גם לא בחודשים האחרונים לפני שברח מווינה. למשפחתו אמנם לא נותרו רהיטים נאים לשבת עליהם, אבל תמיד היה להם מה לאכול, וכשקרל הרוויח כסף בשוק השחור, היה לו אפילו איזשהו ממתק לו ולאחותו.

פליקס, לעומת זאת, ידע כנראה רעב לפני שנמלט מארצו. הוא דיבר על מרק חם ועל נקניקיות מהבילות עם כרוב כבוש, גם אחרי שמזג האוויר התחמם. אולי משום שלא היה הרבה על מה לדבר בתוך המחנה. אפשר היה לחלק את האנשים לשתי קבוצות, אלה שרצו לדבר על המשפחה שהשאירו מאחור ואלה שלא, ולקרל היה ברור מלכתחילה שהוא ופליקס שייכים למחנה השני. לו הקדיש לכך מחשבה, היה מגיע למסקנה כי זה היה הדבק שחיבר ביניהם.

אין בכך כדי לומר שלא חשב על הוריו ועל טרודֶה, ואולם חליפת הדואר בין שתי המדינות היתה אטית להחריד, למרבה המזל. לאחר ששלח מכתב כדי לומר שעבר בבטחה את הגבול לשווייץ, קיבל רק שני מכתבים בתגובה, הראשון מהמשפחה כולה שהביעה את הקלתה, והשני מאביו שהביע את זעמו על דברי הערך הגנובים. קרל ענה לאביו והציע שינסו לחצות את הגבול בעצמם, אבל עברו חודשים לפני שקיבל תשובה, וגם אז רק כדי לעדכן אותו שהמשפחה עברה לגור בדירה אחרת בווינה, שהכול בסדר ושאין לו מה לדאוג. לא נאמר דבר על האפשרות לחצות את הגבול, אם משום שאביו לא רצה להכיר בעצתו של בנו, ואם משום שלא קיבל את המכתב מלכתחילה, אפשרות סבירה באותה המידה.

מלבד זאת, כבר היה מאוחר מדי. מדי חודש הלך הגבול ונאטם, ונפוצו ידיעות רבות על פקידים — בכירים וזוטרים כאחד — שפוטרו משום שסייעו ליהודים, אם מנטייה לסייע לזולת ואם מחמדנות גרידא.

וגם אם היה מצליח להעביר את טרודֶה אל מעבר לגבול, משימה בלתי אפשרית, לא היו מתירים לה להישאר בדיפּוֹלדסָאוּ. היו רק שני ילדים במחנה, נערה צעירה וילד בן תשע, כלומר צעיר בשנה מטרודֶה.

השלטונות בשווייץ דרשו מהוריהם לחזור לאוסטריה, או לוותר על ילדיהם ולמסור אותם למשפחות אומנה שידאגו לכל צורכיהם — קורת גג, אוכל ראוי, בגדים וחינוך. ההורים סירבו, והרשויות שהיססו לפעול, הניחו לעניין, אלא שקרל ראה זה מכבר במו עיניו משפחה ליד השער שנאלצה לחזור כלעומת שבאה.

גם לטרודֶה לא היו מתירים להיכנס, ומה קרל היה עושה אז? הוא היה בוגר מכדי להיחשב ילד, וצעיר מכדי לטפל באחותו. מה הוא בכלל מבין?

שני הילדים במחנה זכו לחינוך בכל מיני דרכים, חלקן מעשיות ואחרות בלתי נתפסות. אדם מבוגר במקצת מפליקס הכיר בעל פה את פאוסט, והוא דקלם את המילים לילד ודחק בו לשנן קטעים שלמים ולדקלם אותם.

וַחֲלוֹמוֹת זְוָעָה אֵינָם סָרִים מִמֶּנִּי. אֱלֹהַּ, בְּמִסְתְּרֵי הַנֶּפֶשׁ מִתְגּוֹרֵר, / כָּל כּוֹחוֹתַי מִשֹּׁרֶשׁ יְעוֹרֵר; / אָכֵן בַּלֵּב רַק פְּנִימָה כָּל כְּבוֹדוֹ, / לִפְעֹל מִחוּצָה לוֹ תִּקְצַר יָדוֹ; / וְכָךְ הָיָה לִי קִיּוּמִי לְמַעֲמָסָה, / הַמָּוֶת לְמִפְלָט, חַיַּי לְקַלָּסָה.[1]

קרל, שגם חינוכו שלו נקטע, האזין בקשב רב ותהה מה יוכל להציע גם הוא לילד, אם בכלל. לעומת זאת, פליקס לא התרשם.

"פאוסט צריך להחליט. אם הוא רוצה למות, שיחזור לגרמניה וזה יקרה מהר מאוד. קדימה, יש לנו מספיק צרות משלנו. פאוסט לא יעזור לנו."

אבל לא רק הילד זכה לחינוך. קרל ופליקס קיבלו שיעורים מגברים אחרים במחנה, שלימדו תפירה ונגרות ושאר כישורים מעשיים. הם נזקקו לכישורים, לעבודות שיוכלו לעשות במו ידיהם, אף שעד לאותו רגע ממש קרל מעולם לא שקל את האפשרות. הוא אמור היה לרשת מאביו את החברה. אבל זה היה לפני שהנאצים עלו לשלטון. העולם השתנה מאז. הוא ישן על קש עם עשרות גברים אחרים, ועם שמיכה חמה מספיק שתגן עליו מהקור, אך ללא מקורות

נחמה אחרים. החיים היו קשים, מחוספסים, אבל רבים מהגברים במחנה, כמו קרל, לא היו מחוספסים כלל. הם לא דיברו על הבית רק משום שנסיבות חייהם החדשים הבהילו אותם, בדיוק כפי שהבהילו את קרל, ובה בעת הרגישו שעליהם להיות חזקים עוד יותר כדי לשרוד בשנים הבאות. הישרדות דרשה כישורים אחרים, בהם גם גנבה מהוריך והפרת הבטחות שנתת לאחותך.

בסופו של דבר נלקחו משם שני הילדים, כשראשו של הילד מלא בפאוסט, וההורים הבוכיים עומדים בשער מתחת לכרזה שתלו הפליטים בזו הלשון, "תודה רבה לעם השווייצי".

"על מה אנחנו מודים להם?" שאל פליקס. "אנחנו ישנים על שקי קש כמו חיות, וחוץ מהילדים שנלקחו בכוח לאף אחד אסור לעזוב, מחשש שנזהם את ארצם."

הקשקשנות של פליקס החלה להרגיז את קרל. לפחות אנחנו מוגנים, חשב, ועל זה אנחנו מודים להם. והוא תהה אם לא היה עדיף לטרודֶה שהשלטונות המקומיים יעבירו אותה למשפחה אחרת, במקום זו שבה נשארה.

מדי פעם הם שובצו לעבוד מחוץ לגדר, ואז עברו בשער בדיוק כמו שני הילדים לפניהם, העבירו את ימיהם בחפירת תעלות, ובבוא הקיץ הטליאו כבישים בשמש הקופחת. הם עשו זאת בתמורה להקצבת אוכל גדולה יותר ולהזדמנות להישאר חזקים ופעילים.

ערב אחד, עם רדת החשכה המוקדמת של תחילת החורף, הגיע למחנה גבר אמריקני. הוא הביט בסרבלי העבודה של הגברים, שעל אף הצינה היו רטובים מזיעה, ואמר, "אני בטוח שהייתם מעדיפים להשקיע את כל העבודה הקשה הזאת כדי ליצור לעצמכם חיים טובים יותר."

מר סולומון טרוֹן ייצג ארגון בשם "האגודה להתיישבות ברפובליקה הדומיניקנית". הוא סיפר ליושבי המחנה על ועידה שהתקיימה באוויאן שבצרפת, כדי לדון בבעיית הפליטים היהודים. רוב המדינות סירבו לעזור, הסביר להם האיש — עובדה שלא הפתיעה איש מהפליטים — אבל היה גם יוצא מן הכלל. לתדהמתם של יושבי המחנה שהאזינו לדבריו של מר טרוֹן, ויותר מכך, כפי שטען בעצמו, לתדהמת באי הכנס כולם, נשיא הרפובליקה הדומיניקנית, חֶנֶרָליסימוֹ רפאל טְרוּחִיוֹ, היה מוכן, ואפילו להוט, לקדם בברכה יהודים. הוא נזקק לאנשים בריאים וחסונים עם ניסיון בחקלאות, כדי ליישב אדמות במדינה שקרל מעולם לא שמע עליה.

"זה הסיכוי שלנו," אמר לו פליקס מאוחר יותר, בעודו מכה בזפת חמה בכבישים שאף אחד מהם לעולם לא ייסע עליהם, כפי שטרח לציין.

"אבל אני לא מבין שום דבר בחקלאות."

"אף אחד לא מבין בחקלאות. כולנו באנו מברלין, מווינה, ממינכן, מה אנחנו מבינים בחקלאות? אבא שלי עבד שמונה־עשרה שנה כסוכן ביטוח, לפני שפיטרו אותו מתפקידו."

קרל סיפר לו שאביו היה הבעלים של מפעל לכפפות עור, ופליקס ענה לו שזה מושלם. "הוא עבד בענף העור, אז הנה לך סיפור כיסוי. אבא שלך היה סוחר בקר מצליח, ולימד אותך הכול על גידול חיות משק." פליקס הבחין בארשת פניו הספקנית של קרל. "לא? אז מה אתה

מעדיף? להישאר פליט? זה נשמע לך הגיוני יותר מלהיות חקלאי?"

קרל היה צעיר וחסון, ועל אף ההיסוס הראשוני שלו, הוא עשה את מה שהיה עליו לעשות. הוא שיקר למר טרוֹן בעניין הרקע והניסיון שלו, והוסיף שנתיים לגילו. הוא נאלץ לשקר כדי לשרוד. מר טרוֹן הושיט לו עט, וקרל חתם על הצהרה: "אני מצהיר בזאת על הסכמתי להתגורר דרך קבע ביישוב של 'האגודה להתיישבות ברפובליקה הדומיניקנית' (דורס"א), ושאין לי שום כוונה לשהות זמנית בלבד". זו היתה הצהרה מוזרה ובלתי מובנת לקרל, ומנגד היא היתה בלתי נשכחת עקב האזכור של מגורי קבע, אפשרות שקרל חשש כי אבדה לו לנצח.

"איפה זה הרפובליקה הדומיניקנית?" שאל אחד הגברים האחרים שמר טרוֹן הסכים לקבל כחקלאי. "בחיים לא שמעתי על מדינה כזאת."

"מי זה טְרוּחִיוֹ?" שאל אחר. "ולמה הוא לוקח יהודים?"

קרל לא למד בבית ספר זה יותר משנה, ולא זכר כמעט דבר מלבד כמה שורות מגתה ששינן בעל פה, ועוד כמה פיסות מידע אחרות שנלמדו לפני עידן ועידנים, כך נדמה, והפערים בידע שלו הטרידו אותו. הוקל לו לשמוע כי הוא לא היחיד שמגלה חוסר בקיאות.

היה זה פליקס ששם קץ להשערות. "למי אכפת איפה זה? או מה זה. או מי מנהל את המקום הזה. העיקר שיש מישהו שפותח עבורנו את הכלוב של אירופה. וכולנו עומדים לעזוב את המקום הזה."

השלב הראשון של המסע אל החופש הוביל אותם לליסבון, עיר שטופת פליטים כמוהם. הארגון האחראי להעברתם אל חייהם החדשים ברפובליקה הדומיניקנית שיכן אותם במלון קטן. פליקס, שהיה בן עשרים ואחת ומבוגר מקרל בחמש שנים, לקח לעצמו את מיטת היחיד שבחדר. קרל ישן על אחד משלושה דרגשים. החדר היה צפוף, אבל הם היו אסירי תודה על שקיבלו בכלל חדר. אנשי הארגון אף ציידו אותם בכסף לרכישת בגדים ומזון.

אך עוד לפני שיצאו לשלב הבא במסעם, על סיפונה של **ניאה הֶלַאס** שעגנה בנמל, החליט פליקס כי הגיעה העת שקרל יאבד את בתוליו.

"בוא נעשה שימוש מעניין יותר בכסף שקיבלנו," כפי שניסח זאת.

קרל אמנם היה משוכנע שכספי הארגון לא יועדו לזונות, ובכל זאת שמח להיענות להנחיותיו של פליקס.

"אנחנו לא יכולים לנסוע בתולים אל העולם החדש," הכריז פליקס. "אתה יכול לקחת איתך זיבה בתור מזכרת."

הפולנייה בבית הבושת שפליקס מצא עבורם היתה יפה במובן המעשי והמנוסה של המילה, והמאורע כולו נגמר עוד לפני שהבין מה קורה. הוא נמלא התרגשות דווקא מאוחר יותר, כשפליקס ושאר הגברים שחלקו עמם את החדר טפחו על גבו טפיחות שבחים, ואולם כששכב במיטתו, כבר לא ילד אלא גבר, חשב לעצמו שמעולם לא היה בודד יותר. עד לאותו רגע, כל מעייניו היו נתונים להישרדות שלו עצמו, אבל הלילה ההוא בבית הבושת היה שונה. היה זה מעשה שנועד להנאה, וכך במובן מסוים, עוד לפני שהתבונן בליסבון ובאירופה הנמוגות

ונעלמות מאחורי השובל של **ניאה הֶלאס**, נראה שעשה את הצעד האחרון בניתוק הסופי ממשפחתו ומביתו.

הספינה היתה בדרכה לניו יורק. רבים מהאנשים שעל הסיפון, כמו קרל עצמו, היו פליטים שהותירו מאחור עולם אחד והחליפו אותו באחר — גברים שנלחמו במלחמת האזרחים בספרד, פוליטיקאים צרפתים שיצאו לגלות, יוצאי הצבא הפולני — אבל היו גם כמה אנשי עסקים, ולהפתעתו הרבה של קרל, אפילו כמה תיירים בדרכם חזרה הביתה. אלא שבמסע באוקיינוס האטלנטי, כולם היו פשוט נוסעים, ואת כולם שירתו מלצרים בכפפות לבנות ופנו אליהם בתואר **אדוני**.

השוויון הפתאומי הזה שנפל בחלקו העניק לקרל הזדמנות לאפליה משלו. על סיפון הספינה שבה גברים במדים פתחו לו דלתות, השיב להם קרל במנוד ראש מנומס שלא הפגין בוז וגם לא הדרת כבוד שלא במקומה. את תחושת זכות היתר והאחריות הוא קיבל מאביו, וככל שהספינה התרחקה אל לב ים, שב וחזר האני הישן שלו. לא כולם ידעו להתנהל באותה קלילות וקבלה עצמית. פליקס דיבר בקול רם מדי או ששקע בשתיקה זועפת, ומעיניו של קרל גם לא נעלמה העובדה שחברו, כמו גברים נוספים מדיפּוֹלדסָאוּ, המשיך לאכול באותה מידה של גרגרנות — מנהג שקרל הסתייג ממנו בשתיקה.

אם אפשר היה להאמין ליאקוֹב ויינברג, שלצדו ישב קרל בארוחת הערב, הרי שהמסע הזה היה התחלה חדשה. כמו קרל, גם מר ויינברג, אשתו ושני ילדיו היו בדרכם לרפובליקה הדומיניקנית. הוא הרכיב משקפיים עם מסגרת דקה ושערו היה דליל מאוד, ולכן נראה מבוגר יותר מרוב הפליטים. ובאופן מפתיע, היתה לו משפחה. קרל לא דימה בנפשו הורים וילדים שיוצאים יחדיו למסע הזה, והוא הרהר במרירות במשפחתו שלו. אם גם אבא שלי היה ניחן בראיית הנולד, אולי היינו עכשיו כמו משפחת ויינברג, חשב.

אולי בזכות גילו, או משום שהיה אבא, נדמה שמר ויינברג היה מעורה במתרחש יותר מאחרים.

"הבריטים לא רוצים אותנו בפלשתינה. אז ניסינו לנסוע לאמריקה, אבל גם הם לא רוצים אותנו. רק הנשיא טְרוּחִיוֹ פתח את דלתותיו ליהודים." ואז הוא אמר משהו שהותיר את קרל פעור פה. "אלוהים התערב למעננו, ועכשיו אנחנו נוסעים לעבוד את האדמה וליצור את עצמנו מחדש."

קרל מעולם לא הקדיש לאלוהים מחשבה רבה; זה לא היה נושא שדיברו עליו במשפחתו ברצינות רבה מדי. שיחות על אלוהים העידו על חוסר טעם, מלבד בחגים, כשבני משפחתו הלכו לבית הכנסת. שיחות כאלה היו שמורות ליהודים מוכי העוני של רובע לאופולדשטאדט, שהיגרו ברובם הגדול לווינה מרוסיה ומרומניה. הם לבשו בגדים משונים, הם הצחינו והם דיברו על אלוהים ועל העניינים הקשורים בו ברצינות רבה. אביו האמין תמיד שהם הביאו איתם את צחנת האנטישמיות. "הם מביכים," אמר. אם האוסטרים אכן שונאים יהודים, שמע את אביו אומר, זה רק בגללם. הם לא התאימו.

אבל מר ויינברג לא היה לבוש משונה — למעשה, מאחר שהצליח לחלץ לא רק את

משפחתו אלא גם את מרבית רכושו מגרמניה, הוא היה מהנוסעים המהודרים ביותר בספינה, והוא ודאי לא התהדר בזקן ארוך ולא חבש כיפה. בתו בת הארבע־עשרה, אילסֶה, היתה בלונדינית כמו קרל, ובזמן ארוחת הערב היא הגניבה לקרל חיוכים מבוישים. הוא תמה מדוע בחר אלוהים דווקא בה, במשפחתה ובקרל לחצות חצי מהעולם כדי לחיות יחדיו בארץ חדשה ומוזרה. אם זה מעניינו, מדוע לא הציל גם את משפחתו של קרל? ואם כבר, מדוע לא הרג את כל האוסטרים שהשפילו את אביו והכריחו את קרל לברוח? או את היטלר? באלוהים **כזה** היה קרל יכול להאמין.

לאחר שפינו את הצלחות מהשולחן, פנה יאקוב ויינברג אל קרל ושאל, "אתה לבד?"

קרל הניד את ראשו. "אני חולק תא עם ארבעה בחורים."

אבל לא לזה התכוון מר ויינברג.

"התכוונתי לשאול אם יש לך קרובי משפחה שמחכים לך בנמל היעד?"

לפליטים היה חוק בלתי כתוב שאסור לחטט בעברם של אחרים. כמה מהם לא הפסיקו לדבר, אך אלו שהעדיפו להמעיט בדיבור או לשמור על שתיקה התקבלו בהבנה. קרל, לדוגמה, מעולם לא שאל על עברו של פליקס, ופליקס מעולם לא נבר בעברו שלו.

"לא," ענה לו קרל.

"בוא איתי," אמר לו מר ויינברג וקם מכיסאו.

קרל הלך בעקבותיו אל טרקלין הספינה בתחושה בלתי צפויה של הכרת תודה. הוא לא אהב להיראות כמי שזקוק לסיוע — זו אחת הסיבות שלא הרגיש בנוח כששאר הגברים הבינו שהוא בתול — משום שהרגיש חלש, וחולשה היתה המגרעת הגדולה של אביו. זה היה מסוכן, כי בעיני קרל, רחמים הידרדרו מהר מאוד לבוז. אבל מר ויינברג היה בן גילו של אביו, והוא הצליח לעלות על הספינה. קרל לא ריחם עליו וגם לא בז לו.

הערב היה חמים והים היה רגוע, ולכן דלת העץ הגדולה עם האשנב העגול המשובץ ברגי מתכת עמדה פתוחה. מזג האוויר האיר להם פנים עד כה, חשב קרל, שגדל על סיפורי אסונות ימיים, עם ניצולים שנטרפו אל חופיהם של איים מסוכנים, בדיוק כמו זה שציפה להם בסוף מסעם. אלא שכאן היו רק ריח של קפה ובירה ונינוחות נעימה.

קבוצת פליטים כבר התכנסה סביב שולחן מלבני, והכיסא הטוב ביותר היה שמור למר ויינברג. על השולחן נח אטלס גדול ומפורט.

"זאת הרפובליקה הדומיניקנית." מר ויינברג סימן לקרל להתקרב, כדי שייטיב לראות את הכתם הירוק במפה שהיתה פתוחה לפניהם. "זהו אי גדול מאוד. שימו לב שיש על האי מדינה נוספת שנקראת האיטי." מר ויינברג התחקה באצבעו אחר קו הגבול המזוגזג, שנראה כאילו שורטט בידו הבלתי יציבה של ילד. אצבעו נעה מצפון לדרום, ולאחר מכן פנתה מזרחה לאורך קו החוף הקאריבי אל עבר הבירה. "זו סִיוּדאד טְרוּחִיוֹ," אמר מר ויינברג. "עירו של טְרוּחִיוֹ."

אחד מחברי הקבוצה הביע פליאה על כך ששמו של הנשיא זהה לשם העיר. האם השם פופולרי עד כדי כך?

"הנשיא קרא לעיר על שמו," ענה מר ויינברג.

הדברים הותירו רושם על הפליטים שישבו סביב השולחן, בהם גם קרל. מוסוליני לא קרא לרומא על שמו. אפילו היטלר לא העז לשנות את שמן של ברלין או של וינה.

"איזה מין אדם קורא לעיר הבירה על שמו?" שאל מישהו מיושבי השולחן.

"רודן," ענה לו אחר.

"ומה הוא רוצה מאיתנו?"

הפליטים כבר לא הביעו רק סקרנות, הם נעשו חשדניים. מי היה האיש הזה שבידו הכוח להציל את חייהם? ואיזו סיבה היתה לו לעשות מעשה שכזה? הרי כולם יהודים. ואיש לא אוהב יהודים. קרל לא נאלץ להפוך באפשרות הזאת שוב ושוב; הוא פשוט ידע. עניים ומלוכלכים או עשירים ומטופחים, זה לא משנה. זו היתה תובנה שאביו מעולם לא הגיע אליה, למרות כל השנאה המובהקת שהקיפה אותו. ברנרד קאופמן ראה בשנאת יהודים טעות מנהלית, כאילו יוכל לתקן את המצב אם רק יציג לרשויות את המידע הנכון.

"הוא רוצה שנעבוד אצלו," ענה מר ויינברג.

"למה? אין לו מספיק עובדים במדינה שלו?"

"הוא רוצה אותנו," חזר ואמר מר ויינברג.

"ומה עם האנשים שגרים פה?" אחד הנוכחים הצביע על האיטי, מצדו האחר של קו הגבול המזוגזג.

"קראתי גם עליה. זוהי ארץ ענייה מאוד, אך תושביה גאים." מר ויינברג פנה אל קרל כאילו הסבו כולם לארוחת ליל הסדר. הוא היה הצעיר ביותר סביב השולחן, והיה עליו ללמוד את התשובות לקושיות החשובות.

"כל האיים שאתה רואה כאן בים הקאריבי היו בתי כלא. בכל אחד מהם החזיקו עבדים. מיליוני עבדים, וכולם שירתו גברים אכזריים ואטומי לב כמו כל הפרעונים של מצרים. העבדים הגיעו מאפריקה, וכמה מהם ניסו למרוד ולצאת לחופשי, אבל רק תושבי האיטי הצליחו. הם הרגו את האדונים הצרפתים שלהם והכריזו על עצמם הרפובליקה השחורה הראשונה בהיסטוריה."

קרל וכל השאר הביטו בארץ המוזרה הזאת, המאוכלסת בעבדים משוחררים, וגם בדגל הכחול־אדום שבמרכזו סמל של שני תותחים, מניפה של חניתות ועץ דקל יחיד.

"אז הם שחורים?" שאל מישהו מיושבי השולחן.

"כן," אמר מר ויינברג.

"ומה עם הדומיניקנים?"

"הם ספרדים."

"אז הם לא שחורים?"

"אני חושב שהם חומים."

מר ויינברג העביר את אצבעו בחזרה אל החוף הצפוני, כמו ביקש להתקדם ולעבור לנושא הבא. "זו פּוּאֶרטוֹ פּלָטָה, ופירושו בספרדית הוא 'נמל הכסף'. מכאן שלחו הספרדים מטענים של זהב וכסף ואבנים יקרות. כאן גילה לראשונה כריסטופר קולומבוס את העולם החדש, כאן

נוסדה הציוויליזציה האירופית הראשונה באמריקה, וכאן" — מר ויינברג תופף באצבעו על פיסת אדמה ריקה ונטולת שם, ממזרח לנמל הכסף — "אנחנו נשתקע."

החקלאות בחוג הטרופי היתה אפשרות בלתי נתפסת כמעט כשהיו מוקפים בהרים המושלגים של שווייץ, אבל כעת נראתה כמו משימה בלתי אפשרית כשחצו את האוקיינוס האטלנטי בדרכם אל קצה ציפורנו של מר ויינברג. לכולם היו שאלות: מה הם אמורים לגדל שם? האם יחכו להם שם בתים, או שאולי הם אמורים לבנות אותם בעצמם? מי כבר נמצא שם? ומה בנוגע למחלות? זה היה החוג הטרופי, וכולם ידעו שאנשים מתים בחוג הטרופי.

"אז שחורים מצד אחד, ספרדים מצד שני, ואנחנו שוב באמצע."

האיש שאמר את הדברים צחק צחוק זהיר, וכולם הצטרפו אליו מלבד מר ויינברג, אולי כי חשב שאלוהים כבר מטפל בזה. מניסיונו של קרל, לבני האדם — ולא לאלוהים — היה הכוח להרוס חיים או להציל אותם. והם היו בדרכם אל אדם כזה, שעוצמתו כה רבה עד שיכול היה להעניק לעיר הבירה שלו את שמו. קרל הרגיש חשוף וחשדני מהמחשבה על כך, כאילו חש שהוא רק מרמה את השלטונות ולא מביס אותם. גם אחרי כל מה ששמע סביב השולחן, עדיין לא היה לו מושג מה הניע את האיש הזה או את ארצו לקלוט יהודים, ועם זאת חשד שהתשובה עלולה להיות לא נעימה.

בתום הפגישה, נוסע ספרדי ששמע באקראי את שיחתם רכן לעבר קרל ליד מעקה הסיפון. "הרפובליקה הדומיניקנית, הא?" האיש שרק שריקה קדורנית. "אתה תמות שם בוודאות."

אבל קרל לא הגיע עד הנה, ולא עשה מה שעשה, רק כדי למות. זה לא יקרה. זו ההבטחה שהבטיח לעצמו כשהספינה חלפה על פני הפנים הקשוחות והעגמומיות להפתיע של פסל החירות. אמריקה היתה העתיד, אבל לא שלו. הוא ושאר המתיישבים — כפי שמר ויינברג וכל האחרים כינו את עצמם — קיבלו אשרות כניסה זמניות לארצות הברית רק לאחר שהצליחו להוכיח כי הם אכן בדרכם אל הרפובליקה הדומיניקנית, אל מדינה אחרת שמוכנה לקבל אותם.

הספינה עגנה באליס איילנד, שם לבשו הפקידים מדים גדולים מכפי מידותיהם ונראו משועממים. לכמה מהם היו פנים חזיריות, שמנות ואדומות, ולאחרים היו פנים ארוכות וצרות ולחיים חיוורות. שלא כמו שומרי הגבול בשווייץ, את הפקידים הללו לא היה אפשר לשחד, וגם לא להתחנן בפניהם. הם ביצעו את תפקידם נאמנה, והתפקיד היה להחזיק אותם על אליס איילנד ולוודא שכף רגלו של איש לא תדרוך במנהטן, עד שספינה אחרת תאסוף אותם לקראת השלב האחרון במסעם.

ומתי זה יקרה?

איש לא ידע. גם לא יאקוב ויינברג, שנלקח לבניין אחר, השמור למשפחות, שעה שקרל הועבר לחדר ענקי שכולו גברים רווקים. הם לא היו עוד נוסעים, אלא חזרו להיות פליטים, אורחים לא קרואים ובלתי רצויים שנשלטו ביד רמה. באווירה זו, נדמה שפליקס שוב חזר לעצמו, לאחר שקרל נאלץ להודות בתוך תוכו — ובמידה רבה של תחושת אשמה — שהתחמק מחברו לאורך כל ההפלגה.

"הם חושבים שאולי אנחנו גיס חמישי."

קרל נעץ בו מבט שואל.

"זה אומר שהם חושבים שאנחנו מרגלים גרמנים, ולכן הם לא ייתנו לנו להיכנס לניו יורק, אפילו לא לשעה. מקודם היינו יהודים, ועכשיו אנחנו נאצים. כל אחד רואה בנו את מה שהוא רוצה, ולא את מה שאנחנו באמת."

הם עמדו ושוחחו בחוץ, בוהים בקו הרקיע של העיר, בקיר אדיר של אבנים ולבֵנים, של בניינים שנגעו בשמים ונראו מאיימים אפילו באור יום. הם ראו מכוניות שדהרו לאורך קו החוף המרוחק והתעלמו מקיומם.

"הייתי פעם בניו יורק," אמרה אישה שהצטרפה אליהם. שמה היה אסתר, וקרל זיהה אותה מסיפון **הניאה הֶלאס**. לאחר שהתלוננה לא מעט על האוכל ועל השירות, היא הסתגרה בתאה ונעלמה מהעין. בספינה נפוצה השמועה שהיא פסנתרנית מחוננת, וממורמרת מאז שהנאצים שמו קץ לקריירה שלה. "וגם בבוסטון ובסן פרנסיסקו ובפילדלפיה." היא מנתה שמות של עוד כמה מקומות שקרל זיהה מהמערבונים שראה בקולנוע שטאדטקינו בווינה, מקומות כמו אלבקרקי, ניו אורלינס ויוסטון. קרל התקשה להאמין שהוא נמצא כאן, בארץ הזאת.

"אתם נוסעים לרפובליקה הדומיניקנית?" שאלה.

"גם את?" שאל קרל, כמתקשה להאמין. הוא התקשה לדמיין את החיים שם, אבל היה משוכנע שלא יהיו בנמצא תאים נעולים שאפשר להסתתר בהם.

"כן."

"איך ייראו שם החיים, לדעתך?" שאל אותה קרל, כי נדמה היה שהיא אשת העולם הגדול.

"הם בטח לא ייראו ככה," התערב פליקס.

"לא, אתה כנראה צודק," אמרה בצער ובהתה בקו הרקיע של ניו יורק שנותר מחוץ להישג ידם, בדיוק כמו הכביש שיכול להוביל אותם לשם.

כעבור אחד־עשר יום העמיסו אותם על אוטובוסים שמורים היטב והם עלו על אותו הכביש בדיוק. היו שביקשו מהנהגים לנסוע קצת בתוך העיר, רק כדי להעיף מבט, כדי להרגיש כמו תיירים. אבל במקום זאת הם נלקחו היישר אל הרציף, שם עגנה ספינת משא קטנה ונעימה פחות מ**ניאה הֶלאס**, עם כתמי חלודה גדולים לאורך צדיה, שהמתינה להוביל אותם לפּוּאֶרטוֹ פּלָטָה.

גתה פאוסט. חלק ראשון, מערכה 2, תמונה 1. תרגום: יצחק כפכפי דביר, 1975.

6

הקולונוסקופיה היתה רק "אמצעי זהירות", כפי שכינו זאת. הם חיפשו פוליפים טרום־סרטניים. אך כשהמצלמה התפתלה בתוך מעיו של אהרון, היא לא גילתה דבר פרט לנתיב בוהק של רקמה בריאה.

לאחר מכן, בחדר ההתאוששות, הרגיש שבטנו מתכווצת, המחיר שנאלץ הגוף לשלם על הבדיקה הפולשנית, והוא הצמיד את ברכיו אל חזהו בתקווה לשכך את מדקרות הכאב. בחדרו היו מיטות נוספות, חולים אחרים, וכולם התאוששו מתחת לאורות עמומים ושמיכות דקות. הוא שמע מישהו גונח, ומישהו אחר גנח בתגובה, כמו מענה לקריאת ציפור.

לאחר הביקור במרכז הקניות נדרשה מתקפת כאבים נוספת לפני שאהרון ניאות ללכת לרופאה, שלחצה את אצבעותיה על בטנו, שאלה כמה שאלות וקבעה לו בדיקת קולונוסקופיה.

"משהו לא בסדר אצלי?"

"זה בדיוק מה שאנחנו הולכים לברר," אמרה לו הרופאה.

אשתו כבר היתה גוררת אותו לבית החולים, לו היה עדיין נשוי, כי זה מה שעושים אנשים נשואים. אלא שאהרון כבר לא היה נשוי, וגם לא יכול לבקש מפטרה שתיקח אותו. לכן הוא נעל את אביו בדירה כי ידע שייעדר רק לכמה שעות, נסע לבית החולים בגפו ועלה לקומה החמישית, אשפז את עצמו, התפשט והניח להם לגלגל אותו לתוך חדר הניתוח עם עירוי של דמרול שהיה מחובר לאמתו.

"אתה חופשי ללכת," אמר לו הרופא משפגה השפעת הדמרול, אבל אהרון ידע שהוא לא חופשי בכלל, כי באיזשהו מקום בגופו יש פוליפ סודי שמזין את עצמו, שאיש לא יוכל למצוא ולא יוכל לכרות.

"אז למה יש לי כאבים בבטן?" שאל.

"אולי זו רגישות ללקטוז."

"זה הכול?"

"היית מעדיף שזה יהיה משהו אחר? הגוף שלך כבר לא מייצר את האנזים שמפרק לקטוז, סוכר שנמצא ברוב מוצרי החלב. זה נפוץ במיוחד אצל הסינים, וגם אצל יהודים אשכנזים."

"אמרת 'אולי'. יש דרך לבדוק את זה?" שאל אהרון.

"ברור. לך הביתה ושתה כוס חלב."

או שוקו חם במרכז הקניות, חשב אהרון.

השמים נראו עזים במיוחד כשדלתות בית החולים נפתחו לרווחה והציעו לו נתיב מילוט. כפי שלא היתה לו אישה שתלווה אותו לבית החולים, כך לא היתה לו מישהי שתאסוף אותו. הוא חתם על טופס ההסכמה שדרש ממנו להיות מלווה במבוגר אחראי, והזמין אוּבֶּר. לנוכח האור המסמא, הוא תחב את ידו לכיסו בחיפוש אחר משקפי השמש שלו, אבל גילה ששכח להביא אותם. האם היה מעונן הבוקר? אהרון התקשה לזכור כשנכנס למונית ושקע במושב האחורי.

הריח השמנוני שעלה מהבד היה הקלה מבורכת אחרי האוויר הדחוס והרפואי של בית החולים. כשיצאו לדרך עלה על דעתו של אהרון שהבדיקה היתה הוכחה — לא רק לאנזים החסר בגופו, אלא גם למורשתו.

אביו התאמץ תמיד לשלול ממנו את עברו, עוד מהיום שבו הביא הביתה מבית הספר טופס של מפקד אוכלוסין. תחת הכותרת "שייכות דתית", רשם קרל באותיות גדולות את המילה **אין**.

אהרון ניסה להתנגד.

"אני יהודי," התעקש.

"אמא שלך לא יהודייה."

"אז מה?"

"אז זה אומר שאתה לא יהודי."

"אז אם אני לא יהודי, מה אני?"

"אתה כלום."

אביו אמר זאת בגאווה גלויה, כאילו היה זה הישג להפוך את בנו לכלום, אבל גם עכשיו, כשהדמרול עדיין זרם בעורקיו, לבו נחמץ. אם הוא כלום, זה אומר שהוא יכול להיות כל מה שירצה. הוא ניחש שזו היתה כוונת הדברים, אף שאביו מעולם לא ניסח זאת כך.

אהרון הביט בבניינים הגבוהים והחשובים שחלפו על פניו, שהתערבבו זה בזה, כאילו היה בכוחו של אהרון לאחד אותם למטרה אחת. כל חייו הבוגרים הוא היה עסוק בבניינים שכאלה, ולא אהב לראות את הדברים מן הצד האחר. הוא הרגיש חשוף כשירד מהמונית וחיכה בקוצר רוח למעלית שתיקח אותו בחזרה לדירתו. השעה היתה אחרי שתיים. אם יתמזל מזלו, אולי יגלה שקרל ישן.

אבל אהרון לא היה בר מזל. הוא פתח את הדלת ומצא את אביו משחק קלפים במטבח. עם פטרה.

"זה שלך," אמרה בתו, שהרימה ערמה קטנה של קלפים והניחה אותם בצד השולחן שהיה שמור לאביה.

קרל שלף קלף מידו והניח אותו על השולחן. היא עשתה כמותו, והוא הניח קלף נוסף, וכך המשיכו בזה אחר זה, במין מקצב תחרותי, עד שפטרה צעקה, "**שנאפסן!**" והניחה את ידה על ערמת הקלפים, אף שהיססה רק לרגע כדי לתת לסבה הזדמנות להשיב מלחמה.

"**שנאפסן!**" קרא קרל. "ניצחת."

בתו גרפה את ערמת הקלפים. "זה משחק שסבא לימד אותי," אמרה מבלי להרים את מבטה.

אהרון הביט בהם. זה היה משחק שנהג לשחק עם אביו לפני שנים. הוא לא זכר מדוע הם הפסיקו.

"הכול בסדר?" שאל.

"בהחלט, בהתחשב בעובדה שנעלת את סבא בדירה."

"לא נעלתי אותו," מחה אהרון. זו היתה תשובה רפה, כי זה בדיוק מה שהוא עשה. "מה את עושה פה? את אמורה להיות בבית הספר."

"סבא התקשר אלי."

"באמת?" אהרון פנה אל קרל. "אתה התקשרת אליה?"

"הרגע אמרתי את זה," ענתה פטרה.

"לא ידעתי איפה אתה," הסביר קרל.

"כשיצאתי, עדיין ישנת."

"שמעתי את הדלת נסגרת," אמר לו אביו. "זה אומר שהייתי ער."

"היית בחדר השינה שלך."

"זה לא אומר שישנתי."

"נאלצתי לפתוח את הדלת במפתח שלי," אמרה פטרה. היא קמה ממקומה ושלפה את המפתח מכיסה, כאילו ביקשה להציג ראיה לחבר מושבעים. "מה הבעיה שלך? אתה לא יכול לנעול אותו בפנים. הוא לא כלב."

אהרון רצה רק לשכב ולנוח. מעייניו היו נתונים לכריות שביקש להוציא מהארון כדי לנוח על הספה, אלא שאז הטלפון צלצל. זו היתה איזבל.

"היי," אמר.

גרושתו התעלמה מברכתו. "איפה פטרה?"

"היא פה."

אהרון הניח את ידו על השפופרת ולחש, "זו אמא שלך," ואילו בתו היחידה, ילדתו היקרה, צרה ללא אומר את המילים **עכשיו נדפקת**.

"זה מוזר, אהרון, כי אם אני לא טועה היא אמורה להיות עכשיו בבית הספר. התקשרתי אליך כמה פעמים, השארתי הודעות."

"הייתי בבית החולים," אמר, בניסיון לזכות באהדה.

"בבית החולים? בשביל מה?"

"עשיתי קולונוסקופיה היום. חשבו שאולי יש לי בעיה, משהו רציני." אהרון השתתק קצרות בתקווה לחלץ ממנה ומהנוכחים בחדר הבעת דאגה כלשהי. ואז הוא אמר, "יש לי רגישות ללקטוז."

"זו אמורה להיות בדיחה או משהו?"

"לא."

"אתה לא יכול לשלוף את הבת שלנו מבית הספר בלי לעדכן אותי."

"לא שלפתי אותה. היא באה לבד."

"תבטיח לי שזה לא יקרה שוב."

"אני מבטיח," אמר.

"מה שלום פטרה?" שאלה, ונימת קולה השתנתה.

"מצוין," אמר, משתמש באחת ממילות הצופן שלו כדי לרמוז לה שהוא אינו חופשי לדבר. גם גירושים אינם מבטלים את פיסות האינטימיות הקטנות הללו, חשב אהרון. הן ממשיכות לגדול כמו ציפורניים על גופה.

"היא יוצאת עם מישהו."

"אני יודע."

"גם אני יוצאת עם מישהו."

"את זה לא ידעתי."

"חשבתי שאולי פטרה סיפרה לך."

"לא."

"טוב, אפשר להבין אותה. בכל מקרה, אני לא ממש יודעת מה עמדתה בנושא, אבל נראה שהיא מבלה הרבה מזמנה הפנוי עם אבא שלך."

"אמא עצבנית עליי?" שאלה פטרה לאחר שניתק את השיחה.

"לא."

"היית בבית החולים רק בגלל שיש לך רגישות ללקטוז?"

"לא ידעתי שזה מה שיש לי. בגלל זה הלכתי."

"יש לי כמה חברים עם רגישות ללקטוז. הם לא יכולים לאכול גלידה, אז הם לוקחים איזו תרופה או משהו. בגלל זה נעלת את סבא בדירה? כי אתה לא יכול לאכול גלידה? זה ממש פתטי, אבא."

אביו עדיין החזיק בידו מניפה של קלפים וחיכה לחידוש המשחק.

"יש לך בעיה עם מוצרי חלב?" שאל אהרון את אביו.

"בעיה?" ענה לו אביו.

"מסתבר שהרבה יהודים סובלים מזה."

"באמת? פעם הייתי מייצר גבינות. וחולב פרות. בשביל זה הלכת לבית החולים? כי כואבת לך הבטן מאכילת גבינה?"

אהרון הבחין בבוז בקולו של אביו, כאילו בנו אכזב אותו עם חולשה בנאלית כל כך.

"כן, מסתבר. אבל הם לא ידעו מראש מה הבעיה," חזר ואמר.

"חלבת פרות?" שאלה פטרה את סבה, והוא הנהן. "ידעת את זה, אבא?"

"לא, לא ידעתי."

"אולי אם לא תנעל את אבא שלך בדירה, תדע עליו הרבה יותר."

"פטרה, אפשר לדבר איתך רגע?" אהרון פנה אל המרפסת. פטרה הצטרפה אליו באי־רצון. הוא החליק את הדלת על המסילה וסגר אותה.

"אני רוצה שתדעי עד כמה אני מעריך את הטיפול שלך בסבא. הוא זקן ויש לו הרבה בעיות. אבל אולי זו אחריות גדולה מדי בשבילך."

"ברור שזו אחריות גדולה מדי בשבילי, אבא."

הכנות שלה הצחיקה אותו. "זו אשמתי. סבא לא יישאר כאן עוד הרבה זמן, כך שלא תצטרכי להתמודד עם כל זה."

"התכוונת לומר ש**אתה** לא תצטרך להתמודד עם כל זה."

"אני לא יכול לטפל בו, פטרה."

"ברור. הרבה יותר קל ככה," אמרה. "זה כמו להתגרש."

"להתגרש זה לא קל, פטרה."

היא פרצה בבכי ביום שסיפרו לה. אהרון עשה חזרות על התרחיש, שוחח עם הורים גרושים אחרים והתייעץ עם פסיכולוג, אך נדמה שבאופן בלתי נמנע, הוא וגרושתו נפלו לאותו דפוס צפוי מראש של כל ההורים שנישואיהם מגיעים אל קצם. הם אמרו לפטרה שזו לא אשמתה, ששניהם אוהבים אותה מאוד, שהם עדיין משפחה, רק לא כזו שחיה תחת קורת גג אחת, שכבר אז הדברים לא נשמעו לו הגיוניים. עם כל הגירושים שקדמו לשלו, אהרון נדהם לגלות שאין מנעד רחב יותר של אפשרויות לבטא את עצמו. במקום זאת, כל אותן פרידות יצרו את התוצאה ההפוכה, הן רק הקהו וערפלו את השפה עד שהכול נשמע נדוש להחריד.

"את תמיד תהיי הבת שלנו," אמר ואסף אותה בזרועותיו. הוא הריח את ריח הילדות בשערה, ורצה רק למצוא את המברשת המיוחדת שבה השתמש כשהיתה ילדה קטנה, זו עם כדורי הגומי הקטנטנים והאדומים התלויים בקצה כל זיף, כדי שקרקפתה לא תישרט כשהבריש את שערותיה.

מאז, הם כמעט לא הזכירו את אותו היום או את הגירושים. פטרה נשארה עם אמה, ואהרון עבר להתגורר בדירה הזאת.

"את רוצה לדבר על זה?"

"מה, על זה שאתה ואמא התגרשתם?"

"כן."

"בשביל זה אנחנו פה במרפסת?" שאלה.

"רק רציתי לדבר."

"על מה?"

"על זה."

"אוקיי. אז למה אתה ואמא התגרשתם? היא תפסה אותך בוגד או משהו?"

"לא."

"אתה תפסת אותה בוגדת?"

"זה לא היה דרמטי עד כדי כך."

"אז מה זה היה?"

"לפעמים דברים פשוט נגמרים, פטרה."

"נהדר, אבא. תודה על השיתוף."

"לא היינו מאושרים ביחד."

"למה לא?"

"אם לאנשים היתה תשובה לשאלה הזאת, הם היו הרבה יותר מאושרים."

"אמא סיפרה לך שיש לה חבר חדש?"

הוא נאנח. "עכשיו, בטלפון."

"אני לא אוהבת אותו."

"את לא אמורה לאהוב אותו. גם אני לא אוהב אותו."

"לא פגשת אותו."

"אני לא צריך לפגוש אותו."

"הוא מנסה."

"לפחות זה."

"כן, לפחות זה," אמרה בנימה של האשמה.

רגע אחד הם היו בעלי ברית, וכעבור רגע אויבים. אהרון התקשה לעמוד בקצב, וחשד שאולי הנושא האמיתי אינו הגירושים אלא כל מה שקרה ועוד עלול לקרות לאחר מכן. אמה פגשה מישהו אחר. וגם הוא יפגוש מישהי אחרת. והיו עוד דאגות: אבא שלו. חזרתו של קרל למשפחה שינתה את המשוואה מבחינתה של פטרה.

"מה אנחנו עושים בחג ההודיה?" היא שאלה פתאום.

"בחג ההודיה? לא חשבתי על זה."

"כמה מפתיע. אני רוצה שסבתא תבוא."

"אני לא בטוח שהיא תרצה להיות איתנו."

"אני רוצה שגם אמא תבוא."

"אנחנו כבר לא חיים ביחד, למקרה שלא שמת לב."

"היא כל הזמן רוצה רק לבלות עם החבר החדש שלה. אני רוצה את אמא ואת סבתא כאן בחג ההודיה. אני רוצה את המשפחה שלי מסביבי," אמרה פטרה, כאילו היתה משפחתה בגד חם שאפשר להתעטף בו.

זה כנראה שלב, חשב אהרון, רגע שחווה כל ילד אחרי גירושים, מעין רצון לחבר מחדש את החלקים, ובכל זאת הרגיש שיש בבקשה שלה מידה מסוימת של סחטנות ואולי אף בריונות. אבל גם זה היה מן הסתם דבר רגיל. היא רצתה שכל המבוגרים יצאו מגדרם למענה. הוא וגרושתו היו מנומסים זה לזה, אבל לא היה טעם להתגרות בגורל. ולפני שקרל צץ לו פתאום בביתה של אמו, חלפו שנים רבות — למעשה, עשרות שנים — מאז שכולם סעדו יחדיו.

"זה לא תלוי בי," אמר לפטרה.

אהרון נסוג בחזרה לסלון. הוא לא היה אבא טוב. ולטענת בתו, הוא גם לא היה בן טוב. משום כך בחר להתיישב על הספה, שעה שאביו ובתו חידשו את משחק הקלפים שלהם. פטרה השליכה קלף על השולחן, לאחר מכן אביו עשה כמוהו, וכך זה נמשך, כמו משחק פינג פונג, עד שאהרון עצם את עיניו ושקע בשינה עמוקה.

7

החום היה קשה מנשוא, והספינה הדיפה צחנת שמן וצבע, אבל מזג האוויר התקרר קמעה כשיצאו ללב ים, ואף יותר ביומיים הראשונים למסעם דרומה. ואז חזר החום ביתר שאת, והשמים נצבעו באפור עגמומי. גשם החל לרדת ואילץ את כולם להיכנס לבטן הספינה. הים החל לגעוש. הגברים בתאו של קרל שכבו במיטותיהם, וכמה מהם החלו להקיא.

"לאיזה מקום שכוח אל הם לוקחים אותנו?"

"חם פה כמו בגיהינום."

"נראה לי שזה הגיהינום."

קרל היה שרוע על הדרגש העליון שהתנודד מצד לצד לקצב הגלים ורעד המדחפים. עצבים נשחקו. אפילו מר ויינברג, שהיה חיוור ותשוש לאורך כל המסע כמעט, נראה מובס. השיט נדמה לכולם ארוך להחריד, ויכולתם לדמיין מה מצפה להם כמעט התפוגגה כשהספינה נכנסה למימיו הטרופיים של נמל פוּאֶרטוֹ פְּלָטָה, וצבעיו הזוהרים, המלאכותיים, הזכירו לו את הקיא החולני שנשפך על סיפון הספינה לאורך ההפלגה. הוא התקשה להסביר את החום, והרגיש שדרוש לכך הסבר. מפליאים עוד יותר היו הצלילים התמוהים של ההמנון הגרמני שנישאו על פני המים.

לצלילי "גרמניה, גרמניה מעל הכול", הספינה חלפה על פני מבצר מרובע שנבנה כנראה עוד בימי הספרדים, כולל עמדות שמירה שנזנחו לפני זמן רב בכל אחת מארבע הפינות של החומה המתפוררת. הר חרוטי כמו הר געש נשא את ראשו אל תוך עננים שיצר גובהו הרב, וגימד את העיר שנחה למרגלותיו, ובה בתים מעץ צבוע וגגות פח. הם כבר לא היו בניו יורק, וודאי לא בגרמניה או באוסטריה. קרל ראה זאת בבירור ובכל זאת שמע את הצלילים המוכרים ההם.

"למה הם משמיעים את השיר המתועב הזה?"

אסתר עמדה לצדו בשמלתה היפה ביותר, בגרבונים ובנעליים שחורות ועם ארנק אופנתי ביד, כאילו התכוונה לצאת לקניות במנהטן. היא רכנה בהיסוס מעל מעקה העץ והביטה במים, כביכול היה זה מקור הבלבול והדאגה שלה.

פליטים נוספים הצטרפו אליהם על סיפון הספינה, וכשזו קרבה אל מזח הבטון, נחשף מקור המוזיקה. על בימה מורמת שהוקמה על החוף עמדה תזמורת תזמורת שלמה, לבושה מדים לבנים. הם עמדו בשמש הקופחת וניגנו שוב ושוב את ההמנון הגרמני, כשמעל ראשיהם מתנופפים דגלי הרפובליקה הדומיניקנית.

"נדמה לי שזו קבלת הפנים שלנו," אמר פליקס.

"איך זה יכול להיות?"

כמו שאר הגברים, גם קרל לבש ז'קט וחבש כובע, אבל איש לא יכול היה להתחרות בפליקס, אפילו לא אסתר. הוא לבש חליפת פנמה בצבע קרם, עם חולצה מכופתרת עד לצוואר, וחבש כובע פֶּדוֹרָה שנח בזווית שובבה על ראשו.

קרל הלך בעקבות פליקס וירד בכבש הספינה, לצלילים בלתי פוסקים של "גרמניה, גרמניה מעל הכול". אולי זו **באמת** קבלת הפנים שלנו, חשב קרל. בארץ מוצאם הם היו יהודים, אבל אולי בארצם החדשה הם נחשבו גרמנים ואוסטרים. האם זו לא היתה מטרת המסע מלכתחילה, לתבוע את זכותם מלידה?

גם אם כן, זה לא הקל עליהם את הצעדים הראשונים במורד הכבש הצר. עשרות הגברים והנשים נאחזו במעקה כאילו חששו ליפול בכל רגע.

"אתה בטח מתפעל מהחליפה שלי," אמר פליקס. "קניתי אותה בפורטוגל מאדם שנראה נואש יותר ממני. יש הרבה גברים כאלה בליסבון. אתה שילמת לזונה, אני קניתי חליפה."

לאחר שירדו מהספינה, המשיכו כולם אל צריף המכס שנבנה מיריעות של פח גלי. ההמנון בקושי נשמע בתוך המבנה, אבל המשיך להתנגן גם כשפקידי המכס בדקו את מסמכיהם בקפידה וערערו את עצביהם. הפקידים היו שחומים, אבל לא כהים כמו כמה מהפורטוגלים שראה בליסבון, ונדמה שהתרשמו מסגנונו התיאטרלי של פליקס. פקיד בלבוש מחויט עלעל במסמכיו בזריזות יחסית, מבעד למשקפי שמש שהשתקפו כמו מראה.

ובכל זאת נוצרו תורים ארוכים, אך למרות החום והלחות, מעטים היו הגברים שהעזו להסיר את כובעם או מעילם עד שעברו בבטחה את התור והתכנסו ביציאה הראשית מהצריף, ולצדם מזוודותיהם ותיבות הנסיעה שלהם.

הם חיכו, למה בדיוק איש לא ידע, אבל הם כן ידעו שזו ארצו של מישהו אחר, ואיש לא התכוון להתלונן. הם הפכו את המזוודות לכיסאות והדליקו סיגריות, עד שלבסוף נקראו כולם לצאת מהצריף ולעמוד מול הבמה שקרל וכל האחרים ראו מהספינה. למזלם הרב, התזמורת הפסיקה לנגן. הנגנים ישבו על הבמה, חיבקו את כלי הנגינה שלהם ונראו מותשים. לבסוף עלה מישהו על הבמה ונעמד במרכזה. הוא הביט בהם בביטחון של פקיד רם דרג. הוא היה גבר נאה, עם שיער כהה שהוחלק לאחור וחליפה מפוספסת שנראתה כאילו מעולם לא לבש אותה עד לרגע זה. הוא פער את פיו וצעק בספרדית.

"הגנרל מקדם את פניכם בברכה לביתכם החדש. כאן תוכלו לחיות בשקט ובשלווה."

המילים המתורגמות עלו משמאל לקבוצה, וכולם הפנו את ראשיהם מהאיש שעמד לפניהם. המתורגמן שלהם לבש מכנסי חאקי וחולצה לבנה קצרת שרוולים, וכשמחא כפיים, קרל ראה שהשמש הלבינה את השערות על זרועותיו עד לגוון של בלונד חיוור. המתורגמן המשיך למחוא כפיים עד שהתחוור להם שהם אמורים להצטרף אליו. האיש שעמד על הבמה אימץ בחום ובחיוך את התשואות ואת תשומת הלב ולאחר מכן המשיך.

"בפלשתינה רבה שפיכות הדמים, אבל כאן אין לכם ממה לחשוש. מרגע זה ואילך אתם כבר לא זרים, אתם דומיניקנים! ואנחנו זקוקים למוח ולכישורים של העם היהודי. אני בעצמי שמינית יהודי." משמשמע את המילים המתורגמות, האיש שעל הבמה הצביע שוב ושוב על עצמו בשחצנות.

לקרל זה נשמע מוזר מאוד. כי בעת כזו, מי יעז לטעון שדם יהודי זורם בעורקיו? ולהיות שמינית יהודי פירושו שבע שמיניות **לא** יהודי, זו משוואה פשוטה של הישרדות. הוא הביט

סביבו כדי לבדוק אם לאחרים זה נשמע הגיוני, אך נדמה שלאחר התרגום גם הם נראו מבולבלים ואף חשדניים. מה זומם האיש הזה? מחיאות הכפיים נעשו מנומסות ככל שנמשך ונמשך נאומו, ולבסוף הוא היה כה נרגש שלא טרח לעצור ולחכות לתרגום, וכשזה כבר הוצע להם, נדמה שלא הצדיק את התרגשותו הרבה של הנואם. הוא חזר שוב ושוב על אותם דברים כלליים: ברוכים הבאים, תקבלו אזרחות, ביחד נבנה עתיד מזהיר. נורות הבזיקו; מצלמות תקתקו. איש אחד, שנראה לקרל כעיתונאי, שרבט במרץ את דבריו של הפקיד רם הדרג. תחת השמש הקופחת, קרל איבד עניין בהדרגה. הוא חיכה לסוף הנאום, אבל כשזה הגיע סוף־סוף, כולם נותרו נטועים במקומם, גם האיש שעמד על הבמה ונראה כעת מותש לא פחות מהתזמורת.

קרל, שהיה צמא מתמיד והעביר את משקלו מרגל לרגל, הבחין בלימוזינה אמריקנית שחנתה בצלם של כמה עצי דקל. שני גברים ניקו את המתכת השחורה והממורקת, וגבר שלישי, בכובע ובמדי נהג, עישן סיגריה בעצלתיים עד שהדלת האחורית נפתחה פתאום והבהילה את הנהג. הוא מיהר להעיף את הסיגריה מידו ופתח את הדלת לרווחה לגבר מחויט להפליא אך גם משעשע מאוד במדים טקסיים עטורי מדליות וסרטים וכותפות מוזהבות, שפסע אל הבמה בצעדי און. נדמה שהֶגֶ'נֶרָליסימוֹ רפאל טְרוּחִיוֹ בכבודו ובעצמו בא לפגוש את הפליטים החדשים מאירופה.

כאילו ניתן להם האות, חברי התזמורת זינקו כאיש אחד והחלו לנגן, אבל הפעם היה זה המנון אחר, אולי הדומיניקני, שיער קרל, כזה שנכתב במיוחד עבור האיש שעלה לבמה, והוסיף לו יומרנות ושיעור קומה. אפילו הדגלים עמדו בהקשב מתוח. ואז הצטרפה ועלתה לבמה שורה של נשים יפות.

בהוראת הרודן, קרל וכל האחרים נעמדו בתור והתקדמו בזה אחר זה אל הבמה, שם הציעו להם הנשים הצעירות כוסות מים קרים. במבט מקרוב היתה בגנרל קפדנות שנראתה לקרל אכזרית ממש. הוא היה נמוך קומה ופניו הקפואות נראו לקרל מכוסות באיפור כלשהו כדי לשוות להן גוון בהיר יותר. היה לו שפם דומה לזה של היטלר, אך שפמו של הגנרל היה קצר יותר ועבות פחות, כמו פס סמיך שחיבר בין נחיריו לשפתו העליונה.

קרל הבחין בהיטלר כשזה נסע ברחובות וינה, אבל כעת היה זה הרודן הראשון שראה מקרוב כל כך. הוא היה מבולבל לגמרי כשלחץ את ידו הרכה של מושיעם, ולאחר מכן ניגש אל השולחן וקיבל את אזרחותו החדשה. הם כבר לא היו אורחים. בידו של קרל היתה פיסת נייר שהפכה אותו לאזרח דומיניקני, פעולה של אלכימיה לאומית שרק חסר לה הקסם.

הוא נאחז בתעודת הזהות החדשה שלו, שקצות אצבעותיו כבר הכתימו בזיעה, ונאלץ להאזין לנאומו של טְרוּחִיוֹ, אף שלא הבין מילה ואיש לא טרח לתרגם אותו מספרדית. בתום הנאום מיהר הגנרל לרדת מהבמה, חמק בזריזות בחזרה ללימוזינה הממתינה, וכעבור שניות כבר היה בדרכו אל בירת העולם החדש שנקראה על שמו: סְיוּדאד טְרוּחִיוֹ.

המתורגמן עלה והתייצב במקום שפינה הרודן.

"שלום, חברים. שמי יוזף שטרן. אני מסוֹסוּאָה, יישוב יהודי המרוחק כעשרים וחמישה

קילומטרים מכאן, על קו החוף של האי העשיר והפורח הזה. אני יודע שהמסע שלכם היה ארוך ושיש לכם שאלות רבות, אבל קודם נעלה על האוטובוס וניסע אל ביתכם החדש."

המסע היה אמנם ארוך, אבל מישהו היה חייב לשאול: "למה הם ניגנו את ההמנון הגרמני?"

"הם חושבים שאנחנו אוהבים את זה," אמר להם שטרן.

"לא אמרת להם שאנחנו שונאים אותו?"

"מה שמותר או אסור לומר כאן, זה עניין מורכב," הסביר שטרן והסתפק בזה.

קרל עלה לאוטובוס מעץ צבוע בשלל צבעים בהירים, כמו הבתים שראו מהספינה אבל על גלגלים. לא היו זגוגיות בחלונות, וממקום מושבו על הספסל צפה קרל ללא הפרעה בנופים שחלפו על פניו.

"קנה סוכר," קרא יוזף שטרן, כשעברו בין שורות של צמחים שכיסו את האדמה כמו גלים ירוקים, כה גבוהים עד שלעתים הם חסמו את הנוף להרים ולים. כמה מהם התהדרו בגבעולים גדולים, וקרל נזכר בנוצות שקישטו את קסדותיהם של אנשי משמר הפרשים בווינה. למרות ההבדלים, רכסי ההרים והגוונים הירוקים והעזים הזכירו לקרל את כל מה שאהב באוסטריה ואיבד לעד. למרבה הפליאה, הוא אפילו התחיל להרגיש כמו בבית כשהבחין בגברים שעבדו בשדות, גברים שחורים. הם החזיקו בידיהם מצ'טות, ולבשו חולצות ומכנסיים מלוכלכים עם חגורות של חבלים סביב מותניהם. אולי אלה תושבי האיטי שהזכיר מר ויינברג. הם הביטו באוטובוס כמעט ללא שום זיק של סקרנות. ואז הסתיים לו קנה הסוכר, השדות השטוחים ורחבי הידיים פינו את מקומם לגבעות משתפלות, והאוטובוס נסע לאטו בכביש מלא מהמורות שלא נראתה בו אף לא מכונית אחת. הם נלקחו הרחק־הרחק מכל מי שיכול לפגוע בהם. קרל היה אבוד, והוא הרגיש אבוד, אבל זה בדיוק העניין, כי אם הוא לא ידע היכן הוא נמצא, גם אף אחד אחר לא ידע. איש במשפחתו מעולם לא ראה שמץ מהעולם הזה שנפרש כעת בפניו. הוא היה לגמרי לבד.

האוטובוס חצה כפר שלא היה אלא כמה בתי עץ עם גגות מקש, והכפריים המבוגרים השיבו לנפנופים שלהם באותה מידה של סקרנות כמו הגברים שעבדו בשדות. רק הילדים רצו אחרי כלי הרכב וצעקו לעברם בהתרגשות, והסצנה חזרה על עצמה גם בכמה כפרים נוספים, עד שלבסוף פנה האוטובוס שמאלה לכיוון הים, והם הגיעו ליעדם. סוסוּאָה.

נהג האוטובוס דומם את המנוע. מסביב השתררה דממה, והנקישה המתכתית של הרדיאטור באוטובוס השתלבה ברשרוש זנבותיהם של סוסים ובקרקור התרנגולות. היו שם כתריסר בניינים שעמדו בשדה פתוח, כמה מהם בנויים חלקית בלבד. הם נעצרו מחוץ לחנות מכולת קטנה, ויוזף שטרן הסביר שמוכרים שם פירות, ירקות ומוצרי צריכה, שאת כולם מגדלים ומייצרים המתיישבים. כמה סוסים היו קשורים לעמוד, וראשיהם היו שמוטים במנוחה.

"רובנו עדיין עובדים בשדות," אמר האיש והוסיף בגאווה, "יש לנו מעל מאה אלף דונם."

לקרל לא היה מושג כיצד נראים מאה אלף דונם של אדמה, אבל זה נשמע הרבה, ופתאום עלה על דעתו שיוזף שטרן אמר "אנחנו", והתכוון גם אליו ואל שאר הגברים, הנשים והילדים שירדו מהאוטובוס. איש לא רץ ולא צעק. איש לא הוציא הגה. כולם רק עמדו קרוב

לאוטובוס, כאילו התקשו להחליט אם הם אמורים לשוב ולעלות עליו. קרל הפשיל את שרווליו והניח את הז׳קט על זרועו החשופה, ותדהמה תקפה אותו כשחשב שהמקום המוזר והיפהפה הזה הוא עכשיו ביתו.

ארבעה מהבניינים הגדולים ביותר בשדה הפתוח היו צריפי מגורים, וכעת הפנו אותו אל הצריף הימני ביותר. בפנים מצא כשישים מיטות שניצבו בשורות משני צדי החדר. ליד כל מיטה היו כמה מדפים קטנים, ורבים מהם כבר היו מלאים בחפצים אישיים, בספרים ובכמה תצלומים של אמהות וילדים ומשפחות. הוא ניגש לאחת המיטות הפנויות, אבל ידע שאין לו מה להניח על המדפים הריקים, לא ספרים וגם לא תצלומים. כל שנותר לו היה רק שתי הטבעות שגנב מאמו ועדיין לא מכר. כילות רפרפו ברוח. אחרי שני מסעות ארוכים בים, שלא השפיעו עליו כלל, נדמה שנתקף פתאום במחלת ים.

הידיעה על המהגרים התפשטה ביישוב כמו אש בשדה קוצים, ועד מהרה הופיע קהל של גברים בכובעים לבנים ורחבי שוליים, בגדיהם מוכתמים בזיעה ובבוץ מעבודה מאומצת בשדות. הם הקיפו את קרל ואת כל האחרים, והתחרו זה בזה על מידע. המתיישבים החדשים הופגזו בשאלות. מאיפה הם? ומה קורה באירופה? שמות הוחלפו וזהויות נחשפו, מתוך תקווה קלושה שמי מהם הביא עמו ידיעות על בני משפחותיהם שנותרו מאחור.

קרל התרחק מהקהל, כיוון שחש אי־נוחות אל מול הצמא הזה לחדשות מהבית. מלבד זאת, גם לו ולמתיישבים החדשים היו שאלות משלהם. מה המקום הזה? שאל מישהו. מה הם אמורים לעשות פה? לגדל מזון, היתה התשובה. לגדל בקר. לבנות בתים. הם מנו כעת כחמש מאות אנשים. וקיוו שיגיעו עוד רבים, כך אמרו. ילדים במכנסיים קצרים ובנעלי בד רכוסות התרוצצו בין הצריפים. והיו שם גם נשים. כמה מהן היו יפות, שזופות ובריאות, ורובן לא מבוגרות בהרבה מקרל.

הֶחֶנֶרָליסימוֹ נתן להם את חלקת האדמה הזאת, אמרו המתיישבים, היא שלהם. הצריפים, וגם כמה מהבניינים האחרים, היו שייכים לאחוזת מטעים שנזנחה מזמן. לא היה להם חשמל, אך בקרוב גם זה יגיע, יחד עם מים זורמים. זוהי משימה נוספת שמצפה להם.

לעת עתה, לכל אחד מהמתיישבים החדשים תונפק עששית. והם יזדקקו גם לבגדי עבודה. קבוצה של גברים הגיעה רכובה על סוסים, וגם הם החוו את דעתם והכריזו שהחדשים יצטרכו ללמוד לרכוב, כדי שיוכלו לרעות את הבקר שבגבעות. פליקס, שעדיין היה לבוש כיאה לצריף המכס ולשדרות העמודים הספרדיות המצלות, נעץ בהם מבט כממאן להאמין, כאילו ביקש לומר שהוא אמנם חפר כמה שוחות בשווייץ בתמורה להקצבת מזון נוספת, אבל לא היתה לו שום כוונה — לא אז, וודאי לא עכשיו, כשיצא לחופשי — לרעות בקר בגבעות.

"בואו נראה להם את החוף!"

קרל עקב אחר קבוצה של אנשים שחלפה על פני חנות המכולת ופנתה אל שביל בקצה השדה הפתוח. הוא ראה את יאקוב וויינברג ואת אילסָה פוסעים בשביל רחב שהשתפל אל הים, ולבסוף הגיעו כולם אל חוף חולי לבן.

"גן עדן," אמר מר וויינברג וקיבץ את משפחתו סביבו. הוא החווה בידו לקרל להצטרף

אליהם, אבל הוא שמר מרחק.

"בואו!" צעק מישהו. קרל שמע צלילי התזה ושכשוך של גופים שקפצו למים. "אל תתביישו."

לקרל לא היה בגד ים – זה הדבר האחרון שעלה על דעתו לקחת עמו – אך לאחר דרבון נוסף מצד כמה מתיישבים שקראו לו מתוך המים, תלה את חולצתו על שורש של עץ, חלץ את נעליו, ואף שלבש את מכנסיו היפים ביותר, פסע אט־אט אל המים הכחולים שצבעם העמיק והחשיך הרחק מהחוף.

הוא ציפה שהמים יהיו קרים וכיווץ את איבריו, אבל תחושה עצומה של רווחה התפשטה בגופו כשדשדש לתוך הים הקאריבי החמים. אילסָה, שמעולם לא עשתה דבר ורק חייכה אליו בביישנות, הצטרפה גם היא.

"זה היה מסע ארוך," אמרה.

"אכן."

"וכמעט אף פעם לא דיברנו. אתה התעלמת ממני," הקניטה אותו ואחזה בידו מתחת למים, כדי שאיש לא יראה. זה היה מעשה נועז ומבויש כאחד, ונדמה שהדהד את תחושתם של כל המתיישבים החדשים, בהם גם קרל, בעניין ביתם החדש.

עד לרגע זה הוא בקושי הבחין בקיומה. למרות הימים הרבים שבילו יחדיו מאז הפליגו מליסבון, כל מעייניו היו נתונים רק לעתיד שציפה לו בסוף המסע. היה זה אביה של אילסָה שפרש בפניו את מפת ביתם החדש והראה לו להיכן הוא נוסע. בתו בת הארבע־עשרה היתה רק מישהי שאפשר להתעלם ממנה או לבדר אותה בארוחת הערב. קרל ישב לצדה כמה פעמים, ואפילו רקד איתה, אך מבטו היה מופנה תמיד אל אביה ואל שאר הגברים שישבו סביב שולחן, בחנו מפות או שוחחו על פוליטיקה, והספינה פילסה את דרכה אל ביתם החדש. בחברתה של אילסה הוא הרגיש תמיד כמו אחד מאותם ילדים שנשארו מאחור, והוא חשש כל כך ממה שאחרים יחשבו עליו ומהעתיד המצפה לו, שאפילו לא דמיין לעצמו את האפשרות של הרגע הזה בתוך המים, עם קרני השמש שריצדו על כפות רגליה של אילסה ויצרו את התחושה שהיא רוקדת.

אילסה דשדשה במים בחולצת צווארון ארוכת שרוולים, שאותם הפשילה מעל למרפקיה. לבושה לא התאים לחוף או למקום הזה. היא לא הרפתה מידו, גם כששקעה פנימה וטבלה את שערה מתחת למים. גם הוא צלל עמה, כדי לא לנתק את הקשר, וכשהגיחה שוב מתוך המים, הבחין בשדיה ובקימורי גופה שנצצו לעברו, וכמו כפות רגליה הרוקדות נראו כמו אשליה אופטית.

"נחמד פה," אמרה.

מרחוק, ההר החרוטי ודמוי הר הגעש שהתנשא מעל פּוּאֶרטוֹ פְּלָטָה היה חד וברור לאורן של שעות אחר הצהריים. נדמה שכבר עברו שנים מאז שקרל ירד מהספינה אל ביתו החדש.

8

"אני לא חותם על שום מסמך," אמר קרל.

בנו החליק את ייפוי הכוח על שולחן הקפה הממורק והפך אותו, ובידו העט שהכין כדי להחתים את אביו.

"אני יודע שזה קשה, ותאמין לי שהייתי שמח מאוד אם זה לא היה קורה, אך למרבה הצער זו המציאות וצריך להתמודד איתה." בנו דיבר אליו בנימה חלקלקה של עורך דין.

קרל נעץ במסמך המשפטי מבט ארוך ונוקב דיו כדי להבטיח שגם בנו ייאלץ לבחון אותו היטב. לשוניות צבעוניות בצבצו החוצה בין הדפים, כמו סוכריות קטנות שהובטחו לילד שהתנהג יפה. אבל קרל ניצל מטופריהם הרצחניים של רודנים, והוא לא התכוון להניח לאיזה עורך דין עלוב להשתלט על חייו.

"אני לא חותם."

"אבא, זה רק אמצעי זהירות."

"זה מה שהם תמיד אומרים."

קרל, שהיה זקוק לאוויר צח ולנוף שמחוץ לכותלי הדירה, קם וניגש אל דלתות ההזזה שהובילו למרפסת.

"הדלת נעולה," אמר בנו.

"מובן שהיא נעולה."

"יורד גשם."

"כן, אני רואה שיורד גשם," אמר לו קרל, ודמיין לעצמו את תשובתו המתנשאת של בנו. **אולי אתה רואה שיורד גשם, אבל נראה לי שאתה לא מבין שיורד גשם.** הוא משך בידית, אבל הדלת נותרה איתנה במקומה.

"אנחנו יכולים לצאת לטיול קצת יותר מאוחר, אם תרצה," אמר לו אהרון.

"אבל אני רוצה לצאת עכשיו. אתה מתייחס אלי כמו אל כלב."

"אני לא רואה קולר סביב הצוואר שלך, אבא."

קרל משך שוב בידית הדלת, ומרוב תסכול הרגיש שכל העולם מעבר לזגוגית החלון נעול בפניו, העצים והשמים, אפילו הדשא, כולם היו נעוצים במקומם, חסרי תנועה ובלתי נגישים לאלו שלא היה בידיהם מפתח, כמו קרל.

כמה זמן הוא עוד צפוי להישאר פה, נרגז ופגוע כמו ילד קטן שאינו מסוגל לשלוט בנסיבות חייו? הוא ידע שבנו נעל גם את דלת הכניסה, מחשש שיֵצא לשוטט. לפני זמן לא רב נסע אהרון לבית החולים, וקרל הסתובב בדירה הריקה, מבוהל מהצורך העז להימלט, ומשך וסובב שוב ושוב את ידית הדלת, אך ללא הועיל. אין זה חוקי לנעול אדם בבית, אבל הוא לא התקשר למשטרה. הוא לא רצה שיבדקו את המצב המביך שאליו נקלע, שיעלו דברים על הכתב. דבר כזה עלול היה לפעול נגדו. במקום זאת התקשר לנכדתו, שהגיעה ופתחה את דלת

המרפסת לרווחה והעניקה לו תחושה שמישהו עדין וחביב עוזר לו, מאפשר לו להימלט. היא הניחה לו לצאת החוצה כדי לעשן, ורק אז הוא התחיל להירגע. הם צריכים לשמור זה על זה, חשב קרל.

הרחוב שבו התגורר בנו, אוסף של בנייני דירות, נראה חריג מהמקובל. כמה מהם היו גבוהים למדי. הוא לא זכר מתי נבנו, אף שידע כי מן הסתם היה עד לכך. בניינים נבנו, קהילות נוצרו, שתילי אדר ואלון ניטעו בתקווה שיצמחו ויהיו לעצים שהתנשאו כעת מעל לראשיהם שלו ושל בנו.

הוא היה מהפליטים היחידים מסוסוּאָה שבחר בקנדה ולא בארצות הברית, נחת במונטריאול והמשיך ברכבת לטורונטו. הוא נסע על רצועת פלדה שחצתה נופים מהמשעממים ביותר שראה אי־פעם. הוא נדהם לגלות עד כמה קטנים העצים בקנדה, לא יותר מזרדים, מלבד בערים, שם צמחו לגובה ולרוחב העצים שבדמיונו כיסו בעבר את הארץ כולה. בתחילה חשב שאולי זה נגרם ממזג האוויר, מהקור והחושך, ואולי גם בגלל הקרקע, אך כעבור זמן מה גילה שכמעט כל העצים בקנדה נגדעו ונחתכו כדי לבנות בין השאר את הצי הבריטי, ומחוץ לחלון הרכבת נותרו רק צאצאיהם היתומים — מדינה שלמה שכמו חזרה לינקות.

קרל הרגיש משוחרר מכל ההיסטוריה האצורה הזאת שנבזזה ונלקחה. נדמה היה שאין דבר הולם מכך שכל דבר ישן נגדע ונהרס. פליקס צדק. זו היתה ארץ שלא תבוא אליו בדרישות גדולות, מקום שהיה מעין לא כלום, אם כי לא כלום משמעותי וחשוב.

מובן שהיתה אנטישמיות גם בביתו החדש, אבל היכן בעולם אין אנטישמיות? איזו קבוצה של אנשים אינה פוסלת או דוחה אנשים אחרים? זה חלק מהחיים. אם יש מדינה שאוהבת יהודים, זה רק אומר שהם מצאו מישהו אחר לשנוא.

קרל הקפיד להתרחק במתכוון מעיסוקים יהודיים טיפוסיים, בייחוד מהמסחר ב**שְׁמָטֶעס** בשדרות ספָּאדינָה, וגם ממקבץ בתי הכנסת והמסעדות הכשרות וחנויות הפַּרְוָנִים שצצו לאורכן. היו עוד אנשים כמוהו, יהודים שהצליחו לברוח, אבל מבחינתו של קרל הם לא ממש חיו אלא ארבו מתחת לפני השטח. זו הסיבה שהתרחק לגמרי מהיהודים. "לעולם לא נשכח," הם חזרו ואמרו. אבל קרל רק רצה לא לזכור.

אצל היהודים, העתיד נכרך תמיד בעבר, וזה לא היה העתיד שקרל חיפש לעצמו, לכן דאג לכך שלאהרון לעולם לא יהיה משהו שאפשר לזכור מלכתחילה. לקרל היה שיער בלונדיני, הוא היה אירופי בחזותו, וכשרחשי הלב היו אנטי־גרמניים, הוא הזדרז לומר שהוא שווייצי, שקר סביר בהחלט — בהתחשב בתקופה ששהה בדיפּוֹלדסָאו — ולגמרי לא רחוק מהאמת; בדיוק כמו שווייץ, גם הוא היה ניטרלי. זה מה שרצה להעניק לבנו. ההיסטוריה היתה כתם לידה מכוער, שבדומה לעורו הכהה של טְרוּחִיוֹ, שום אבקה לבנה לעולם לא תוכל לכסות. הוא רצה שבנו יהיה נטול היסטוריה, הוא רצה שלא יכפו עליו לבחור צד או אמונה. איזו תועלת תצמח לו מעָבר ארסי כל כך? לקרל זה לא הועיל, וגם לא לאף אחד אחר שהתקרב אליו.

הוא ניצל כמה מהכישורים שרכש בסוסוּאָה ופיתח קריירה בענף הבנייה, שעלה ופרח אחרי המלחמה בזכות יוצאי צבא ואנשים כמוהו, זרים שהציפו את קנדה בחיפוש אחר חיים חדשים

במדינה חדשה.

נדרש לו זמן להרכיב את כל פיסות הפאזל, להבין כיצד הכוחות המופשטים של ההיסטוריה הושיטו את זרועותיהם כדי לתפוס אותו. הוא רצה שהמאבק יסתיים, אבל כעת הוא אפילו לא יכול לצאת למרפסת. גם בשביל זה הוא זקוק לאישור.

"אני רוצה לעשן," אמר.

"אם כבר מדברים על זה, אתה מוכן להפסיק לעשן את הסיגרים שלך בתוך הדירה? המקום מסריח. למה אתה בכלל מעשן בגילך? עוד עלולה לפרוץ שרפה."

"אני מבטיח להצית רק את עצמי."

הם לא היו סיגרים. הם היו דווידוף אלגנטיים ויפים, בטעם וריח מעודנים הרבה יותר מסיגר. בנו מעולם לא אימץ את הרגליו של אביו, וטוב שכך, שיער. אולי הדבר הטוב היחיד.

"אתה בכלל יחף, אבא."

קרל השפיל את מבטו אל רגליו, ורק אז עלה על דעתו שיש בכך מן הכניעה, כמו קידה צייתנית.

"אני יודע שגם פטרה מעשנת," אמר לו אהרון בנימה מאשימה.

לאחרונה, כשפטרה אפשרה לו לצאת אל המרפסת, היא הצטרפה אליו והדליקה לעצמה סיגריה בזמן שהוא התענג על הסִיגָרִילָה שלו. זה הדבר היחיד שהטריד אותו בכל פעולת ההצלה שלה. האופן שבו שאפה את העשן לריאותיה היה דוחה בעיניו. מאז ומתמיד חשד בסיגריות. פליקס עישן חפיסה ביום. הוא מעולם לא קיבל את המנהג הזה אצל נשים.

"אמרתי לה שזה לא רעיון מוצלח," אמר קרל.

"זה לא עוזר. אני חושב שאתה מעודד אותה."

"איך אתה יכול להגיד דבר כזה?" קרל לא אהב את הנימה המאשימה של בנו. "להפך. אני רוצה שהיא תפסיק."

קרל עדיין נזכר בבירור ביללות של בנו שזה עתה נולד, כאילו זעם על גירושו הפתאומי מרחם אמו. זה הפחיד את קרל. התינוק המשיך לצרוח גם אחרי שניקו והניחו אותו בזרועות אמו. וגם אחרי ששוחרר מבית החולים. ואחרי ההאכלה הראשונה שלו, גם אז, כי נראה שבנו פיתח תגובה אלרגית לחלב אמו. הוא פיתח גם פריחה מהחיתולים החד־פעמיים וצרח עוד קצת, עד שכיסו את ישבנו העדין בחיתול מבד. מכל פלסטיק עם מכסה אטום הכיל בתוכו את כל הצחנה המצטברת של בנו. הוא מעולם לא התקרב אל המכל, אף שהיה מודע היטב לקיומו, כאילו היה כספת ובה מסמכים מרשיעים.

"מה אני עושה פה?" שאל קרל. הוא תהה אם יש לבנו תוכנית, הצעה לדרכי פעולה. או שאולי הם רק אמורים להתקיים פה, בתוך הדירה הזאת?

"אני חושב שמה שאנחנו עושים עכשיו זה לנסות להבין מה כדאי שנעשה."

"אני רוצה לחזור הביתה," אמר לו קרל.

"אתה לא יכול לחיות לבד, אבא."

בנו שחרר אנחה ארוכה שנועדה להישמע, והחזיר את מבטו אל המסמכים שעל השולחן.

העט נעלם. קרל גילה שהוא בידו.

"שום דבר מכל זה אינו מעניינך," אמר והמשיך לבהות בחלון. הוא יכול לפרוש לחדרו, חשב, אבל זה לא באמת החדר שלו, והוא רק ירגיש לכוד עוד יותר בירכתי הדירה, מאחורי עוד דלת סגורה. לפחות כאן יש לו נוף.

"אתה בדירה שלי. אנחנו חיים ביחד. ולכן זה כן מענייני."

קרל הבין ששום דבר אינו עומד לבד בפני עצמו: כדי להביט החוצה מהחלון ולהבין את מה שרואות עיניך, עליך לדעת מה ראית. כל צעד הוביל לזה שבא אחריו, כמו מעשה שזירה מתמיד ומתמשך.

"אני לא ביקשתי לבוא לפה. אני לא רוצה להיות פה."

"אבל **אתה** פה, אם תרצה או לא תרצה. אנחנו חייבים להתמודד עם העובדות."

בנו לקח אותו לרופא שערך לו סדרת בדיקות – בעיקר משחקי מילים ומספרים – והבטיח שאין פה ציון עובר או נכשל. **תתרכז במסך המחשב שלפניך, מר קאופמן, ותנסה לענות על שאלות רבות ככל שתוכל.** זה היה שקר, כמובן. **הכול** קשור לציון עובר או נכשל. והעובדה שהוא נבחן העידה על כך שהוא נכשל.

בנו, שחיכה לו בחוץ, התבקש להיכנס לחדר כדי לדון באבחנה, אף שאיש לא ביקש רשות מקרל, ואהרון והרופא דנו יחד בתוצאות, שוחחו על ההיסטוריה של השנה האחרונה והתמקדו בעיקר בביקורו אצל קלייר. קרל הבין היטב שזה לא מעיד עליו טובות, שזה סימן לתקלה מסוימת.

"יש לו אלצהיימר?" שאל בנו את הרופא.

תשובתו של הרופא היתה למרבה ההנאה מעורפלת. אין תשובה ברורה וחותכת למה שעובר עליו, אמר הרופא. קרל ידע שיש ועוד איך.

זו היתה החלטה מטופשת מאוד לחזור לביתו הישן. הוא היה כמו ציפור מבויתת שזכתה בחירותה, ובכל זאת מתעופפת קצרות ברחבי החדר וחוזרת לכלוב מרצונה החופשי. למה הוא הלך לבקר את קלייר? הם חשבו שזה מעיד על אובדן זיכרון, אבל גם אם כן, אז מה? זה רק חוסך ממנו השקעת אנרגיה מיותרת בניסיון להדחיק אותו. בדומה לסקס, זהו רק דחף אחד פחות שצריך להטריד אותו, כמו גירוד שהולך ונעלם עם הגיל. לו היו בנו או הרופא שלו חווים אפילו עשירית ממה שעבר עליו, הם היו מבינים כמה קל לפעמים לבלבל בין זיכרונות מחיי היומיום.

ואם כבר מדברים על בלבול, ביקורו אצל קלייר לא נראה לו חטא כה גדול. אם למישהו יש סיבה ללכת לרופא, הרי זה בנו, ואין ספק שהאבחנה תהיה חמורה הרבה יותר מרגישות ללקטוז.

הרופא נתן להם עצה אחת: הוא המליץ לקרל לפתור תשבצים כדי להפעיל את מוחו. אבל לקרל לא היה שום כישרון למשחקי מילים. זה נראה לו בזבוז זמן, כמו גולף, שהיה בסך הכול מרדף טיפשי אחרי כדור. הוא פשוט לא מצא בזה שום טעם.

מטרתו האמיתית של הביקור היתה לאפשר לבנו להשתלט עליו. לצייר אותו כסנילי, חלש.

זה התירוץ שדרוש לו כדי להרחיק את קרל משפטית מביתו. אבל קרל ידע כי כל עוד דעתו צלולה, איש לא יצליח לגזול ממנו את זכויותיו. למרות כל צרותיו, הכוח היה עדיין בידיו, גם אם לא היה לו ברור כמה זמן עוד יצליח לשמר את עצמאותו. כשהרופא דיבר על מה שקורה לו כעת ועל מה שעוד מצפה לו בעתיד, קרל ראה בעיני רוחו רק צמצום והפקעה.

"אז אתה רוצה שאני אסמוך עליך ואתן לך ייפוי כוח?" שאל קרל.

"אין ברירה, תצטרך לקבל החלטה," אמר אהרון. "צריך למצוא לך מסגרת, במקום שיוכלו לטפל בך כמו שצריך."

"אני לא רוצה לגור ב'מסגרת'."

"המקום שראינו נראה לא רע, אבא. אני יודע שזה לא מושלם, אבל איפה יש מקום מושלם?"

"אני לא יכול להרשות לעצמי מקום כזה."

"אלא אם כן תמכור את הדירה שלך. וגם אני אממן חלק."

"אתה לא תממן כלום, כי אני לא הולך לגור שם."

לאחר הביקור אצל הרופא לקח אותו בנו לבית אבות, והמחשבה על כך עוררה בקרל בחילה, שכן ראה בעיני רוחו מסדרונות לינוליאום, שורות של חדרונים, חדר אוכל עם טלוויזיה שתלויה על הקיר וסידורי פרחים על השולחנות, עם עלי כותרת שממלאים את החלל בצבעים דהויים. כן, הם ביקרו שם. ולא, הוא לא התכוון למכור את דירתו כדי לשלם 4,200 דולר בחודש על הזכות להיות נעול בחדרון קטן, כי זה מה שקורה שם באמת, נכון? זהו רק בית סוהר בתשלום.

היה אגף שלם בבית האבות לאנשים שלא זכרו את שמם. על כל דלת היתה תלויה תמונה של הדיירים, שצולמה עוד לפני שהבינו מה מצפה להם, גברים ונשים שנתפסו מחייכים, בוהים בשמש הקיצית, תזכורת לכך שפעם הם היו יותר מכפות רגליים יחפות שבצבצו החוצה למרגלות מיטותיהם, חשופות לעיני כל מי שחלף על פני חדריהם. קרל היה מזועזע מהמחשבה שיתלו תצלום דומה על דלתו.

"אתה לא צריך לעשות כלום, רק לשחרר אותי," אמר לו אביו, ונזכר באחות שלקחה אותם לסיור. הפנים העגולות כמו דג נפוח היו חפות מתכשיטים או מאיפור, ומלאות חיוניות בפשטותן.

מרוב תסכול, קרל פרש אל כורסתו, נחוש בדעתו להתעלם מהמסמכים המשפטיים, והבחין בסדינים ובשמיכה שהיו מקופלים על הספה. בכל פעם שפטרה נשארה לישון, בנו ישן על הספה. קרל היה מתעורר מוקדם בבוקר ומוצא את אהרון ישן בסלון, גופו לחוץ אל גב הספה כמו חזירון שזקוק לחום ולמזון.

"פטרה מגיעה הערב?" שאל קרל.

"כן. בדיוק התכוונתי לסדר לה את החדר."

קרל קם שוב על רגליו. "אעזור לך," אמר והפתיע אפילו את עצמו, שכן האמין שפטרה בוגרת דיה כדי לסדר את חדרה בכוחות עצמה. אסור להתייחס לילדים כמו לילדים. הם

צריכים להתבגר, ובהקדם האפשרי. לא היתה לו סבלנות לרומנטיזציה של הילדות, זו שהובילה את האמריקנים, ולמעשה את רוב האנשים, להתלבש כמו ילדים, בנעלי התעמלות ומכנסיים רחבים וחולצות טריקו עם דמויות מצוירות בחזיתן. אנשים התלבשו כאילו היו בכוננות תמידית להיכנס למיטה ולשמוע סיפור לפני השינה. בשלב מסוים בחייו של בנו שגם הוא חיפש נחמה אצל אביו, נהג קרל לשבת איתו במיטה ולקרוא לו מתוך ספרים עם תמונות, אבל הרגיש תמיד שאם יפריז בכך ויאביס את דמיונו של בנו, זה עלול להוביל למעין השמנת יתר. והוא רצה שבנו יישאר רזה ומודע לאמת, כי יום אחד אולי הוא יצטרך לשאת רגליים ולברוח ממנה.

חדרה של פטרה היה סגפני פחות מכל השאר. היו בו שולחן וכיסא למחשב. היו בו גם מדפסת ומדפים עמוסים בספרים, קלסרים ותמונות, ובכל זאת שרתה גם כאן תחושה של זמניות, כמו בשאר הדירה.

אהרון הסיר את הסדינים הישנים, ועמד ליד המזרן העירום כאילו היה מוקף בחבל ואסור לגישה. קרל מעולם לא הסתקרן ולא הציץ לחדרו של בנו כשאיש לא היה שם, וגם לא זכר שחש אי־פעם צורך לפתוח את הדלת כדי סדק צר כדי לשמוע את נשימתו הרכה של בנו כשישן.

"היא תהיה בסדר," אמר לו קרל.

בנו תחב את פינות הסדין אל מתחת למזרן, והחליק את הקמטים בידיו.

"היא כועסת עלי," הודה אהרון.

"ואתה כועס עלי," אמר קרל.

קרן שמש מהחלון ריצדה על זרועו של בנו והאירה את עורו. אהרון הביט בה כאילו נורה.

"חשבתי עליך כשסיפרתי לפטרה שאנחנו מתגרשים. כי אתה פשוט עזבת אותנו. יום אחד היית איתנו, ולמחרת כבר לא. זה מה שאני זוכר, בכל אופן."

זה גם מה שקרל זכר, אבל הוא לא אמר דבר.

"חשבתי שעם פטרה זה יהיה שונה. הבטחתי לעצמי שזה יהיה שונה."

"זה באמת שונה," אמר לו אביו.

"אתה סיפרת לה דברים, אבא. כל מיני דברים על העבר שלך שלא ידעתי."

ואולי זה בדיוק העניין בנוגע לבנו: כי מחלציו יצא כתב אישום, זוג עיניים שזה עתה נולדו, ובתחילה היו כחולות כקרח ולא ממוקדות, אך עד מהרה התמקדו באיש שיצר אותו, ביקשו תשובות, כאילו שום מכסה אטום לעולם לא יסתיר את הצחנה המצטברת של קרל עצמו. למה דווקא בן? בת היתה עדיפה בהרבה, חשב קרל.

"לא אמרתי לה כלום," ענה.

"ככה זה היה תמיד, ומבחינתי, ככה זה יהיה תמיד. אבל זה כמו הסיגרים שלך. אני חושב שאתה מעודד את פטרה. היא מבולבלת מאוד, וכרגע אני לא אב השנה בעיניה. אתה מבין אותי?"

אהרון החל לעטוף שמיכת פוך בציפה מכובסת ורעננה, ולבסוף תחב את ראשו פנימה בניסיון להגיע לפינות. הוא נראה כמו חיה פצועה המחפשת הגנה. קרל ניצל את ההזדמנות

כדי לחזור לסלון ולהניח לבנו. מסמכי ייפוי הכוח נחו על שולחן הקפה, והלשוניות בכל צבעי הקשת עדיין הזכירו לו ממתקים. קרל נכנס למטבח, תחב לפיו קוביית סוכר וינק את המתיקות המרגיעה.

9

קרל לא היה אמור לפתוח את החלון בחדרו ואסור היה לו לצאת אל מחוץ לדירת בנו ללא ליווי, עוד אחד מאותם "תנאים" לשהותו, כאילו היתה לו ברירה. אבל למרות המגבלות, לאחר הביקור אצל הרופא הוא קיבל טלפון סלולרי משלו, עם מספרים שתוכנתו מראש. כל שנדרש לעשות היה ללחוץ על אחד הכפתורים שקישר אותו מיד לבנו או לנכדתו. לא שהיתה לו איזו כוונה להשתמש בטלפון. הם התייחסו אליו כמו לילד קטן. אנחנו נולדים חסרי ישע ומתים חסרי ישע, חשב קרל, ובאמצע אנחנו מענים את אלה ששייכים לקטגוריה הראשונה והאחרונה.

קרל ישב מול הטלוויזיה, שהיתה אמנם דלוקה אבל הוא לא צפה בה. הוא הרכיב אוזניות, לא כדי לשפר את איכות הצליל אלא כדי לעמעם את העולם, כי כך העדיף אותו לעת עתה. תוכניות הטלוויזיה פשוט כבר לא עניינו אותו; הן ניסו לפתות אותו בצבעוניות שלהן, נופפו בה מול עיניו, אך הוא הביט בהן כמו דג עייף שהסתתר בין עשבים. סביר להניח שכעת בהה גם בבנו באותה צורה.

"פטרה בחדר השינה שלה, אז אם אתה צריך משהו כשאני לא בבית, תבקש ממנה," אמר לו אהרון.

"אשתמש בטלפון החדש שלי כדי להתקשר אליה."

"יש קפה חם בקנקן."

"כן, תודה."

"ושלא תעז לעשן את הסיגרים שלך בדירה, אבא."

בנו היה בדרכו לסיעור המוחות שלו — ככל הנראה מקום מפגש למוחות חדים שבו ירגיש בנו כמו דג במים. אהרון לקח אותו איתו לעבודה פעם, אבל קרל לא התרשם במיוחד מהאפרוריות ומהפרצופים חמורי הסבר של שאר המוחות בצוות. שבילי אופניים? בקרת תנועה קפדנית יותר? סביבה נקייה יותר? זה נראה כה פעוט וחסר ערך על רקע סבך חייהם של הגברים לבית קאופמן — סבא־רבא, סבא וקרל עצמו. מבחינתו, אהרון לא התבגר כלל מאז היה אותו ילד קטן שבכה על הציפור המתה.

"ואל תיתן לפטרה לעשן," הוסיף בנו.

קרל הנהן. עוד דאגה רפה. לא שיוכל לעשות הרבה כדי לעצור אותה. וחוץ מזה, הוא היה אסיר תודה על שלא נותר נעול שוב בדירה.

כשבנו יצא סוף־סוף מהדירה אל העולם הגדול, אותו עולם שקרל החל להביט בו במידה הולכת וגוברת מתוך אי־נוחות של נטע זר, הוא הסיר את האוזניות מעל ראשו. הוא שלף עט ופיסת נייר מכיס מקטורנו, החליק את הקפלים וניגש אל השולחן, שם שרטט מפה במשך כמה דקות. אהרון אמנם לקח ממנו את דירתו, את מכוניתו ואת מפתחותיו, אבל הוא לא לקח מקרל את הארנק שלו. הוא הושיט את ידו לכיס השני ושלף ממנו כרטיסים ששמו היה מוטבע

עליהם. כרטיס הוויזה שלו, המסטרקארד וגם כרטיס החיוב הנטען שלו, שאותם הניח בטור אנכי לצד המפה, כמו מפל שאישש את זהותו: **ק' קאופמן**. אישור משולש. ליתר ביטחון שלף את המזומנים, כמה שטרות של עשרים וחמישים דולר, והניח אותם לצד הכרטיסים.

בנו עדיין לא הניח את ידו על כל אלה, אף שללא ספק ישוב וינסה להשיג שליטה משפטית על נכסיו.

בינתיים, קרל ידע שהוא זקוק לסכום כסף גדול יותר בארנקו, וגם לידיעה שבניגוד לאביו, יוכל להיכנס לבנק ולתבוע את עצמאותו ואת ביטחונו הכלכלי. העולם כולו חרש נגדו מזימות והפך את זכויותיו לזכויות יתר. ולכן הגיע הזמן לגשת לבנק. בעיני רוחו הוא התאמן על המסלול — הוא יצא אל הפרוזדור המכוסה בשטיח, לחץ על כפתור המעלית, חיכה, ואז נכנס פנימה, לחץ על כפתור נוסף, ירד למטה אל מבואת הכניסה וחצה את רצפת האריחים האדומים עד ליציאה מהבניין.

ומשם?

הוא החזיר את הכרטיסים לארנקו וחזר אל העט ופיסת הנייר, שם הוסיף שביל שהוביל מהבניין אל המדרכה. הוא גרר את הקו לאורך שני רחובות, הגיע לרחוב הראשי ופנה שמאלה, ואז המשיך עוד שלושה או ארבעה רחובות, עד לצומת הגדול. הוא ידע שיש סניף בנק ממש ממול, אבל זה לא היה הבנק שלו. גם בצד הנגדי היה סניף בנק, אבל גם הוא לא שלו. הוא יצטרך להמשיך, להרחיק עוד יותר אחרי הרמזור, עד שיגיע לסניף הבנק שלו. הוא חלף על פניו כמה פעמים, כשישב במכונית עם בנו. זה לא היה הסניף שלו, זה ששירת אותו שנים רבות, אך הוא זיהה את הלוגו של כפת האריה המונחת על גלובוס במעין תנוחה טורפנית של בעלות, כאילו היה זה פגר.

המפה תביא לו תועלת, היא תמנע ממנו לאבד את דרכו.

קרל היה מרוצה מהקווים הישרים והנועזים ששרטט, ושלף סִיגָרִילָה שהחביא בנרתיק משקפי השמש שלו במיוחד לכבוד אירועים כאלה, וגם קופסת גפרורים שתחב מתחת לכרית בספה.

הוא הדליק את הסיגר, שאף שאיפה של שביעות רצון וערבל את העשן בפיו כפי שנהג לעשות אביו, לאחר מכן נשען לאחור ונשף ארוכות, כשהסִיגָרִילָה אחוזה היטב בין אצבעות ידו השמאלית.

קרל היה שמאלי מטבעו. בילדותו אולץ להשתמש בידו הימנית, ורק כעבור שנים רבות, בהבזק פתאומי של תובנה, הבין מדוע — כי מנגבים את התחת ביד שמאל. קרל תהה אם זו תופעה טבעית. האם רק ידיים שמאליות מושטות אינסטינקטיבית לכיוון הישבן, או שמא זה הרגל נרכש, כמו נהיגה בצד שמאל של הכביש, כמנהג האנגלים? המורים שלו האמינו שאפשר לשנות את זה, שאפשר לאמן כל אדם להשתמש בידו הימנית.

לימים, אחרי האַנְשְׁלוּס, כשהמצב הידרדר באמת, קרל תהה אם כל היהודים שמאליים מטבעם. האם זו הסיבה שהושמצו כל כך בידי האוסטרים האכזרים ואוחזי הסיגרים, שהחליטו להיפטר אחת ולתמיד מכל היהודים מנגבי־התחת, שלא שמרו על היגיינה נאותה?

נכדתו שמה קץ לחוט המחשבה המוזר שלו.

"סבא! אתה לא אמור לעשן בדירה."

הוא ידע שהאישה הצעירה שנכנסה לדירה והתקרבה אליו אינה אחותו, ועם זאת גם ידע שטרודֶה היתה נראית בדיוק כך — אישה מלאה חיוניות — לו חיה עוד כמה שנים. אחותו של קרל שזרה את שערה לשתי צמות ארוכות שהגיעו אל מתחת לכתפיה, וכשהתירה אותן לפני שנכנסה לאמבטיה, שערה השתחרר וצנח על עורפה באותה עליצות חסרת מעצורים כמו שערה של הנערה הזאת, שהיתה נכדתו, כך הבין כעת. בדמיון הזה היו גם ברכה וגם קללה. כי היא היתה כאן, ובדרך עקיפה כלשהי הוא מילא את הבטחתו והציל את טרודֶה. אבל זה לא היה כישוף, אמר לעצמו, זו היתה רק גנטיקה. הוא לא יכול להימלט ממה שהם היו, וממה שעוד יהיו.

"אבא ירתח מכעס אם הוא יגלה שאני מרשה לך לעשן בדירה. היית צריך לשמוע אותו הבוקר — 'תדאגי שהוא לא ידליק את הכיריים. ואל תיתני לו להכין קפה; תגידי לו שיש קנקן מלא. אל תיתני לו לעשן בדירה' — הוא בטח מת מפחד שאתה הולך לשרוף את הכול."

"מתי הוא חוזר?"

"אחר הצהריים."

קרל הציץ בשעונו. השעה היתה עדיין מוקדמת; היה לו עוד הרבה זמן.

"אבל אתה לא יכול לעשן פה, סבא."

וכמו להוכיח את דבריה, היא פתחה את דלת המרפסת. משבים של אוויר קר הסתחררו פנימה, והמפה של קרל כמעט התעופפה. הוא הושיט את ידו והצמיד אותה בחזרה אל השולחן.

"מה זה?" היא שאלה.

"מה **זה**?" ענה לה קרל והצביע על הסיגריה שהיתה תלויה בין שפתיה של נכדתו.

"אל תספר לאבא."

"הוא לא יודע?"

"הוא יודע, אבל מעמיד פנים שלא. ככה זה איתו. בוא נצא למרפסת, סבא. יש שם כיסא, כך שתוכל לשבת."

קרל הופתע לגלות שרוחו נסערת כשהתבונן בה מדליקה את הסיגריה ושואפת לריאותיה ערפל רעיל של בגרות. זה הזכיר לו סיפור אגדה שקראה לו אמו מתוך "דֶר פֶּרשוֶונדֶר", על הטלת כישופים מרושעים ועל המאבק בהם.

לאחר שהתיישב במקומו, שניהם נכנעו לתשוקות שלהם והעבירו כמה דקות בדממה. פטרה הטתה את ראשה לאחור כשנשפה, בדיוק כפי שעשה אביו.

"את שמאלית," ציין קרל.

"נכון. אבא אומר שירשתי את זה ממנו."

"גם סבא שלך היה שמאלי," אמר.

"הוא **עדיין** שמאלי. ככל שידוע לי, אתה עדיין חי."

רגע ארוך חלף לפני שקרל הבין. "התכוונתי לאבא שלי."

"סבא־רבא שלי."

"כן."

איזו שושלת ארוכה של היסטוריה, חשב לעצמו קרל, זה כמעט בלתי נתפס. "גם אני שמאלי. כלומר, הייתי שמאלי. זה לא היה מקובל כשהייתי בגילך."

פטרה שקלה לרגע את דבריו, ולאחריו שאפה שוב מהסיגריה שלה, והעשן כיווץ את מיתרי קולה. "אבא אומר שאתה אף פעם לא מדבר על העבר, בגלל מה שקרה. הוא אומר שלא נשאר אף אחד."

פטרה טעתה. הוא נשאר, וגם היא, והיא נראתה כמו אחותו.

"אתה צריך ללבוש משהו חם," אמרה.

קרל התכרבל בתוך עצמו כנגד הצינה.

"אבא תמיד מדבר על משפחה, על המשמעות שלה ושאין דבר חשוב מזה. אבל אם הוא באמת רוצה משפחה, למה הוא עזב את אמא ועבר לכאן?"

רק כעבור רגע הבין קרל שלמעשה היא שואלת אותו, שהיא מצפה לתשובה.

"אני לא יודע," אמר לבסוף.

"אמא אומרת שהקטע שלו עם המשפחה זה כי לא היתה לו משפחה. וזה נשמע הגיוני. אמא גם אומרת שאני לא צריכה להטריד את אבא. **לעצבן** זו המילה המדויקת. כי עכשיו הוא צריך להתמודד גם איתך. הוא רוצה להיפטר ממך," אמרה. "הוא אומר שאין מספיק מקום לכולנו."

נכדתו נשפה עשן כאילו רצתה לזהם את העולם, חשב קרל.

הוא השליך את בדל הסיגר מעבר למעקה המרפסת.

"לא היית צריך לעשות את זה," אמרה, אך נראתה מרוצה.

"אסור **לך** לעשן."

"יש הרבה דברים שאסור לי לעשות, אבל אני בכל זאת עושה אותם."

פטרה רכנה קדימה ומשכה אחד מגרביה למטה. "אתה רואה את זה?" היא הרימה את רגלה, וקרל ראה לב אדום מקועקע על קרסולה. "אבא לא ידע מזה במשך חודשיים, והוא לגמרי התחרפן כשגילה בסוף. מעניין מה הוא יעשה כשיגלה שיש לי פירסינג בפופיק."

קרל חשש שגם את זה היא תראה לו, אבל למרבה המזל היא נמנעה מכך.

"יש דברים שעדיף להסתיר," אמר.

הוא ידע דבר או שניים על סודות. זה היה המכנה המשותף שלהם, שלו ושל נכדתו, והם יכלו לחלוק בו.

"המוטו המשפחתי," אמרה.

קרל הנהן בהסכמה. ואז נזכר במה שעליו לעשות.

הוא ידע שלא יצליח, וגם אסור לו, לעשות את זה לבד.

"בואי נלך לטייל," אמר.

"צר לי, מר קאופמן, אתה לא יכול למשוך סכום כזה."

"זה בגלל הסכום?" שאל. אולי זה העלה חששות מסוימים. אולי צריך היה לבקש פחות מעשרים אלף דולר, אבל הרי זה הכסף שלו, לא?

"לא, בגלל החשבון," הסבירה האישה שמאחורי הדלפק.

"אז כמה אני יכול למשוך?"

הסכום נרשם על פיסת נייר שהוחלקה לעברו מבעד לסורגים. כתב היד שלה היה מדויק מאוד, מסודר להפליא, מהסוג שכבר לא רואים בימים אלה — חורבנו הפיננסי היה ניכר וברור כשמש.

"את רוצה לומר לי שאין לי כסף?"

"יש לך שלושה אלפים, שמונה מאות עשרים ושישה דולר."

הפקידה סובבה את מסך המחשב בכמה מעלות כדי לאפשר לו להעיף מבט. אבל קרל ראה רק סמן מהבהב ושורה של עמודות שנראו פעילות מדי וצפופות מכדי להעיד על התרוששות מוחלטת.

"אני רוצה למשוך את כל כספי," אמר קרל והשתדל לשמור על קול יציב. איפה הוא, כל הכסף שצבר במשך שנים רבות של עבודה קשה? הכסף שהפקיד בבנקים, כי כולם יודעים שהבנקים הקנדיים מהימנים ואמינים.

"אתה רוצה לסגור את החשבון?"

קרל בהה בנעליו, שתי שלוליות שחורות שהכתימו את הרצפה. גם אביו עמד באותן שלוליות בדיוק לפני שנים כה רבות, כשביקרו יחד בבנק. מדוע לקח עמו ברנרד את בנו? אולי חשב אביו שמראה בנו עשוי לעורר זיק של אהדה אצל מנהל הבנק? אולי ביקש להוכיח את טענתו שהוא אזרח אוסטרי טוב? או שאולי עד לאותו רגע לא היה מודע לגורל שמצפה לו? שום הסבר לא נשמע לו הגיוני לחלוטין, אך ממתי היה היגיון כלשהו בעברו של קרל?

"אני רוצה לדבר עם המנהל."

"לאיזו מטרה?" שאלה הפקידה.

"במטרה לגלות לאן נעלם הכסף שלי," הוא כמעט צעק.

הפקידה נעלה את הקופה שלה והתרחקה מהדלפק. "אני הולכת לקרוא לאחד ממנהלי הסניף."

ממתי יש לסניף בנק קטן כזה יותר ממנהל אחד? נדמה שכולם היו היום מנהלים, וכולם חסרי אונים באותה מידה.

"מר קאופמן, במה אוכל לעזור לך?"

קרל הבחין במנהל המתקרב, והרים את ידו כדי להסיר את כובעו, אלא שאז נזכר שלא חבש כובע זה שנים רבות, כך שידו מצאה רק אוויר. חוץ מזה, המנהל נראה צעיר להחריד.

"אני מתקשה למשוך את הכסף שלי."

"מאיזו סיבה?"

"מסתבר שאין לי כסף."

"אולי תרצה שנמשיך לשוחח במשרד שלי, מר קאופמן?"

"אני לא רוצה ללכת למשרד שלך," אמר לו קרל. גם כשזה נעשה בחביבות ובנימוס, הוא עדיין חש בניסיון ערמומי לגרור אותו למקומות שלא רצה ללכת אליהם. "אני רק רוצה את הכסף שלי."

קרל נעץ את מבטו בגבר הצעיר להחריד, שנראה לו פתאום מוכר, אבל הוא רק אמר לעצמו שכל הצעירים נראים לו עכשיו בדיוק אותו דבר, כשם שכל הזקנים נראים לצעירים בדיוק אותו דבר.

"כבר דנו בזה כשהיית כאן לפני כמה שבועות."

"הייתי כאן לפני כמה שבועות?" שאל קרל.

"כן, רצית לוודא שכספך הועבר לחשבון מעבר לים."

ואז קרל נזכר.

הוא כבר שוחח עם האיש הזה, הצעיר להחריד, על אובדן כספו. איך ייתכן שלא עמד על המשמר, אחרי שנים רבות כל כך של זהירות? ההעברה החודשית לרפובליקה הדומיניקנית התנהלה תמיד בדממה ניטרלית מצדו של הבנק, מבלי להשמיע רחש מלבד תקתוק המכונות לספירת שטרות ושרבוט החתימות שליווה את בגידתו. הכול נעשה כמו שצריך, ובכל זאת שום דבר לא נעשה. ואז החל לאזול הכסף, או שהפסיד את חלקו בתקופת השפל בשוק הדיור. ככל שהזדקן, פנה קרל לאפיקי השקעה יותר מאשר לבנייה, ובשלב מסוים החזיק בבעלותו שישה בתים ובית דירות קטן בטורונטו. הוא לווה כסף, ואז הונו חוסל כליל כשמחירי הנדל"ן צנחו בחמישים אחוזים. הוא הפסיד הון, ומעולם לא התאושש. הוא פישל בגדול, אבל עבר גם את זה.

הוא נזכר עכשיו. זה היה ההלם של גילוי המצב האמיתי בחשבון הבנק שלו מפיו של האיש הצעיר להחריד, שהוביל אותו אל אותו צומת עם הצפצופים הקולניים לעיוורים. זה מה שהחמיץ הרופא באבחנה שלו. קרל שוטט לו במרכז העיר, ואז קפץ לתוך מונית ונסע לביתה של קלייר, מה שהוביל אותו אל בנו, וזה הוביל אותו בחזרה לכאן.

"אולי תרצה למשוך כספים מחשבון אחר?"

כן, היה חשבון אחר.

"כמה יש לי שם?" שאל קרל.

הפעם היה זה מנהל הסניף ששרבט את הסכום: 9,603.43 דולר.

"האם הכסף עדיין נשלח לרפובליקה הדומיניקנית?"

"כן, ההוראות שלך היו ברורות מאוד. ההעברה מתבצעת מדי חודש בחודשו, לפקודת גברת קאופמן ובנה, כפי שהורית לנו."

קרל הנהן.

"כידוע לך, הכספים שנותרו בחשבונך לא יספיקו עד לסוף השנה."

קרל עמד להפר את ההבטחה היחידה שהקפיד לקיים כל חייו. וככל שהמצב יישאר בעינו, הוא רק ילך ויחמיר.

המנהל התנצל ופנה ללכת, והפקידה שעמה שוחח מקודם ביקשה לדעת אילו שטרות הוא מעדיף לקבל. הוא צפה בה כשמנתה קרוב לשלושת אלפים דולר, שטר אחר שטר שציינו את חירותו. הוא עמד להושיט את ידו אל כספו, ופתאום מישהו משך בזרועו. זו היתה נכדתו, שליוותה אותו אל סניף הבנק. הוא מסר לה את המפה, והם צעדו יחד כמו במרדף אחר אוצר אבוד, מה שלא היה רחוק כל כך מהאמת.

"סבא?" שאלה כעת והביטה בערמת הכסף. "מה אתה עושה?"

הוא כל הזמן שכח אותה, והיא כל הזמן צצה.

"הכול בסדר," אמר, והדהד מבלי משים את המילים שאמר לו אביו לאחר הביקור הרה האסון בבנק. **אַלֶס איסט אין אורדנונג**. הוא קיווה שזה לא נשמע חלול.

"אל תשכח את המפה שלך," אמרה לו נכדתו.

קרל קיפל את המפה ותחב אותה לכיס חולצתו.

"בוא, סבא. אנחנו צריכים לחזור הביתה לפני שאבא יגיע," אמרה, הפעם פחות בעדינות. הדבר האחרון שקרל רצה לעשות הוא לחזור אל הדירה — כל מטרת המסע היתה להימלט — אבל פתאום הרגיש שהוא מותש. הוא הביט ביד הצעירה והיציבה שנחה על ידו, המוכתמת והמקומטת, וכל הזיכרונות הסתחררו פתאום בראשו — ידיו השמאליות, המלצרים עטויי הכפפות הלבנות על סיפון **הניאה הֶלאס**, ידה הרכה של אילסה. אשתו ובנו, שלא יכלו לסמוך יותר על תמיכתו.

כן, הוא ידע שהם צריכים לחזור.

הוא התיישב בסלון, ופטרה הביאה לו קפה, כהה וחזק. היא אפילו הניחה את קוביית הסוכר בקצה הצלוחית, עדיין בעטיפתה, בדיוק כמו שאהב. על אף אצבעותיו המגושמות מדלקת מפרקים, העדיף לחשוף במו ידיו את גוש המתקתקות הלבנה.

"זה טוב מאוד," אמר לה קרל לאחר שלגם לגימה. בנו הגיש קפה חלש, מימי, בטעם של כלור ומרירות. הקפה שהיה מונח כעת לפניו היה הוכחה שאפשר להכין ספל קפה מצוין גם מהמרכיבים הזמינים בבית.

"מה קרה בבנק?" שאלה.

היתה זו טעות מצדו לאלץ אותה לקחת אותו לשם, אבל מה יכול היה לעשות? בכל פעם שנותר לבדו בדירה, בנו נעל אותו בפנים. הדרך היחידה להגיע אל הבנק היתה עם פטרה.

"משכתי כסף."

"אני יודעת מה עושים בבנק. בשביל מה אתה צריך כל כך הרבה כסף?"

"תמיד צריך כסף."

"למה אתה שולח כסף לרפובליקה הדומיניקנית?"

"כמה שאלות יש לך?"

"רק שנייה." פטרה הלכה להביא מכשיר עם מסך גדול. "זו המדינה, נכון?" היא הניחה את המסך ביניהם, כדי שיוכלו להביט יחד במפה של הרפובליקה הדומיניקנית.

קרל הרים מהצלוחית את קוביית הסוכר העטופה, אוחז אותה בין אגודל לאצבע, וקירב אותה אל עיניו כאילו היתה אטום אחד שעומד להתפוצץ במלוא האומללות והמתקתקות של העולם.

"כן," ענה. "זו המדינה."

"אבא אמר לי פעם שגרת שם."

"זה היה מזמן."

"איפה בדיוק?"

קרל הניח את קוביית הסוכר על העיר פוֹאֶרטוֹ פְּלָטָה. "לכאן הגיעה הספינה שלי."

"שטת בספינה?"

"כן. ככה כולם נסעו ממקום למקום בימים ההם."

מנוד ראשה של פטרה רמז קלות לקוצר רוח. הם לא דיברו על תקופה שנותרה כל כולה בעבר, שהרי זה עתה נתפס שולח כסף למקום ההוא.

"ואתה גרת שם?"

"לא, בעיירה קטנה על שפת הים."

"איך קראו לה?"

"סוֹסוּאָה," אמר קרל. לשונו לא הגתה את שמה זה חמישים שנה כמעט. ועם זאת, הוא חשב עליה מדי יום.

"והיא עדיין שם?"

"ודאי שהיא עדיין שם," אמר, אף שלאורך השנים שאל את עצמו את השאלה. האם היא עדיין שם? האם היתה אי־פעם?

"תראה לי," ביקשה והושיטה לו את המסך.

כמו קוביית הסוכר, שאותה הפיל כעת לתוך הקפה שלו, כל דבר חשוב אפשר היה לתפוס ולדחוס בין האגודל לאצבע, אפילו העולם כולו התרחב והתכווץ על המסך למגע אצבעותיו בלבד. בעידודה של נכדתו הם דהרו על הכביש הצפוני, הכביש שבו נסע לפני שנים כה רבות, חלפו על פני שדות של קני הסוכר, גבעות משתפלות וכפרים קטנים, עד שלבסוף, ממש כמו אז, הגיעו לסוֹסוּאָה.

"הנה," אמר.

קרל נגע במסך באצבעו, וסוֹסוּאָה התקרבה. הוא נגע בו שוב, ועבר דרך מעטה קל של עננים. הוא ראה גגות. בתים. כבישים. את החוף. אם ימשיך לגעת במסך, אולי יצוד מבטו את קודקודו של בנו המתהלך ברחוב, וקרל ירגיש כמו אלוהים כושל המביט מלמעלה ביציר בריאתו.

הוא החזיר את המסך לנכדתו.

בזכות אצבעותיה הדקיקות, העדינות והמיומנות, הם זינקו מיד פנימה אל תוככי העיר. תמונות של מלונות ומסעדות ואנשים שמשתזפים על החוף צצו והופיעו. זו היתה עיר נופש. גם אם הכול היה נשאר אותו דבר — ואיך זה בכלל ייתכן, אם אנשים נוסעים לשם לחופשה? —

עדיין לא יכול היה להראות לה איך היה שם פעם. הוא בקושי הבין את המקום גם כשהתגורר בו.

"ולשם אתה שולח את הכסף?"

"כן," הודה קרל. לשם הוא שלח את הכסף.

"האיש ההוא בבנק אמר משהו בנוגע לגברת קאופמן ובנה? אתה שולח כסף לסבתא ולאבא? אני לא מבינה."

גם הוא עצמו לא הבין. כיצד יוכל אפילו לנסות להסביר את מה שעבר עליו? הוא היה בן גילה של פטרה כשעזב את משפחתו בווינה. נכדתו אפילו לא היתה מזהה את הבחור הצעיר שירד מהספינה בפוּאֶרטוֹ פּלָטָה ב־1938.

"פגשתי אישה ונולד לנו ילד. בן."

"יש לך משפחה אחרת?"

קרל מעולם לא הרגיש שיש לו אפילו משפחה אחת, שלא לדבר על שתיים, אולם כשהביט לתוך עיניה ההמומות של נכדתו, נאלץ להודות שלרגשות שלו אין תוקף ממשי.

"כן," ענה. "יש לי משפחה אחרת."

"ואתה שולח להם כסף?"

"בכל חודש."

"כמה זמן?"

"יותר מחמישים שנה."

"אבא יודע?"

"אני לא בטוח."

"לא פלא שהמשפחה הזאת דפוקה כל כך," לחשה נכדתו במעין יראת כבוד.

קרל לגם מהקפה שלו. הקפה כבר הספיק להתקרר.

"מתי ראית אותם בפעם האחרונה?" שאלה.

"לא ראיתי אותם מאז שעזבתי את הרפובליקה הדומיניקנית."

"עוד לפני שפגשת את סבתא?"

פרק זמן בלתי נתפס עבור נערה בגילה, חשב קרל. בנו בכורו התבגר, ומן הסתם גם נשא אישה והביא לעולם ילדים משלו. ושערו בוודאי האפיר. אולי גם שערם של נכדיו כבר האפיר.

"סבתא יודעת?"

"כן."

"בגלל זה אתם כבר לא ביחד?"

"יש סיבות רבות, אני משער."

"אבל זו אחת מהן."

"כן, זו אחת מהן."

"אז אתה שולח כסף למשפחה אחרת, ועכשיו כבר לא נשאר לך מספיק, נכון? זה מה שקרה בבנק?"

"הפסדתי הרבה כסף."
"אתה צריך לחזור לסוֹסוּאָה," אמרה פטרה.
"זה בלתי אפשרי."
"אבא צריך לקחת אותך."
"זה לא קשור לאבא שלך."
"בטח שכן. זה קשור לכולנו."
"זה רחוק מאוד," הסביר.
"כמה זמן ייקח להגיע לשם?"
במטוס, לא יותר מחמש שעות, אולי אפילו פחות. אנשים טסו כל הזמן לחופשות קצרות בקריביים. הוא הכיר אנשים שטסו לשם לשבוע וחזרו שזופים ומלאים בעקיצות יתושים. איך בכלל אפשרי להגיע למקום כה רחוק במהירות רבה כל כך? בעיני קרל, זה היה משול לישיבה במכונת זמן כדי לחזור לעבר. הוא אפילו התקשה להעלות על דעתו שברגע זה ממש — בכל רגע נתון — שני העולמות קיימים בו־זמנית.
אי־אפשר לחזור אל האנשים שהשארת מאחור, חשב קרל.

10

הם נהגו לטייל ביחד, ואילסה חיפשה את ידו בכל פעם שתעו בתוך היערות, שהיו לחים ואפלים ורועמים בשתיקתם. אבל הנשיקה הראשונה היתה על רצועת חוף שוממה, עם חול בצבע קרמל שהיה זרוע קליפות קוקוס, גזעי עצים סחופים ושברי אלמוגים. מעולם לא נגע בשפתיה קודם לכן, והוא עצם את עיניו בפחד ולאחר מכן בתחושת הקלה, כשלא הדפה אותו לאחור. ידה נותרה ללא ניע, וכך גם נשארה לאחר שפקח את עיניו וראה שלושה בנים ואב שלטשו בהם מבטים ממרחק מה על קו החוף.

בכל מקום שאליו הגיע בטיוליו עם אילסה, כל סנטימטר של אדמה היה מיושב בילידי המקום. קרל תהה מדוע זה מפתיע אותו, ובכל זאת זה תמיד קרה. אלא שהדומיניקנים לא ממש נחשבו, לא מבחינתם, ובמהלך טיוליהם אילסה תמיד נצמדה אליו, כפי שמעולם לא עשתה כשהסתובבו בעיירה.

גם אחרי שישה חודשים בסוֹסוּאָה הוא העז להרחיק רק עד לאן שנשאו אותו רגליו. ביתו ומפלטו היו לא יותר מהסגת גבול זעירה, במדינה שנדמתה לקרל עצומה בגודלה משום שכללה את האוקיינוס שהקיף אותו והפריד בינו לבין אירופה. מאחורי העיירה היו גבעות, ומעבר להן גם הרים שהיו אמורים להעניק לו תחושה שהוא שוב בבית, באוסטריה, אך במקום זאת גרמו לו להרגיש מרוחק ואבוד, כי לא הכיר שום שביל שהוביל אליהם. ליהודים מעטים בלבד היתה סיבה לעזוב את המושבה, ואיש לא יכול היה על פי חוק לעזוב את המקום ולהשתקע בעיר, בהוראת הרודן רפאל טְרוּחִיוֹ בכבודו ובעצמו. הם נועדו להישאר כאן, במקום המבודד והמוגן הזה, ולחכות.

אם כי בכל הקשור לאילסה, קרל היה חסר סבלנות. גופה היה הגיאוגרפיה היחידה שרצה לחקור, אך כמו אותם הרים שהתנשאו אי־שם במרחק, הוא לא ידע את הדרך לשם. הוא רק ידע שאצבעות ידיה — שאותן הניחה לקרל ללטף — התרגלו זה מכבר לחליבת עטיניהן העצומים של הפרות. גם אביה, כמו שאר המשפחות שהתגוררו בסוֹסוּאָה בשלמותן, קיבל עשר פרות מהסוכנות האחראית להצלתם, וקרל הגיע כמה פעמים אל בית החווה שלהם, שני קילומטרים ממזרח לסוֹסוּאָה, כדי לסייע בחליבה.

יאקוב, לשעבר רואה חשבון מפרנקפורט, עמד לפני הפרות כאילו חשב שהצעד הראשון בהפיכתו לבעל מחלבה הוא לאמץ יציבה נכונה ומכובדת אל מול חיות המשק שלו. עם אילסה זה היה שונה.

"אל תפחד," אמרה לקרל. "הן רוצות שיחלבו אותן, כי אם לא חולבים אותן, העטינים שלהן מתנפחים, וזה כואב להן."

היא הראתה לו איך עושים את זה, וצבטה אותן בדיוק במידה הנכונה של תוקפנות מהולה בדאגה. כשקרל העביר את אצבעותיו על עורה החשוף והחמים, ראשו הסתחרר עליו.

למרות המפגש עם הזונה בליסבון, קרל מעולם לא התוודע מקרוב לשדיים, לא של פרה ולא

של אישה, ואף שהתייחס בביטול לרעיון שגם שדי אישה זקוקים לחליבה, הוא לא יכול היה לפסול את האפשרות בביטחון מלא. במוחו נתקעה המחשבה על חליבת שדיה של אילסה, שהיו קטנים בהרבה אבל עדיין בולטים, והוא תהה אם היא משתמשת בפרות כדי להכשיר אותו. אולי רק כשיפגין מיומנות כלשהי בחליבת הפרות, היא תרשה לו סוף־סוף לגעת בה.

יום אחד, בזמן שהתנשקו, קרל הניח את ידו על שדה. הם ישבו על אחת מרצועות החוף הארוכות, הרחק מעיניהם הבולשות של המתיישבים. היא הניחה לידו לנוח שם לשבריר שנייה, לפני שהסירה אותה. היא המשיכה להחזיק בידו כדי לוודא שלא תחזור לשם, אך אף אחד מהם לא אמר מילה בנושא.

הוא שאל אותה על בית הספר. האם היא נהנית ללמוד?

זו לא היתה השאלה הנכונה לשאול על החוף, ונדמה שהיא שינתה משהו ביניהם.

"דוקטור ברוק פתח היום קרפדת קנים ודרש מאיתנו להציץ פנימה. הוא אמר שאין כל כך הרבה הבדל בינינו לבין קרפדה, לפחות מבפנים. אבל אם זה נכון, אז למה אפשר לחתוך קרפדה, אבל לא בני אדם?"

"אולי כי לקרפדה אין נשמה?" קרל שנא את העובדה שתשובתו נשמעה כמו שאלה, כאילו היא היתה המורה והוא התלמיד אובד העצות.

"אבל היא בטח מרגישה כאב."

"היא לא היתה כבר מתה?"

זה לא היה הנושא שקרל רצה לשוחח עליו, לא מיד אחרי שנגע בשדה של אילסה. מדוע סירבה להתנשק איתו כשהסתובבו בעיירה? קרל לא הקדיש לה ולו מחשבה חולפת במהלך ההפלגה לכאן, אבל עכשיו רצה רק להיות איתה, ורצה שכולם ידעו זאת. אז מה כל השטויות האלה בעניין הקרפדות? **למה לא לחתוך אותן ולאכול אותן?** רצה לצעוק עליה, אבל היא ודאי היתה רואה בו אידיוט וחסר כל השכלה.

קרל לא למד בבית ספר מאז וינה. המחנה בדיפּוֹלדסָאו לא יועד לילדים, וקרל לא נדרש להירשם לבית הספר גם בסוֹסוּאָה, גם משום שהיה בגיל הביניים שבין ילדות לבגרות, וגם משום שלא היו לו הורים שידאגו לו. מדי בוקר, כשיצא לחפור תעלות או לתקן גדרות, ראה את הילדים שהגיעו העירה באוטובוס הסעות רתום לחמור. אילסה צעדה לבית הספר ברגל או רכבה על הסוס המשפחתי, אבל יום אחד, כשהבחין בה באוטובוס עם שאר הילדים, הסיר את כובע הקש שלו ונופף לעברה. הילדים נופפו לו בחזרה, ולראשונה אי־פעם הרגיש זקן להחריד.

"איזו זכות יש לדוקטור ברוק לחתוך בעל חיים?"

הוא שמע על ד"ר ברוק, שהיה מנתח מכובד לפני שהנאצים גירשו אותו מגרמניה. עכשיו הוא לימד את ילדי סוֹסוּאָה.

"הוא עוזר לך ללמוד," אמר קרל.

"אז מה, זה בסדר להרוג יצור חי אם זה משרת מטרה כלשהי?" נדמה היה שאילסה סבורה אחרת, או לכל הפחות אינה מאמינה שהמטרה המסוימת הזאת מקדשת את חייה של קרפדה

אחת. "ומי בכלל קובע מה חשוב ללמוד ומה לא?"

מאחר שקרל עצמו כבר לא למד בבית ספר, הוא הרגיש שאין ביכולתו לקבוע מה נכון ומה לא. הוא היה בעמדת נחיתות ברורה, והצטער על שהתעניין בלימודיה מלכתחילה, כי נדמה שזה רק הדגיש את העובדה שנותר מאחור. לו למד גם הוא בבית הספר, היתה ניתנת לו ההזדמנות לשבת ליד אילסה מדי יום ולהרהר עמה בשאלות האלה. אבל מה זה בכלל משנה? כי יש דבר אחד שקרל למד היטב על בשרו: שאלות כמו נכון או לא נכון מעולם לא עצרו אף אחד.

"חוץ מזה," הוסיפה אילסה, "היה חם מאוד בכיתה."

"היה הרבה יותר חם בחוץ, כשחפרתי תעלות כל היום," אמר לה קרל בנימה גסה יותר מכפי שהתכוון.

"טוב, עכשיו אתה יכול לקרר את עצמך בים." נדמה שאילסה עצמה השתעממה מהשיחה, כי היא שמטה את ידו ורצה אל המים.

היא בקושי ידעה לשחות כשהגיעו לסוסוּאָה, ופה ושם עדיין חזרה לשחיית כלב, כשזרועותיה ורגליה בועטות במרץ בניסיון זועם להחזיק את ראשה מעל המים, אבל מאז היא למדה לשחות בסגנון חתירה, וכעת ראה אותה חותרת במים כמעט מבלי להתיז סביבה. הוא נזכר בקיץ האחרון והשלֵו להפתיע שבילה בקריצֶנדוֹרף, על גדות הדנובה, ביחד עם אמו ואביו ואחותו שנהנו להעביר את הימים בעצלתיים, בטיול נינוח על גדת הנהר, בדיג ובשחייה. זו היתה הפעם האחרונה ששחה עם משפחתו.

"אתה בא?" קראה אילסה.

קרל, בתגובה, צלל פנימה ושחה אחריה, מרוצה מהתחושה שהוא רצוי.

בואו של קרל לסוסוּאָה התרחש בד בבד עם התעוררות מינית שצמחה והתפשטה סביבם באותה קלות שופעת ופראית, כמו הנוף הטרופי עצמו.

אילסה, כמו בנות אחרות בסוסוּאָה שהיו קרובות לגילו, כבר החלה להתפתח באווירה הבטוחה ושטופת השמש, שכמו פיצתה את כולם על הקרע מהמשפחה ומהבית. אבל קרל לא ידע מה לעשות. הוא היה נבוך כל כך מהגמלוניות שלו בלילה ההוא בליסבון, עד שהרגיש בתול יותר מכפי שהיה לפני ששכב עם הזונה. בהשוואה למה שחווה באותם רגעים, הוא ידע שההתגפפות עם אילסה היתה תמימה עד כדי גיחוך. הוא רצה יותר, אבל לא ידע איך להשיג זאת, והוא לא היה היחיד שסבל מאותה בעיה.

כי לא היו מספיק נשים בסוסוּאָה. על כל שלושה גברים יהודים היתה אישה יהודייה אחת, ורק קומץ מהן היו רווקות. חמישים ואחד יהודים, בהם גם קרל, ירדו מהספינה שהפליגה מניו יורק. שלושה־עשר מתוכם היו זוגות נשואים, כמה מהם עם ילדים, ועוד עשרים רווקים ורק ארבע רווקות. הם לא הביאו איתם מספיק נשים. הגברים — רווקים כמו קרל, שהתגוררו במעונות ואוננו חרישית מתחת לסדינים שהנשים כיבסו, גיהצו וקיפלו — תיארו את המצב כאילו הנשים היו עוד פריט שחסר להם במושבה, נוסף על דלק, חבלים, קורות עץ, דיו,

מכונות וחלקי חילוף מכל מיני סוגים, חוטי נחושת, גדרות ותרופות.

אפשר היה לקוות שאת כל הפריטים האלה הם ישיגו בסופו של דבר, אלא שעל נשים הם לא חשבו בעוד מועד, וכעת נראה שלא יכלו עוד לחדש את האספקה. המושבה נותקה לחלוטין מאירופה זמן קצר לאחר שקרל הגיע אליה. ספינתו היתה מהאחרונות שהספיקו להפליג עם יהודים על סיפונה, וכעת הם מנו שש מאות וחמישים אנשים בסך הכול, כארבע מאות וחמישים מהם גברים, שבנו ועיצבו את פני הקהילה החדשה בסוֹסוּאָה.

"מה ההבדל בין להיות בתול לבין החיים בסוֹסוּאָה? אין שום הבדל." זה היה מסוג ההלצות שהחליפו ביניהם הגברים בצריף המגורים שלהם. ככל הידוע לקרל, הוא היה הצעיר מבין כולם — אם כי לא ייתכן שהוא היחיד ששיקר בנוגע לגילו כדי להגיע לשם. רוב הגברים נראו חזקים ושעירים יותר ממנו.

גם אם למעשה הוא לא היה הצעיר ביותר, אין ספק שכולם התייחסו אליו כך.

היו שאמרו, "הילד המסכן בטח משתגע."

ככה זה כשאתה צעיר. אנשים דיברו עליך כאילו אינך נוכח.

"כולנו משתגעים! לפחות הוא לא יודע מה הוא מפספס."

"היי, קרל, אתה יודע מה אתה מפספס?"

"לא אם הוא גר בסוֹסוּאָה."

הם צחקו, וקרל הצטרף אליהם, אך התקשה לומר אם הם צחקו על חשבונו. והעובדה שלא ידע זאת גרמה לו להרגיש שהוא עדיין ילד. איש לא הזכיר את אילסה, והיתה בכך הקלה עצומה, כי לא רצה שידעו מה הוא מרגיש כלפיה. אבל נדמה שהם ידעו משהו, וידעו גם מדוע אינו רוצה לשמוע על כך, ומעולם לא היה לו האומץ לומר ישירות את אשר על לבו. גם זה העניק לו תחושה שהוא עדיין ילד.

"תצטרך להתחתן עם עצמך, קרל."

"זה מה שכולנו עושים כל לילה."

ככה זה נמשך, וקרל צחק יחד איתם אך מעולם לא ניסה להתבדח בעצמו, כי חשש שיגלו בו משהו נואש.

החוכמה היתה לעשות את מה שבעטיו נשלחו לכאן. הרעיון היה ליצור קהילה של חקלאים יהודים, ולשם כך נדרשו הגברים לפרוץ את דרכם בנוף העבות, להפוך את האדמה ולעמוד בחום הכבד; חלק מהדרישות של בניית מקלט בחוג הטרופי. זה לא היה מקום יאה לנשים, אבל באירופה לא היה מקום ליהודים. כמה מהנשים הצטרפו למסע משום שהיו נשואות, אחרות משום שהיו בנות, או משום שכוחן היה טמון ביצר ההישרדות שלהן. ואחרות היו פשוט בנות מזל.

קרל חפר תעלות כדי להזרים אל השדות מים עומדים, ופרש גדרות תיל כדי ליצור מכלאה למספר גדל והולך של חיות משק שנקנו בשוק ונולדו לתוך המושבה. זו היתה עבודה חמה ומלוכלכת, אך הוא העדיף אותה על פני עבודתו הקודמת בבית המלאכה לעורות. לשם נשלחו אוכפים ונעליים לתיקון, והמקום היה חם ומצחין. המקום הזכיר לו את העסק של אביו, והוא

שמח שהתאפשר לו לעבוד בחוץ.

ללא קשר לסוג העבודה, שכרו של קרל — בדומה לשכרם של רוב חברי הקהילה — היה דולר אחד ליום, ואת הכסף סיפקו יהודי אמריקה. זה היה שכר מחייה, המינימום ההכרחי שהיה דרוש לאירופים, כפי שהם סיווגו את עצמם. הסכום הספיק לקרל גם למותרות כמו פירות וממתקים, ולפעמים אפילו לשוקולד שקנה בקוֹלמאדוֹ, החנות שניהלו חברי הקהילה. כעת היא התרחבה ומכרו בה הכול: משימורי בשר ודגים ועד מגפי גומי, חבל, סוכר, קפה ובננות.

הקהילה הוקמה על שרידי אחוזה של מטעי בננות, ולקרל נראה מוזר שעליו לקנות בחנות גם את הפרי הזה. הצריף שבו ישן, נוסף על כמה מבנים שהיו מפוזרים בשדות המבוראים, נבנו על ידי חברת הפירות המאוחדת, תאגיד אמריקני גדול שקרל שמע עליו רבות לאחר בואו. מנהליו ביראו שטחים נרחבים, גידלו מטעים וקצרו את הפירות, וכשהאדמה כבר לא היתה רווחית יותר, הם נטשו אותה והותירו מאחור רק גבעולים מחוספסים של צמחי בננה שצמחו לגובה רב מדי. הפירות הנותרים היו מאכל לציפורים, שרצו חרקים ונדבקו במחלות שונות ומשונות עוד לפני שהספיקו להבשיל.

אמנם דנו באפשרות של החייאת המטעים, אבל כמו קפה וסוכר, גם בננות גדלו בשפע ברפובליקה הדומיניקנית, והממשלה לא הביאה את היהודים מצדו האחר של העולם כדי שיגדלו בננות. עוד ביום שהגיע לכאן, כשנסע על הכביש המוביל לסוֹסוּאָה, ראה קרל דומיניקנים — וגם רבים מבני האיטי — עובדים בשדות. מאות ניכשו מעשבים את שורות קני הסוכר, בעוד גברים בהירי עור ישבו על סוסיהם שנופפו בזנבותיהם בניסיון להדוף את הזבובים ואת החום הכבד.

כפי שצוין באוזני קרל מהרגע הראשון שלו בפּוּאֶרטוֹ פְּלָטָה, הוא ושאר המתיישבים היו אירופים, רובם גרמנים, והביאו אותם לכאן כדי לשתול באדמה את זרעי ההצלחה האירופית. קרל הבין זאת מהאופן שבו תואר בואם בעיתונות המקומית, וכן מציפיותיהם של פקידים שהגיעו מדי פעם לביקור, כי כולם דיברו על כך שהיהודים בורכו בכישרון יוצא דופן. לפיכך סירבו הרשויות להעניק להם היתרי נסיעה כדי להתיישב במקומות אחרים במדינה, ובעיקר בעיר הבירה, סיודאד טְרוּחִיוֹ. הם אמורים היו לסייע לאזרחי הרפובליקה הדומיניקנית, אבל לא להתחרות בהם.

אלא שאף אחד מהם לא ידע איך מגדלים בננות או סוכר, וגם לא קפה שגדל גבוה יותר בהרים, שם מזג האוויר היה קריר יותר. הם לא ידעו לגדל שום יבול בשום מקום, שלא לדבר על החוג הטרופי. הם ניסו לגדל עגבניות ובטטות, אך כל הצמחייה הירוקה שעלתה מתוך הקרקע היתה רק תעתוע של העין, פוריות כוזבת, ואחת המשימות הראשונות של קרל באוויר הפתוח היתה לעקור את סימני הכישלון שלהם ולהחזירם אל הקרקע. כמו גבעולי הבננה, רוב השתילים שלהם נרקבו עוד לפני שהבשילו. הם גידלו מספיק בשביל עצמם, אבל לא מספיק ולא באיכות טובה דיה כדי למכור את התוצרת בשוק.

הכול נראה כה מבטיח, כאילו היה עליהם רק לזרוע זרע באדמה ולקצור את הפירות, אבל

מאחורי כל השפע הזה ארב המחסור. וכך חזר תמיד נושא השיחה אל הנשים.

כמה מהגברים התרועעו עם הנשים היהודיות שכבר היו נשואות, כי באותה אווירה של להט ושחרור היו גם נשים שלא יכלו עוד להכיל את אילוצי הבית והמשפחה, אף שזה בדיוק מה שניסו לבנות גם בקהילה החדשה. כך לפחות טענו כמה מהגברים בצריף של קרל. הוא שמע בקולם את הלהט, אבל גם נימה של בגידה.

אויבים נוצרו. בחדר האוכל, קבוצות של גברים ישבו בשולחנות נפרדים. קבוצה של בלגים שהגיעו יחד שנה לפני קרל הסתגרה בתוך עצמה, וקרל גילה שחבריו הווינאים הביטו בהתנשאות על עמיתיהם הגרמנים והמעודנים פחות, בעיקר אלה שהגיעו משטוטגרט ומהמבורג.

מובן שאיש לא התעניין מהיכן הגיעו הנשים, ולמרבה הצער והסכנה גם לא אם הן נשואות או לא. אבל שום דבר מכל זה לא נגע לקרל ישירות. גילו הצעיר והעניין שגילה באילסה הגנו עליו, אף שכמו במטלות שאליהן שובץ, הוא לא אהב שמתעלמים ממנו או לא מתייחסים אליו ברצינות.

ובכל זאת, בעקבות הדאגה הגוברת והולכת בתוך הקהילה, הביאו לעיירה רב מניו יורק. עצתו הראשונה היתה לבנות בית כנסת ולכוון אל בנייתו את כל הלהט והתשוקה שייסרו את הקהילה. קרל רצה לעזור, אבל המשימה הוטלה על גברים אחרים שהתגוררו במושבה תקופה ארוכה יותר, או שהיו מבוגרים ממנו. השביל הקיים הורחב, לצדו נבנו כמה בתים, ועוד לפני שהגיעו הספסלים בספינה מאמריקה התכנסו המתיישבים, וקרל ביניהם, מתחת לגג העץ של בית הכנסת כדי לדון בבעיה.

האם לא הביאו אותם הנה כדי שיבנו לעצמם בית חדש? שאלו את הרב. נוכחותם במקום היתה מעין פעולת התרסה, הוכחה לכך שבני עמנו ישרדו ואף ישגשגו.

אבל איך הם אמורים לעשות זאת, אם אין להם מספיק נשים יהודיות? הגברים רצו להקים משפחה, למצוא שותפה לחיים, מישהי לחלוק עמה את הנטל ולצעוד אל העתיד. מה הם אמורים לעשות?

התשובה, אמר להם הרב, נמצאת בארץ הזאת שהעניקה להם מקלט. הם יכולים להתחתן עם נשים דומיניקניות. מדוע שלא יתחתנו עם יושבות הארץ הזאת שהעניקה להם מקלט? אלוהים בוודאי יבין אותם. בתולדות העם היהודי כבר היו רגעים קשים ויוצאי דופן, כשלא היתה ברירה אלא לפרוץ מהמסורת בכדי לשמר אותה. והנה הם שוב מצויים בעת כזאת. החיים חייבים להימשך.

ואם יהיו לנו ילדים? שאל מישהו את הרב.

אם ייוולדו בנים מאיחוד כזה, אנחנו נימול אותם, השיב הרב, והם יבואו להתפלל בבית הכנסת הזה, והם יהיו יהודים.

קרל ירד אל החוף, מדמיין לעצמו את המושבה המשגשגת שיקים עם אילסה, ופתאום כמעט מעד על גופו השרוע של פליקס. חברו שכב על החול כמו שורש עץ. פליקס אפילו לא הניח

לקרל לפרוש על החול את המגבת שלו, ומיד החווה את דעתו.

"איזו חבורה של צבועים. כף רגלם של רובם לא דרכה בבית כנסת זה שנים, והנה עכשיו הם בונים בית תפילה כדי שיהיה להם רב שיאמר להם שזה בסדר לזיין דומיניקניות. פתאום כולם חייבים להיות יהודים טובים." מאחר שקרל חלם בהקיץ על אילסה, ההתפרצות נשמעה לו פתאומית ואישית. הוא הרגיש צורך להתגונן.

"אבל הם באמת יהודים," אמר. הוא לא רצה להתחתן ברגע זה, או להביא מיד ילדים לעולם, אך בניגוד לפליקס, הוא אכן הלך לבית הכנסת עם כל האחרים שחיפשו תשובות.

"פעם היינו גרמנים, אוסטרים, בלגים. היטלר הוא שהפך אותנו ליהודים. ועכשיו יש לנו רב שאומר לנו איך להיות יהודים **טובים**, כאילו שאנחנו עשינו משהו לא בסדר."

"לא נראה לי שהם מאמינים שעשינו משהו לא בסדר."

"וזו בדיוק הבעיה שלך," אמר לו פליקס.

פליקס לא חיכה לאישור מהרב כדי למצוא לעצמו נשים דומיניקניות; הוא עשה זאת בתוך שבועות מיום בואו אל האי. קרל חשב שהוא לא מתייחס אליהן יפה. "הן אנאלפביתיות," השיב לו פליקס, כמו היה זה הסבר להתנהגותו. קרל ראה במו עיניו שכמה מהנשים שפליקס שכב איתן היו יפהפיות, והיו אחרות שקרל יכול היה לשכב עמן לו היה מעוניין, אבל לבו חשק רק באילסה, ולא מפני שהיתה יהודייה, אלא מפני שהגיעה מעולם שהוא עצמו הבין, ושאולי בבוא היום העולם הזה יבין שוב גם אותו. הוא פנטז על כך, על האפשרות שתכיר אותו היטב, שבמבט אחד תדע לומר על מה הוא חושב, ולהגיב בדיוק כמו שצריך. לפעמים הרגיש שזה קורה, אבל זה היה גם מביך, כמו האופן שבו הרחיקה את ידו כשניסה לגעת בשדה. היא ודאי הבינה היטב את כוונתו. באירופה הם חיו במרחק מאות קילומטרים זה מזה, בשתי ארצות נפרדות, אבל כאן הם הגיעו מאותו מקום, וזה עשה את חייהם החדשים נסבלים יותר.

לפליקס לא היה אכפת אם יבינו אותו. הוא כבר מצא דרך משלו לעשות את החיים החדשים נסבלים. רוב הזמן הוא בילה על החוף, שרוע בצלו של עץ גפן הים. רוב הזמן היה לבד, אף שתמיד היו אנשים אחרים כמותו שהשתרעו על רצועת החוף באורך קילומטר וחצי, וקיבלו את שכר העבודה היומי שלהם אף שבקושי עבדו, אם בכלל, כי מה תעשה הסוכנות היהודית הממונה עליהם? שאל פליקס. תניח להם לרעוב?

אמנם היו בתים שצריך לבנות, יערות שצריך לברא, תעלות ניקוז שצריך לחפור, גידולים ותרנגולות שצריך לגדל, גדרות שצריך להקים ולתקן, אבל היו שהעדיפו להיכנע לפיתוי העז של החוף או המיטה, והתחמקו ממטלותיהם בכל הזדמנות אפשרית. כביכול פרץ האנרגיה שסייע להם לברוח מאירופה הותיר אותם מרוקנים. הממשלה הדומיניקנית צריכה להגיע לחוף הזה, חשב קרל, אם הם אכן חוששים שיהודים יפקירו את המושבה ויתחרו באוכלוסייה המקומית.

"זה לא הבית, ואני גם לא בטוח שאנחנו אורחים במקום הזה," אמר לו פליקס וטפח על החול לצדו. "שב."

קרל שמט את המגבת מידו אבל המשיך לעמוד.

"טוב, תעשה מה שבא לך. זה המוטו שלי."

קרל נשא את מבטו אל קו האופק והבחין בתמרות עשן שעלו אי־שם מתוך הים. הן הכתימו את השמים הכחולים והבהירים, והוא דמיין לעצמו גם את פיו של פליקס פולט לכלוך לאוויר הצח. הם כבר לא היו מאחורי גדרות התיל של דיפּוֹלדסַאוּ, הם כבר לא היו פליטים. הם היו מתיישבים נינוחים על חוף חולי. למרות הבעיות, סוֹסוּאָה היתה גן עדן בהשוואה למקום שממנו הגיעו. למה פליקס לא מסוגל להשלים עם זה?

אבל היתה מישהי בתוך המים, קרובה הרבה יותר מתמרות העשן. והיא הסיבה שבעטיה ירד אל החוף. גם פליקס ראה את אילסה, שנחה על השונית הסלעית הקטנה, וברכיה בצבצו כמו שתי גבעות מעל פני המים החלקים כמו ראי.

"אני יודע שזה קשור לנשים," אמר, "אבל גם אתה לא צריך מטרה כדי לשכב איתן." וכשקרל פנה להיכנס למים, פליקס קרא אחריו, "תיזהר מהכרישים."

קרביהן של חיות המשק השחוטות הושלכו מראש צוק לא הרחק מחוף, וסיפקו לכרישים שפע בלתי צפוי. הסכנה ארבה בכל מיני מקומות, לעתים קרובות בלתי נראית, אבל כשהתיישב על השונית לצדה של אילסה, קרל השפיל את מבטו לתוך המים הצלולים והנקיים, ולא ראה כרישים אלא רק דַפדופים מפוספסים ששחו בין קרסוליו. גלים גדולים נשברו לעתים על השוניות שלאורך קו החוף, והקשו עליהם לעמוד בתוך המים, אבל היום הים היה רגוע לגמרי.

הנוף שנשקף מהשונית היה רחב דיו כדי להעמיד אותו ואת האחרים במקומם. הצוקים הסלעיים שמשני צדי החוף נפרשו כמו זרועות מחבקות וגוננו עליהם מהאוקיינוס הפתוח. החופים היו אחת הסיבות לבחירה בסוֹסוּאָה כמקום התיישבות. לפני שנסלל הכביש מפּוּאֶרטוֹ פּלָטָה, הביאו אספקה אל החוף בסירה; וגם כעת, כשהכביש נחסם בשל גשמים כבדים, סיפקו החופים קשר חיוני עם העולם החיצון.

מאחורי החוף היתה רצועה של עצים מצלים, ומעבר להם התרוממו גבעות שהפכו בהמשך, רחוק יותר בפנים האי ומחוץ לשדה ראייתם, לאדמות חקלאיות שהקהילה כבשה אט־אט.

קרל עמד עם אילסה בשמש הקופחת, ומסביבם רק אוקיינוס. שהאחרים יתכנסו בבית הכנסת וידאגו לעתיד. מכאן הוא ראה את הכול, גם את ידה של אילסה שצללה מתחת לפני המים, כאילו היתה עוד אחד מהדגים האקזוטיים והיפהפיים ששחו לעברו.

11

אהרון רצה לקנות לאביו כמה דברים, ויחד עם קרל ופטרה הצטרף למשפחות שלמות ולחלקי משפחות — אמהות, ילדים, אחיות, בעלים, רעיות — שצעדו בצייתנות בעקבות החצים של איקאה, וחלפו על פני חדרי אוכל וחדרי שינה ומטבחים לדוגמה, שהבטיחו כולם אותה נוחות משפחתית שהוא דחה על הסף. או שאולי הוא זה שנדחה?

הגירושים היו הדדיים, במובן הזה שהוא ואיזבל החליטו יחד שהם כבר לא מחבבים זה את זה, אבל לא היה לו ברור לגמרי מי עזב את מי. הוא זה שעזב את הבית, אך הוא לא בהכרח עזב גם **אותה**.

או אולי כן? בכל מקרה, התוצאה היתה איומה.

סביר להניח שהיו באיקאה קונים אחרים שהרהרו בכישלון התא המשפחתי שלהם. פטרה הצביעה על אישה בגיל העמידה שבהתה בטלוויזיה מקרטון כאילו צפתה באיזו סדרה מרתקת בצנעת סלון ביתה המרוהט היטב.

"תראה, אבא," אמרה בתו. "ככה אמא נראית כל לילה."

ניכר היה בפטרה שלא התלהבה מהגירושים. היא האשימה כל אחד מהוריה באותה מידה, אך בה בעת גם העניקה להם בלעדיות באשמה, תלוי אצל מי לנה באותו יום.

"תראי אם יש משהו שאת צריכה מכאן," אמר לה.

במסעות קודמים לאורך השבילים המסומנים, הוא קנה לפטרה מיטה, וגם שולחן עבודה, שמיכות וכריות, וחשב לעצמו שעדיף לרהט את חדרה בפריטים החיוניים בלבד, ולהניח לה למלא את הפרטים הקטנים בעצמה. אבל מילוי הבית בפרטים הקטנים מעולם לא נגמר, וכעת, עם בואו של אביו, נדמה שהצורך רק הלך וגבר. צווארו של אהרון היה נוקשה מלילות ארוכים על הספה, ולכן חיפש לעצמו כריות טובות, ועוד כמה פריטים חיוניים, כמו צלחות, מזלגות וגם נורות מיוחדות שאפשר למצוא רק באיקאה.

"אני לא חושבת שאמצא את זה כאן."

"את מה?" שאל אהרון.

"את מה שאני רוצה."

כמוהו, גם פטרה מיקדה את תשומת לבה בקהילת המשפחות המוזרות שבאו לכאן בחיפוש אחר רהיטים טובים יותר.

"חוץ מזה," אמרה, "אנחנו צריכים לשים לב שסבא לא ילך לאיבוד."

"אני מניח שיש לך דברים טובים יותר לעשות בסוף השבוע," אמר אהרון.

"לא ממש," הודתה. "ולך?"

"לא ממש."

זה היה צפוי. הוא היה גרוש, ומטופל בבתו ובאביו. אבל היא היתה בת שש־עשרה. איך ייתכן שאין **לה** משהו טוב יותר לעשות בסוף השבוע **שלה**?

"מה עם הבחור שפגשת בקניון?"

"מה איתו?" שאלה.

"את לא נפגשת איתו?"

"אני רואה אותו כל יום בבית הספר."

"התכוונתי אחרי הלימודים," אמר אהרון, אף שלא נעלמה מעיניו התחמקותה המיומנת של בתו. הוא הבין שנימת דבריו מאשימה, והחליט לשנות כיוון.

"אבא, אתה רוצה לנוח לרגע?" שאל.

קרל, שצעד לפניהם, לא ענה, אבל אהרון יכול היה להישבע שהוא הגביר את הקצב במקום להאט. הוא ממזר זקן ועקשן, חשב אהרון. ולא חביב במיוחד.

הנקניקיות חיכו להם מצדן האחר של הקופות, ולאחר ששילמו עבור הרכישות, הצטרפו אהרון, פטרה וקרל לתור ארוך של קונים מורעבים. לפטרה ולאביה נדרשו רק כמה נסיעות לאיקאה כדי לפתח שגרה: הם ערכו את קניותיהם ולאחר מכן היא נהגה לאכול והזמינה שתי נקניקיות, משקה וקופסה של מאפי דניש. אהרון הזמין תה. האוכל כאן רעיל, חשב, אבל בעולם יש מנהגים גרועים יותר.

הפעם פטרה הפתיעה אותו. היא לא עמדה לצדו, וגם לא אביו. במקום זאת ראה את השניים מסתובבים באזור האוכל השוודי, משם לקחו קרקרים, גבינה, סלמון מעושן ופריטים נוספים, בריאים הרבה יותר מהנקניקיות שאכלה בתו בדרך כלל.

ההפתעות נמשכו גם אחרי שחזרו הביתה, כי פטרה, שמעולם לא גילתה עניין במטבח לפני שסבה עבר לגור איתם, הכינה אוכל לכולם. נדמה שבתור האישה היחידה בבית, החליטה שהתפקיד מוטל עליה.

אהרון התבונן בה כשהגישה להם צלחת של גבינה וקרקרים, והניחה לצדם את מטחנת הפלפל. לא את הפלפלייה, שימו לב, אלא את מטחנת הפלפל, כיוון שקרל עמד על כך שפלפל צריך להיות טרי. דלקת המפרקים של קרל הקשתה עליו לסובב את המטחנה, ופטרה היא שגהרה מעל גבינת הצ'דר החתוכה בציפייה לפקודתו הקולינרית המשונה של סבה.

הוא לא הוציא הגה.

"סבא?" היא הרימה את המטחנה שבידה.

קרל ישב בכורסה כבדה, מפריטי הריהוט היחידים שהועברו לכאן מדירתו. הטיול של היום הותיר את פניו ריקות מהבעה, כאילו ירדה עליו שִׁכחה איומה שנכדתו ניסתה לחלץ אותו ממנה. אביו ידע ימים טובים וימים קשים — **רגעים** טובים ורגעים גרועים. רגעים כאלה של ריקנות, כשאביו ישב בכורסה ובהה בחלל כאילו נטש את גופו שלו, היו מפחידים, והם שבו והזכירו לאהרון שעליו להמשיך לחפש מוסד מתאים שיוכל לטפל בו. אביו אינו יכול לחזור הביתה, וגם לא להישאר כאן.

"אתה רוצה קצת פלפל?" פטרה טלטלה את המטחנה מול פניו של קרל, כאילו היה זה רעשן.

"לא," ענה לבסוף אביו, מבלי להביט בה או באוכל.

"טוב, אבל אתה **תמיד** אוהב את הגבינה שלך עם פלפל."

לא הפעם, כנראה.

אהרון התבונן בהם מהספה, ועל פניו אולי אותה הבעת ריקנות כמו זו של אביו. הכריות החדשות נערמו בצדה האחר של הספה, ומעליהן כמה סדינים, ועל שולחן הקפה היו מונחים כוס מים ריקה, זוג משקפי קריאה והספר שקרא, "סודות התזונה האורגנית". אהרון לא אהב לישון על הספה. וגם מנהגו המוזר של אביו לקום באישון לילה, להתיישב בכורסה ולהביט בו בזמן שישן ודאי לא שיפרה את מצב העניינים. אהרון, שחש בנוכחותו, היה פוקח את עיניו ורואה מולו את אביו, שבהה בו כאילו ניסה להבין מיהו. אהרון הקפיד להכריז על עצמו — "אבא, זה אני" — אף שבכמה מקרים היה משוכנע שאביו יודע בדיוק מיהו, וזו היתה הבעיה.

ההבעה בעיניו של קרל היתה מדאיגה — היא הזכירה לאהרון דג מחמד שקנה פעם לפטרה. במהרה נעשה לחיית המחמד האהובה עליה, והיא קראה לו משקפופר בגלל גלגלי העין הענקיים שלו, שהסתובבו כלפי מעלה והפגינו חרדה מתמדת. היה משהו מטריד מאוד בהבעה של אביו, משהו שהזכיר לאהרון את עיניו של משקפופר — הכמיהה לחופש מקווי המתאר המגבילים של עולמו, ובה בעת גם הצורך שמישהו ידאג לצורכי היומיום שלו.

"תחזור למיטה," נהג אהרון לומר לאביו, ולאחר מכן קרא כמה עמודים בספרו, נרדם וחולם שהוא פרי אורגני: נחבל בקלות וחיי המדף שלו קצרים.

פטרה הבינה שלא תצליח לנער את סבה פזור הדעת באמצעות גבינה, והחליפה גישה. "ספר לי סיפור על אבא," ביקשה. "משהו שאני עוד לא יודעת."

נדמה שהגישה החדשה עשתה את שלה. גבותיו של קרל התקרבו זו אל זו, ומצחו נחרש קמטים אנכיים ועמוקים עד שקצותיהן של הגבות העבותות יצרו מגע, כמו מטען חיובי ושלילי שנפגשים ומציתים מחשבה. אהרון רכן קדימה. אהרון ואביו לא דיברו ביניהם בסיפורים; לא היו להם לא מיתוסים משפחתיים וגם לא בדיחות פנימיות נוסח **בחיים לא תאמין מה קרה לי היום!** משום כך, כל סיפור שהתכוון אביו לספר היה מן הסתם משהו חדש שמעולם לא שמע. אהרון שכח לגמרי את הרגישות שלו ללקטוז, הושיט את ידו אל צלחת הגבינות ותחב כמה פרוסות לפיו.

אביו אמר: "הוא היה ילד טוב."

זה היה מסוג התיאורים המעורפלים, המופשטים וחסרי המשמעות שצריך היה לצפות מאב שהיה בעצמו מעורפל, מופשט וחסר משמעות.

אפילו פטרה נשמעה מאוכזבת. "באיזה **מובן** הוא היה ילד טוב?" שאלה.

אבל מצחו של קרל נעשה שוב חלק, והמגע מצית הניצוצות בין גבותיו ניתק גם הוא, יחד עם כל זיכרון שאולי שחזר במוחו.

"מה דעתך לתת לסבא לנוח?" אמר אהרון.

פטרה הסתובבה והביטה בו כאילו לראשונה הבחינה בנוכחותו בחדר; ניכר בה שהיא לא מנסה להוציא משלוותו רק את סבא שלה.

"איך זה שבקושי ביקרנו אצל סבא כשהייתי קטנה?"

"בטח שביקרנו," אמר לה אהרון בפה מלא גבינה וקרקרים.

"מתי?"

"את רוצה תאריכים?"

"פשוט אין לי הרבה זיכרונות ממנו מתקופת ההתבגרות שלי."

"את עדיין מתבגרת," הזכיר לה אהרון.

"התכוונתי כשהייתי ילדה."

"אולי את פשוט לא זוכרת שביקרנו אצלו, כי היית צעירה כל כך."

פטרה הביטה בו בספקנות.

אהרון נזכר ביום שבו הביא לאביו תמונה ממוסגרת של פטרה התינוקת, שצולמה באמבטיה. במקום להעמיד את התמונה במקום בולט, קרל הניח אותה שטוחה על השולחן, וכך היא נשארה לאורך כל הביקור, כשחיוכה הקורן של פטרה מכוון אל התקרה.

"אולי תשאלי את סבא כמה פעמים **הוא** בא לבקר **אותנו**? הוא יושב פה מולך."

קרל זע בכיסאו. "אני רוצה סיגר עכשיו."

"אתה יודע שאסור לעשן בדירה, אבא. תצטרך לצאת אל המרפסת."

"אבל קר בחוץ."

"אז תלבש מעיל."

"זה לא נעים," מחה אביו בעדינות בלתי צפויה.

"גם עשן סיגרים בדירה זה לא נעים, וזה לא משהו שאני רוצה לחשוף אליו את פטרה."

"לא אכפת לי," אמרה פטרה.

"לי אכפת."

אהרון ידע שאביו הסתיר בחדרו חפיסת סיגרים, אבל לא היה לו לב לקחת אותם ממנו, אף על פי שבשבוע שעבר חזר לדירה שהצחינה מעשן. פטרה היא זו שטיפלה בסבה, אבל הוא לא אמר לה מילה, ורק ניסה להראות בכתפיו השמוטות שהוא מאוכזב מרות, אלא שגם הניסיון ההורי הזה לעורר בה רגשות אשמה לא השפיע כלל על בתו. הוא ידע שהיא מעשנת סיגריות, עוד הרגל משנה־חיים שאימצה לעצמה לאחר הגירושים. נדמה שכל מה שעשתה נועד לפגוע בו. שניהם כנראה עישנו יחד, ולכן לא הופתע כעת כשהציעה לעזור.

"אני אקח אותו לפארק."

פטרה שלפה מהארון את המעיל של סבה, וכשקם ממקומו, אפשר לה להניח אותו על כתפיו, פעולה פשוטה כל כך שנמנעה מאהרון כל חייו. אהרון הושיט להם כפפות וצעיף, אבל הם התעלמו ממנו.

לאחר שדלת הכניסה נסגרה מאחוריהם, חטף כרית והניח אותה מתחת לראשו, אבל לא התחשק לו לנמנם. בתוך דקות הוא חש בכאב שכרסם במעיו והשתדל להתעלם ממנו, אך ללא הצלחה. הוא קם וניגש אל המטבח עם צלחת הגבינה, והפעיל את המדיח בתקווה שהזמזום השקט ירגיע אותו, אבל היה בו משהו מזויף, כמו צליל חלוש שרק הדגיש את השקט הטורדני.

לאחר שהחליט לעזוב את הבית, הקדיש פחות מימה לחיפוש אחר מקום משלו, ומיד מצא

את הדירה הזאת. כשדברים מתפרקים, עדיף להתאים את עצמך לתבנית, חשב אהרון, וארבעת הקירות הללו עם מכשירים מפלדת אל־חלד הספיקו לו לעת עתה. הוא פשוט לא תכנן שגם אביו יצטרף אליו.

בשנים הראשונות לחייו של אהרון היו סביב בית הוריו רק שדות שוממים, אך עד מהרה מילאו יזמים את השטחים הריקים בשורות של בתים פרטיים חומים ונמוכים, כל אחד מהם עם עץ צעיר שניטע בחזית, תחליף עקר לעצי האדר המרשימים שכרתו כדי לפנות מקום לשכונות המגורים. לאחר מכן הרחיבו את הכביש המהיר הסמוך. בלילות שמע את שאגתו העמומה, כמו מפל מרוחק של זפת וגומי. מרוץ מטורף היה בעיצומו לשינוי פניה של הארץ כולה, למנוע את זיהויה עד כמה שאפשר. הכול השתנה עד שאיש כבר לא ידע מה היה שם קודם, ולאף אחד גם לא היה אכפת.

אהרון בילה שעות רבות מילדותו בצפייה בתוכניות טלוויזיה שבהן חייזרים ביקרו תכופות בכדור הארץ, פלשו לבתים ולגופים, ולעתים עשו זאת מבלי שאיש הרגיש בקיומם. הוא נהג לצעוק על הטלוויזיה, כדי להקל את המתח הבלתי נסבל שגרם לו סוד אפל ומסוכן כל כך. "הוא חייזר!" הזהיר את אנשי העיירה, אלא שזה מעולם לא השפיע, ומלבד זאת, היה משהו בחייזרים הללו ובסודם הכמוס שהזכיר לו את אביו.

קרל נתן לו פעם במתנה יומן יקר, כרוך בעור, שנראה כמו ספר שכבר ראה אור, אבל היו בו אינספור דפים ריקים שצריך למלא. על הכריכה הוטבעו באותיות זהב המילים "הסיפור שלך". אולי אביו, שמעולם לא הצליח לדבר על עברו, קיווה שהמצב יהיה שונה אצל בנו. אלא שהכותרת נראתה לו מאיימת, ואהרון מעולם לא כתב בו מילה.

כעת, לאחר שיצאו לעשן, פנה אהרון להתקלח. בחדר הרחצה שררה שימושיות אופיינית לחדר במלון, הכול לא אישי ובדיוק במקום, כך שאפילו שפופרת משחת השיניים וסכיני הגילוח העניקו לדלפק הכיור מראה כאוטי.

החדר התעבה במהירות באדים מהמקלחת החמה. אהרון ניגב את האדים מהמראה העגולה בשורש כף היד והביט בבבואתו. שערו הכהה והמקורזל ועיני השקד שלו היו רחוקים כרחוק מזרח ממערב מחזותו של אביו, ששרד מן הסתם גם בזכות שערו הגלי הבלונדיני, עיניו הכחולות ויופיו הארי. אבל מה עוד עשה קרל כדי לשרוד? אהרון תיאר לעצמו שצריך לעשות דברים איומים כדי לשרוד דברים איומים, כי הטובים והטהורים ביותר הם אלה שתמיד נספים. בהחלט ייתכן שאביו היה אדם נורא כל חייו, ושהיתה זו טעות להאשים את השואה. אבל אולי היה זה רק ניסיון למצוא הסבר למשהו שבמהותו אין לו שום הסבר. היו אנשים רעים שנשארו בחיים; והיו גם אנשים טובים ששרדו. לא היה בזה שום היגיון.

הוא פתח את חלון חדר הרחצה ורכן החוצה, נחשף לרוח נשכנית של שעות הערב המוקדמות, והביט מטה בבתו ובאביו שעמדו צמודים בפארק הקטן למרגלות הבניין. מעיל התכלת הכחול של פטרה היה פתוח חלקית וכמו תפח מהרוח, אך נדמה שגופה לא חש כלל בקור. הוא הזדעזע לראות אותה מעשנת סיגריה. חששותיו אומתו.

גם אביו עישן, ואף שאהרון לא הריח את ריחו החריף של הסיגר, העשן הזדחל פנימה מבעד

לחלון הפתוח של זיכרונותיו. גם אז, כמו עכשיו, נהג אביו לשאוף שאיפות של שביעות רצון, לטעום מהעשן כמו היה זה יין משובח, ולבסוף להפריח אותו אל השמים.

כעת, כשהביט מלמעלה באניצי שערו הלבן של אביו שסורקו לאחור על קרקפתו המנומשת, הרגיש שהאיש נרקב כמו עלי השלכת הפזורים לרגליו. אהרון מעולם לא עישן, ונזהר מאוד גם כשהתהלך על הרצפה הרטובה של חדר הרחצה. הוא אכל מזון אורגני והקפיד להתרחק מכל סכנה אפשרית, מתנה שירש מאביו, שהיעלמותו מחייו עמדה בניגוד מוחלט לדאגה כפייתית כמעט לביטחונו של אהרון. "תיזהר," נהג לומר כשבנו הצעיר יצא מהבית. לפעמים לבש את מעילו וליווה אותו לביתו של חבר או לחנות הפינתית, ושניהם צעדו על המדרכה וחסכו במילים, כאילו היו חיילים בפטרול, דרוכים לכל סכנה אפשרית. "תפקח עיניים," היה עוד אחד מדברי האזהרה החביבים עליו. אבל למה? אהרון כבר ידע שאנשים מסוימים רוצים לפגוע בילדים ושאסור לו לדבר עם זרים, אבל מאז ומתמיד היתה לו תחושה שלא לזה מתכוון קרל, אלא למשהו מאיים הרבה יותר.

אהרון פקח את עיניו כנדרש, עד ליום שאביו עזב את הבית ואהרון גילה שהיה עיוור לאיום האמיתי: נטישה. אביו מעולם לא חזר לביתו וגם לא אליו, ובסופו של דבר הפך לאותו הזר שמפניו הזהיר את בנו.

אהרון רכן החוצה מחלון חדר הרחצה. הוא הרגיש בודד ומנוכר ורק רצה לצעוק, **היי, אבא, זה אני. ספר לי מה קרה. ספר לי את הסיפור.** זה היה כנראה הדבר היחיד שראוי לדבר עליו, הדבר האמיתי היחיד שיסביר מה בדיוק עושים פה שניהם, ומדוע הוא מתוח כקפיץ מרוב זעם.

במקום זאת הוא ריחף מעליהם כמו העננים האפורים התלויים בשמים, לחים ודוממים, עד שכאב חד פילח את מעיו, תוצאה של רשלנותו, ואילץ אותו לסגת לאחור ולהתקפל מכאב.

12

ג׳ייקוב הזמין אותו לארוחת ערב, וקרל שמח לצעוד על הכביש שהוביל אל מחוץ לעיירה, כשהשמש כבר שוקעת מאחורי גבו. כעת, משׁשכך חומו של היום, הבחין בכמה פרות שניקדו את שדות האזמרגד הירוקים, והאוויר היה דומם כל כך עד שנדמה ששמע את המתקפה הקצובה של הים ואת נסיגתו מקו החוף, מרחק קילומטר וחצי משם. גדולה ככל שתהיה הרפובליקה הדומיניקנית, עם ההר שהתנשא מעליה לגובה של שלושת אלפים מטרים ועמקיה הרחבים והעשירים, קרל מעולם לא שכח את העובדה שהיא מוקפת בים מכל עבר.

באוסטריה היתה השמש נעלמת במהירות מאחורי איזשהו הר, ובחודשי החורף היא כמעט לא הופיעה כלל. בחוג הטרופי, לעומת זאת, אף שהחושך ירד מהר מאוד, קרל הרגיש תמיד את השמש, גם כשהסתתרה מאחורי עבים. אפילו בלילות העידו על נוכחותה הירח הבהיר וחמימותו המתמדת של האוויר.

הכביש שעליו צעד קרל חצה את החוף הצפוני של האי, החל בגבול עם האיטי, דרך פּוּאֶרטוֹ פְּלָטָה ושדות קני הסוכר שראה מהאוטובוס, וכעבור כמה קילומטרים נוספים הגיע לסוֹסוּאָה ואל בתי החווה החדשים שלה. מהכביש הראשי הסתעפו שבילים קטנים שכבשו כפות רגליים דומיניקניות, וקרל הבחין מדי פעם בדומיניקנים שהיו בדרכם לבית חבוי היטב מאחורי צמחייה טרופית עבותה. אולי כך הם הרגישו בטוחים יותר. אנשים אלה היו ידידותיים, ועם זאת לא פעם נדמה היה לקרל שהופעתו מבלבלת אותם, כאילו היה איזשהו פרי שגדל בעונה הלא־נכונה. אלה לא היו הדומיניקנים שבאו לעבוד אצל המתיישבים. התושבים הללו התגוררו קרוב לאדמה מכדי להתרחק ממנה. הם היו עניים מרודים, לבושים בלויי סחבות ויחפים, ובמקרים מסוימים נדמה שמצבם היה גרוע עוד יותר מזה של תושבי האיטי השחורים שעבדו בשדות קני הסוכר.

הוא חלף על פני ביתה המרשים של משפחת סִישֶׁל, עם המרפסת הגדולה שבחזית וחלונות רפפות הזכוכית, ושם לב שהמתיישבים היהודים הרגישו אחרת. הם לא פחדו שיראו אותם פוסעים בצד הדרך. הגנרל העניק להם אזרחות וגם פיסת אדמה, ובני משפחת סִישֶׁל עבדו במרץ וביראו יערות כדי לפנות מקום למרעה ולגידולים. הם היו מחביבי הגנרל.

הכביש עבר דרך שורה של כפרים ועיירות פרימיטיביים ומבודדים יותר ויותר, עד שלבסוף הגיע אל העיירה סָמָאנָה, על חצי אי בשם זה שנמתח כמו אצבע שמנה אל תוך הים הקאריבי. לפני פחות ממאה שנה, ספינה מלאה בעבדים אמריקנים שהועברו מאחוזות מטעים אחת לשנייה, נטרפה בלב ים ונשטפה אל החוף, כאילו אותתה לה האצבע המורה להתקרב ולמצוא מקום מבטחים. הם יצאו לחופשי בביתם החדש שבסָמָאנָה, והיו שטענו שהם עדיין מדברים אנגלית מיושנת, זכר לתקופת שביים בארצות הברית. קרל תהה אם כך יקרה גם למתיישבים היהודים, אם גם בעוד מאה שנה יישארו צאצאיו מנותקים מהעולם, והשמועות יאמרו שהם ברחו מאסון כבד ודיברו גרמנית מיושנת של פעם. האי מלא בעקורים, חשב קרל, וגם הוא

אחד מהם. כמו העבדים האמריקנים, גם הוא נטרף בלב ים ונשטף אל החוף האבוד הזה כדי לבנות בו בית.

המתיישבים היהודים, בעיקר משפחות, עזבו את העיירה ובנו לעצמם בתים, חפרו בארות, ביראו אדמות, זרעו יבולים וגידלו בקר. משקי חלב הפכו פופולריים מאוד בקרב רבים מהמתיישבים. מדי יום עברה בין בתי החווה מכונית מסחרית — אחת משתיים בלבד בבעלות הקהילה — אספה חלב טרי מכל משק והביאה אותו העיירה, שם פוסטר ונשלח לפוּאֶרטוֹ פְּלָטָה ואל פנים הארץ, אל העיר השנייה בגודלה במדינה, סנטיאגו. כמה נשים חברו יחד והקימו את חנות מלאכות היד של סוֹסוּאָה, שבה רקמו פרחים טירוליים על חגורות מסיבי אגבה שיוצאו לארצות הברית, לקובה ואפילו לארגנטינה הרחוקה.

קואופרטיב הגבינות החדש של סוסואָה ייצר כעת מגוון רחב של גבינות, מהולנדית ועד דנית, ולאחרונה נוספה גם גבינה חדשה, צהבהבה ומעודנת בשם "סוסואָה". קרל היה מעורב בשלבים הראשונים של ייצור הגבינה, ונהג ללחוץ באגרופיו על גושי הגבן המלוחים, עד שמילאו את התבנית בשכבה אחידה. הגבינה בגרסתה הסופית הומצאה מיד אחרי שארצות הברית הצטרפה למלחמה, והיה זה יאקוב, יחד עם חקלאים אחרים, שהסיר מעליה את הבד הלבן, טעם כמה פרוסות מהגבינה החדשה והכריזו בהדרת כבוד דתית כמעט, "הגבינה הזאת היא המוצר הראשון שהומצא ויוצר במושבה העברית סוסואָה."

הארוחות בעיירה היו משותפות, אבל גבינות לא הופיעו תמיד בתפריט, כי כל מה שיוצר צריך היה להימכר. לילדים זה לא חסר במיוחד, שכן הם הסתגלו במהירות לתזונה הדומיניקנית שכללה בעיקר אורז, שעועית ובננות מסוג **פלנטן**, בעוד שרוב הפליטים המבוגרים המשיכו לבשל ולאכול מאכלים מהבית — בשר ותפוחי אדמה ושומן שהתקשה בצלחת. גברת באום, מראשוני המתיישבים בסוסואָה, אף החלה לאפות שטרודל תפוחים ולמכור אותו מביתה. פליקס טעם מהשטרודל והודה שהוא טעים, אבל סירב בעקשנות לקנות עוד, וטען שהוא לא מוכן לאכול שום דבר מהמזונות של אותם אנשים שניסו להרוג אותו.

קרל מעולם לא הרגיש צורך לבחור צד, אבל גם הוא, כמו פליקס, נטה להתרחק משטרודל התפוחים של גברת באום מסיבה אחרת: טעמו העלה במוחו זיכרונות מאחותו שאהבה שטרודל, בעיקר עשוי בצק שבזקו עליו אבקת סוכר. טרוּדֶה אהבה תופינים ומתוקים מכל הסוגים, ולמרות זאת יכלה להתהדר בשיניים צחורות. גם בסוכר היה קיצוב לפני שקרל השאיר את אחותו מאחור בווינה, ולפעמים דמיין שהוא חוזר הביתה ומביא עמו כמה קנים של סוכר שגדל כמו חיטה, שדות עצומים של מתקתקות שצריך היה רק לקטוף ולכתוש ולבזוק מעל שטרודל תפוחים.

לא שהיתה לו כוונה לחזור לשם בקרוב. הבריטים היו בצפון אפריקה, ונותרה להם עוד דרך ארוכה עד שיגיעו לברלין. ידיעות מהמלחמה הודפסו ונתלו על עץ מנגו בעיירה, לא הרחק מה**קולמאדו**, ועם הזמן הדיו דיממה אל תוך קליפת העץ, כאילו נשטפו ונעלמו האירועים החשובים שהתחוללו מעבר לים. נדמה שכך התפוגגו גם זיכרונותיו, כאילו הם, כמו הידיעות, דיממו אבל השאירו טביעת רפאים. אם המלחמה תסתיים בניצחון, האם הוא פשוט יעשה את

כל הדרך חזרה? האם יעלה לספינה, ולאחר מכן לרכבת חזרה לווינה, ויחזור לדירתו כאילו כלום לא קרה? הוא התקשה לדמיין אפשרות כזאת, ולכן גם לא ניסה לדמיין שום דבר שקשור למשפחתו. ממילא היתה לו עכשיו משפחה חדשה, או משהו דומה.

רוח הארוחות המשותפות כמו עלתה בקנה אחד עם נוכחותו של קיבוצניק, שהגיע אל המושבה מפלשתינה הרחוקה כדי ללמד את המתיישבים לגדל מזון ולכלכל את עצמם כקבוצה. פרט לחוסר ניסיונו של הקיבוצניק בתנאי המחייה הטרופיים — בפלשתינה הוא למד לחסוך במים, ואילו ברפובליקה הדומיניקנית הבעיה היתה למצוא דרכים לנקז אותם — כישלונו היחיד היה בחוסר היכולת שלו להפיח בהם רוח שיתופית וסוציאליסטית אמיתית. הוא לא החזיק מעמד. זמן קצר לאחר שהגיע, הוא ארז את חפציו ושם פעמיו חזרה הביתה, דרך ניו יורק וקהיר, כדי להצטרף למאבק חשוב יותר.

האמת היא שאף אחד מתושבי סוֹסוּאָה לא רצה לחלוק אדמה; הצריפים הקהילתיים היו רק סידור זמני, שנולד מכורח המציאות ולא מתוך אידיאולוגיה. מה שרצו כולם, בהם גם מר ויינברג, היה בתים נפרדים וחלקות אדמה שיהיו רק שלהם.

"אנחנו צריכים להסתדר בכוחות עצמנו," אמר מר ויינברג לקרל. "אנחנו היהודים תמיד היינו תלויים באחרים, תמיד חיפשנו מישהו שיפתור את הבעיות שלנו, שיגן עלינו, אפילו שיאכיל אותנו. עכשיו נהיה חקלאים ונאכיל את עצמנו."

אבל מרוב חיפזון להתיישב ולהסתדר בכוחות עצמו, יאקוב ויינברג עשה טעויות. הבית שבנה היה מורם מעל הקרקע כדי למנוע לחות וחרקים, אך עמד בזווית מסוימת מזרחה, וזה אפשר לרוח העזה להחדיר גשם מבעד לרצפות. לפעמים, סיפרה לו אילסה, התעוררה באמצע הלילה וחשבה שסדיניה לחים מזיעה, לפני שהבינה שסערה משתוללת בחוץ.

"כל יום לומדים מטעויות," נהג לומר יאקוב ויינברג.

עוד יהיה טוב. המצב ישתפר. אלה היו כמה מהקלישאות שהחזיקו את משפחת ויינברג, ושקרל העדיף בהרבה על פני המלמולים האפלים של פליקס, שנשמעו לקרל מטומטמים יותר מרגע לרגע.

קרל קרב אל הבית, ואילסה הבחינה בו מהחלון ויצאה לקדם את פניו על הכביש.

"לא ראיתי אותך על החוף היום אחר הצהריים," אמרה. "חששתי שלא תבוא הערב."

"התגעגעת אלי?"

"בוודאי."

קרל אמר לה שנאלץ לעבוד, אבל לאמיתו של דבר הוא התחמק ממנה כדי שיוכל לצעוד לבדו על הכביש. לפעמים העדיף לדמיין את ההליכה לצדה מאשר את חברתה. הוא הצליח לדבר איתה בחופשיות רבה יותר כשצעד לבדו, ומנגד גם להתעלם ממנה בעת הצורך ולהתרכז בדברים אחרים, או בלא כלום. הוא אהב לאבד את עצמו על הכביש, לשכוח מי הוא.

השאלה היתה רק מי הוא רוצה להיות. אילסה נראתה כמו חלק מהאני העתידי שלו, אך לא הניחה לו להתקדם לעברה ושמרה על מרחק. היא נתנה לו לנשק אותה ולהחזיק את ידה במים, אבל לא יותר מזה.

אילסה היתה צעירה, אבל גם קרל עצמו היה צעיר. ולפעמים היא נראתה בטוחה בעצמה יותר ממנו. ודאי שהתגעגעה אליו, אמרה, אבל באיזה מובן, ואם כן, מדוע לא הניחה לו להתקרב אליה?

הם צעדו יחד אל דלת הכניסה, שם הושיט לו מר ויינברג את ידו, וקרל חש באחיזתו של גבר גאה.

"טוב לראות אותך, קרל."

"הבאתי את אלה מהקולמאדו." קרל הושיט לו לימונים.

"ילד טוב, זכרת. בוא, אני רוצה להראות לך משהו," אמר מר ויינברג.

אילסה לקחה את הלימונים מידו של אביה, ואילו הוא ומר ויינברג פנו לעשות סיור, חלפו על פני הבאר שעזר לחפור לפני שבעה חודשים, והמשיכו אל אחד משני הצריפים הצנועים שליד הבית. בפנים היה משוט מעץ, דומה לזה ששימש את קואופרטיב החלב של סוֹסוּאָה כדי לחבוץ חלב. ליד משוט העץ עמדה שורה של צנצנות זכוכית.

"אני מוריד את מי הגבינה, מוזג את השמנת לצנצנות ומנער אותן עד שיוצאת חמאה." מר ויינברג הרים את ידו כאילו ביקש למנוע מראש כל התנגדות. "אני יודע שאין לי עודפי חלב, אבל למה שבקואופרטיב ייצרו את כל הגבינה והחמאה? אולי גם אני יכול לעשות משהו שונה מעט."

"אני בטוח שאתה יכול," אמר קרל.

מר ויינברג נעץ את מבטו בקרל, כאילו היו דבריו בעלי משמעות עמוקה. "בדיוק, למה לא! הנה," אמר האיש, הסיר פיסת בד מחריץ גבינה וחתך פרוסה דקה. "תטעם."

קרל טעם. "טעים מאוד."

"לא, עדיין לא."

"אני חושב שצריך להוסיף קצת יותר מלח לגבן. ואתה צריך לערבב את החלב עוד יותר, לעבות אותו עד שתרגיש שהזרועות שלך תכף נופלות."

מר ויינברג הנהן. "מתי תצטרף אלינו?" שאל. "אנחנו זקוקים לעזרתך, קרל."

גברים כמו קרל, רווקים מתחת לגיל עשרים ואחת, זכו לעידוד ממִנהל העיירה לעבור להתגורר עם משפחות המתיישבים כדי לעזור להם בעבודות החווה. מר ויינברג הציע לו פעמים רבות לגור איתם, אבל עד כה סירב קרל להצעה.

הם פנו שוב אל הבית, ואילסה הושיטה לו כוס מים קרים בטעם הלימונים שהביא מהעיירה.

"בקרוב יהיו לנו לימונים משלנו," אמרה.

קרל התיישב במרפסת, והפנה את מבטו אל שני עצי לימון קטנים שנשתלו קרוב אל הכביש הכפרי שהוביל אותו לכאן. מצדו האחר עמד שיח, ועליו העליונים בערו לאורה של השמש השוקעת.

"ותפוזים," אמר אביה.

"וגם בננות," הוסיפה גברת ויינברג, שהצטרפה אליהם במרפסת. "בקרוב נצטרך לשתול גם אותן."

היא היתה אישה שקטה, ומעולם לא אמרה הרבה, לא בביתה וגם לא כשנפגשו לראשונה על הספינה. קרל שאל את עצמו אם היא ביישנית או שמא קשוחה, אך לבסוף הבין שאינה עונה על אף אחת מההגדרות האלה. היא פשוט היתה חדורת אמונה מוסרית עמוקה, שבדרכה היתה אף חזקה יותר מזו של בעלה. היא האמינה בפרויקט הזה, במקום הזה ובמשפחתה היהודית.

"כמו האבוקדו?" דבריה של אילסה עוררו בהוריה צחוק עייף.

"לשנה הבאה בירושלים," אמר מר ויינברג, כי זו היתה תשובתו המבודחת לכל גידול כושל ולשאר תבוסות קטנות.

כולם נקשו בכוסותיהם וחזרו אחריו כאיש אחד.

"לשנה הבאה בירושלים."

"אתה רואה, אנחנו זקוקים לך," אמר מר ויינברג לקרל. הוא פנה אל משפחתו. "ביקשתי ממנו שוב לעבור לגור איתנו, אבל עד עכשיו הוא לא נתן לי תשובה."

"אני חושב על זה," אמר קרל.

"לחשוב זה טוב. אבל לפעמים צריך לפעול. ואילסה תיהנה מהחברה."

קרל הסב את מבטו וזעם על עצמו בשל הסומק שעלה בלחייו. אילסה היתה אחד המניעים החזקים שלו למעבר אל החווה. אבל היא עדיין למדה בבית הספר, וקרל יישאר לבדו כל היום. הוא חשש מהבדידות שבחיים מחוץ לעיירה. אבל אז יהיו לו גם ערבים כאלה, שבהם יהיו קרובים.

"איפה אני אישן?" התבדח קרל. ביתם היה קטן, עם שני חדרי שינה בלבד. "אולי אצל משפחת סישֶל? נראה לי שיש להם מספיק מקום."

מר ויינברג קימט את מצחו לנוכח אזכור ביתם של שכניו. קרל ידע שהוא סולד מהדרך שבה שכרו פועלים דומיניקנים כדי לעזור בחווה. פועלים מקומיים בנו את ביתה של משפחת סישֶל, ולכן הוא היה גדול ויציב יותר מביתו של יאקוב ויינברג, ובדיוק בזווית הנכונה כדי לנצל במלואה את הרוח הקלה.

"נוכל לבנות בעצמנו חדר נוסף. או אולי בקתה משלך, לפרטיות. אני יכול להשיג עוד עצים, אם תחליט לעבור לכאן," אמר. "אתה לא רוצה להישאר בעיירה לנצח, נכון?"

"אולי לא לנצח," הודה קרל.

מר ויינברג היה סוציאליסט. גם הוא, יחד עם הקומוניסטים — קרל לא הבין עד תום את ההבדל בין השניים — חששו שהפליטים היהודים ישלטו עם הזמן על הדומיניקנים וישלמו להם על עבודה שהם אמורים לעשות בעצמם. הרפובליקה הדומיניקנית לא רצתה סוחרים יהודים, ולרחשי הלב הללו היו שותפים גם יאקוב ויינברג ואחרים, שבמובנים מסוימים הסתייגו אף מהעיירה שהם עצמם סייעו בפיתוחה. סוסוּאָה עודדה פעילויות ומשלחי יד שהיו שייכים לעברם. הוא ידע כי יש שחששו שבעיותיהם מהעולם הישן יפקדו אותם בבוא היום גם כאן, ושהסיכוי היחיד שלהם לשנות את עתידם הוא לשנות את עצמם, להיפטר מזהותם הקודמת ולהיות אנשים שונים ממי שהיו.

האם קרל רצה להשתנות? מאחורי הזמנתו של יאקוב ויינברג עמדה לא רק הזמנה, אלא גם

שאלה.

"אולי אפילו נבנה לך בית משלך," אמר לו יאקוב. "תחשוב על הפרטיות שתהיה לך לעומת המגורים בצריף של הגברים."

השירותים היו היעד המועדף לתלונות בקרב חברי הקהילה. הם היו נקיים במידת האפשר, אבל שרצו עכבישים, כולם ענקיים, מקצתם קטלניים. קרל לא ידע איך נראים בתי השימוש של הנשים, אך שירותי הגברים היו לפעמים מחליאים, בעיקר בימים חמים מאוד אחרי הגשם, כשהשמש זרחה מעל גג האבץ.

"אז חדר משלך, בית שימוש פרטי בחוץ, ללא עכבישים, ועבודה חקלאית אמיתית. מה עוד יכול אדם לבקש לעצמו?"

קרל קיבל את החלטתו כעבור שלושה שבועות. הוא תלה על כתפו מגבת, בדרכו למקלחת כדי להתכונן למחזמר שהעלו המתיישבים, ופתאום הבחין בכלי רכב צבאיים שנסעו על הכביש שחצה את העיירה ונעצרו מחוץ לקוֹלמאדוֹ. החיילים נשארו בתוך כלי הרכב, כאילו חיכו שענני האבק יצנחו חזרה אל הקרקע, והצליל היחיד שנשמע היה הנהמה החרישית של מנועים שלא דממו.

קרל וכמה מהמתיישבים האחרים פנו אל האזור כדי לראות מה קורה. אנשי צבא מעולם לא ביקרו במושבה הקטנה שלהם. היו אמנם נכבדים דומיניקנים שהגיעו לביקור מדי פעם, אבל הביקורים היו תמיד מאורגנים היטב ומבעוד מועד, ולאנשי הקהילה ניתנה התראה כדי להכין סעודה, לפרוש מפות ולנאום נאומים שהביעו הכרת תודה וידידות. כלי הרכב הללו הגיעו ללא כל התראה, לפחות ככל הידוע לקרל.

"מה קורה?" שאל את המתיישבים הקרובים אליו.

"אין לי מושג." האיש שענה הגיע בספינה האחרונה שהצליחה לצאת מאירופה. שמו היה פרנסיס. הוא הגיע מבלגיה, היה מבוגר מקרל בכעשר שנים, ובדרך כלל העדיף להסתגר בתוך עצמו.

קרל גילה שהרפובליקה הדומיניקנית הציעה מקלט למאה אלף יהודים, אלא שאז פרצה המלחמה ורק שש מאות וחמישים מהם הספיקו להגיע. זה הכול. כמו שאמא שלו היתה אומרת, הם לא היו ממש **דאס בֶּסטֶה פוּן בֶּסטֶן**, או השאור שבעיסה.

זה לא היה דו־קרב, אבל המתיישבים עמדו וחיכו והמנועים נהמו, וזו היתה ההרגשה. בסופו של דבר נפתחו הדלתות וגברים במדים קפצו החוצה משני צדי כלי הרכב, קרבו אל פתח הקוֹלמאדוֹ והתקבצו בנקודה שבה היו תלויות ידיעות מהחזית.

קרל למד ספרדית די הצורך ולא נזקק עוד לתרגום של יוסף שטרן, גם לאחר שזה הגיע והחל לשאת ולתת עם החיילים. הגברים במדים החרימו שתיים מהמשאיות יקרות הערך של סוֹסוּאָה, כי לטענתם הם היו דרושים למאמץ המלחמתי. את שטרן ליווה אחד מחברי הוועד של דורס"א, הארגון שמימן את המושבה. הארגון היה מבוסס בניו יורק, ושילם גם את שכרו של מר סולומון טרוֹן, האיש שהגיע לדיפּוֹלדסָאוּ ובחר בין השאר בו ובפליקס. הכסף האמריקני

מימן את מסעם באוקיינוס האטלנטי, ואפילו את אובדן בתוליו של קרל. וודאי את המשאיות. כהוכחה לכך שלף האיש מהסוכנות צרור ניירות, וקרל עמד קרוב מספיק כדי לראות שעל הצרור התנוססו סדרה של בולים, חתימות מסולסלות וסמלים בכתב בולט, שנועדו להרשים את כולם חוץ מהחיילים, שכן אלה שלפו מסמכים שלהם.

ארבעה חיילים מקצה השיירה הצבאית הצטוו להצטרף אל הגברים שעמדו לפנים, וכולם פנו יחדיו אל שתי המשאיות שהוחרמו. כמה מהמתיישבים עזרו לפרוק מירכתי המשאיות מכלי חלב וציוד נוסף, והחיילים חיכו בסבלנות ואז קפצו לתוך כלי הרכב והתניעו. הם נסעו לדרכם, וקרל וכל שאר היהודים קיבלו תזכורת לכך שהם נתונים לחסדיו ולרצונו הטוב של רודן.

כעבור שעה קלה, בדרכו למחזמר, תהה קרל אם לא כדאי להסתתר, כפי שעשו הדומיניקנים העניים שחיו הרחק מהכביש הראשי ומחוץ לטווח ראייה.

המופע התקיים בקולנוע המאולתר, לשם שלח כל שבועיים סוחר רוסי שהתגורר בסנטיאגו גלילים חבוטים של סרטי קולנוע, וקיבל בתמורה גבינות וכל סחורה אחרת שיכול היה למכור בעיר. על הבמה עמדו הגברים והנשים של סוֹסוּאָה, חובשים כובעי נוצות ולבושים בלֶדֶרהוֹזֶן, מכנסי עור, מתוצרת בית. הם שרו שירי עם אוסטרים, תוך כדי ריקוד סביב גדר כלונסאות לבנה שכוסתה בקיסוס, תפאורת רקע שנועדה להזכיר לבאי התיאטרון את הצמחייה המוכרת להם מהבית. האם גם זה היה ניסיון להסתתר? הם עדיין רצו להיראות כמו אוסטרים, גם במקום המרוחק הזה. קרל נזכר בחופשות הקיץ שלו בהרים, כשהוא ובני משפחתו לבשו בגדים מסורתיים, וגם בפעם ההיא, לפני עידן ועידנים, כשהאיכר בחן את כפות הידיים שלו, וגם של אחותו. הן היו רכות מדי לטעמו, והיה דבר נוסף שלא מצא חן בעיני האיכר. קרל הבין את זה עכשיו.

בתום המחזמר, פליקס חשב שיהיה מצחיק להרים את מכנסיו גבוה ולבצע פירואטים ברחוב. החרמת המשאיות ערערה קלות את שלוותם של כל המתיישבים.

"מי היה מעלה בדעתו שנשיר ונרקוד לצלילי המוזיקה של אויבינו?" שאל פליקס. כפי שקרה לא אחת, הנימה הלגלגנית נשמעה לקרל כמו מתקפה על כולם, וגם עליו.

"זכותנו המלאה להתגעגע לבית שלנו. או שאולי גם את זה הם יצליחו לקחת מאיתנו?" זעמו של קרל הפתיע גם אותו. נדמה שהגן לא רק על עצמו אלא גם על שאר המתיישבים, כולל אילסה, במיוחד אילסה, שקמה ממקומה ומחאה כפיים בהתלהבות בסוף המופע.

"הם כבר לקחו גם את זה. תראה איפה אנחנו נמצאים."

פליקס פרש את זרועותיו השמימה. הם לא הרחיקו לכת מהעיירה, ובכל זאת כבר היו עטופים בעלטה זרועת כוכבים. "אנחנו יהודים שמגדלים בננות."

"אנחנו לא מגדלים בננות. ואם היית טורח לעבוד קצת, היית יודע את זה. מה אתה מציע שנעשה?"

"שנחכה." פליקס משך בכתפיו. "ואולי אחרי המלחמה ניסע לאמריקה, אולי לקנדה. אבל אסור לנו להישאר כאן. כולם רוצים להעמיד פנים שהמקום הזה הוא גן עדן."

"אף אחד מעולם לא עבד קשה כל כך בגן עדן," אמר קרל, והרהר ביאקוב ויינברג, בשכניו

ובשאר המתיישבים שהקדישו את כל זמנם ומרצם וזיעתם כדי לבנות לעצמם בית רעוע. כמו המשאיות, גם את זה עלולים לקחת מהם בהינף פיסות נייר וחתימות מסולסלות.

"יש פה הרבה מאוד דם," אמר פליקס.

"על מה אתה מדבר?"

"אתה יודע על מה אני מדבר. כולם פה יודעים."

"אני לא יודע."

"אתה זוכר את היום הראשון, כשירדנו מהספינה? היה שם פקיד שסיפר לנו שהוא שמינית יהודי."

"כן. זה באמת נשמע לי מוזר. כאילו הוא גאה בזה."

"זה לא הקטע המוזר. אחרי זה טְרוּחִיוֹ עלה לבמה והמשיך בספרדית, ושטרן, שתרגם עד אז כל מילה, סתם את פיו. לא תהית אף פעם מה הוא אמר?"

"לא."

"הוא דיבר על בני האיטי, שהם שחורים ומתרבים בקצב מבהיל, ועל כך שהדומיניקנים לא יכולים להתגונן מפניהם. אנחנו התשובה."

"אני לא בטוח שהבנתי מה השאלה."

"הגירה לבנה. זה מה שהוא אמר."

"מנין לך?"

"נו, עכשיו, כשאנחנו כבר לא צריכים את שטרן שיתרגם עבורנו, אין שום בעיה להשיג תשובות." פליקס שלף מכיסו גזיר עיתון מקומט מ"לָה אינפוֹרמָסיוֹן". "'בני האיטי, הגזע השחור,' קרא פליקס בקול, "'הם פוריים הרבה יותר מאיתנו, מהגזע הלבן ומהמֶסטיסוֹ. כיצד יכולה הרפובליקה הדומיניקנית להגן על עצמה מפני סכנה קיומית כזאת? התשובה נאמרה כבר אלפי פעמים, באמצעות הגירה לבנה'.

"אנחנו ההגירה הלבנה," אמר פליקס. "רודן שחור הציל אותנו, משום שאנחנו לבנים. המושיע המהולל שלנו, הרודן טְרוּחִיוֹ, שמורח איפור כדי להיראות לבן יותר, הוא הביא לכאן יהודים, כלומר **אותנו**, כדי להלבין את האוכלוסייה. אנחנו אמורים להתרבות עם הנשים הדומיניקניות, כמו פרי הרבעה."

"זה מגוחך."

"אולי. גם הנאצים מגוחכים, אבל גם הם מסוכנים. הם חשבו שאנחנו יהודים מלוכלכים, האמריקנים בניו יורק חשבו שאנחנו מרגלים נאצים, ועכשיו אנחנו פשוט לבנים. לפחות המצב משתפר."

"אם אנחנו אהובים כל כך, למה החרימו לנו את המשאיות?"

"זה מחירה של הצלחה בעסקים, וזה מחיר זעום, אם תשאל אותי. ידעת שהאיש שהציל אותנו שולח לימוזינה אמריקנית שמסתובבת בין הכפרים ומחפשת בתולות צעירות ויפות? אמהות דוחפות את הבנות שלהן לכיוון החלונות, כדי שיבחרו בהן ויצילו אותן מחיים של עוני מחפיר."

"גם את זה קראת בעיתונים?"

"הנה עוד משהו שלא תקרא בעיתונים המקומיים. אנחנו פה כי אחרים מתו."

"מי?"

"בני האיטי. הם היהודים של הרפובליקה הדומיניקנית. הם חוצים את הגבול כדי למצוא עבודה, בדיוק כמונו. אבל הם לא לבנים, והדומיניקנים לא אוהבים אותם. כמה שנים לפני שהגענו לכאן, הם נטבחו באלפים. גברים, נשים, אפילו ילדים."

קרל ידע על בני האיטי, הוא התבונן בהם בעיקר מהכביש, כשעמלו בשדות קני הסוכר. לאוזניו הגיעו שמועות על מתח השורר בין הדומיניקנים לבני האיטי, ועל כמה מקרי מוות פה ושם לפני שנים רבות, אבל לא משהו מוגדר, ודאי לא משהו שאמור לעניין את המתיישבים. אף מילה על טבח.

"כל מה שסיפרת לי, זה לא קשור אלינו."

"בטח שכן! וכולנו יודעים את זה. אחרת איך תסביר את הצורך שלנו להצדיק את עצמנו, להוכיח להם שאנחנו אנשים טובים. להוכיח **לעצמנו** שאנחנו אנשים טובים. אתה לא קולט? התעלמנו מהמתים. אנחנו אשמים לא פחות מטְרוּחִיוֹ. כל התקופה הזאת מאז שהכרנו, לא אמרנו מילה אחת על המשפחות שלנו. אף לא מילה אחת על מה שעשינו כדי להימלט. אולי בגלל זה אתה רוצה לבלות את כל זמנך אצל משפחת ויינברג. אולי זו הזדמנות שנייה?"

"אל תערב אותם."

"או שאולי אילסה היא שמעניינת אותך?"

פליקס היה גבוה יותר, אבל קרל היה חזק יותר. הוא פיתח מסה של שרירים, מעין תגמול על עבודה קשה. הוא העיף את אגרופו קדימה, ופליקס צנח על הקרקע. זה קרה מהר כל כך, ששניהם רק בהו זה בזה בהפתעה. למרות הזמן הרב שפליקס בילה על החוף, הוא היה צח כשלג ונדמה שזהר על רקע הרחוב החשוך והלא־סלול. קרל רצה להלום בפליקס זה זמן רב. חברו ריחף תמיד על הסף, אבל לאחרונה נדמה שהידרדר מדחי אל דחי.

"בלעדי, אתה אפילו לא היית פה!" קולו של פליקס נסדק ונשמע ילדותי.

קרל פנה ללכת ושמע אותו קורא אחריו, "היא לא תהיה שלך. לא כמו שאתה רוצה."

זה הרגע שבו החליט לעבור להתגורר עם משפחת ויינברג.

13

אהרון התעורר על הספה. כל גופו בער מתחת לשמיכה הדקה, והוא קילף אותה מעליו. הוא הקפיד לשמור בדירה על טמפרטורה גבוהה, למען אביו, שנזקק לחמימות שגופו לא יכול עוד לספק. אביו, ולא החום, הוא זה שהעיר אותו.

"בוקר, אבא." **אבא, אבא'לה, אבוש, פאפא** — המילים צפו ועלו על שפתיו של אהרון כמו צוללות, חמושות וממאירות.

אביו הרכיב אוזניות מרופדות ובהה בטלוויזיה. הוא לבש ז'קט, זרועותיו היו שעונות על מסעדי הכורסה, וממצחו הבולט ניתזו כמו בבוז גם ברכתו של בנו וגם התמונות המטופשות שריצדו על מסך הטלוויזיה. אהרון הרים את זרועו מעל השמיכה ונופף באצבעותיו בברכה, אבל ידו קפאה כשהבין שמעשיו נעדרים חיבה.

היה מטריד לראות את אביו מול הטלוויזיה בשעת בוקר מוקדמת כל כך, ואהרון תהה אם יש משהו מכוון במעשיו, האם זו דרכו להראות עד כמה הוא מדוכדך מאז שעבר להתגורר בדירה. לו חיו בעולם מושלם, אביו היה אסיר תודה על שבנו מקריב למענו, אלא שהעולם לא היה מושלם, בוודאי לא בעיני אביו, ולכן לא היה שום טעם לצפות שקרל יתנהג אחרת.

הוא ביקש מעורך דין לנסח עבורו ייפוי כוח, אבל אביו סירב בעקשנות לחתום על המסמכים. האפשרות היחידה היתה להצהיר על אי־כשירות שכלית של אביו. הוא לקח את קרל לאבחון, כצעד ראשון שנועד לברר מה לא בסדר אצלו ומה אפשר לעשות בעניין, אך בה בעת גם כדי לצבור תיק רפואי שישמש את אהרון כדי לקבל חזקה משפטית על ענייניו של אביו. למרבה הצער, קו דק מאוד ולא מוגדר היטב מפריד בין אוזלת יד רגילה לאי־כשירות שכלית. כך הסביר זאת עורך דינו: "אבא לשלושה ילדים זכאי להוריש את הונו לצער בעלי חיים. ייתכן שלא תסכים עם ההחלטה שלו, אבל החוק אינו עוסק בשאלה מה צודק או מה הוגן. המדינה מתערבת רק כאשר האזרח מהווה איום על עצמו או על אחרים."

עורך הדין שאל אינספור שאלות הנוגעות ליחסיו של אהרון עם אביו. כמה פעמים התראו במהלך השנים? האם נפגשו באירועים מיוחדים או בטקסים דתיים?

"לא ממש," היתה תשובתו של אהרון.

"האם יהיה זה הוגן לומר שאתם מנוכרים?"

"למה אתה מתכוון במילה 'מנוכרים'?" שאל אהרון, כי נדמה היה שמדובר במונח משפטי, ועל כן מדויק. הוא הרגיש שתשובותיו צריכות להיות שקולות.

"לעובדה שלא התראיתם לעתים קרובות."

אהרון הסכים שאפשר להגדיר זאת כך.

"אם כן, בנסיבות הקיימות, רצונו של אביך שלא לתת לך ייפוי כוח עלול להתפרש כסימן ברור לצלילות דעת."

זו היתה מלכודת, אבל טובה, מסוג הדברים שמצפים מעורך דין מוכשר.

"אנחנו מתכוונים לבלות יחד בחג ההודיה," ניסה אהרון לומר להגנתו.

נדמה שאת עורך הדין זה לא הרשים.

הם מעולם לא בילו יחד בחג ההודיה, או שאולי הוא פשוט לא זכר, ובעצם זה אותו דבר. זה לא היה חג שאביו התייחס אליו ברצינות.

"מה השעה?" שאל את אביו כעת.

אור קלוש הסתנן פנימה מבעד לווילונות והצביע על שעת בוקר מוקדמת מאוד, ואולי גם על יום מעונן. אהרון קם מהספה והסיט את הווילונות. אור השמש המסמא שהציף את החדר הבהיל אותו.

"אלוהים אדירים," אמר וסוכך על עיניו.

"חיכינו לך שתקום סוף־סוף," אמר לו קרל, מבלי להסיר את האוזניות.

"השעה כבר תשע ועשרה," קראה פטרה מהמטבח, וזה אומר שהשעה לא היתה מוקדמת כלל.

הוא שמע את רחש הבייקון המיטגן במחבת.

"ריח מעולה," אמר אהרון, אף שמעולם לא הסתגל לצחנה המעושנת של חזיר מטוגן.

כמעט כל חייו היה אהרון הראשון שהשכים קום. הוא התגאה בכך שקיפל את השמיכות והסדינים בזמן שאחרים עדיין ישנו, ונטע את רגליו על רצפת הפרקט כמגלה ארצות שנועץ דגל בארץ חדשה.

אהרון נכנס למטבח והשאיר מאחור את אביו ואת הז'קט שלו, הטבולים באור בוהק.

"אתה רוצה חביתה או עין?" שאלה פטרה.

"מה את אוכלת?"

"אני כבר אכלתי."

"מה אכלת?"

"אכלתי קצת טוסט," אמרה, ונדמה שאיבדה עניין בשיחה. היא שאלה אותו שאלה, וכמנהגם של הורים, הוא ענה לה בשאלה משלו.

"הכנתי קפה," אמרה פטרה.

הוא התבונן בה כשמזגה לו בספל, רמז לשגרה משפחתית עתידית, והוא תהה כמה זמן עוד תישאר אצלו. הוא הרגיש שהזמן חומק ממנו, שחלקים שלמים מתפוגגים ונעלמים. מדי פעם צריך אדם לעשות חשבון נפש, ואהרון החליט שחג ההודיה הזה הוא העיתוי המוצלח ביותר. בדיוק כמו אביו — ואולי בגלל אביו — ליום החג הזה לא היתה שום משמעות בעיני אהרון, וייתכן שהיה מתעלם ממנו לגמרי אלמלא בתו.

"מצטער שאמא לא יכלה לבוא היום," אמר.

"לא, אתה לא מצטער."

"טוב, לפחות סבתא שלך תבוא."

"יש לי את כל מי שאני צריכה," אמרה פטרה.

אהרון הופתע לגלות שמפגש משפחתי מצומצם ומביך שכזה יכול לספק אותה. הוא הופתע

וגם נעצב על לבו, ולו משום שלא היה בכוחו להציע לה משהו ממשי יותר.

בתום ארוחת הבוקר הוא התקלח ונכנס לחדרה של פטרה — חדרו **שלו** כשלא הגיעה לביקור — ושלף זוג מכנסי ג'ינס וחולצה מהצד שלו בארון. לא היו לה הרבה בגדים בחדר, ובכל זאת הוא פינה לה את רוב השטח. חלל גדול נפער בין הבגדים שלו לשלה, כמו להדגיש את המרחק הרב ביניהם בדרכים נוספות.

כשחזר למטבח, היא וסבה שיחקו קלפים. בזמן שהוא הכין את תרנגול ההודו, פילחו את האוויר שוב ושוב קריאות **שנאפסן!** עד שכעבור ארבעים דקות מרגע שהכניס את העוף לתנור, אפף את הדירה זוהרה החמים של אווירת החג.

הוא אף שקל לאכול פרוסה קטנה מתרנגול ההודו, בעיקר משום שפטרה נראתה להוטה כל כך לחלוק את חג ההודיה עם משפחתה. משגילה שיש לו רגישות ללקטוז, השתדל להימנע מלהפוך לאחד מאותם פַּיְנְשְׁמֶקֶרִים המפגינים רגישות יתר לכל מה שבא אל פיהם, ולכן רופף מעט את הסטנדרטים המחמירים שלו, ונהנה לאכול דגים ופה ושם גם חתיכת עוף. הוא לא ראה בזה כניעה להרגליה המשתנים של בתו, אבל בסתר לבו קיווה שהיא תראה את זה כך.

אהרון פרש מפה לבנה שקנה במיוחד לכבוד האירוע, ערך את השולחן במפיות ובסכו"ם, וכדי לשוות לאירוע אווירה חגיגית הולמת, הניח גם שני נרות שהדליק רגעים ספורים לפני שאמו הגיעה.

היא הביאה עמה פאי דלעת. "שלום, קרל. טוב לראות אותך שוב," אמרה והניחה את הפאי על השולחן.

"תמיד טוב לראות אותך, קלייר. במיוחד כשאני יודע היכן אני נמצא."

איש לא ציפה להומור, וקולות צחוקם הפתיעו גם אותם. אהרון חשד שאביו אזר את כל כוחותיו מאז הבוקר, רק כדי לספק את שורת המחץ הזאת.

"אני רואה שהבן שלנו מטפל בך יפה."

"הוא הכין תרנגול הודו," אמר קרל.

"ויש לו ריח נפלא," אמרה, הפעם לאהרון.

אמו חייכה, והוא הבחין בשן החסרה.

מכיוון שהיתה ממוקמת מאחור, המרווח בין שיניה ניכר לעין רק כשגילתה סימנים של אושר.

"תרצי לשתות משהו?" השאלה היתה של פטרה. "לבן?" היא שאלה. "יש לנו גם יין אדום, ויסקי או וודקה, אם את מעדיפה משהו חזק יותר."

אהרון לא שמח לשמוע שהיא יודעת לדרג רמות אלכוהול. היא ודאי כבר שותה, ואולי אף השתכרה כמה פעמים. הוא נזכר בנער שראה במרכז הקניות, וקיווה שהיא לא משתמשת בסמים. כולם היום צורכים סמים, לא?

אמו קיבלה כוס יין לבן. אהרון קיבל כוסית וודקה. אביו בחר ויסקי, ופטרה שתתה כוס דיאט קולה, אף שאהרון חשש שתיבלה אותו במשהו חזק יותר. הוא מעולם לא ראה בבתו סימנים כלשהם לערפול חושים, וטוב שכך, אבל מי יודע, אולי זה אומר שהיא חכמה מספיק להסתיר את יכולות השתייה שלה מהמבוגרים. המחשבה על כך היתה מעורפלת מאוד, כאילו חייה של

בתו התנהלו בשוליים הרחוקים של עולמו, מחוץ לטווח ראייתו, שמיעתו או הישג ידו של אהרון.

כך הרגיש גם אל הוריו. גם כשעמדו לפניו, ויכול היה לשמוע אותם, לראותם ולגעת בהם, נדמה היה שחיו במרחק אלפי קילומטרים ממנו. אמו, שלבשה את מה שנחשב בעיניה מחלצותיה השניות בטיבן, המשיכה לעמוד עם כוס היין בידה, כאילו יצאה להפסקה בתיאטרון, ואילו אביו המשיך לשבת במקומו כמו פריט ריהוט מיד שנייה.

אהרון לגם מהוודקה טוניק שלו והשתעל. פטרה שפכה חצי בקבוק לתוך הכוס שלו.

"אתה נראה מבוהל," לחשה.

"אני בסדר," אמר.

"לא, אתה לא בסדר."

"אני מקווה שכולם רעבים," אמר אהרון לכל הנוכחים.

איש לא ענה. אמו שבה והתפעלה מהעובדה שהוא מטפל היטב באביו.

"מה שלום הבית?" שאל אותה קרל.

"כמו שהיה כשביקרת בו לאחרונה."

"יופי."

אהרון נמלט למטבח. הוא הוציא את תרנגול ההודו מהתנור והניח לו להתקרר, והרגיש שגם הוא צריך לעשות את אותו הדבר. הוא דילל את המשקה שהכינה לו בתו, לגם לגימה נוספת, גדולה מכדי לבטל את השפעות הדילול, ועמד ליד תרנגול ההודו הצלוי כמו כיבד את מותו.

"בואו נאכל," אמר לבסוף.

בזמן שהגיש את האוכל, כינסה פטרה את אביו ואת אמו ומיקמה אותם לא בראש השולחן אלא משני צדיו, כאילו ביקשה להנציח אותם כאורחים.

"חתיכת משתה." אמו חייכה שוב, ואהרון ראה שוב את הרווח בין שיניה.

הוא ריחם עליה, ומיד, ברוב אנוכיות, הפנה את רחמיו כלפי עצמו. אמו התקשתה לשמר את גחלת התקווה, ונדמה שוויתרה מזמן על מערכת יחסים חדשה. אהרון ידע כמה קשה למצוא אדם חדש לחלוק עמו את החיים. האם **הוא** עצמו באמת רצה לחיות עם מישהי אחרת? וגם אם כן, איך הוא אמור למצוא אותה? אולי כדאי שיירשם לאתר היכרויות או לסוכנות שידוכים.

הוא התבייש להודות שבכל שנות נישואיו בילה כמעט כל חג בחברת משפחתה של איזבל, שמח על ההזדמנות להירגע ולהניח למשפחה אחרת לעשות את כל העבודה. ובזמן שהם הסבו לשולחן, אכלו ושתו ונהנו, הוא שיער שאמו היתה לבדה. לפחות בזה הוא לא יכול להאשים את קרל.

הוא הכיר בעובדה שרק בזכות בתו הם נפגשו גם היום. בחברתה של פטרה, הרגיש שהוא יכול להזמין את אמו. בלעדיה זה היה מביך, אינטימי מדי רק איתו ועם קרל.

בילדותה, הצעצוע האהוב על פטרה היה פיל בשם מסטיק. ביום הולדתו של מסטיק, היא ערכה לו מסיבה. היא היתה בררנית מאוד בבחירת האורחים, וגילתה בקיאות במעגל החברתי

החיצוני והפנימי של הבובות, וביחסים המורכבים ביניהן. היא ישבה עם מסטיק ליד שולחן הפלסטיק הקטן שלה, האכילה אותו בעוגה דמיונית, ולצדם רק שתי בובות נוספות. "אין לו הרבה חברים," הסבירה. "אף אחד לא מחבב אותו."

מלבד פטרה. היא חיבבה אותו. זו היתה ההחלטה שלה, להתיידד עמו ולבודד אותו. אבל לאחר שאהרון העיף מבט ארוך יותר במסטיק, שנראה לו עד אז רק עוד בובת פרווה עם ארשת פנים שגרתית של אושר מטופש, הוא זיהה את הבעיה. עיניו של מסטיק לא נצצו בחיבה, הן היו אטומות ומופנמות, וגם החדק שלו לא התרומם באוויר בברכת שלום עליזה, אלא היה תלוי על גופו כמו מגן. מסטיק נראה זקן ומסוגר, ונדמה שלא היתה לו אף אחת מהתכונות המיוחסות לבובות פרווה חמודות. למעשה, הוא נראה קצת כמו אביו של אהרון.

"את רוצה לומר משהו לפני שנאכל?" שאל את פטרה. מאחר שכללי הטקס לא היו מוכרים לו, הוא החליט להעביר את השרביט לבתו.

היא התייחסה לתפקיד ברצינות רבה, ואמרה, "לחיי המשפחה."

פטרה הניפה כוס ובה משקה שנראה כמו יין, אבל זה היה בסדר; הברכה היתה שלה, וגם המסיבה היתה שלה. זכותה לחגוג.

"לחיי המשפחה," קראו כולם בתגובה.

"ולכל מי שאיננו כאן איתנו."

"לכל המשפחה," אמר אהרון, כי היה לו חשוב להודות שהוא וגרושתו היו פעם משפחה, ושלפטרה תמיד תהיה משפחה.

פטרה הציצה בקרל, הראשון שקירב את הכוס אל שפתיו, אף שעיניו התמקדו בנרות שהדליק בנו, והאור המרצד ריכך את הגוון האפור־פלדה של עיניו.

"מודים אנו לאלוהים על כל השפע שהעניק לנו," אמרה פטרה, שבאמת התייחסה לתפקידה ברצינות רבה מדי.

אביו, שמעולם לא הפגין ולו שמץ של רגש דתי, ענה לה בקריאת "**לחיים**".

אולי בגלל הטריפטופן מהפרוסה הקטנה של תרנגול הודו שהעז לאכול, או שאולי האלכוהול ששתה, אבל כשאמו הוציאה את פאי הדלעת ופרסה אותו על השולחן, הוא נמלא עייפות נינוחה ונעימה. הם שוחחו עוד קצת, בשפתה המאולצת של משפחה הרוסה, עד שלבסוף הניחה אמו את שארית הפאי במקרר והחליטה שהגיע הזמן ללכת הביתה.

"אני נוהגת," אמרה פטרה כשיצאו מהדירה, והוא תחב את המפתח לתוך דלת המכונית.

"מצטער, קשה להיפטר ממנהגים," אמר.

פטרה נהגה, סבתה ישבה לצדה, ואהרון ישב במושב האחורי. הם השאירו את קרל מאחור, וכולם חזרו ואמרו שהוא נראה עייף, אף שלמעשה, איש לא רצה לבחון את גבולות הנינוחות והנועם של אותו יום בתוך החלל הדחוס של כלי רכב ממונע.

לקרל הותר לצאת מהדירה, אם ירצה בכך, אבל הבעיה האמיתית היתה, חשב אהרון, שהוא עדיין יהיה שם כשיחזרו.

הם חלפו על פני כנסייה הקרובה לביתה של אמו, ופטרה, שנהגה בביטחון ובמיומנות,

הצביעה עליה. אמו ניגנה בטרומבון, כלי נגינה שנראה תמיד לבנה תימהוני למדי. היא הצטרפה ללהקה של בני גיל הזהב כמה שנים לפני שנסע ללמוד באוניברסיטה, וחברי הלהקה עדיין נפגשו כדי להתאמן יחד ולנגן הכול — משוברט ועד אברהם גודמן — במרתף הכנסייה. מפעם לפעם הם הוזמנו לעלות למעלה ולהופיע באירועי הקהילה. והם ניגנו גם בפארקים, והאנשים שהתאספו להקשיב להם הביאו כיסאות נוח מפוספסים, כמו אלה שרואים בפארקים באנגליה.

חברי הלהקה המבוגרים ביותר החלו למות בזה אחר זה, ואמו אמרה לפטרה שקשה למצוא חברים חדשים. הכנסייה עמדה על תלה, נמוכת קומה ואיתנה אבל מוזנחת, בדומה למצבה של אמו.

"את נוהגת נהדר," אמרה אמו לפטרה, שקרנה מאושר ומגאווה על שהגיעה לגיל שבו יכלה לקחת אחריות על המבוגרים.

אהרון נמלא רגשות אשם כשנזכר בהבטחה שלא הצליח לממש, לקחת את בתו למבחן הנהיגה האחרון שלה.

כשהגיעו ליעדם ליווה את אמו אל דלת הבית שבו גדל, ושממנו השתוקק לברוח בזמנו. עדיין היה ברשותו מפתח, ואולי משום שזה עתה גערו בו על שניסה לנעול את אביו, הוא שלף אותו ופתח לה את הדלת.

"נהניתי מאוד היום," אמרה.

"גם אני, אמא," השיב אהרון, וכשפנה ללכת עלתה בראשו המחשבה שגם הוא בעצמו נטש את אמו, בדיוק כמו אביו. הוא לא היה בן טוב.

"אני חושבת שסבתא בודדה," אמרה פטרה כשהתיישב במושב הנוסע וסגר אחריו את הדלת.

"מאיפה הבאת את הרעיון הזה?"

"מאיפה לא?"

פטרה לחצה על דוושת הגז, וכשהתרחקו מהבית הבחין באור שנדלק בחדר השינה שבקומה העליונה. אי־שם בתוך חלקת האור הזאת עמדה אמו.

"היא נהנתה מאוד היום," אמר, מהדהד את דברי אמו, אבל לא הוסיף את תגובתו שלו.

"היא יצאה פעם עם מישהו, אחרי שסבא עזב אותה?"

"מצחיק שאת שואלת, כי בדיוק חשבתי על איש בשם לני. הוא היה נגן בלהקה לפני שנים." הם חלפו שוב על פני הכנסייה, ואהרון הצביע עליה בלי שום סיבה נראית לעין.

"נו?"

"שום דבר. זה היה שנים אחרי שכבר עזבתי את הבית, ואת מכירה את סבתא שלך — היא שומרת את הקלפים קרוב לחזה."

"אז אולי יש לה טונות של חברים."

"אני בספק."

"כן, גם אני. אולי אני אלך איתה לשופינג."

"וצריך לקחת אותה לרופא שיניים..."

"לך יש חברה?" שאלה פתאום פטרה.

"מה?"

"אתה יוצא עם מישהי?"

"לא. ואת?"

"יצאתי עם מישהו, בערך."

"הבחור שפגשתי בקניון?"

"אתה לא פגשת אותו, אבל כן, זה הוא."

"אז מה קרה?"

"אבא, העניין הוא שכולנו קצת בודדים, נכון?"

"אז זה העניין? את מרגישה בודדה?"

"הלכתי עם סבא לבנק," אמרה.

אהרון התקשה לעמוד בקצב שבו החליפה בתו נושאים בפתאומיות.

"איזה בנק?" שאל.

"הבנק שלו. יצאנו לטייל, והוא לקח אותי לשם."

"זה לגמרי לא לעניין. אסור היה לו לקחת אותך למקום כזה."

"זה לא שהוא לקח אותי למועדון חשפנות או משהו. בכל אופן, העניין הוא שגיליתי כמה דברים חדשים."

"הבעיות הפיננסיות של אבא לא קשורות אלייך. הוא יהיה בסדר."

"זה לא קשור לכסף."

"האמת היא שזה כן קשור."

"טוב, זה קשור לשאלה למי הוא שולח את הכסף שלו." פטרה עצרה את המכונית בשולי הכביש. הם עדיין לא הגיעו לדירה, והעצירה הפתאומית הזאת ברחוב צדדי בשכונת מגורים גרמה לו להרגיש שהוא לכוד.

"אסור היה לסבא לערב אותך בכל הסיפור הזה. מה שזה לא יהיה. אמרתי לך, יש עולם שלם ומבולבל במוח של סבא..."

"אתה לא יודע למי הוא שולח את הכסף? אני חושבת שסבתא יודעת. כולנו יודעים. אפילו אתה."

"בואי נלך הביתה."

"התכוונת לומר שניסע לדירה שלך."

"הדירה **שלנו**."

"ומה עם סבא? איפה הוא גר?"

"בקרוב הוא יגור בדיור מוגן, וזה יהיה יקר מאוד, כי אני כנראה אצטרך לשלם על זה."

"הוא לא שייך לשם."

"מעולם לא ידעתי לאן סבא שלך כן שייך."

"אני יודעת," אמרה פטרה.

הפעם היא לחצה על דוושת הגז ומיהרה להתרחק במהירות שהעיפה את ראשו לאחור.

14

אילסה ארזה את המזוודות שלה, נרגשת לקראת הנסיעה הגדולה הראשונה שלה מאז שירדו מהספינה בפּוּאֶרטוֹ פְּלָטָה.

"אין לי כמעט הזדמנות ללבוש בגדים יפים," אמרה והתפעלה מכמה שמלות יפות שהביאה עמה במסעה אל ביתם החדש, שכבר היו קטנות למידתה. "אבל אבא אומר ששם כבר נוכל לקנות בגדים חדשים. היית מאמין? בגדים חדשים! שקונים בחנות."

"זה באמת נשמע מלהיב," אמר לה קרל, בלי שמץ של התלהבות.

"נכון?"

אילסה היתה נרגשת מדי לקראת נסיעתה מכדי לשמוע את כוונתו האמיתית של קרל. ומדוע שתקשיב לו? חשב קרל. גם אם תישא אותו הרוח, קולו לא יישמע מעבר לכביש הקרוב, שלא לדבר על עיר הבירה, מרחק של יום נסיעה שלם באוטובוס.

"הלוואי שיכולת לבוא איתנו," אמרה. "הלוואי שיכולנו לראות הכול ביחד."

"אני אראה את הכול כשתחזרי ותספרי לי," אמר קרל.

מר ויינברג המודאג, שחשש להיעדר זמן רב מהחווה, הושיב את קרל ומנה בפניו את כל הדברים שיש לעשות בהיעדרם. "אתה האחראי," אמר, אבל קרל לא הרגיש אחראי. הוא העדיף להיות מוזמן לנסיעה שלהם אל עיר הבירה.

"עדיין לא נסענו, וכבר אני עצובה שאני צריכה לחזור," אמרה אילסה.

"אני אהיה כאן ואחכה לך."

"כן, כמובן."

"ואז נלך לשחות."

הם כמעט כבר לא הלכו לשחות יחד. העיירה היתה רחוקה מדי, ואף שליד החווה היה חוף, הוא היה עסוק מדי בעבודה; הוא טיפל בבקר וזרע יבולים, בנה גדרות ובירא אדמות חדשות, ולא היה לו זמן פנוי להיעלם אחר הצהריים.

"ידעת שיש להם בעיר בריכות שחייה?"

קרל מעולם לא הקדיש לזה שום מחשבה. מה זה משנה? תהה. להם יש אוקיינוס.

"ויש גם חנויות אמיתיות, שמוכרים בהן בגדים ומאפים וספרים. ובכל הביקור שלי לא אצטרך להריח אפילו פרה אחת."

אבל **אני** כן, חשב קרל וסחב את המזוודות שלה החוצה. הוא בא לעבוד ולגור בחווה כדי להיות קרוב לאילסה, אבל היא רק רצתה לנסוע אל העיר הגדולה.

הבוקר היה מעונן, וגשם איים לרדת, אך בני המשפחה, שהיו לבושים במיטב המחלצות לקראת הנסיעה, לא הבחינו בכך או לא היו מוטרדים מכך. הם חיכו למשאית החלב היחידה שלא הופקעה בידי הממשלה, שתסיע אותם לעיירה. הבוקר לא יהיה צורך לאסוף מכלי חלב, על כל פנים לא מהמשק של ויינברג.

"יהיה נחמד להסיח את הדעת מהפרות ולחשוב על דברים אחרים," אמר מר ויינברג והדהד את דברי בתו.

מטרת הנסיעה היתה להשתתף בכינוס שארגנו האמריקנים בנוגע לגורלה של התרבות היהודית לאחר המלחמה. יאקוּב הוזמן להשתתף והסביר באריכות את הסיבות לכך, אבל משום מה נדמה שקרל התקשה להפנים את המידע. מרגע שיאקוּב ויינברג פרש את המפה על סיפון הספינה והראה לו לאן הם מפליגים ולשם מה, קרל שם בו את מבטחו שיציע תמונה רחבה ושלמה — הישרדותו היתה תלויה בהבנת כל מה שנמצא מעבר לגבולות עולמו — אבל כעת חש עוינות כלפי עצם הרעיון של עולם שלם מחוץ לסוֹסוּאָה. הוא לא רצה לחשוב על סוף המלחמה, ובאותה מידה של דחיפות, גם לא רצה שאחרים יחשבו על זה.

"אל תהיה בודד," לחשה אילסה באוזנו כשהמשאית הופיעה וקרבה אליהם.

"אל תדאגי," השיב קרל.

המשפחה נופפה לעברו כשיצאה לדרכה, והוא נופף בחזרה כאילו שמח בלכתם.

בהיעדרם, הוא ישן במיטתה של אילסה. הוא התבייש לעשות זאת, וחשש שיחליף את ריחה בריחו שלו ושהיא תגלה, ובכל זאת לא התאפק. חדריהם עמדו זה לצד זה, וביניהם הפריד רק קיר מדיקט שהוקם לכבודו עם הצטרפותו למשפחה. לפעמים, בלילות, היה לוחץ את ידו אל הקיר ומייחל שגם היא תעשה את אותו הדבר. כעת, כששכב במיטתה והביט בקיר מצדו האחר, הוא לחץ את ידו אליו בתקווה לשפר את הרגשתו של האני האחר שלו, זה ששכב על מיטה אחרת בחדר השני.

"אני אוהב אותך," לחש לקרל ההוא, זה שהאזין מצדו האחר של הקיר.

אבל קרל האחר שמר על שתיקה, כי לא יכול היה לענות. הוא הרגיש מוזרות עמוקה מהתחושה שהוא כה בודד, ותהה אם הוא סובל מחום. ואם כן, מה יעלה בגורלו? הוא הרי ננטש.

קרל החזיק את העששית דלוקה לצדו כל הלילה, אף שהטילה בחדר צללים שריצדו וסחררו את ראשו. ובכל זאת, זה היה טוב יותר מהעלטה המוחלטת של לילה בלי ירח. משפחת ויינברג עזבה אותו בלילות החשוכים ביותר של החודש, וקרל חשב שאולי זה מבחן כלשהו שנועד לבדוק אם הוא אכן כשיר וראוי.

הוא עבד קשה מאוד מאז שהצטרף אליהם. יאקוּב, כפי שקרא לו כעת, לא היה אדם חזק במיוחד, למרות כוח הרצון האדיר שלו, כלומר הוא לא היה חזק דיו לעבודה הקשה שנדרש לגידול בקר ותוצרת חקלאית. מלבד זאת, יאקוּב גם לא הסתפק בעובדת היותו חקלאי פשוט. הוא תמיד רצה לדבר על פוליטיקה ועל כלכלה ועל נושאים אחרים שגרמו לו לשכוח היכן הוא נמצא ומה הוא עושה. קרל הקשיב, משום שלימודיו נפסקו באחת כשעזב את וינה, או לכל הפחות נפסק חינוכו הפורמלי אותו זכתה אילסה לקבל בבית הספר בסוֹסוּאָה. קרל חשש שככל שיקדיש את כל זמנו לחווה, כך ירצה לדעת פחות על העולם שמחוץ להישג ידו. בהתחלה הם ביראו את היערות ופתחו את האדמה לשמים, אבל זה רק הדגיש והעצים עוד יותר את הגבולות הברורים שתחמו את שדותיהם. ההצלחה הביאה עמה גם הסתגרות. הטרידה

אותו העובדה שכל מעייניו היו נתונים למה שעמד לפניו — המרעה, הפרות, הגידולים, באר המים המתוקים, עצי הפרי, הגדרות — אבל גם העולם הרחב נראה לו כעת גורם מפריע, שאיים, בין השאר, לקחת ממנו את אילסה.

לפני שנסעה, הם ישנו כמעט זה לצד זה, אף שקיר הדיקט היה כמו חומה בצורה. קרל השלים עם הצורך בשקט ובסבלנות. הם התעוררו בעת ובעונה אחת, אך מעולם לא ביחד, ואילסה התכוננה לבית הספר בזמן שקרל התלבש לקראת העבודה בשדות. לאחר מכן ישבו יחד לארוחת הבוקר, בהתחלה ביצים טריות, עד שהתרנגולות שקנו נכנעו למחלות ולעקרות, ולאחר מכן שעועית ואורז ודגי בקלה מלוחים. ואז אילסה עלתה על הסוס ויצאה למסעה היומי אל העיירה. הוא ראה אותה שוב רק בשעות אחר הצהריים, אלא אם הלכה לשחות עם חברים בחוף הצמוד לעיירה. כעת, משהיו קרובים כל כך, היא כבר לא אחזה בידו אלא לרגעים חטופים ובלתי צפויים. "אני תמיד מרגישה בטוחה כשאני איתך," נהגה לומר לו, ופתאום, ככה סתם, היתה נסוגה לאחור ומתנהגת כאילו כלום לא קרה. זה בלבל את קרל, אבל אם היא זקוקה לסבלנות מצדו, הוא התכוון להציע אותה. לעת עתה שכב לבדו במיטתה של אילסה וחיכה שהשינה תחטוף אותו.

"אני רואה שמצאת את המקום המושלם."

התאים כל כך לפליקס לתפוס אותו על חם. הוא לא שמע שאגת מנוע וגם לא הלמות פרסות של סוס.

"מה אתה עושה פה?" הוא לא קם מהמיטה.

"שמעתי שמשפחת וויינברג נסעה העירה," אמר פליקס. "חשבתי שאולי תרצה לחזור לסוֹסוּאָה."

"אני עסוק."

"אני רואה." פליקס הביט לרגע במברשת השיער שנחה לצד המיטה שקרל ישן בה, אך למרבה המזל בחר שלא לומר דבר.

"בחנות התחילו למכור פפסי קולה צונן. ואם תבוא איתי נוכל לשחק שחמט."

הם לא דיברו מאז ההתכתשות שלהם מחוץ לתיאטרון, וגם לא שיחקו יחד שחמט מאז דיפּוֹלדסָאוּ. והנה פליקס, שכמעט לא העז להתרחק מעבר לקו חוף, צעד כל הדרך עד לכאן, וזה כשלעצמו היה בגדר נס, אם לא התנצלות גלויה.

קרל הסיר מעליו את השמיכה של אילסה, קם מהמיטה, לבש את מכנסיו והוביל את חברו אל המרפסת. היתה זו שעת בוקר מוקדמת, והכול נראה כה חדש ורענן עד שהעולם כולו נדמה לו אכיל. תרנגול קרקר, והוא הבחין שפליקס נוטף זיעה למרות האוויר הצונן.

"מה שלומך?" שאל קרל.

"חליתי קצת במלריה."

"אני מצטער לשמוע."

"זה קורה גם לטובים ביותר." פליקס חייך בעוקצנות, כמו ביקש לומר שלעולם לא יהיה

הטוב ביותר בשום דבר. "זה היה דווקא לא רע. לא המלריה עצמה, כמובן, אלא תקופת ההחלמה בהרים."

מאז בואם לסוֹסוּאָה היו במושבה כמה התפרצויות של מלריה. אחת המטלות הראשונות של קרל כשהצטרף למושבה היתה חפירת תעלות ניקוז, כדי למנוע מזחלי היתושים לבקוע. כל מקווה של מים עומדים היה סכנה אפשרית. אך למרות כל המאמצים להילחם במחלה, היא לא נמחקה כליל, ואלו שנדבקו הורחקו מקו החוף. הוא שמע שבהרים נעים מאוד, תזכורת צוננת לביתם הקודם.

"יש שם עצי אורן," אמר פליקס. "ובלילה ממש קר, וישנים עם שמיכה. היית מאמין?"

קרל לא האמין, לא ממש.

"סיפרו לי שאפילו יורד שלג על הר טְרוּחִיוֹ, אבל אני מתקשה להאמין. הדומיניקנים אוהבים להגזים, אבל איך אפשר להאשים אותם כשהמנהיג שלהם קורא להר הכי גבוה באי על שמו?"

"וגם לעיר הבירה," אמר קרל.

"לשם נסעה משפחת ויינברג," הוסיף פליקס, שהבין היטב מה באמת מעניין את קרל.

"מעניין איך זה שם."

"טוב, הייתי ממליץ על קורטוב של מלריה, ואז אולי הם יתבלבלו וישלחו אותך העירה במקום להרים, כדי שתוכל לגלות בעצמך."

"נראה לי שיש דרכים קלות יותר."

"אל תחשוב, תעשה," אמר פליקס, מחקה את יאקוב. "אבל תראה לאן זה הוביל אותנו."

פליקס נשאר בחווה, ובימים שלאחר מכן כמעט לא נקף אצבע כדי לסייע לקרל בביצוע המטלות, אף שלהגנתו ייאמר שלקה בהתקף נוסף של קדחת. את רוב זמנו בילה במרפסת כששמיכה עוטפת את ברכיו. בלילות ישן במיטתו של קרל, וכך אִפשר לקרל לישון במיטתה של אילסה ללא אותה תחושת מוזרות שאפפה אותו בלילות הראשונים.

"בטח קשה לך לישון פה," אמר לו פליקס מבעד לקיר הדיקט שהפריד בין חדרי השינה.

"מה זאת אומרת?"

"אילסה. היא בחורה נאה."

הוא היה נשמע מטופש לו טען שלא שם לב, אלא שקרל גם לא רצה להודות בכך והעדיף לשתוק.

"היא בטח הסיבה לזה שאתה פה."

"אני אוהב להיות פה," אמר קרל.

"זה כל כך... כפרי."

"גם סוֹסוּאָה היא לא בדיוק וינה."

"או סיודאד טְרוּחִיוֹ," ציין פליקס. "אז מה התוכנית?"

"התוכנית?"

"אתה לא יכול לשכב כל לילה במיטה שלה ולאונן."

"מי אמר שאני צריך לאונן?"

"קרל, אני מכיר אותך מאז דיפּוֹלדסָאוּ. הייתי איתך בליסבון, כשאיבדת את בתוליך. אני יודע ששום דבר לא קרה ביניכם. אני אישית מעדיף נשים דומיניקניות, והייתי מציע לך לנהוג כמוני, אבל אני יודע שאף אחת לא מעניינת אותך חוץ מאילסה. אז אני שואל שוב, מה התוכנית?"

"אין לי שום תוכנית," הודה קרל.

"אני רואה."

בעקבות הווידוי הראשון היה לו קל הרבה יותר לפתוח את סגור לבו ולהודות שהוא מרגיש כמו בור וגם שבוחנים אותו, ושאילסה כל הזמן אומרת לו לחכות, להיות סבלני. הוא הודה באוזני פליקס כי הוא חושש שיאקוב ויינברג אינו מאמין שהוא ראוי לאילסה. קרל שפך את לבו, יותר מכפי שהתכוון מלכתחילה, ואף מבלי שהבין כיצד הוא מרגיש. פליקס האזין לו מצדו האחר של הדיקט, וכשקרל סיים לדבר, הוא נקש על הקיר והזכיר לו את נוכחותו.

"בעוד חודשיים פסח," אמר.

"כן, נכון." האמת היא שלקרל לא היה מושג בחגי ישראל.

"ויינברג אמנם סוציאליסט וציוני, אבל גם הוא פליט מבולבל כמו כולנו."

"אז?"

"אז הוא אדם דתי. הוא מאמין באלוהים."

"נראה לי שכן."

"אל תהיה אטום, קרל. הוא מאמין באלוהים וביהדות, וזה אומר שחג הפסח חשוב לו מאוד."

קרל זכר את מנהגי ליל הסדר במשפחתו, את שמירת המסורת האגבית שנקטעה תמיד בשל שיחה ערה בין יושבי השולחן, שכללו תמיד גם עמיתים של אביו לעבודה. אווירה של נינוחות ושל שגשוג ליוותה את אכילת המרור. איש לא רצה לסבול יותר מדי, או ליצור זיקה בינו לבין שפך הרגשות של היהודים העניים מרובע לאופולדשטאדט, שאדיקותם היתה זרה למשפחתו ונראתה תמיד כה מביכה.

אחותו של קרל, שהיתה הצעירה ביותר סביב שולחן הסדר, נדרשה לשאול את הקושיות, "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת?" מבחינתו של קרל, התשובה היתה שבלילה הזה הוא ואחותו יחפשו את האפיקומן, שאביו החביא היטב מוקדם יותר באותו ערב. כפרס קיבל קרל לא פעם מטבע חדש לאוסף המטבעות האוסטרו־הונגריים שלו, וצדודיתו המזוקנת וחמורת הסבר של הקיסר פרנץ יוזף הפכה בדמיונו לדיוקנו של משה.

אלא שקרל כבר לא היה ילד שמתעניין במטבעות או מחפש את האפיקומן. הוא הרהר באילסה, וידע שכעת הוא מחפש משהו מלהיב ורציני יותר.

"אז מה אתה מציע?" שאל.

פליקס שר את תשובתו בעברית. קרל מעולם לא שמע את פליקס שר, ולא ידע שיש לו קול יפה כל כך, שלא לדבר על היכרות עם השפה העתיקה.

"אתה מלא הפתעות!" קרא קרל, אבל קולו נבלע על רקע עוצמתו הגוברת של השיר, והעובדה שפליקס תופף בקצב על קיר הדיקט, עד שקרל חשש שהבית עלול להתמוטט.

כששיים, שאל חברו, "אתה מזהה את השיר?"

"לא," אמר קרל.

"לא יכול להיות שאתה לא מכיר את השירים הכי מהותיים בהגדה, אם כי אולי המשפחה הווינאית שלך היתה מתוחכמת מכדי לשיר אותם. אבל השיר הזה חשוב, אז אני אלמד אותך. חזור אחרי: **מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ... וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ**."

קרל גמגם את המילים בעברית. "מה זה אומר?" שאל.

"זה אומר שאלוהים הוציא את בני ישראל ממצרים ושחרר אותם מעבדות." פליקס צחק. "אין לי ספק שיאקוב ויינברג יעריך את זה. אתה עוד תראה. אני אלמד אותך לשיר את השיר. ואז אתה תרשים את כולם, ולא תצטרך לאונן יותר."

אילסה הראתה לו גלויה שהביאה איתה. זו היתה תמונה של שדרה רחבה ונטועת דקלים, שהובילה אל בניין הקפיטול, מושבה של ממשלת טְרוּחִיוֹ. נדמה שהגלויה הפנטה אותה, כאילו הוכיחה עד כמה העיר מתוחכמת, עד כמה היא **קולטיביירט**. היא סיפרה לו על השבוע שבילתה בעיר, ותיארה את השדרות הרחבות, את המלונות ואת האנשים שישבו בהם בבגדי ערב ושתו קוקטיילים, ואת כל הבניינים מבטון ומאבן, את הכבישים הסלולים והחלקים. והיו גם קניות, אמרה. קניות נראו לו למבוגרים בלבד, משהו שאמו נהגה לעשות והיה מנוגד משום מה לאינטרסים ולמטרות של סוֹסוּאָה, עד כדי כך שחש פתאום צורך להגן עליהם.

"מה כבר יכולת לקנות?" הוא ידע ששאל שאלה מטופשת עוד לפני שבקעו המילים מפיו.

"המון דברים," היא אמרה. "קנינו ספרים."

למה הם לא הביאו **לו** ספרים? התשובה לכך היתה ברורה — כי לא היה לו שום צורך לשפר את ידיעותיו. במקום זאת הם הביאו לו למזכרת חולצת עבודה מכותנה אמריקנית, כאילו הגיע לו פרס על כך שעמל כל השבוע, השקה את השדות והאכיל את הפרות.

קרל שמע את ההתנשאות בקולה של אילסה ומולל באצבעותיו המיובלות את החולצה שקיבל, מרגיש היטב את החספוס שלא נבע מתוך אריג הכותנה עצמו.

"וזה לא רק קניות, קרל. זו עיר אמיתית, עם מכוניות וחנויות ובתים של ממש."

זמן קצר לאחר שובם עזר קרל לבנות לעצמו צריף חיצוני, עולם משלו ונפרד לגמרי מהמשפחה שחלק עמה את שולחנה.

"אתה צריך מקום משלך," יעץ לו יאקוב. "בחור בגילך זקוק לפרטיות."

קרל שמע את החשש בקולו של האיש. האופן שבו הסווה אותו מתחת לשכבה של דאגה כוזבת לנוחותו ולרווחתו של קרל רק עורר בלבו זעם. נדמה שהמשפחה לא דאגה כל כך לפרטיות שלו לפני שנסעה העירה. זה לא היה קשור לפרטיות שלו אלא לשלהם. מי יודע, אולי יאקוב גילה שקרל ישן במיטתה של אילסה, או שאולי שם לב כיצד הוא מביט בבתו, כלומר כיצד הוא מנסה **לא** להביט בבתו. אלא שקרל התקשה להתאפק, ולמה לו בעצם? אילסה נעשתה אישה, קשה היה להכחיש את העובדה, בייחוד מאז שחזרה מסיודאד טְרוּחִיוֹ. היא קנתה חזיות חדשות, והראתה לו אותן בהתרגשות רבה בדקות המעטות שבילו יחד

בחדרה, וקרל חזר שוב ושוב אל הרגע שבו נגע בשדיה ותהה אם היתה זו מעין הזמנה.

לאחר שסיימו לבנות את הצריף תלה יאקוב גם חבל כביסה נפרד עבור קרל, ומראה סדיניו שהתבדרו ברוח והתאמצו לגעת בחזיות של אילסה שהתייבשו על חבל אחר, נראה לו משפיל ונואש כאחד. האם יאקוב לא רמז שקרל יהיה מחזר ראוי לבתו? או שאולי השתמש בה כפיתיון רק כדי להביא אותו לכאן כעובד משק? הוא יראה ליאקוב שהוא ראוי להיות חלק מהמשפחה. פליקס רשם את מילות השיר באותיות לועזיות, ומדי לילה כשעלה על יצועו בצריף שלו, הוא שינן אותן כך שיוכל לקום ממקומו סביב שולחן הסדר ולשיר את השיר כפי שעשה פליקס, בלהט חסר מעצורים. לפרטיות היו יתרונות משלה. וכך גם לגשם השוטף שירד כמעט כל יום וכל לילה, והבליע עוד יותר את קולות שירתו חדורת התקווה.

שולחנות כוסו במפות שולחן לבנות והוצמדו זה לזה כדי ליצור מקום לכל האורחים. שני פמוטים שניצבו משני צדי החדר האירו את חלל ביתה של משפחת ויינברג, והדגישו עוד יותר את החשכה שהקיפה אותם.

יאקוב חבש כיפה ולבש חולצה לבנה ארוכת שרוולים שבתי שחייה כבר הוכתמו מזיעה, ומזג יין לתוך גביע כסף שעליו חרותים תמונה של הכותל וסמלי שנים־עשר השבטים. הוא כנראה הביא איתו את הגביע בספינה שהפליגה מאירופה. קרל לא הביא דבר, פרט לתכשיטים שגנב ממשפחתו.

"עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם," קרא יאקוב בכובד ראש מתוך ההגדה. "עבדים היינו, ועבדנו בפרך בתוך טיט ובין סלעים וסבלנו מכות ועינויים קשים."

הם עדיין עבדו בתוך טיט, ואם באמת יש אלוהים בשמים, חשב קרל, כוונותיו היו מגוחכות למדי אם הן שהובילו אותם אל חלקת האדמה הטרופית הזאת, בבעלותה של חברת הפירות המאוחדת. כפי שאמר אחד המתיישבים, זו היתה ארץ מלאת הבטחה, אך רחוקה מאוד מהארץ המובטחת.

"עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרָיִם," חזר יאקוב ואמר, ואז קם ממקומו והזמין את קרל ואת שאר האורחים לקום איתו. "בכל תקופה בתולדותינו היינו מוקפים אויבים אפשריים שניסו לכלות את העם היהודי, אבל הקדוש ברוך הוא הציל אותנו. וגם כשנזרקנו מארץ אחת, הוא סיפק לנו תמיד ארץ אחרת. גם כשנרדפנו בידי רודן אחד, תמיד נמצא אחר שהציע את זרועו המגוננת. וכך, ברגע היסטורי זה, הבה נרים את כוסות היין שלנו ונשתה לבריאותם של אלו שמגינים עלינו, ונתפלל שאלוהים יברך את העם הנדיב שמסביבנו ואת שליטו באי שטוף השמש הזה."

דבריו האחרונים עוררו כמה גיחוכים סביב השולחן, כי בשלושת הימים האחרונים הגשם כמעט לא פסק ולו לרגע. בדצמבר הסתיימה בדרך כלל העונה הגשומה, אך המבול האחרון הפתיע גם את המקומיים, שהתייחסו תמיד בשוויון נפש לכל מאורע, גדול כקטן. הדרך לפוּאֶרטוֹ פְּלָטָה הוצפה, והם נותקו מהעיירה. קרל קידם בברכה את הניתוק הזה מהעולם החיצון; הוא עורר בו תחושה שהוא מוגן.

ולמרות הניתוק, המצות שנשלחו במיוחד מניו יורק הגיעו בזמן ונחו כעת על שולחן ליל

הסדר. הם נועדו להעניק למתיישבים תחושה שהם אינם מבודדים, שהם חלק מעולם רחב יותר, אלא שפריכותם השברירית רק המחישו לקרל עד כמה הפכפך מצבם, ומצבו שלו, לא רק בסוסוּאָה אלא גם בבית הזה.

לאכזבתו הרבה הזמינה אילסה בחור אחר לשבת לצדה ליד שולחן הסדר, גבר מבוגר יותר בשנות העשרים המוקדמות לחייו, ששמו, וולטר, אמור היה להרתיע אותה. איכשהו, כמו המצות, גם הוא התגבר על המכשול שיצרו הכבישים המוצפים.

"אבא, תבקש מוולטר שיספר לנו איך ניצלנו, בדיוק כמו היהודים שיצאו ממצרים."

הצעתה זיכתה אותה בחיוך זחוח מצדו של וולטר, שנראה מרוצה מאוד לספר את הסיפור. יאקוב הנהן בהסכמה.

"זה סיפור מעניין," אמר וולטר. "לרפאל טְרוּחִיוֹ יש בת, והוא שלח אותה לפנימייה פרטית בשווייץ. שאר הבנות התייחסו אליה באופן מחפיר, והיא היתה בודדה מאוד עד שפגשה את דודניתי חנה. הן נעשו חברות טובות ושמרו על קשר גם אחרי שחזרה הביתה. הגנרל ואשתו היו אסירי תודה על טוב הלב הזה, וכשהחלו הצרות הם העניקו אשרות שהייה לכל בני המשפחה שלנו. וכך קרה שעברנו לגור כאן, ואולי זו הסיבה שכולנו נמצאים פה עכשיו. הוא אוהב יהודים כי דודניתי היתה נחמדה לבתו."

אם כן, כולנו צריכים להודות לו, חשב קרל. האיש דיבר במבטא צפון גרמני כבד שקרל לעג לו בתוך תוכו, אף שמנגד הוא רחש כבוד לגבריות שהפגין האיש ושנדמתה מתאימה יותר לסביבתם הנוכחית. אמו שלו היתה מתעלפת לו קרל עצמו דיבר כך, אבל היא הרי לא פה: הוא היה לבדו, והעולם התרבותי של וינה, עם הגרמנית הנשית והמנומסת שלו, נשמעו פתאום כמעט פסולים במקום כמו זה.

קרל אמר לעצמו שווינה גדולה יותר מהמבורג, עיר מגוריו של וולטר, וגם חשובה יותר, ובכל זאת קרל הרגיש כמו עכבר כפר. וולטר נעל נעלי עור נקיות עם שרוכים חדשים וסוליות. מכנסיו היו מגוהצים למשעי, והוא ענד שעון יקר שתקתק למקצב החיים הפועם והמהיר של העיר. בהחלט לא מזיק להיות חבר של רודן. וקרל, מה הוא לבש? אפילו בארוחה החגיגית של ליל הסדר, כמו רוב המתיישבים האחרים, הוא לבש חולצה קצרת שרוולים ומכנסי חאקי ונעל נעלי בד. הכובע רחב השוליים שחבשו כולם בשעות היום לא מנע מהשמש הטרופית לשזוף את פניהם. כולם היו חומים כמעט, חוץ מוולטר. פניו ועורו היו חיוורים בהשוואה אליהם, וקרל חש שאין זה במקרה, שזהו סימן מובהק לעירוניות שקרל איבד מזמן.

וולטר התגורר בעיר הגדולה. התברר שלא כל היהודים נאלצו להצטופף על שטח קטן מהאי. וולטר היה רשאי לבוא וללכת כרצונו, שעה שקרל היה תקוע כאן, ליד השולחן הזה, בחווה הזאת, ללא שום יכולת להרחיק לכת מעבר לכביש שקישר בינו לבין העולם החיצון. יהודים אחרים שעשו את הדרך הארוכה מאירופה עוד לפני קרל היו רשאים להתגורר בעיר, לחיות, לעבוד ולסחור בה, וליהנות מהנאות חיים כמו חנויות אמיתיות ותיאטראות ובתי ספר. זה הזכיר לו את התיאורים של אילסה על חנויות הספרים והבגדים, ובתי הקפה עם המלצרים בחולצות לבנות ומעומלנות שמגישים קפה או משקה קר.

משפחתו של וולטר ניהלה עסק להפצת סחורות מסוסוּאָה — מעשה ידיהם של קרל ושאר המתיישבים — ברחבי האי כולו. בזכותם הונחו הגבינות והחלב המפוסטר של סוֹסוּאָה על מדפי החנויות בסיודאד טְרוּחִיוֹ. ובתמורה, הם ייבאו בחזרה אספקה חשובה לסוסוּאָה. גם המצות שעל השולחן, סימן נוסף לעולם המתחשב והנדיב שמעבר לים, אוחסנו מן הסתם במחסני משפחתו של וולטר. זו לא היתה יד המקרה שכיסאו הונח לצד זה של אילסה, וגם מסעו לכאן תוכנן מראש.

בני הזוג ויינברג חיפשו שידוך הולם לבתם, וניכר היה כי מאז נסיעתם העירה, הם כבר לא האמינו שקרל מספיק טוב בשבילה. נדמה שוולטר כבש אפילו את אביה. כל השלושה כרכרו סביבו, רק משום שמוצאו היה ממשפחה טובה.

אך משפחתו של קרל היתה טובה יותר. היינו עשירים יותר, חשב קרל, **קולטיביֵרט** יותר ממשפחת ויינברג ומוולטר גם יחד. קרל כבר יראה להם עד כמה הוא טוב יותר מכולם.

יאקוב שלף את אחת המצות מתוך שקית קטיפה קטנה שעליה רקומות בחוטי זהב המילים **כהן, לוי וישראל**. היו אלה שמות משפחה, ושקית הבד היתה עוד נכס שהביאה עמה משפחת ויינברג במסע מאירופה, פריט נוסף מעברם שהתכוונו להוריש לצאצאיהם.

הוא שבר את המצה לחתיכות קטנות, הניח על כל חתיכה פיסת מרור קטנה וחילק אותן לאורחיו, נשא תפילה ותחב את פיסת המצה לתוך פיו. לאחר מכן הפנה את תשומת לבו אל קרל.

"רגע מיוחד לפנינו. קרל ביקש לשיר, אף שסירב לגלות לי איזה שיר מתוך ההגדה. זה סוד," אמר האיש, וקרל שמע בקולו נימה משועשעת מדי לטעמו.

מבלי לכחכח בגרונו החל קרל לשיר, אם כי לא בדיוק באותו מקצב או ניגון קסום כמו זה של פליקס, גם משום שהיה מתוח, וגם כי ידע שזה לא יעזור, לא כשוולטר מסב אל השולחן יחד איתם. התפילה היתה ארוכה, וחזרה על עצמה לא אחת. קרל עצר באמצע, אבל נדמה שאיש לא שם לב. כל הנוכחים סביב השולחן מחאו כפיים.

"זה היה מצוין," אמר לו יאקוב.

וקרל, שהתקשה להתאפק, נעץ באילסה מבט חדור תקווה, בדיוק כמו אז, כשהניח את ידו על הקיר שבין המיטות. אבל היא היתה שקועה בשיחה פרטית עם וולטר, והשניים התעלמו מכל הנוכחים סביב השולחן, לא משום שהיו ילדים, אלא מפני ששניהם היו צעירים ולא היה להם עניין בטקסים משעממים ותפילות שפליקס הציע ברוב טיפשותו כדי לנסות לכבוש את לבה.

הנשים סייעו לגברת ויינברג להגיש את הארוחה המסורתית, וכעבור זמן קצר פינתה את מקומה הדרת הכבוד של ליל הסדר לענייני הקהילה השוטפים. רואי חשבון, עקרות בית, תעשיינים, סוחרים, כימאים — אלה היו חייהם בגלגול הקודם. כולם דיברו עכשיו בחשש ניכר על עשב **הקוּקילוֹ**, שעליו הכריזו מלחמה יומיומית במקשות המלונים, ועל המכונה החדשה לכבישה קרה שהותקנה באחד משני המטבחים, ובאמצעותה ייצרו רסק עגבניות וכרוב כבוש, סלט סלק, מחית גזר, פלפלים ממולאים בכרוב כבוש ומחית תרד, וכמובן גם מלפפונים חמוצים,

שנכבשו ונשמרו בצנצנות זכוכית. אלה היו המאכלים שידעו להכין, ממטבחי הארצות שבהן גדלו, ארצות שהקיאו אותם מתוכן. רוב המצרכים נשלחו אל עיר הבירה מדי שבוע, בניסיון אטי להכניס את המוצרים החדשים גם למטבח הדומיניקני.

שכנתם, גברת קְלָמְפֶּטְרָה, שכרה לאחרונה עוזרת בית. קרל רכב אליה פעם כדי לקנות כמה ביצים מלול התרנגולות שלה, ומצא אותה נוזפת במשרתת הדומיניקנית על שלא טאטאה את המרפסת. "הם פרימיטיביים," הסבירה לו.

כוח העבודה המקומי היה נושא קבוע לדיון, ואף על פי שהיה זה ליל הסדר, גם הערב הזה לא נשתנה הרבה. מה הטעם לעבוד קשה כל כך בגידור המרעה, בחפירת תעלות ניקוז ובבניית בתים, שאל בעלה של גברת קְלָמְפֶּטְרָה, אם הדומיניקנים עושים את כל זה הרבה יותר טוב? "הילידים טובים יותר בדברים האלה."

"לא באנו לכאן כדי לנצל אותם," ענה לו יאקוב.

דיבורים כאלה, ידע קרל, עוררו בו אי־נוחות.

"אנחנו לא מנצלים אותם. אנחנו מספקים להם עבודה."

מר קְלָמְפֶּטְרָה פרץ בצחוק כשראה את השדות המוצפים של יאקוב לאחר המבול האחרון. "תבנה לך תיבה!" אמר לו האיש. "נראה לי שתזדקק לה."

"איך ייתכן שדווקא אנחנו נדבר כך?" שאלה גברת וויינברג. היא לא אהבה את בני הזוג קְלָמְפֶּטְרָה, שמעמדם היה נמוך משלה בעולם הישן. קרל שמע אותה מדברת עליהם בעוקצנות ומכנה אותם "חנוונים", ושוב שאל את עצמו מה היא חושבת עליו בלבה.

"כי אנחנו באים מתרבות גבוהה יותר," הכריזה גברת קְלָמְפֶּטְרָה.

"ובדיוק בגלל זה אנחנו צריכים להתייחס אליהם בהגינות. את לא מבינה? הילידים הם עם גאה מאוד. אסור לנו להתנשא עליהם. זה רק יביא עלינו צרות."

ואיש לא רוצה להיקלע לצרות, חשב קרל. הרי צרות הן שהובילו אותם אל המקום הזה.

יאקוב הרגיש שהשיחה הופכת לוויכוח מר, ולכן ניווט אותה בחזרה לסוגיות ארציות יותר של עשבים שוטים וטרקטורים, וכמו בתפילה אמר, "עלינו ללמוד להשתמש בידיים שלנו, ולא תמיד רק בראש שלנו."

אך למרות השגותיו של יאקוב, גם הוא נעזר לפעמים בכוח עבודה מקומי, בדיוק כמו כולם. הוא העסיק גם את קרל, שעזר בבניית צריף מגורים משלו כדי שלא יהיה עוד חלק מהבית הזה ובן משפחה. האם גם הוא לא היה רק פועל שהם ניצלו למטרותיהם?

"לדעתי חשוב מאוד לעזור למקומיים," אמר קרל. הוא כיוון את דבריו לאילסה. הוא רצה לשמוע מה דעתה. הוא רצה שתפסיק לדבר עם וולטר. "את לא חושבת, אילסה?"

היתה תקופה שבה שוחח איתה על נושאים שלא נגעו לחיי היומיום. קרל עדיין אהב לשאול אותה מה למדה בבית הספר, ונזכר ביום ההוא אחר הצהריים, כשישבו על השונית והביטו סביבם באוקיינוס ובחוף ובשמים. הוא הרגיש עכשיו שזו היתה טעות; היא אמנם לא החלה להרצות באוזניו, אך לקולה התגנב קוצר רוח, כמו חרק מאוס שקינן לו שם. ניכר היה שמשהו בכוונתו מרגיז אותה, וככל שהתרגזה יותר כך הוא השתדל יותר.

"ברור שאין לנו שום רצון לפגוע בהם," ענתה לו בביטול.

היא חזרה לשוחח עם וולטר, שהציץ בקרל בארשת מודאגת, כאילו חש כמעט בכאבו, אבל אז הוא החזיר את מבטו אל אילסה, וקרל ידע שהוא נשכח.

"ודאי שלא," אמר קרל.

הסיבה שלא היה מספיק טוב לבתו של יאקוב ויינברג לא נבעה מכך שכבר לא למד בבית הספר, או שלא היה חכם דיו או לא עבד קשה מספיק. אלא שבניגוד לוולטר, לא היתה לו משפחה. המחשבה שהוא יוכל למצוא את מקומו במשפחתם היתה שגויה מיסודה. הוא הוזמן להצטרף כחבר, בוודאי כפועל, ובכל זאת נותר בודד, גולה ללא שבט, שמיהר לחצות את ים סוף ללא משפחה משלו. האם לא השאיר את אחותו מנגד, בצד האחר של החוף?

יאקוב קם שוב על רגליו. השיחה הגיעה לסופה.

"ההגדה מסתיימת בנימה של ניצחון," אמר. "אמת, צדק וטוב לב הם אויבי העבדות, העריצות והדיכוי. החזק יכול לגבור על החלש, אך לא לעד."

כל יושבי השולחן דקלמו כאיש אחד, וקרל מצא את עצמו מצטרף אליהם, קולו מתערבב בקולותיהם.

זה כוחו של הפסח.

זהו הלקח ההיסטורי.

זהו סיפורם של בני החורין.

אבל קרל לא הרגיש בן חורין. הוא הרגיש לכוד ובודד ורק רצה להסתלק משם, לחזור אל פליקס בסוֹסוּאָה, וכמו כמה מהגברים האחרים בעיירה, להפסיק לעבוד קשה כל כך.

כי זו לא היתה אדמתו, זו לא היתה ארצו, וזו ודאי לא היתה משפחתו.

15

אהרון הניח את ספל הקפה שלו על השולחן ונקש על דלת חדרה של בתו. השעה היתה כבר עשר וחצי. הוא השאיר אותה אמש לבדה מול הטלוויזיה, משלא הצליח להתרכז בפרק השלישי של העונה הרביעית של איזו סדרה שפטרה התקשתה להתיק ממנה את מבטה. אביו פרש לחדרו מוקדם יותר, אבל גם הוא עדיין לא התעורר, וזה כבר היה מוזר. אהרון ייחל לרגעים כאלה של בדידות בבוקר, רק הוא וספל הקפה שלו, אבל עכשיו כשנותר לבדו, הרגיש לא בנוח, כאילו משהו אינו כשורה.

הוא חיכה עוד חצי שעה ואחר כך חזר שוב אל דלת החדר. הוא רק צריך לנקוש חזק יותר, ואז היא תתעורר. הוא ניסה שוב. משלא שמע כל תגובה, פתח את הדלת ונכנס פנימה.

החדר היה מסודר להפליא, המיטה מוצעת, הווילונות משוכים לאחור, ספרי הלימוד והעטים מונחים בקפידה על שולחנה. זה נראה קצת כמו חדר במלון, מלבד הכרזה של אובמה על הקיר. השמיכה והסדינים המקופלים נערמו בקפידה. אפילו הכריות נראו תפוחות.

"פטרה?" קרא, כמו חשב שימצא אותה באמצעות קולו.

הוא מיהר אל חדרו של אביו ופתח את הדלת.

המיטה היתה מבולגנת לגמרי, שלא כהרגלו של אביו, ובגדיו היו מפוזרים בחדר. בניגוד לחדרה של בתו, החדר הזה נראה כאילו מישהו נמלט ממנו בחופזה.

הוא חייג את מספר הטלפון של פטרה והגיע ישר לתא הקולי.

"פטרה, מה קורה?"

מבלי לנתק את השיחה, כרע ברך כדי להציץ מתחת למיטה של אביו. היה חשוב לו לדעת לא מה ימצא שם, אלא מה חסר. המזוודה המיושנת של אביו, עם רצועה שנכרכה סביבה כמו חגורת מכנסיים, נעלמה.

אהרון חיכה עוד חמש דקות, אולי פחות, ולאחריהן התקשר שוב. הוא נאלץ להשאיר הודעה נוספת.

"אני מודאג מאוד. תתקשרי אלי מיד."

אהרון התקשר לאמו. בהחלט ייתכן שקרל הלך שוב לבקר אותה. היה עליו להתקשר אליה קודם, חשב, ולא להדאיג את פטרה או להעניק לה תחמושת כדי להאשים אותו שוב בהזנחה. איך הם יצאו מהדירה מבלי שהרגיש?

"אבא נעלם," אמר.

"שוב?"

"לא שמעת ממנו?"

"לא. אחרת הייתי מתקשרת."

"נראה לי שגם פטרה נעלמה."

"מה זאת אומרת, נראה לך?"

"נראה ששניהם נעלמו."

"טוב, אולי הם פשוט יצאו לטייל. התקשרת אליה?"

"היא לא עונה."

"זה לא מתאים לפטרה."

בזמן האחרון הוא כבר לא ידע מה כן מתאים לבתו ומה לא.

הוא התקשר אליה שוב, צרח עוד הודעה לתוך התא הקולי שלה, ולאחר מכן חיכה עוד כמה דקות, לא בציפייה שפטרה תחזור אליו, אלא מפני שהיה מבוהל ולא ידע מה עליו לעשות כעת.

הוא התקשר לגרושתו. "פטרה אצלך במקרה?" שאל אותה.

"לא, למה שתהיה אצלי?"

"פטרה ואבא שלי נעדרים."

"ממתי?"

"הם נעלמו לפני שהתעוררתי."

"מתי התעוררת?"

"בסביבות עשר."

מעברו האחר של הקו השתררה שתיקה, ובעיני רוחו ראה אותה מציצה בשעון הטאג הויר שקנה לה לפני חמש שנים, מתנה כה מוצלחת שהיא החזיקה מעמד יותר ממנו.

"אבל עכשיו כבר אחרי שתים־עשרה וחצי!"

"אני יודע. חשבתי שהיא ישנה."

"איך הם יכלו פשוט לקום ולצאת בלי ששמעת אותם?"

"גם אני שאלתי את עצמי," אמר. ואז הוא נזכר איך פטרה התחננה בפניו שימשיך לצפות איתה בטלוויזיה. היא ניסתה להתיש אותו.

"אולי תעלי לחדר שלה ותבדקי אם משהו חסר?" שאל אותה.

"חסר? כמו מה? כמו הבת שלנו?"

אהרון סיפר לה על החדר שהותירה בתם ללא רבב ועל המזוודה החסרה של אביו, ותוך כדי כך שמע את צעדיה המודאגים של איזבל עוצרים על גרם המדרגות, כאילו התכוונה לומר לו משהו, אך נמלכה בדעתה והמשיכה לטפס. ואז הצעדים נעצרו, והשתררה דממה כשהיא נכנסה לחדרה של פטרה. אהרון התבונן בסצנה כמו מתוך עיניה, וראה את שמיכת הפוך הלבנה עם הפסים הכחולים האנכיים, את התריסים המוגפים מפני השמש — כי משום מה, בני נוער הופכים לערפדים שפוחדים מהאור — את השולחן הלבן שבפינת החדר, את רצפת הפרקט רחבת הלוחות שהיתה שרוטה קלות וזרועה נעליים, מכנסי ג'ינס, גרביים וחולצות. אבל אולי זה לא מה שראתה איזבל, כי הוא לא ביקר בחדרה של בתו מאז שעזב את הבית, ומי יודע, אולי הכול השתנה כמו שפטרה השתנתה. התריסים בוודאי לא יהיו מוגפים. איזבל מן הסתם מנסה להכניס לחדר אור רב ככל שאפשר, בתקווה לגרש כל צל שישמש מסתור לפטרה.

"את רואה משהו שנראה לך יוצא דופן?" שאל אהרון.

"לא נראה לי. הסתכלתי, אבל אין לי מושג מה חסר, אם משהו בכלל חסר, כי אני כבר לא יודעת מה יש לה ומה אין לה. כשהיתה קטנה, תמיד הייתי אצלה בחדר. אני קיפלתי לה את הבגדים. אני קניתי לה אותם. אבל עכשיו כבר אין לי מושג."

"גם לי לא," הודה אהרון. האם אי־פעם היה לו מושג? "היא רצתה להקדיש קצת זמן לסבא שלה," הוסיף.

"ואתה לא רצית להקדיש להם אפילו דקה."

זה לא היה הוגן, אך מאחר שזה עתה איבד את בתו ואת אביו, כנראה הגיע לו. ככל שגבר זעמה כלפיו כך נעשו תנועותיה של איזבל אלימות יותר כשנברה בחפציה של בתם. המגירות ודלתות הארון נפתחו בכעס רב, ונטרקו מתוך מרמור גובר והולך.

"נראה לי שכמה מבגדי הקיץ שלה חסרים. זה נראה לך הגיוני? חכה רגע," אמרה איזבל.

אהרון המתין. הוא שמע מגירות שנפתחו ונסגרו, ואז שוב נפתחו.

"אהרון, אני לא מוצאת את הדרכון שלה."

"לא, זה בלתי אפשרי," אמר.

אבל זה בהחלט היה אפשרי, ובאותו רגע שניהם ידעו זאת.

"היא אמורה להחזיק אותו תמיד באותו מקום."

"נכון, זו היתה העסקה בינינו," אמר אהרון, כי באותו שלב הוא עדיין התגורר בבית.

פטרה התלהבה לקבל דרכון, וכבר מגיל צעיר מאוד התעקשה להציג אותו בעצמה לרשויות, ככל שיידרש. הם הניחו לה לשמור את הדרכון בחדרה, בתנאי שיהיה תמיד במגירה העליונה של שולחנה.

"מה עם הדרכון של אבא שלך?"

"אני לא יודע אם יש לו בכלל דרכון. אף פעם לא ראיתי אותו."

"טוב, בוא נצא מנקודת הנחה שיש לו דרכון."

"אוקיי," אמר אהרון.

"לאן אתה חושב שהוא לקח אותה?"

"בואי לא נקדים את המאוחר. אולי פטרה בכלל לא עם אבא שלי."

"מה זאת אומרת?"

"אולי היא סתם יצאה, והשאירה אותו בדירה."

"אז אתה אומר ששניהם נעלמו, אבל לא ביחד?"

כשניסחה זאת כך, אפילו הוא נאלץ להודות שזה בלתי סביר.

"אהרון, הדרכון שלה איננו, וגם אבא שלך איננו!" היא הרימה את קולה.

אבא שלו תמיד נעדר, חשב קרל.

אלא שהפעם, גם בתו בחרה להיעלם.

"איפה הם?" דרשה איזבל לדעת.

"אני מיד חוזר אלייך," אמר אהרון.

כעת כבר עבר את שלב ניסיונות השידול או הצעקות על בתו. ההודעה שהשאיר לה היתה

הצהרת עובדות: "לא משנה מה עשית או למה. תחזרי בבקשה אלי וגם אל אמא. תעדכני אותנו שהכול בסדר."

הטלפון צלצל, זו היתה אמו.

"מצאת אותם?" שאלה.

"אני חושב שאני יודע איפה הם."

"אתה הולך להביא אותם?"

אהרון השתתק וחשב כיצד לגשת לנושא הזה שממנו התעקשו להתעלם כל חייהם. היא מעולם לא השלימה עם מה שעשה אביו. גם הוא לא.

"אמא, אני צריך לדבר איתך על כמה דברים."

"איזה מין דברים?"

דברים מן העבר, חשב אהרון.

שיחה נכנסת קטעה אותם. "תישארי על הקו," אמר. "זו בטח איזבל." הוא עבר לשיחה הממתינה.

"אני בשיחה עם אמא שלי," אמר אהרון.

"אני ברפובליקה הדומיניקנית."

"פטרה?"

אהרון הרחיק את המכשיר מאוזנו והביט במסך. שמה של בתו התנוסס עליו, מתחת לתמונה של נערה חייכנית, תמונה שצולמה ביום הולדתה הארבעה־עשר, השנה שבה נפרד מאיזבל.

"אבא, אתה שומע אותי?"

"כן."

"אני נמצאת ברפובליקה הדומיניקנית," שבה ואמרה.

"את צוחקת עלי? איך הגעת לשם?" כעת הגיע תורו של אהרון להיוועץ בשעונו. זה נראה כמעט בלתי אפשרי שהיא כבר כה רחוקה.

"במטוס," אמרה. גם ברגע זה היא התקשתה להתאפק מלעקוץ. "יצאנו בשש בבוקר."

"מה את עושה שם?"

"אתה יודע מה אני עושה פה."

אהרון הנהן, אף שלא היה שם איש שיבחין בהודאה שלו.

"סבא שכנע אותך? הוא גרר אותך אחריו?"

"לא, אני שכנעתי אותו. אני גררתי **אותו** אחרי."

אהרון נשם כמה נשימות ארוכות. "טוב, אתם צריכים לחזור, תכף ומיד."

"אנחנו לא יכולים."

"זה לא פתוח לדיון."

פטרה השתתקה, כמו הסכימה איתו. ופתאום הבין שהיא בוכה.

"סבא נעלם," אמרה. "אני לא מוצאת אותו."

"הייתי אומר 'ברוך שובך הביתה', רק שזה לא הבית ואתה לא ממש רצוי פה," אמר פליקס כשחזר לסוסוּאָה.

קרל לא היה היחיד שחזר. בתוך שנה, כשישים מתיישבים נוספים הפרו את חוזי העבודה שלהם משהבינו שחייו של החקלאי קשים מנשוא, וחזרו לסוסוּאָה. כעונש, פקידי דורס"א הממונים עליהם נתנו להם מגורים בתנאים נחותים, וכבר לא יצרו הפרדה בין המינים וגם לא בין משפחות לרווקים. בעקבות השמועות על קורותיהם של היהודים באירופה, הופעלו לחצים גוברים מניו יורק להפוך את המושבה לעצמאית, או לכל הפחות לצמצם את הנטל הכבד על משאבי הקהילה היהודית האמריקנית. הם העדיפו להוציא את כספם על היהודים שהיו במצוקה קשה יותר.

משפחת בֶּרבּאום, על שני ילדיה, התגוררה עם קרל באותו צריף. "מה אנחנו, מנודים?" התלוננה ז'ינה ברבאום בקולי קולות באוזני קרל. נדמה שהיתה זו גם תלונה נגדו, כי המחסור שלה בפרטיות היה חריף ביותר בחלל הצפוף. בעלה תלה וילון מאולתר סביב מיטותיהם, אך בלילות חמים במיוחד הם נאלצו לחשוף את עצמם כדי להתקרר. בתם פיתחה הרגל מגונה לחטט באפה בכל פעם שקרל הביט לעברם, ונדמה שזה הטריד את אמה הרבה יותר מאשר את קרל. היא נהגה לחבוט בידה של הילדה במחאה חמורה.

כן, זה בדיוק מה שאנחנו, חשב קרל, כולנו מנודים, בין שאנחנו עובדים את האדמה ובין שאנחנו חיים בעיירה.

פליקס לא נראה טוב, למרות תקופה שנייה של החלמה גבוה בהרים. הוא איבד הרבה ממשקלו, ונדמה שהשמש הבהירה את שערו מבלי להכהות את עורו.

"נדבקתי בזיבה," הודה פליקס משהבחין בדאגה של קרל. "המחלה משתוללת כאן. אבל אל דאגה, אין שום סיכוי שגם אתה תידבק."

פליקס שמט את זוויות פיו כלפי מטה, כמו ליצן עצוב, במחווה מוגזמת של רחמים על ידידו. "אתה גבר צעיר, ואתה צריך לעשות מה שגברים צעירים בעולם אוהבים לעשות."

"כמו מה? להידבק במחלת מין ולהרוג גם אחרים? כי זה מה שגברים צעירים עושים."

"טוב, אני לא מציע לך להידבק ולהרוג אחרים. אבל כדאי שתמצא לעצמך אישה."

"היתה לי אילסה," אמר קרל. זה נשמע נלעג גם באוזניו, והוא היה אסיר תודה על שתיקתו הזמנית של פליקס בנושא.

הוא ופליקס עמדו בתור מחוץ למשרד של דורס"א והמתינו לשכרם. האגודה להתיישבות חילקה משכורות פעם בשבוע, לצד תלושי הקצבה מיוחדים לפריטים כמו סיגריות וסבון. כשעמדו וחיכו לתורם, ניצלו המתיישבים את האירוע כדי לתרגל את האנגלית שבפיהם על שני האמריקנים שחילקו להם את משכורתם. שיחה על מזג האוויר תוך כדי ספירת הכסף האטה אמנם את מהלך העניינים, אבל איש לא התלונן, כי כולם ידעו שאנגלית היא שפה

חשובה. קרל עצמו אמר רק **הלו ותֶנק יו** כשהגיע אל הדלפק העמוס ספרי חשבונות וערמות של כסף בתוך כספת כבדה ממתכת, שכמו סימלה עבורו את היציבות, את כובד משקלה ואת עושרה של אמריקה. פליקס היה מהיחידים שנטלו את כספם מבלי להוציא הגה, לא באנגלית, לא בגרמנית וגם לא בספרדית.

משתחבו את הכסף לכיסיהם ויצאו, הוא ופליקס פנו לקנות אספקה **בקוֹלמאדו**, שנמצא במרחק של פחות מדקה הליכה על דרך העפר שנמתחה אל החוף. שימוש תמידי הרחיב משמעותית את השביל הזה, מאז אותו יום, לפני שנים, כשקרל ירד לראשונה אל החוף, ואילסה נטלה את ידו מתחת לפני המים. היה עליו להבין כבר אז שהעניין שגילתה בו היה עניין חולף.

מכל מקום, החופים החשובים באמת היו עכשיו מרוחקים מאוד, אי־שם בנורמנדי, ומיקומם צוין במפה שנתלתה על לוח מודעות, במרפסת **הקוֹלמאדו**. חדשות מהעולם הוקלדו על פיסת נייר שהוצמדה במסמר לעץ מנגו, אבל מדי פעם היה גם עיתון כזה או אחר עושה את דרכו מהעיר הגדולה, לרוב רק עותק אחד, משומש ויקר ערך.

העמוד הראשי נפרש — חלקו העליון והתחתון ננעצו על הלוח כמו דגימות כנפיהם של חרקים אקזוטיים — וחשף כמה וכמה מפות, אחת מהן של מערב אירופה, אחרת של קו החוף הצפון־מערבי בצרפת, ומפה מפורטת של החופים אליהם פלשו בעלות הברית — ז׳ונו, סוורד, אומהה. חצים בולטים בעוביים שונים צוירו על המפות, וכולם הצביעו מזרחה. ברלין סומנה בבירור על המפה הגדולה.

בשנה האחרונה חצו ספינות רבות את האוקיינוס, סמוך לחופי הרפובליקה הדומיניקנית. גם השמים הריקים נמלאו כעת בכלי טיס ממתכת ובגברים שאיישו אותם. קרל עצמו היה עד לצי של מפציצים כבדים שחלפו מעל פוּאֶרטוֹ פְּלָטָה בדרכם אל האוקיינוס הפתוח, ונדמה שמנועיהם השואגים ערבלו את קצף הגלים.

איש לא הציע לעקוב אחר אותם חצים ולחזור הביתה. שמועות על צעדות מוות, על רעב ומחנות השמדה הגיעו אל המתיישבים ללא כל סיוע של עיתונים או רדיו, ובדרך כלל התקבלו כאמת לאמיתה. אחרי הכול, כקבוצה הם היו מהראשונים שהבחינו בסימני האסון הממשמש ובא, ואף השכילו להימלט מפניו. כולם, בעיקר הארגון שהיה אחראי על חלוקת הכסף מדי שבוע, הבינו היטב שיהיו עוד פליטים יהודים רבים, אולי אפילו מיליונים, שיחפשו לעצמם בית חדש, כפי שהם עשו בעבר.

וכך נעשו פליקס וקרל ושאר היהודים שנכנסו **לקוֹלמאדו** עם הכסף שקיבלו זה עתה, הן דוגמה ומופת והן נטל כבד. פליקס מסר לקופאי כמה מטבעות וקנה לעצמו גומי לעיסה, פינוק שהפך לאחרונה כפייתי במידת מה.

אחד מהאמריקנים שרק לפני רגעים אחדים חילק להם כסף, שוחח עכשיו עם כמה מתיישבים על הצרכים הדחופים של יהודי פלשתינה, כמו היה מזלם הטוב של המתיישבים דבר שיש להתבייש בו.

"הם זקוקים לכלי עבודה, לבגדים, למזון ולכסף כדי לקנות קרקעות, אבל המשאבים שלנו

מוגבלים."

תחנוניהם היו מובנים היטב, אבל למתיישבים היו מספיק צרות משלהם.

"עדיין לא מצאנו תחליף לשתי המשאיות שנלקחו מאיתנו," אמר אחד מהם.

"שנגנבו מאיתנו!" צעק אחר, ואילו פליקס נשען על מעקה המרפסת של הקולמאדו. הוא לעס במרץ את גומי הלעיסה שלו, והשתדל לאמץ תנוחה של שעמום מחושב.

"אנחנו פועלים כדי להחזיר אותם, או לפחות לקבל פיצוי," אמר אחד האמריקנים.

"אנחנו זקוקים למשאיות כדי לספק את הבשר, את הגבינה ואת החלב שלנו. אחרת הכול יתקלקל."

הצלחתה של המושבה היהודית היתה תלויה במשאיות האלה, ובכל זאת לא היתה להם ברירה אלא למסור את המפתחות ולהתבונן בחיילים שנסעו משם בתוך ענני עשן בנזין.

"אנחנו מבינים, אבל זכרו שגם אחינו באירופה ובפלשתינה ובכל מקום אחר סובלים מאוד."

האל, האמריקני, דיבר באי־נוחות מסוימת, כמו אל ילדים מפונקים.

"בעלות הברית נחתו בחופי נורמנדי," אמר. "גם הרוסים מתקדמים. אירופה הרוסה, ונצטרך לתת תמיכה ומימון למיליוני היהודים העקורים ברחבי היבשת. זו לא מדינת רווחה."

בסופו של דבר, כולם היו אמורים לעשות כסף, להיות רווחיים.

האל הגיע מניו יורק רק ארבעה חודשים קודם לכן. ביחד עם שאר האמריקנים הוא התגורר בצריפים פרטיים עם מיטות ראויות וסדינים רכים יותר, שנשלחו אליהם בספינות משא ממיאמי ומניו יורק. האל השתמש בג'ל שיער שלא מכרו בקולמאדו, ושערו הבהיק מעושר.

פליקס שנא אותו. "טְרוּחִיוֹ הביא אותנו לכאן, לא אתה," אמר.

"אתם צריכים ללמוד לעמוד על שתי רגליים," אמר האל.

זו היתה הערה שהם שמעו לעתים מזומנות, אבל פליקס אימץ בקנאות כמעט דתית דווקא את הרעיון ההפוך. "שהם ישלמו, זה המוטו שלי." הוויכוח על הדרך לבניית עצמאותם הפיננסית נמשך זה שנים, והגיע תמיד לשיאים חדשים מיד לאחר תשלום המשכורות.

פליקס הרחיק את עצמו מהמעקה ונעמד לפני העיתון שהיה תלוי על מרפסת הקולמאדו. הוא פנה אל קרל. "מה תעשה אחרי המלחמה?"

הוודאות הברורה ומלאת הביטחון שכל החצים הללו יפלשו לבסוף לברלין הותירה את קרל מוכה אלם לרגע והזכירה לו את הפעם ההיא, כשאביו לקח אותו למוזיאון. הם עמדו לפני מסכות אפריקניות, חניתות ומגנים מכוסים בעורות של חיות. אביו אמר לו, "אתה רואה, הטיפול בעורות של בעלי חיים הוא מקצוע עתיק יומין ואצילי." אך העובדות הממשיות שראה מולו רק העמיקו את המסתורין של המוצגים שלנגד עיניו. מי היו הבעלים של החניתות האלה? מפני מה הגנו המגנים הללו? ואיך הגיעו המגינים והחניתות לווינה? האם נפלו שלל בקרב? האם הוענקו במתנה? האם נגנבו? היו לו כל כך הרבה שאלות, אבל הם כבר המשיכו הלאה. האמנויות הפרימיטיביות יועדו לתצוגה אבל לא למחקר מעמיק מדי.

אם החצים במפה היו כמו החניתות המוזרות שראה כילד, הרי שגם הם העידו על מסתורין פרימיטיבי ולא ידוע. העולם הקטן והטרופי של סוֹסוּאָה, עם צריפי העץ והחנויות העלובות,

נראה פתאום בטוח יותר, מסודר ותרבותי יותר מכל מה שזכר מהמקום שהותיר אחריו.

"לא חשבתי על זה." קרל אפילו לא ידע אם יצליח לדמיין את היום שבו תוצע להם האפשרות להישאר או לעזוב. המחשבה על כך נראתה לו מאיימת. אבל מה שאמר כעת לפליקס לא היה נכון: הוא בחר שלא לחשוב על זה כל יום.

"שמת לב שכולם לומדים אנגלית?" שאל אותו פליקס. "האמריקנים ינצחו במלחמה, ואז כולם ייסעו לאמריקה." פליקס בהה בהאל, כאילו היה נציגה הבלעדי של אותה מדינה ונמצא לוקה בחסר.

"אז למה אתה לא לומד אנגלית?" שאל קרל.

"אני לא מתכוון לעזוב."

הוא אמר את הדברים באותה נימה של ביטחון עצמי שבה ניבא את סוף המלחמה. קרל היה ספקני.

"אבל אתה לא נהנה להיות פה. על כל פנים, אתה תמיד אומר עד כמה אתה לא אוהב את המקום הזה."

"אני שונא את הסיבה שבגללה אנחנו פה, ולא את המקום עצמו. וחוץ מזה, לאן אני אמור ללכת?"

"לאמריקה. אתה בעצמך אמרת. זה העתיד."

"העתיד שלך אולי, אבל לא שלי." פליקס הצביע על העיתון הנעוץ אל הלוח, עם שלל החצים הבולטים.

החצים רמזו אמנם לתנועה, אבל הוא ופליקס הרגישו נייחים. עולמם הזעיר היה מעין מקלט. הם הוסתרו.

"אף אחד מאיתנו לעולם לא יחזור הביתה, אז עדיף שאשאר פה."

"כמה מאיתנו יחזרו," אמר אחד מהיהודים הבלגים שעמד לידם על המרפסת.

ציפייה חדשה וחדורת תקווה שטפה את כל המושבה, בעיקר בקרב יהודי בלגיה שחיכו בקוצר רוח ליום חירותם. המלחמה שדחקה מיום ליום את גרמניה לפינה, דחקה גם בהם. הם שיערו שבקרוב יצאו מכתבים ראשונים מאירופה המשוחררת, יחצו את האוקיינוס ויגיעו אליהם, ושגם הם, בתורם, יכתבו בחזרה ויעדכנו שהם חיים ובריאים ומשגשגים.

רבים מהמתיישבים כתבו לבני משפחותיהם במשך שנים. קרל התבונן בהם כשישבו על מיטותיהם בברכיים אסופות ובידיהם עיפרון, או כשגהרו מעל פיסת נייר ליד שולחן בחדר האוכל וכתבו במרץ לאלו שהותירו מאחור. המכתבים הללו דמו יותר ליומנים; אף שכמה מהמתיישבים תחבו את פיסות הנייר המקופלות לתוך מעטפות שקנו בקולמאדו, הם לא הגיעו ליעדם באירופה שסועת המלחמה.

ובאותה עת, הוא ושאר היהודים יצרו שטחים קטנים של אדמה מבוראת בגודל של בול, שמעולם לא נועדו להישלח לשום מקום. הם חיו מוקפים בהרים, ביערות ובים, מנותקים מהמלחמה ומעברם, אלא שזו הסיבה שבעטיה הגיעו לכאן מלכתחילה, הסיבה שבעטיה היו בריאים ומוגנים. אם כי מאז שחזר לעיירה, נדמה שהעולם החיצון נע לקראתו ללא מנוח.

פליקס, לעומת זאת, מעולם לא עזב את העולם ההוא, והביא אותו לכאן כמו רעל.

"אף אחד לא חוזר," הכריז פליקס. "כי לא נשאר שם אף אחד. כולנו יודעים שזה נכון, כי אנחנו אלה שהצלחנו לברוח. אנחנו אלה שידענו. אנחנו הניצולים."

פליקס תחב לפיו עוד גומי לעיסה, וקרל נזכר בפרות החולניות שצלעותיהן בלטו החוצה כשעמדו בשדה והעלו גירה.

"אף פעם לא סיפרתי לך מה נאלצתי לעשות כדי להגיע לכאן," אמר פליקס. "ואני אף פעם לא שאלתי מה נאלצת לעשות. כי יש סיבה לשתיקה שלנו. ככה זה עם כל המתיישבים. אף אחד לא מדבר על העבר, כי לעבר אין עתיד."

קרל לא היה משוכנע שזה נכון. כי אם ככה, מה עם כל כותבי המכתבים? **הם** רצו להושיט את ידם אל מעבר לים ושימצאו אותם. **הם** ייחלו לסיום. לעתיד.

נדמה היה שפליקס מנסה ללעוס ולחלץ את כל הטעם מכל הישגיהם, כדי שיוכל לירוק אותם החוצה בלי שמץ של חרטה. קרל תמה על הדחף הכפייתי. למה לדבר על כך שמעולם לא דיברו על עברם?

מה כבר יש לו לומר, הוא שמעולם לא התיישב לכתוב ולו מילה אחת? קרל יכול היה לדבר על החולצות האמריקניות שנתפרו במכונה, על מגפי העבודה החזקים שנעל, על עצי הדקל ועל הסופות הטרופיות, ועל התינוקות שנולדו בסוֹסוּאָה ונישאו בגאווה בזרועות אמותיהם כמו פירות בשלים שעלולים להיחבל בקלות.

פנייה ישירה אל משפחתו תחייב אותו לחשוב על מה שקרה להם. אם הם מתו, הוא באמת נשאר לבדו בעולם. ואם הם חיים, יהיה עליו לתרץ את העובדה שנטש אותם, בייחוד את אחותו, שכבר לא היתה ילדה. הוא תהה אם עליו לכתוב לה בנפרד. ייתכן שתבין את מעשיו ואת סיבותיו, אבל החוויות האישיות שחוותה ודאי יקשיחו את לבה ולא יאפשרו לה להפגין סובלנות — אם זה מה שהוא מבקש.

מה היא תאמר לו, אם בכלל תוכל לומר משהו? התמונה האחרונה שנותרה חקוקה במוחו היתה של טרוּדֶה נפרדת ממנו לשלום בידיעה שהוא נוטש אותה. כדי להרהר במשפחתו, היה עליו לדמיין את אביו יושב ליד החלון, את הדירה הריקה מרהיטים ומתקווה, את אמו יושבת לצדו ותופרת תכשיטים לתוך בטנת מעילו של אביו, וגם את טרוּדֶה המתחננת אליו בעיניה שייקח אותה איתו, לאן שזה לא יהיה. גרועה מכול היתה הבעתו, שהיתה בה הבטחה שהוא ידאג לה. אבל קרל הציל רק את עצמו. התכשיטים שגנב הביאו אותו לכאן, אל מקום המפלט הטרופי הזה. ועכשיו התנהל דיון על חזרה הביתה, על מציאת המשפחה, על חיים חדשים אחרי המלחמה.

"גם אני נשאר פה," אמר קרל לפליקס, וקיווה שגם הוא נשמע פסקני לא פחות מחברו.

"לא, המקום הזה לא בשבילך. עדיף שתיסע לקנדה," אמר פליקס.

"לקנדה?"

"נשמע שהיא רחוקה יותר, מבודדת יותר ופחות חשובה מאמריקה. אני חושב ששם תצליח לברוח באמת."

קרל המתין לו שיסביר את המחשבה הבלתי צפויה הזאת, אבל פליקס טפח על בטנו הכחושה.

"הגיע הזמן לארוחת צהריים," אמר.

בדרכם אל חדר האוכל המשותף, ירדו במדרגות העץ של הקולמאדו אל דרך העפר שנכבשה היטב לאורך השנים, כך שגם סערות גשמים כבדות לא הפכו אותה לנהרות של בוץ אחרי הגשם. במרחק רב יותר מהים, האדמה היתה אדומה ומחומצנת, אקזוטית ונועזת כמו פרח טרופי, אבל כאן דמה יותר צבעה לחול הצהבהב שחדר ללא רחם אל צריפי המגורים שלהם. החלל היה אמנם משותף לכולם ולא ביתה הפרטי, אבל גברת ברבאום נזפה בו יותר מפעם אחת כשלא חלץ את נעליו ואת גרביו לפני שנכנס לצריף. אדמת סוסוּאָה, זו שפרנסה והזינה אותם, הצליחה לחדור לכל פינה, גם לתוך הגרביים שלהם. קרל היה משפשף את רגליו זו בזו לפני שנכנס למיטה, אבל גם זה לא מנע מהסדינים להתמלא בגרגירים. ההסתננות החתרנית הזאת של הטבע הרתיחה את דמה של גברת ברבאום. "איזה מין מקום זה?" שאלה. כמו רוב שאלותיה, גם זו היתה שאלה רטורית. קרל ידע שבעיניה זה לא היה מקום שראוי אפילו לתשובה.

הוא ראה בעיני רוחו את ביתה בווינה, את המפות המעומלנות ואת הריהוט הממורק, את ילדיה הנקיים תמיד, גם מאחורי האוזניים. אותה רוח של סדר וניקיון מצאה את ביטויה החריף ביותר בחדר האוכל המשותף. השולחנות הארוכים היו ערוכים להפליא וללא רבב, הצלחות והספלים חפים מסדקים או מכתמים.

כמה מהגברים שבאו לאכול לבשו סרבלים והפשילו את שרווליהם כביכול גם הארוחה היתה מבחינתם מלאכת כפיים, אבל אחרים לבשו חולצות צחורות לא פחות מהצלחות שמהן אכלו. פליקס לבש אותה חולצת כותנה קצרת שרוולים שבה נהג לשבת על החוף. "אני בחופשה," נהג לומר לקרל. קרל, שזה עתה חזר לעיירה ועדיין לא שובץ לעבודה קבועה, התלבש גם הוא בנינוחות כזו של בין־לבין, אך בעוד פליקס נראה כאילו נהנה ממעמדו כעוף הזר והמוזר, קרל זיהה בעצמו את הרצון לשוב ולהשתלב. הוא התכוון לקנות סרבל חדש, או לפחות חולצה לבנה ונקייה.

בחדר האוכל שירתו אותם נשים יפות בשמלות קלילות ומתבדרות ועם שיער אסוף לאחור. בחדר שררה אווירה קולנית שקרל תמיד אהב. אנשים התלוננו והתווכחו וצחקו, ובעתות כאלה נדמה היה שהקהילה מגובשת וחזקה, ושכל אחד מהם נחוץ להמשך קיומה.

הם פנו אל שני כיסאות ריקים, ופליקס החווה בראשו אל המטבח הפתוח, שם עמדו כמה נשים דומיניקניות והדיחו כלים לאחר שסיימו להכין את ארוחת הצהריים.

"**אוֹלָה, מריסל. אוֹלָה, פָּלוֹמָה**," אמר פליקס.

"**אולה, פליקס. קוֹמוֹ אֶסְטאס?**" ענתה לו אחת מהן.

פליקס ענה לה ששלומו מצוין, וזה היה שקר, כי שלומו מעולם לא היה מצוין, אבל נדמה היה שהוא באמת מאושר לראותה. "**אֶסְטֶה אֶס מִי אָמִיגוֹ. סוּ נוֹמבּרֶה אֶס קרל**."

קרל אמר שלום.

"איך אתה מכיר אותה?" שאל כשהמשיכו בדרכם.

"את מריסל? השאלה היא איך זה שאתה לא מכיר אותה? אתה לא חושב שהיא יפה?"

"נראה לי שכן."

"נראה לך שכן?"

"אני לא בטוח. לא ממש הסתכלתי עליה."

הוא נעצר, וקרל שעמד מאחוריו, כמעט התנגש בו.

"צר לי על אילסה. אני יודע שאתה מחבב אותה."

"היא מצאה מישהו אחר," ענה לו קרל, שניסה להישמע מציאותי.

"היא לא מצאה, אלא חיפשה," אמר לו פליקס. "מר ויינברג נראה לך כמו שריד מהעבר, עם האמונה שלו באלוהים ובמסורת, אבל כל מה שחשוב לו זה רק העתיד. אתה לא קולט את זה?"

"לא ממש."

פליקס נאנח. נדמה שתמיד זה היה כך, פליקס ניסה לומר משהו וקרל התקשה להבין אותו.

"צחנת ההישרדות דבקה בנו. והיא מסריחה כמו שום איטלקי. ואם כבר מדברים על זה, מה לא הייתי נותן בשביל צלחת גדולה של ספגטי בולונז." פליקס נשם עמוקות, כמו ביקש לשאוף לתוכו את הניחוח גם מעבר לאוקיינוס האטלנטי. "המלחמה עדיין לא נגמרה. אתה צריך למצוא אישה," אמר. "יש הרבה מה לראות, אם רק היית טורח להביט. מה עם מריסל, לדוגמה?"

פליקס פנה להביט בה, וקרל עקב אחר מבטו, אך כשזו הביטה בו בחזרה וחייכה, קרל הרגיש נבוך מאוד.

"אל תתבייש," אמר פליקס. "כולנו יודעים שאתה לא בתול."

נכון שלא הוגשה להם צלחת של ספגטי בולונז, אבל קרל התענג על צלחת עמוסה אורז ושעועית ועוף. כשאכל נדמתה לו פתאום בדידותו כמו כתם של זיעה שהתקשה לשטוף. כשאילסה הזמינה את וולטר לביתה, הוא חש היטב בכובד משקלה של משפחה. הוא הבין שהוא לא שייך, ושמח לחזור להתגורר בעיירה עם אנשים כמו פליקס, שגם הם היו בודדים כמותו וללא משפחה. עדיף לחיות עם אנשים לא שלמים, חשב.

"לך תגיד שלום למריסל כשתגמור לאכול," אמר פליקס.

הוא רצה לעשות את זה. כי פליקס באמת צודק, לא? המלחמה לא תסתיים בקרוב ומלבד זאת, הוא אפילו לא מסוגל לדמיין מה יקרה כשתסתיים. גם אם מדי פעם הרגיש שהעולם החיצון מושיט את ידו וצובט אותו, גם אם המשאיות הוחרמו וגם אם וולטר היה רשאי לפרוץ לתוך חייו ולהרוס לו את אושרו, גם אם הלימוזינה של הגנרל הסתובבה חופשי באזורי הכפר בחיפוש אחר בתולות, גם אם קיים עולם אפל ואכזר עוד יותר שמסתתר מאחורי העלווה השופעת והיפה כל כך בעיני קרל, הרי שהמקום הזה עדיין בטוח יותר מכל מקום אחר שיכול היה להעלות על דעתו.

אולי באמת הגיע הזמן לחפש עתיד. לשם כך עליו רק לגשת ולומר שלום למריסל.

בדיוק באותו רגע הכריז ענן גדול של אבק על בואם של חוואי הבקר היהודים שירדו מהגבעות רכובים על סוסיהם, בכובעים רחבי שוליים ובחולצות מוכתמות. הם באו לצנן את גופם בים והעניקו לקרל תירוץ לדחות את השיחה עם האישה היפה. הוא התרחק מפליקס ופנה אל החוף בעקבות החוואים והסוסים שלהם. הם היו כמו בוקרים במערב הפרוע, בסרטים האמריקניים שראה בתור ילד בשטאדטקינו. הם טיפלו בתשע מאות ראשי בקר כמעט, וכל אחת מהפרות סומנה על ירכה באותיות SS, קיצור של סוסוּאָה, אף שהיה בסמל שהתקבל בהחלטה משותפת של חברי המושבה מן האירוניה, כפי שציין פליקס בעוקצנות. קרל דמיין לפעמים שהחוואים התכוונו לפלוש למאחז המוזר הזה שהקימו בשמש ולבזוז אותו.

משהגיע אל החוף, חלץ קרל את נעליו ופסע על החול. הנוף היה ברור וחד, ושכבת הלחות הדקיקה שעטפה בדרך כלל בערפל חלבי את קו האופק, נמוגה וחשפה עולם עירום.

כשצף על פני המים, השמש הלוהטת מעליו והעצים המתבדרים ברוח לאורך קו החוף, חשב קרל שהאדמה שהותיר מאחור כבר לא נראית לו אמינה. איך הוא יכול לחזור, ובשביל מה בכלל לחזור?

המתיישבים האחרים אמנם כתבו מכתבים שלעולם לא יישלחו אל יקיריהם שהותירו מאחור, ומעטים אף דיברו על חזרה ותביעת הונם ועמדותיהם הקודמות, אבל למעשה, לאיש כמעט לא היתה שום תקווה לחזור. רובם הרהרו באפשרות למצוא חיים חדשים במקום אחר. לפליקס היה רעיון מוזר לנסוע לקנדה. מלבד פיסות מידע על חיילים קנדים שנלחמו באיטליה ובחופי נורמנדי, קרל לא ידע כמעט דבר על המדינה הזאת. הוא יכול היה למנות שלוש מעריה, מונטריאול, טורונטו וגם ונקובר, אך במוחו לא היתה תמונה ברורה. הוא רק ידע שוונקובר מוקפת הרים, כמו וינה. בבית הספר למד על הרי הרוקי והאוקיינוס השקט. אולי הוא ייסע לשם. הוא התקשה לשוב ולדמיין את החיים בעיר גדולה, והליכה ברחובות מרוצפים בחיפוש אחר תעסוקה וחיים חדשים.

הוא תפס את עצמו חושב על אילסה, תוהה אם יצליח לשכנע אותה ללכת איתו. אבל היא כמובן תתחתן עם וולטר, והם ודאי ייסעו לאמריקה אחרי המלחמה. הם יעזבו את המקום הזה. קרל התכוון להישאר, בדיוק כמו פליקס, והמחשבה עלתה במוחו בדיוק ברגע שהבחין במריסל ובחברתה, שירדו אחרי ארוחת הצהריים להשתובב בין הגלים העדינים שנשברו אל החוף בצדו המרוחק, שם התגוררו הדומיניקנים.

הוא לא אמור היה לזהותה בקלות, לא ממרחק כזה, אבל היום היה אחד מאותם ימים צלולים במיוחד, והים והשמים וכל ברואי העולם שביניהם התבלטו בחדותם. כעת עלה בכוחו להביט בה ארוכות, כפי שלא הצליח בחדר האוכל. היא באמת היתה יפה, ועורה מעט כהה מזה של חברתה, כאילו סומנה מראש למשהו אחר, כאילו סומנה מראש בשבילו, חשב. היא לא לבשה בגד ים, כי רק הנשים האירופיות של סוסוּאָה יכלו להרשות לעצמן פריט כזה. היא טבלה במים באותה שמלה שלבשה גם במטבח, שמלת כותנה כחולה שנצמדה לגופה. זה הזכיר לקרל את לבושו הנינוח שבין־לבין, בגדים שלא התאימו לא לעבודה בשדות וגם לא לחדר האוכל, והיו מונחים כעת על החוף, על שורשיו של עץ גפן הים.

באותו רגע מריסל נופפה אליו, וקרל נופף לה בחזרה. שוב, בניגוד לרצונו, חשב על אילסה, כי גם אותה נהג לפגוש כאן. קרל סילק אותה בכוח ממחשבותיו. עתידו לא היה קיים מעבר לגבולות המקום הזה, שאותו היה עליו לעשות לשלו. קרל היה נטע זר, אבל מריסל היתה בת המקום. והיד שנופפה אליו כמו קידמה את פניו, והזמינה אותו להיות חלק מהמקום הזה.

קרל נשאר על החוף עד שהשמש נטתה לערוב מעבר לקו הרקיע. לצדו צף משה באום, זקן הבוקרים היהודים, וראשו המאפיר נע מעלה־מטה כשאמר לו כמעט בלחישה, "מי היה מאמין שיום יבוא ונטבול באחד החופים היפים בעולם?"

אף אחד מהם, בעצם. לעומת זאת, חשב קרל ועיניו תרו אחר מריסל בחשכה המתהווה, מי בכלל היה מאמין בכל מה שקרה?

17

בשל ניסיונו הקודם בחווה של משפחת ויינברג, קיבל קרל עבודה חלקית במחלבה. מאז הבחין בבוקרים היהודים בזמן ארוחת הצהריים, חלם קרל להצטרף אליהם בהרים, אבל לעת עתה חלב את הפרות ואסף את החלב שהגיע ממשקי החלב האחרים לאורך כביש החוף הצפוני. כל המכלים שפרק מהמשאית נראו אותו דבר, ולא היה לו מושג אילו מהם שייכים למשפחת ויינברג.

במחלבה פסטרו ובקבקו את החלב, ששימש את חברי המושבה עצמם ונמכר גם לדומיניקנים. המתיישבים השתמשו בחלב גם לייצור הגבינות של סוֹסוּאָה. עבור קרל, ההתרגשות הראשונית של ייצור הגבינות הסיחה את דעתו מטעמם התפל. אמו אהבה מאוד גבינה טירולית שהיתה כה ריחנית עד שהצחינה את כל הדירה. בני משפחתו הרשו לעצמם טעמים מתגרים יותר באותם הימים, לפני שהמצב נעשה מסוכן. הדבר היחיד שיכלו המתיישבים לעכל כעת היה קורטוב של נחמה, משהו תפל ונעים.

מדי בוקר, לפני שיצא לעבודה, מילא קרל את המימייה שלו בתה מתוך ג׳ריקן גדול שעמד בכניסה למטבח. מריסל היתה שם תמיד, והוא קיבל מידיה את הקצבת הלחם, הגבינה, החמאה, הסרדינים, הסלמי, הסוכר, התפוזים והבננות שלו, ארוזה בקופסאות פח שנשא תמיד בתרמילו. הוא תמיד הודה לה, והיא תמיד חייכה בחזרה. קרל ידע — איך בדיוק, הוא התקשה לומר — שאם ירצה אותה, יוכל להשיג אותה. ואחרי כמה ימים של חליבת פרות ושל פסטור חלב, קרל הבין שהוא רוצה אותה. מדוע עליו להתעסק עם אילסה, כשהוא יכול לשכב עם אישה דומיניקנית? הוא לא זקוק לאישה לבנה, יהודייה, שתסב לו אושר והנאה. זה בדיוק כמו לאכול גבינת סוֹסוּאָה. כך לפחות אמר לו פליקס, וגם הרב שהביאו מניו יורק הסכים לכך. התעניינותו של קרל זכתה לאישור הקהילה.

אבל הוא לא היה בטוח כיצד עליו להתקרב למריסל. עם אילסה זה קרה בהדרגה. הוא הפליג איתה בספינה מאירופה, והיא זו שנטלה את ידו בידה ביום הראשון שלהם על החוף. הוא עבד אצל אביה. ושניהם היו יהודים ודיברו גרמנית. הם סבלו מאותן בעיות, ולעתים נמנעו מאותם נושאים.

ומה עם מריסל? הוא אמר לה שלום והיא חייכה, אבל מעבר לכך הוא לא ידע מה לעשות. במטבח תמיד הסתובבו אנשים, גם בשעות הבוקר המוקדמות.

״היא תמיד נותנת לך יותר אוכל, אז תחזיר לה באותה מטבע,״ הציע פליקס, שגם הסביר לו איך להגיע אל בית משפחתה של מריסל.

בתום העבודה החליט קרל לקנות שקית של מצרכים ב**קוֹלמאדוֹ** — גבינה, בשר חזיר, אורז ושוקולד — לאחר מכן ירד אל החוף ומשם פנה במעלה גבעה תלולה אל צֶ׳רימיקוֹס, הכפר הדומיניקני שעמד על צוק אלמוגים מול סוֹסוּאָה. הוא עבר ליד הכנסייה שבפינה, ולאחר מכן על פני שורה של בתי עץ שנבנו על בלוקים, ואורן המרצד של עששיות הטיל צללים לכל

אורכה של דרך העפר הצרה.

התנועה היתה לשני הכיוונים. נשים דומיניקניות שהיו בדרכן לפגוש מתיישבים בסוֹסוּאָה, ומתיישבים יהודים כמו קרל שהגיעו לצַ'רימיקוֹס. היו גם שמועות על כמה נשים יהודיות שלקחו לעצמן מאהבים דומיניקנים, אבל זה ודאי לא משהו שקרל ראה במו עיניו, כי עד עכשיו הוא העביר את זמנו בצדו המרוחק של החוף, או בחווה של משפחת וײנברג.

הוא הופתע מגודלו של צַ'רימיקוֹס, אף שכבר גילה כי במדינות הטרופיות היו כפרים שלמים שהסתתרו מאחורי עלווה. בדרכו שלו, קרל הקפיד לשמור על מרחק מהמקומיים. הוא עבד איתם ושוחח איתם בספרדית הדלה אך המעשית שלו, אולם עד כה ניהל את כל התקשורת עמם במגרש שלו.

קרל מילא אחר הנחיותיו המדויקות של פליקס — לך בכביש השני אחרי הכנסייה, פנה ימינה וצעד על השביל עד שתגיע אל הבית השני מהסוף, מצד ימין — והבחין במריסל מבעד לחלון נטול הווילונות של בית הוריה החף מכל קישוט.

הדלת היתה פתוחה. הוא עמד בפתח והושיט את שקית האוכל לאביה של מריסל, שלקח את המתנה ללא אומר והניח אותה על השולחן. האב הציע לו כיסא ושניהם התיישבו.

"תודה שהזמנתם אותי," אמר קרל, אף שלמעשה הזמין את עצמו וקיווה שזה מספיק.

"הבאתי שוקולד," אמר, כאילו ביקש לפרוש את מתיקותו על השולחן.

מריסל, שלא חייכה, נטלה לבסוף את שקית המצרכים ונעלמה מאחורי וילון דק. היא חזרה עם כוס לקרל, ואביה מזג לו רום לבן.

"אני לא מדבר ספרדית טובה," אמר קרל.

"מספיק כדי שאוכל להבין אותך," אמר אביה של מריסל.

"שמי קרל. קרל קאופמן."

"אני מיגל."

אף שכוס הרום שלו לא היתה ריקה, מיגל מזג עוד קצת מהמשקה ולגם לגימה, לא ארוכה או תוקפנית מדי, אלא רק לגימה קטנה שהצביעה על כך שאינו יודע מה לעשות בידו. נראה היה לקרל שהוא ביישן.

"איפה אתה עובד?" שאל קרל. "לא ראיתי אותך בסוֹסוּאָה."

"אני עובד בחווה ממזרח לכאן. אבל הבת שלי, היא עובדת עם היהודים. אתה משלם לה טוב."

מיגל חייך בפעם הראשונה, וקרל תהה אם הוא אכן מאמין שקרל משלם לבתו מכיסו, או שמא לא הבין אותו בגלל הספרדית הדלה שבפיו. קרל לא הכיר את האנשים האלה או את דרך מחשבתם. הוא היה כה רחוק מהם עד שהרגיש סחרחורת והחניק דחף פתאומי לברוח.

טוב שהוא נשאר. מריסל הגיחה כעבור דקות מאחורי הווילון ובידה השוקולד; רדיד האלומיניום הוסט לאחור, כאילו הפשיטה אותו בעדינות. היא שירתה את הגברים, אך לא התיישבה ולו לרגע, ואף על פי שאיש כמעט לא דיבר, קרל נמלא שביעות רצון כשטעם את השוקולד ולגם מהרום והתענג על תשומת לבה של מריסל.

כשהגיע הזמן לקום וללכת, מיגל לחץ את ידו.

"תבוא שוב," אמרה לו מריסל.

למחרת בבוקר, כשראה את מריסל במטבח, הוא אמר לה שלום כרגיל, והיא חייכה בחזרה. היא נתנה לו את הקצבת המזון שלו, ובתום יום העבודה הוא חזר אל הצריף, התקלח, החליף בגדים וצעד שוב אל ביתה עם שקית של מצרכים.

יותר מכל דבר אחר הפריע לקרל היעדרם של וילונות שיכסו את החלונות. המקום נראה חשוף בלעדיהם. וכך, כעבור שבוע, הגיע שוב עם וילונות ששימשו משפחה בסוֹסוּאָה לזמן קצר בלבד. הם היו לבנים עם פסים אדומים וכחולים. קבוצת וילונות אחת יועדה לחדר המגורים, והשנייה לחלון חדרה של מריסל.

הוא חזר לבקר פעמיים נוספות לפני שהבחין בווילונות שנתלו על החלונות, ונמלא גאווה מוזרה למראה הבית הנעים והביתי בהשוואה לביתם של השכנים. רק אז נזכר בתדהמה שעדיין לא פגש את אמה של מריסל. איפה היא? ואיך לא הבחין בהיעדרה בהזדמנויות המעטות שהיה שם? אולי משום שקרל התרגל כל כך להיותו חסר אֵם, וזה כבר לא נראה לו יוצא דופן שגם אחרים ימצאו עצמם במצב דומה לשלו.

"איפה אמא שלך?" שאל אותה ברוך.

"היא מתה," ענה האב.

קרל הרגיש שפניו מאדימות ממבוכה. אולי היה צריך לנחש זאת? ולא לשאול מלכתחילה?

"אני מצטער."

"גם אנחנו," אמר לו מיגל.

בעיניו היה מבט של עצב עמוק.

"השם של אמא שלי הוא ואריוֹלָה," אמרה מריסל, וקרל היה משוכנע שדיברה בזמן הווה. אזכור שמה של אמה העלה על פניה חיוך כה זוהר ופתוח, עד שנדמה שהשמש האירה היישר לתוך עיניו.

קרל הניח לעצמו להסתנוור. הוא עצמו התקשה להגות את שמה של אמו, גם בזמן הווה וגם בזמן עבר. חלפו שנים מאז ראה אותה בפעם האחרונה, ואם השמועות שהגיעו מאירופה נכונות, ייתכן שלא יראה אותה עוד לעולם. שהיא מתה. **מוּארְטָה.** כנראה היה לו מכנה משותף עם מריסל.

באותו לילה היא ליוותה אותו בדרכו חזרה לסוֹסוּאָה. הם טיילו לאורך החוף. היה חשוך, אבל שניהם הכירו את הדרך לאורך השביל הכבוש היטב שבין קו העצים לחול. הוא נטל את ידה, והיא לחצה אותה.

"חשבתי שלעולם לא תחזיק לי את היד," אמרה.

הם נעצרו באמצע הדרך והתיישבו על פיסת חול קריר להפתיע. קרל נשק לה, ולאחר מכן, לראשונה מאז שהגיע לסוֹסוּאָה, ובפעם השנייה בחייו, הוא עשה אהבה.

כלומר, הוא עשה משהו. זה היה מהיר, ואחר כך הוא נפרד ממנה לשלום וחזר לבדו לסוֹסוּאָה, כי לא יכול היה לקחת אותה אל מיטתו, בצריף שחלק עם משפחת ברבאום ואחרים.

הוא תיאר לעצמו מה תאמר גברת ברבאום, שצעקה עליו כשהכניס קצת חול אל הצריף, אם תמצא אישה במיטתו. היא תגיב בצעקות רמות.

קרל לא סיפר למריסל שידע רק אישה אחת לפניה, ועוד מישהי ששילם לה לשכב איתו, והוא גם לא שאל על חוויותיה המיניות, כיוון שהסיק מתנועותיה שהיא בקיאה הרבה יותר ממנו. אבל כמו בכל תחום אחר כמעט, הוא לא היה בטוח. עד אותו לילה אפילו לא ידע שאמה מתה.

ככל שנמשכו הביקורים, נדמה היה שאביה של מריסל מקבל אותו בדיוק כפי שקיבל את השוקולד שהניח קרל על שולחנם, כמשהו שראוי להיכנס אל ביתם. קרל אף שכב איתה על הדרגש שלה, כשהיתושים מזמזמים סביב הכילה שקנה לה, ומביט בשדיה ובירכיה הבשלות, מבחין שעורה הכהה כמעט סגול על רקע עורו שלו. אחרי כל הזמן ששכב מצדו האחר של הקיר והשתוקק לגעת באילסה, כעת כבר לא היה מחסום, שום דבר לא חצץ בינו לבין מריסל.

גם אביה של מריסל וגם גברת ברבאום — או אף אחד אחר, לצורך העניין — לא התערבו ולא העירו על הזיווג שלו עם מריסל, אף שגם כאן, כמו בצריף בסוֹסוּאָה, בקושי היתה להם פרטיות.

הם מעולם לא צעדו יחד לעיירה. קרל התעורר עם עלות השחר, לבדו על דרגשה — העבודה במטבח דרשה ממריסל לקום מוקדם יותר — ובדרכו חזרה אל העיירה עבר ליד הנשים שריכלו סביב ברז המים המשותף כשהמתינו לתורן למלא דלי מתכת ולצעוד בחזרה על החוף לסוֹסוּאָה. כשקרל התייצב לארוחת הבוקר, מריסל כבר עבדה במרץ במטבח. דבר לא השתנה בשגרת חייהם — לפעמים צפה בסרט בסוֹסוּאָה, הגיע אל ביתה של מריסל רק לאחר שכבר נרדמה והצטרף אליה חרישית על הדרגש. לפעמים העביר את הלילה בצריף המשותף, אבל גילה שהוא כבר לא אוהב לישון לבדו.

"איפה המשפחה שלך?" שאלה אותו לילה אחד, כששכבו יחדיו במיטה.

הוא לא העלה על דעתו שתשאל אותו שאלה כזאת. "אני לא יודע," ענה.

"מאנמאן טֶה אַייסיֵין," אמרה.

זה לא נשמע כמו ספרדית. קרל לא הבין. מריסל חזרה על דבריה, וכשקרל הביט בה מבולבל, עברה לצרפתית, **"אֶל אֶטֶה ל'האיטיֵין."**

אמי היתה בת האיטי.

כילד הוא למד צרפתית, אלא שכמו דברים כה רבים בחייו, גם זה הגיע לסופו עם עליית הנאצים.

"מאנמאן טֶה אַייסיֵין," אמרה שוב, והפעם הבין שהיא מדברת קריאולית, השפה שבה שוחחו ביניהם חותכי הקנים מהאיטי כשלא רצו שמישהו אחר יבין אותם.

הם התלחשו, משום ששכבו במיטה וכבר היה מאוחר, אבל משהו בלחשושיה היה מעבר לכאב על אֵם שאבדה, וזה הדאיג אותו. היה פחד בעיניה של מריסל. דומה היה שהשפה שדיברה היתה אסורה ומסוכנת.

"יום אחד היא לא חזרה," אמרה מריסל.

"לאן היא הלכה? **דונדֶה פואֶה?**" שאל בטיפשות.

"זה היה ליל הדמעות," אמרה מריסל. "אני חצי האיטית. ואני כהה," אמרה. "**אוֹסקוּרָה**. אתה רואה את העור שלי. אני כהה יותר מרוב הדומיניקנים, והכהות הזאת מסוכנת לי."

אמי היתה בת האיטי. ההסבר היה מובנה בארבע המילים הפשוטות הללו, אבל נדרש לקרל זמן רב כדי לשמוע מה היא באמת אמרה, כדי להרכיב את המילים יחד. היא לא נתנה שום רמז לחידה שעליו לפענח, היא קבעה עובדה ברורה ומובהקת. אמה של מריסל היתה שחורה. ועורה הכהה של מריסל סימן אותה. בלילות, כשקרל הושיט את ידו אליה, הבחין לא פעם שעורו השזוף החוויר על רקע עורה שלה, אבל דרגות של צבע לא הטרידו את קרל. הדומיניקנים היו כולם חומי עור, חלקם בהירים יותר ואחרים כהים יותר, והוא שם לב אמנם כי ככל שהעור היה בהיר יותר כך היתה הדרגה רמה יותר בממשלה ובעסקים, אבל אפילו חֶנֶרָליסימוֹ טְרוּחִיוֹ, כמו משפחתה של מריסל — וכמו דומיניקנים רבים — היה **מֶסטיסוֹ**, ממוצא מעורב. עד עכשיו, כולם נראו לו פשוט חומים.

קרל למד שטְרוּחִיוֹ מעריץ את המתיישבים בזכות לובנם. זו אחת הסיבות לכך שהזמין אותם לארצו. אלא שעד עכשיו הוא כלל לא העלה בדעתו שגם ההפך נכון: שטְרוּחִיוֹ מתעב שחורים, ומייחס את החוליים הרבים שפקדו את ארצו לדם הכהה שזורם כמו וירוס בדמם של הדומיניקנים.

"מה קרה לאמא שלך?"

"עכשיו אני יותר גבוהה ממנה," זה כל מה שהסכימה מריסל לומר, ולאחר מכן הידקה את גופה אל גופו ונרדמה.

גם על זה מעולם לא חשב, על כך שהוא עצמו גבה מאוד בשנים האחרונות. אם אי־פעם יראה שוב את אביו, הוא יביט בו מלמעלה.

יום אחד, כשידע שמיגל איננו בבית, הפקיע קרל כלי רכב והעביר כיסאות טובים ושולחן אוכל אל בית המשפחה. הוא לא רצה שמיגל יתנגד, או ירגיש מחויב כלפיו בגלל המתנה. הוא רק רצה שהכיסאות יהיו שם כשיגיע הביתה. כעבור זמן מה, כשישבו אל השולחן החדש, שאל אותו קרל כמה שאלות על מה שקרה ומדוע.

מיגל נולד בסנטיאגו, העיר השנייה בגודלה ברפובליקה הדומיניקנית, הידועה באדמתה החקלאית העשירה. את העיר חצתה הדרך הראשית אל הבירה, סנטו דומינגו, והתקיים מסחר ער למדי בין סוֹסוּאָה לסנטיאגו, ובכל זאת קרל מעולם לא ביקר שם, כמו במרבית חלקי האי. לפני שמריסל נולדה, מצאה אמה עבודה במשק בית אצל אחד מבעלי האדמות בסנטיאגו. מיגל כבר עבד בשירות המשפחה, הוא היה פועל בנגרייה וסייע בתחזוקה השוטפת של האחוזה. הם הכירו והתחתנו, וכעבור זמן קצר נולדה מריסל. מיגל מצא עבודה אחרת במרכז העיר, אבל ואריוֹלָה המשיכה לעבוד אצל המשפחה, יצאה בכל יום לפני שמיגל התעורר לארוחת הבוקר, וחזרה הביתה בזמן כדי להכין למשפחתה ארוחת ערב.

"יום אחד היא פשוט לא חזרה," אמר לו מיגל.

ב־1937 גויסו זרועות הצבא והמשטרה כדי להטיל טרור על בני האיטי ולגרש אותם בחזרה אל מעבר לגבול. עד מהרה החלו אזרחים מן השורה לאסוף רובים, אקדחים, מצ'טות ואפילו סכיני מטבח, ויצאו להשלים את המלאכה ולשחוט כמה שיותר מבני האיטי. כמה משפחות עשו כמיטב יכולתן להסתיר את הנרדפים ולהגן עליהם, אבל היו גם אחרים שטבחו במשרתים שעבדו אצלם שנים, ואפילו בחבריהם מבני האיטי.

"זה מה שקרה כנראה גם לאשתי," אמר מיגל בעצב. "אבל לעולם לא נדע."

הם מעולם לא מצאו את גופתה. היא פשוט נעלמה.

חֶנֶרָליסימוֹ טְרוּחִיוֹ רצה לטהר את ארצו מבני האיטי, שחצו את הגבול אל הרפובליקה הדומיניקנית והתפשטו בארצו כמו מגפה, ערערו את הסדר החברתי, וחמור מכך, זיהמו את התקווה הלבנה בעורם השחור — אותו מראה שטְרוּחִיוֹ עצמו עשה כמיטב יכולתו להסתיר באמצעות איפור ומיני קרמים. התיעוב שבלבו שלח גרורות והפך לטבח המוני.

לאחר ששכך להט ההרג, מיגל היה נחוש בדעתו לעזוב את העיר שהרגה את אשתו. מבחינתו היה זה ליל הדמעות, אך לדבריו, הדומיניקנים לא העניקו שם למעשים שעשו. מאז הטבח, מיגל מעולם לא הרגיש עוד מוגן, לא כשבתו היא חצי האיטית.

"שמעתי סיפור על מתיישבים יהודים שהגיעו אל ארצי בחיפוש אחר מקלט, וחשבתי לעצמי, 'איזה אנשים מטומטמים, הם השתגעו לגמרי?' ואז קראתי שהם לבנים מאירופה, והבנתי."

מיגל הביא את צאצאיתו השחורה לסוֹסוּאָה, בתקווה שהמקלט היהודי יהפוך למקלטו שלו. הוא עשה זאת בערך בתקופה שאמריקני אחד הגיע לדיפּוֹלדסָאוּ בחיפוש אחר יהודים צעירים וחזקים שיעבדו את האדמה בצדו האחר של העולם.

"אתה מוגן," אמר לו מיגל. "אותך הם לא יבואו להרוג."

אלא שקרל למד דבר או שניים וידע שתמיד יימצא מישהו שיבוא להרוג אותך. הוא הרגיש מוגן כאן, אבל רק עד גבול מסוים. מי יודע איזה רעיון ינבוט בראשו של הגנרל בשנה הבאה או בזו שאחריה, אבל בהשוואה למריסל, הוא היה מוגן וכך גם היא, כל עוד היא איתו. כך לפחות קיווה אביה.

בפעם הראשונה שראה את מריסל על החוף, קרל היה משוכנע שהיא שייכת לכאן, אבל למעשה גם היא, כמוהו, היתה רק נטע זר. עורה הכהה היה סימן לנחיתות, אות קין של מוצא שלעולם לא תוכל לקרצף ולהעלים.

באותו לילה, כששכב על הדרגש, הניח קרל את זרועו ליד זרועה ולאחר מכן שילב את אצבעותיו באצבעותיה; דומה היה שעורו הלבן פוגע גם את יהדותו. איש לא יוכל לדעת מהו. מתחת לשמיכה, מריסל חיככה את ירכה בירכו. הוא הושיט את ידו אל שדה והרגיש את פטמתה מזדקרת. היו לה שדיים שחורים, קטנים ומושלמים. את כל מה שאהב בה, טְרוּחִיוֹ תיעב. לו נולדו להם ילדים, הם היו לבנים יותר ממנה, וילדיהם של ילדיהם עשויים להיות לבנים עוד יותר. זו היתה מטרתו של טְרוּחִיוֹ, להלבין את ארצו ובסופו של דבר לשוות לה מראה דומה לזו שממנה נמלטו בקושי רב קרל ופליקס וכל האחרים.

"כמה אתה חושב שמתו?" שאל קרל את פליקס כעבור זמן מה, כי מיגל לא ידע לומר. מותה של אשתו הספיק לו; מה עוד הוא צריך לדעת חוץ מזה?

"עשרת אלפים. יש שטוענים שהרבה יותר מזה."

"אתה בטוח?"

"כן, אחרת לא היינו פה. קדימה, בוא נמשיך."

הוא ופליקס, ידיהם עמוסות מצרכים, צעדו על הכביש שהוביל אל מחוץ לעיירה והתפתל לאורך קו החוף. הם שמעו את גלי האוקיינוס נשברים אל החול. בתוך פחות מעשר דקות ירד הלילה. מאחוריהם, וממזרח, היו אילסה ושאר בני ביתה. לפניהם היו צֶ'רימיקוֹס ומריסל.

"אני יודע שניסית לספר לי."

"אין טעם להלקות את עצמך. אף אחד לא רוצה לדבר על מה שקרה."

"אבל אתה כן."

"נכון."

"ידעת מההתחלה."

"מההתחלה, כשישבנו באוטובוס לסוֹסוּאָה, וראיתי את בני האיטי עובדים בשדות קנה הסוכר."

"אני לא ידעתי שהם בני האיטי."

"אבל הם היו שחורים."

"זה לא אמר לי הרבה."

"זוכר את היום ההוא, כשירדנו מהספינה? את הנאום על הגזע הלבן, על כך שבאנו להבהיר את האוכלוסייה? לא לקח לי הרבה זמן להבין מה קורה."

"אז למה לא אמרת לי מיד?"

"אמרתי, ובגלל זה נתת לי אגרוף, זוכר?"

"נתתי לך אגרוף מסיבות אחרות." בגלל ההצגה, גדר הכלונסאות הלבנה שעמדה על הבמה, והשירים האוסטריים והמתקפה חסרת הרחמים של פליקס על כל אלה.

"אל תהיה כל כך בטוח," אמר פליקס.

הם יכלו לצעוד בבטחה גם באמצע הכביש הריק, אבל לקרל התחוור פתאום שהם פוסעים בשוליים מתוך הדרת כבוד למה שמייצג הכביש. זה הכביש שקישר אותם אל העולם החיצון. הם נסעו על הכביש כדי להגיע לכאן, אל נמל המבטחים היחסי הזה, אבל הכביש קישר אותם גם אל כל הסכנות שמפניהן ברחו. ויום אחד, בתום המלחמה, אפשר שקרל יעלה שוב על הכביש בפעם האחרונה ויפליג לאמריקה או לקנדה, לכל מקום שלא שולט בו רודן.

"יש הרבה דברים שלא הבנתי," אמר קרל.

"כמו שאמרתי, אין טעם להלקות את עצמך. יש הרבה אנשים שמבינים את האמת, אבל אין להם כוח להרים אותה מעל לראשיהם. כולם כאן נמצאים בלי משפחה. גם אלה שהגיעו עם המשפחה, כולל משפחת ויינברג, מנותקים. ומשפחת ויינברג אף פעם לא היתה חזקה מספיק בשבילך."

קרל מעולם לא העלה על דעתו שמשפחת וויינברג חלשה או זקוקה לתמיכה, אך במבט לאחור נדמה היה כי הבדידות שחש בזמן שהתגורר איתם לא היתה שלו לבדו, שגם הם חלקו אותה עמו על אותה פיסת אדמה מבודדת. מה בכלל הבין יאקוב וויינברג בחקלאות? החיוך הנבוך שבו הביט בראשי הבקר שלו נבע כנראה מפחד. ונדמה שהיה מן הייאוש גם בטיול המשפחתי לסִיוּדאד טְרוּחִיוֹ, ובקבלת הפנים הנלהבת שהעניקו לאיש שהגיע כדי לחזור אחר אילסה. הטקסיות של ליל הסדר מנעה מקרל לראות עד כמה התרפסו כולם בפני וולטר, אותו אידיוט גרמני. הם רצו ממנו משהו, הבין כעת. והצורך הזה העיד על חולשה.

"אני עדיין לא מצליח להבין את כל הסיפור. מה כולנו עושים פה? ספר לי מה אתה יודע, ואני מבטיח לא להכניס לך שוב אגרוף."

"אני אדם חלש ומוכה מלריה."

"ואל תשכח את הזיבה."

"כמובן, אבל על זה כבר התגברנו עם פניצילין. אני והחיילים נלחמים ביחד במלחמה המלוכלכת הזאת." פליקס פרץ בצחוק חלול.

לרגע הוא היה טוב לב ונדיב ומתחשב. ניכר היה שהנושא הזה הוציא ממנו את המיטב.

"נו, ספר לי," אמר קרל.

"נצטרך לחזור לימים ההם בדיפּוֹלדסָאוּ. זוכר איך שתיקנו את הכבישים החלקים של שווייץ? זה לא נראה לי נכון, שאתה ואני צריכים לקחת חלק בשלמות כזאת. ויום אחד מגיע מר סולומון טרון למחנה פליטים בשווייץ, ומציע ליהודים נמל מבטחים בארץ טרופית שאיש לא שמע עליה? זה לא נשמע לך מוזר עוד מהרגע הראשון?"

קרל **אכן** חשב שזה מוזר, אבל כל כך הרבה דברים קרו, רבים מהם בגדר תעלומה.

"זוכר שהאמריקני הזכיר ועידה באוויאן שבצרפת? הוועידה דנה בבעיית הפליטים, כלומר ביהודים. אף אחד לא רצה אותם, בעיקר לא האמריקנים. וכאן נכנס לתמונה הגנרל שלנו. טְרוּחִיוֹ הפתיע את כולם כשהציע מפלט למאה אלף פליטים יהודים. הבעיה שלו היתה שהוא טבח בבני האיטי, גם הם עם נרדף שאיש לא רצה לעזור לו. מכיוון שהאמריקנים היו בעלי בריתה של האיטי, ומאחר שהם לא בדיוק פתחו את זרועותיהם וקידמו בברכה את היהודים הנרדפים, הם היו נבוכים משתי הסיבות הללו, וכך מצא טְרוּחִיוֹ את הזדמנות הפז שלו. חוץ מזה, הוא רצה לאכלס את ארצו באנשים לבנים. וכך נכנס לתמונה מר טרון, כשעבר בשערי דיפּוֹלדסָאוּ."

מובן שלא כל מאה אלף היהודים מצאו את דרכם אל האי. רק שש מאות וחמישים הספיקו להגיע, ושניים מהם צעדו כעת על כביש חשוך ומוקף צמחייה טרופית, כל אחד מהם עם שקית של מצרכים תחובה מתחת לזרועו.

"אם אתה יודע את כל זה, למה אתה רוצה להישאר פה?"

"אמרתי לך. אין לי עוד בית. ואני נהנה פה."

"למרות כל מה שידוע לך?" אמר קרל.

"זה ידוע גם לך. זה ידוע לכולנו, כולל הדומיניקנים. אבל אף אחד לא רוצה לדבר על זה,

ואולי ככה זה צריך להיות. כולנו פשוט ממשיכים לצעוד, עם קצת אוכל מתחת לזרוע ובחורה שמחכה בסוף הדרך. חוץ מזה, מה אנחנו אמורים לעשות? אני יודע מה האיש הזה עשה, אבל אולי אפשר למצוא גם קרן אור בכל הסיפור הזה."

"מי הבחורה שמחכה לך?" שאל קרל, משנה את הנושא. הוא מעולם לא פגש אותה ומעולם לא התעניין לדעת מיהי, משום שהיה שקוע כל כולו בבעיות ובמחשבות שלו עצמו. וגם פליקס מצדו היה חשאי למדי, ולא אהב שחוקרים אותו.

"סתם מישהי שאני מתראה איתה."

"אתה אוהב אותה?"

"זה לא קשור לאהבה."

פליקס היה צעיר מכדי להיות חרוש קמטים, אבל קרל כבר ראה היכן הם עתידים להופיע. דומה שסדין דק נפרש מעליו והסווה את הבלאי והשחיקה שמתחת.

"אז למה?"

"נכון שאנחנו צועדים עכשיו על אותו הכביש, אך דרכי חיינו יובילו אותנו בכיוונים שונים. לעולם אל תלך בעקבותי."

קרל נפרד לשלום מפליקס המיוזע, שהמשיך לצעוד על אותו הכביש כברת דרך נוספת, העביר את שקית המצרכים שלו מזרוע אחת לשנייה והבחין שפליקס עשה בדיוק את אותו הדבר.

בדרכם הצנועה, שניהם סייעו למשפחות אחרות. מריסל ואביה הגיעו לסוסוּאָה כדי להתחיל מחדש ולהשאיר את העבר מאחור, בדיוק כפי שקרל עשה כשהתרחק ממשפחתו שלו. כולם היו זקוקים זה לזה.

18

"סוֹסוּאָה," אמר אהרון לנהג המונית.

בשערי נמל התעופה עמד זקיף חמוש, ומעבר לו התנשאו ההרים, והצמחייה העשירה נראתה ירוקה לא פחות ממדי הסוואה של החייל. הוא הרכיב משקפי שמש עם עדשות כה כהות עד שנדמה היה שעיניו נעקרו מארובותיהן.

המונית פנתה שמאלה אל הכביש הראשי והאיצה לתוך עמק נטוע קני סוכר, עם גבעולים חומים ומרופטים בקצותיהם. כעבור כמה קילומטרים גילה אהרון שקני הסוכר נעקרו והוחלפו במגרש גולף, עם כרי דשא שהשתפלו להם בנחת ובעצלות אל עבר האוקיינוס. אנשים באו לכאן כדי לנפוש. במרחק התנשאו מלונות ענקיים, ומעבר להם היו שדות נוספים של קני סוכר. כעבור עשר דקות, הנוף סגר על אהרון, והם השאירו מאחור את העמק רחב הידיים ועברו לנוף של גבעות ירוקות וכפרים מוזנחים. עשן מערמות בוערות של עלים ואשפה התנשא אל על בשמי אחר הצהריים, כמו עננים של ביוב.

אהרון נשען לאחור על הריפוד החמים והבלוי של המונית, ועם החלונות הפתוחים והרוח שבידרה את שערו, הרגיש שהוא חי בתוך חלום של מישהו אחר, כשעל פניו חולפים ברצף מראות מסתוריים שלא היה בהם כמעט שום היגיון. הוא רצה להתעורר ולגמור עם הסיפור הזה.

"אוהב מֶרֶנגֶה?" שאל נהג המונית.

"אני לא יודע," ענה אהרון.

הנהג משך בכתפיו. "אנשים באים, והם רוצים."

אהרון רצה יותר מכול למצוא את בתו, ועל כן הרגיש שיש מן האמת בדבריו העמוקים של הנהג. הוא החזיק בידו את מכשיר הטלפון שלו, גוף אלומיניום חלקלק ושחור ומודרני, שסירב לספוג לתוכו את זיעתו, והתגבר על הדחף להתקשר אליה שוב. הוא שוחח איתה בנמל התעופה, הודיע לה שהגיע ואמר לה שיפגוש אותה במלון. הוא דיבר גם עם אמה ואמר לה את אותו הדבר. קרל עדיין נעדר.

מסך הטלפון של אהרון התמלא במילים שכבר הספיק לקרוא אינספור פעמים מאז שעלה לטיסה: **סוֹסוּאָה היא עיירה קטנה אך מתפתחת, 28 קילומטרים ממזרח לפוּאֶרטוֹ פּלָטָה, והיא פופולרית מאוד בקרב תיירים, שבאים לכאן כדי ליהנות מהאווירה האירופית יוצאת הדופן. מרבית המבנים המקוריים, שבנו פליטים יהודים מגרמניה ומאוסטריה שנמלטו מאימת הנאצים, פינו את מקומם לפיתוח התיירותי של ימינו, ועם זאת נותר בעיירה הרבה מקסמה המקורי, כולל מגדנייה וינאית, בית כנסת וחוף נפלא — אבל עמוס בנופשים — שכולו חול לבן ורך ומים זכים ומזמינים.**

משהו בתיאור הבהיר והמסוגנן שאמור היה להרגיע אותו, לעורר בו תחושה שהוא בסך הכול תייר בחיפוש אחר שמש, חול וקורטוב של היסטוריה.

"יש לו בן. אחיך החורג. והוא שולח לשם כסף, לסניף בנק מקומי." הדברים בקעו מפיה של אמו בפרצים קטועים של חרדה, לאחר שעדכן אותה שפטרה וקרל נסעו לרפובליקה הדומיניקנית. "אני רק יודעת שאבא שלך הגיע לקנדה אחרי המלחמה. הוא מעולם לא דיבר על מה שקרה."

גם אמו של אהרון מעולם לא דיברה על כך.

הוא הבחין כעת בשלטי החוצות של המלונות השונים, ועד מהרה גם במלונות עצמם, כשהמונית פנתה שמאלה מהכביש הראשי, נכנסה לעיירה וחלפה בדרכה על פני מסעדות וחנויות למשקפי שמש וסוכנויות נדל"ן וחברות שמציעות טיולי דיג, עד שלבסוף הגיעו למלון שהזמינה פטרה. הוא ציפה למצוא אותה מחכה לו באולם המבואה, אך את פניו קידם הקונסיירז', והוא הניח לו לענוד על ידו צמיד כחול, תנאי מוקדם לכניסה אל שטח המלון. חדרה של פטרה היה בקומה השנייה. אהרון עלה במדרגות, ומשם פסע במסדרון פתוח שניבט אל בריכת השחייה. הוא חיפש במבטו אחר בתו בין כל הרוחצים והמשתזפים, אבל היא לא היתה שם.

הוא נקש על דלת חדרה. "זה אני," אמר.

הוא עמד לנקוש שוב, אלא שאז היא פתחה את הדלת, ולהפתעתו המוחלטת הוא סטר לה על פניה. היא פרצה בבכי, אבל לא בגלל הסטירה, שלא היתה חזקה במיוחד, אלא משום שאיבדה את קרל.

"הוא נעלם," התייפחה. "אסור היה לי להביא אותו לכאן. זו היתה טעות. אני מצטערת."

"זה באמת היה קצת טיפשי," לחש ברוך באוזנה של בתו, לאחר שקברה את עצמה בין זרועותיו. בפעם האחרונה שחיבק אותה היה זה ביום שנודע לה על הגירושים. הוא קיווה שיום אחד ישובו להיות קרובים גם לא על רקע אסון כלשהו, אבל בינתיים השלים ברוב חמדנות עם המתנה הארעית הזאת.

"הוא לא היה בחדר כשהתעוררתי הבוקר, ואני לא מוצאת אותו בשום מקום. חיפשתי בכל העיירה."

הם נכנסו לחדר, והדלת נטרקה בחבטה, כאילו רוחו של קרל ביקשה לנקום באהרון על כל הפעמים שנעל אותו בדירה. הוא הביט סביבו: שתי מיטות זוגיות, טפטים עם הדפס טרופי שכיח, מדפים טלוויזיה ומרפסת פתוחה עם מאפרה מלאה בדלי סיגריות. הוא החליט שלא להגיב כרגע על העישון של בתו.

"סבא שלך כבר זקן. כמה רחוק הוא יכול להגיע?" אמר, משום שפטרה המשיכה להתייפח.

"אני לא יודעת."

"אל תדאגי, אנחנו נמצא אותו," הבטיח לה.

לאחר כמה בירורים בדלפק הקבלה — לא, איש לא ראה את סניור קאופמן יוצא מהמלון — הם פנו לחפש ברחובות. שתי נערות, מבוגרות במקצת מפטרה, סימנו לו לגשת אליהן, והוא שלף את הטלפון הנייד כדי להראות להן תמונה של אביו.

"זיון רוצה?" הן שאלו ביחד.

הוא סירב בנימוס.

הן עברו להצעה זולה יותר. "מציצה רוצה?"

אהרון סירב שוב והראה להן את מסך הטלפון שלו.

"מי פּאדרֶה," אמר והצביע על התמונה. הוא צילם את קרל אוכל תרנגול הודו ביום צלול וקר של חג ההודיה. ועכשיו אהרון עומד ומדבר עם שתי פרוצות בחוג הטרופי. "הוא הלך לאיבוד. פֶּרדידו."

הנערות גילו אהדה. הן הביטו ארוכות בתמונה אבל לא זיהו את קרל.

הוא ופטרה ניגשו לכל החנויות, המסעדות והמלונות הסמוכים, חזרו שוב ושוב על אותם הסברים והראו את התמונה. איש לא זיהה אותו, אבל היו עוד כמה נערות שניסו לפתות את אהרון ולהציע לו מציצה.

"הזנות חוקית ברפובליקה הדומיניקנית," עדכנה אותו פטרה, בניסיון לעזור.

"אני שמח שעשית מחקר מקיף," אמר, ושאל את עצמו מדוע הוא עצמו לא טרח לעשות זאת לאורך השנים.

היו שם עשרות מלונות עם שמות שהבטיחו את הנופש המושלם — אוֹשֶן ויוּ, פּלאיָה ביץ', פנסיון אנאליס, סוֹסוּאָה בֵּיי-דֶה-סי. הרחק מהכביש הראשי היו רחובות קטנים כמו קאיֶיה דוד שטרן וקאיֶיה ד"ר רוזן, רמזים קטנים להיבט נוסף בתולדות העיירה.

הם ירדו מטה אל החוף וחלפו על פני שורות של חנויות חדשות, רובן ריקות ומדיפות ריח של גבס לח. חלפני כספים עמדו לפני שורות של ציורים ססגוניים בנושאים מקומיים כמו קוטפי קני סוכר וציפורים טרופיות ושקיעות מעל הים. כשהגיעו אל החוף, השמש של שעות הערב המוקדמות כבר החליקה לאטה לתוך האוקיינוס.

"לא נראה לי שהוא היה בא לפה כדי להשתזף," אמרה פטרה.

הם פסעו מרחק קצר בין כיסאות שיזוף מפלסטיק ונשים שהשתזפו בחזה חשוף, ולאחר מכן הסתובבו וטיפסו בחזרה במעלה הגבעה. מבעד לדלת הפתוחה של חנות תכשיטים הבחין אהרון באדם בשנות השישים לחייו שעמד מאחורי דלפק. הם נכנסו פנימה.

אהרון הושיט לאיש את התמונה ואמר, "האיש הזה הוא אבא שלי, קרל קאופמן. נראה לי שהוא התגורר כאן לפני שנים רבות. אני מנסה למצוא אותו."

הצורף לא הביט בתמונה אלא באהרון עצמו, כמו ניסה לאמוד אותו.

"אתה יהודי?"

השאלה הישירה עוררה באהרון אי־נוחות. "למחצה," אמר.

"אבא שלך היה אחד מהפליטים?"

"הוא אף פעם לא דיבר על זה," ענה במשיכת כתף מתנצלת ותהה בפני מי ומדוע הוא מתנצל. אין זה עניינו של האיש הזה מי היה אביו או מה ידוע על כך לבנו.

"כן," אמרה פטרה. "הוא היה פליט."

"רובם עזבו לפני שנים רבות או שהם מתו. אני פה מאז 1976."

"סבא שלי לא מת," אמרה פטרה. "הוא הלך לאיבוד."

זוג צעיר נכנס לחנות, גהר מעל תיבת תצוגה ושוחח בגרמנית. אהרון הבחין שהיו בסוֹסוּאָה גרמנים רבים, שנהנו מאותה "אווירה אירופית" בקאיֶיה ד"ר רוזן ומשטרודל התפוחים שהביאו אבותיהם מבלי משים אל האי הקאריבי הזה. או שאולי הם באו בגלל הבחורות. הצורף לא התייחס כלל לזוג הצעיר.

"כמה מהילדים נמצאים בסביבה, אבל אם אתה זקוק למידע, אתה צריך לדבר עם מר הֶס. הוא הגיע לכאן בזמן המלחמה והקים בית ספר שנקרא היום על שמו. הוא מאחרוני הפליטים שעוד גרים כאן, ויודע הכול על סוֹסוּאָה."

"איפה אוכל למצוא אותו?"

"זה לא קשה. הוא נמצא כל ערב בבר בריטניה, בייחוד כשמציעים שם משקאות מוזלים. אי־אפשר לפספס אותו. לפני כמה שבועות מלאו לו תשעים ותשע."

הם הודו לצורף ופנו אל בר בריטניה.

נהמה של מטוס מעל לראשיהם משכה את תשומת לבה של פטרה, והיא הרימה את מבטה ואמרה, "לא נראה לך מוזר שתמיד במטוסים אתה סתם צופה בסרט או אוכל או הולך לישון כאילו שום דבר לא קורה?"

"אני יודע?"

"לפעמים אני מרגישה שאני טסה מעל העולם ומסתכלת עליו מלמעלה, אבל לא ממש חלק ממנו."

"כולנו מרגישים ככה."

"גם אתה?"

"כל הזמן," אמר אהרון. "העובדה שאיבדת אותו לא אומרת שגם את אבודה."

"ואם לא נמצא אותו?"

"אנחנו נמצא אותו."

אהרון הבחין בקשיש שישב לבדו ליד שולחן, ושיער שזהו מר הֶס. עצם נוכחותו שם, כמובטח, הרגיעה מעט, כאילו מצאו סוף כל סוף קצה חוט. הוא נראה ישיש, עורו כמעט שקוף ורק כמה אניצי שיער אפור הוחלקו לאחור על קרקפתו המנומרת מהשמש. הוא לבש חולצה עם צווארון ושרוולים קצרים, עם עט בכיס החזה. הגיל רוקן את הצבע מגופו של מר הֶס, מלבד עיניו, שנותרו כחולות להפליא, כמו שתי אבנים יקרות ששלף מתיבת התצוגה של הצורף. כשנעץ מר הֶס את עיניו הכחולות בתמונה, נדהם אהרון מהדמיון לאביו. שני הגברים הגיעו מאותו עבר ומאותו מקום, הוא היה משוכנע בכך.

"אנחנו מחפשים את האיש הזה," אמר לו אהרון. "אולי ראית אותו?"

מר הֶס צחק. "לא בשבעים השנים האחרונות."

"אתה יודע מיהו?"

"כמובן. אנשים חושבים שכל הזקנים נראים אותו דבר. אתה הבן שלו?"

"כן."

"טוב, אז תדבר עם השני. אולי הוא יודע." מר הֶס הגיע לגיל שבו הליכה סחור־סחור נחשבה

בזבוז מיותר של אנרגיה. "סביר להניח שאברהם עדיין שם."

"אברהם?"

"אחיך. הוא ודאי בחנות שלו," אמר מר הֶס. "קאופמן השכרת רכב. זה לא רחוק מפה."

לא רחוק? מבחינתו של אהרון, נדמה שהאיש שלח אותו אל הירח. איך ייתכן ששם משפחתו מתנוסס מעל סוכנות להשכרת רכב? תהה. מה קורה פה? הוא ידע שיש לו אח, שיש לו משפחה אחרת במקום רחוק מאוד, והנה עכשיו הוא במקום עצמו, והאמת נמצאת מעבר לפינה.

מר הֶס קרא למלצר ופנה אליו בספרדית. אהרון חשב שאולי הוא יבקש מהמלצר להוביל אותם לשם, אבל לא, הוא רק הזמין משקה נוסף.

הם יצאו בחזרה אל הרחוב. השעה היתה אחרי חמש, בקרוב השמש תשקע, אבל בחוץ היה חם להחריד. אהרון חלף על פני כמה חנויות שמכרו גם מים מינרליים, אבל הוא לא רצה לעצור, נדמה היה שהוא לא מסוגל לעצור, שהוא נגרר לשם בניגוד לרצונו. ולכן, כשהגיעו אל קאופמן השכרת רכב ונכנסו פנימה, הוא הניח לבתו לפנות אל האישה מאחורי הדלפק.

"אנחנו מחפשים את אברהם קאופמן."

"אבראן לא פה. אני יכולה לעזור?"

באותו רגע אהרון התקשה להאמין שמישהו יוכל לעזור, אך נדמה שבתו חשבה אחרת.

"יש איזו דרך להשיג אותו?" מלמלה פטרה. "זה דחוף."

"אני אתקשר אליו," אמרה האישה וחייגה את המספר. היא לחשה כמה מילים בספרדית לתוך השפופרת ולאחר מכן אמרה להם להתיישב. "הוא אמר לחכות."

והם חיכו, וכל אחד מהם עלעל במגזינים בספרדית, ואהרון היה אסיר תודה לבתו על שהבינה שהוא לא מעוניין לדבר, שהוא אפילו לא יודע איך לדבר ומה לומר ברגע זה.

כעבור עשר דקות נעצר בחוץ טנדר מתוחזק ללא רבב, ומתוכו ירד גבר בשנות השישים המאוחרות לחייו, עם פנים שמנמנות וחביבות, עור כהה ושפם מאפיר שנותר מוצלל חלקית מתחת לכובע בייסבול כחול ודהוי.

"אני אברהם קאופמן. במה אוכל לעזור?" שאל האיש.

אהרון הושיט לו את תמונתו של אביו ונסוג לאחור, כאילו היתה התמונה מסוכנת.

"אתה מזהה אותו?" שאל אהרון.

אברהם קאופמן הסיר את כובע הבייסבול שלו וניגב את מצחו בזרועו, ולהפתעתו הרבה של אהרון חשף מתחתיו כיפה שהוצמדה לשערו בסיכת מתכת.

"מי זה?" שאל אברהם.

"הוא לא נראה לך מוכר?"

"לא."

אולי כל הזקנים באמת דומים זה לזה, חשב אהרון. אך ברור שלאיש הזה, אם אכן היה בנו של קרל, לא היה שום מושג איך נראה אביו.

"אני חושב שזה אבא שלך," אמר אהרון, ואז הוסיף, "ואני הבן שלו."

"ואני הנכדה שלו," אמרה פטרה.

"אבא שלי עזב כשהייתי תינוק. אני לא זוכר אותו. האיש הזה הוא אבא שלך?"

"כן."

"אז אולי אתה אח שלי." אברהם לא ניסח את דבריו כשאלה.

"למחצה," ענה אהרון. הוא עצמו הרגיש היום למחצה. השאלה היתה איזה משני החצאים חשוב יותר.

וכך הם עמדו שם, ואהרון נעץ בו מבט בחיפוש אחר רמזים, דמיון כלשהו שעשוי לחבר ביניהם. צבע עורו, אפו ופיו הבשרניים, עיניו הכהות — את כל אלה ירש אברהם כנראה מאמו, שיער אהרון. אנחנו לגמרי לא דומים, חשב.

ופתאום פטרה אמרה, "אתם מאוד דומים."

הבעת התדהמה שעלתה על פניה גילתה לאהרון שהיא רצינית. אולי גם אברהם ראה את הדמיון.

"הוא נעלם," אמר אהרון.

"זו אשמתי," הוסיפה פטרה.

"אל תדאגו," אמר אברהם, "סוֹסוּאָה היא עיירה קטנה. אם הוא פה, נמצא אותו. בואו."

הם נכנסו לטנדר שלו ונסעו מרחק קצר בחזרה אל מרכז עיר, ומשם פנו לרחובות הצדדיים.

"כאן נולדתי." אברהם החנה את המשאית מחוץ לכניסה של מלון גדול, דֶה סִי הוֹרס, ולרגע אהרון ופטרה לא הבינו למה הוא מתכוון. "מכרנו את האדמה לפני חמש־עשרה שנה, והם בנו את המלון הזה," אמר. "גרתי כאן עם אמי וסבי. הם גידלו אותי."

אברהם נכנס בפתח הרחב ודיבר עם כמה מעובדי המלון שבאולם המבואה, ואילו פטרה, שנראתה מותשת מכל מה שקרה מאז שהגיעה, צנחה לתוך אחת מכורסאות הקש הגדולות.

"הם ראו אותו," אמר. "הוא היה כאן מקודם."

פטרה זינקה ממקומה. "אז מה עכשיו?"

"תיארתי לעצמי שאולי הוא יחזור לכאן," אמר אברהם ונשמע מרוצה מכך שצדק. כאילו נוכחותו של קרל במקום היתה הוכחה כלשהי למורשתו, הוא הוסיף ואמר, "אבא שלנו בנה את הבית שעמד פה בעבר."

למרות הקשיים שידעו, ועל אף המרחק העצום ביניהם, אהרון מעולם לא חלק את אביו עם אף אחד אחר. הוא היה צאצא יחיד, הבן היחיד שאביו בחר לנטוש. ופתאום הם היו שניים.

עיניו של אהרון סרקו את אולם המבואה הגדול, כמו ביקש לסלק משם את הרצפה הממורקת ואת דלפק הקבלה ואת מאווררי התקרה הגדולים שהסתובבו מעליהם ואת השרכים המטופחים, כדי שיוכל לחזור אל המקום כפי שהיה בעבר — בית קטן עם פיסת דשא, אולי אפילו גינה. הוא ניסה לדמיין כיצד רוהט, את מספר החדרים, את האישה שאביו חלק עמה את חייו, או אפילו שבריר מחייו, אבל כל הפרטים הללו היו מחוץ לגבולות דמיונו. הבית ודאי לא נראה כמו אף אחת מהדירות שאביו התגורר בהן בשנים האחרונות, שבדומה לדירתו האחרונה בקנדה היו חשופות, נטולות קישוטים ומוקפדות, בלי שום מקום לרעיה או לילדים,

וזה היה כל העניין. אהרון הרהר גם בדירה שהוא עצמו שכר לאחרונה. גם בה לא היה מקום ראוי למשפחה.

אהרון חזר לרגע אל ההווה. זה היה עולמו של "אבינו", האיש שכל חייו התחמק.

קבוצת תיירים בבגדי ים, עם מגבות שנתלו ברפיון על כתפיהם, חלפה על פניהם, וגם הם דיברו גרמנית.

"בואו איתי," אמר אברהם.

הם יצאו מהמלון, אך לא חזרו אל הטנדר אלא פנו ימינה והמשיכו לצעוד ברגל ברחוב. אברהם נעצר בדרך כדי לשאול אנשים אם ראו בסביבה גבר זקן שנראה מבולבל, כך לפחות שיער אהרון, שלא דיבר ספרדית. קרל, לעומת זאת, דיבר ספרדית שוטפת, כך לדברי פטרה, אף שבנו מעולם לא שמע אותו אומר ולו מילה אחת בשפה הזאת.

אברהם הוביל אותם אל שער מתכת שקושט במגן דוד כחול. מצדו האחר של השער נמתח שביל אבן שהוביל אל בית כנסת, ודלתות הכניסה נצבעו באותו כחול מזמין. בית הכנסת היה גם מוזיאון קטן, והוא היה שומם מאדם — לאהרון היתה תחושה שהוא תמיד שומם מאדם — פרט לשרת שהכיר את אברהם והניח להם להיכנס מבלי לשלם דמי כניסה. הם חלפו על פני קירות של תצלומים בשחור־לבן. אלו שנתלו קרוב יותר אל הכניסה היו תצלומים מוכרים של יהודים שהועמסו לתוך קרונות בקר, אך בהמשך הוצגו תצלומים שונים לגמרי, תמונות של צעירים וצעירות יורדים מספינות במיטב מחלצותיהם, וגם של שדות חרושים וגברים יושבים על טרקטורים ועל סוסים, של חדרי אוכל הומי אדם ואחיות במדים מעומלנים המערסלות תינוקות בזרועותיהן, ומתחת לכל זה הופיע הכיתוב: "קהילה יהודית חדשה נולדה".

"מלו אותי בבית הכנסת הזה. אמא ואבא שלי היו איתי," אמר אברהם, ולרגע שכח שהוא ואהרון חולקים אותו אב.

"אז אתה יהודי?" שאלה פטרה.

"כן."

"אבא שלי יהודי למחצה," אמרה פטרה.

"אבל נימול," אמר אהרון. ככל שהיה ידוע לו, זה נעשה בבית חולים. אצלו לא היו רבנים, וגם לא בתי כנסת מעץ.

"אני בכלל לא יהודייה," אמרה פטרה.

"אף אחד לא יכול לומר לך מה את, פטרה," אמר אהרון.

זה היה נכון — כך לפחות קיווה אהרון — ובכל זאת דבריו נשמעו נדושים. הוא נזכר בשאיפתה החולפת שיערכו לה בת מצווה, כנראה משום שידעה שתקבל כסף ומתנות, כך לפחות חשב בזמנו. כעת כבר לא ממש זכר מדוע מנע ממנה את ההנאה.

"סבא רצה שתהיה יהודי?" פטרה הביטה בו, ולאחר מכן באברהם.

"אני לא יודע מה סבא רצה," ענה אהרון. ולאחר מכן הביט גם הוא באברהם, כאילו חשב שאחיו למחצה יוכל לשפוך אור על כל הסיפור.

אברהם לא הגיב, אך נעצר לפני תצלום של שני בחורים ששכבו על החוף והביטו לתוך

המצלמה, ראשיהם שעונים על ידיהם. הכיתוב היה: "מתיישבים על החוף". הבחור שמשמאל חייך חיוך עקום; השני היה קרל.

"זה אבא שלנו," אמר.

מעניין כמה פעמים ובמשך כמה שנים, שאל את עצמו אהרון, הגיע לכאן אברהם כדי להביט בשני הצעירים בבגדי הים עם החגורות הלבנות, אחד מהם נראה שזוף ובריא ורזה, עם שיער שנראה כאילו הוחלק לאחור בשמן. האיש הזה היה אביו של אברהם. אהרון התקשה לדמיין שזה גם אביו.

מאחוריהם, בתוך המים, עמדה אישה בלונדינית צעירה בבגד ים שלם וחייכה היישר למצלמה, כמו מרוצה מכך ששני הגברים הצעירים שעל החוף כלל לא ידעו שהצטרפה לתמונה. מאחוריה נראתה שונית שגלי האוקיינוס התנפצו עליה, ומעבר לכל אלה התנשאה בגאווה צלליתו של הר שפסגתו נותרה מחוץ לתמונה.

"הוא לא פה," אמר אברהם. "אבל יש לי תחושה שאני יודע איפה נוכל למצוא אותו."

19

הם מצאו את גופתו של פליקס מחוץ לכפר קטן, מרחק כמה קילומטרים מסוֹסוּאָה. אישה שהיתה מבוגרת ממנו בכמה שנים צעדה אל העיירה ולאחר מכן נסעה עם קרל ועם כמה גברים נוספים בטנדר של פורד כדי להראות להם את המקום שבו שכב פליקס, כשהדם מהדקירות שדקר את עצמו נספגות בקרקע הרוויה והבוצית כמו כתמים של שמן. גם ברגעיו האחרונים סירב פליקס להכיר ולו במעט את האדמה שמסביבו. הוא אפילו לא טרח למצוא מקום טוב יותר למות.

הם החזירו אותו בטנדר לסוֹסוּאָה, כיסו את גופתו בסדין שהוצמד למקומו מתחת לכפות רגליהם, ולאחר מכן נסעו במעלה הגבעה אל בית העלמין.

פליקס לא היה המתיישב הראשון שהתאבד במושבה. לפניו היו שני אחרים, ומצבותיהם נוספו לשני הדיירים הקודמים, הבן של בני הזוג בלמוד שנולד מת וגם אוטו רוטנבורג, שחנך במותו את בית העלמין שנה לפני בואו של קרל לסוֹסוּאָה.

ועכשיו הצטרף אליהם גם פליקס ציגלר.

בית העלמין עמד על חלקת אדמה קטנה, דחוס בין שלוש חוות. קיר נמוך הקיף אותו כדי להרחיק משם את בעלי החיים, והיה גם שער ברזל גבוה עם חצי מגן דוד מכל צד, כך שנוצר מגן דוד שלם רק כשהשער היה סגור. מעבר לכניסה הראשית ומצד ימין עמדה סככה מעץ, וצבעה הכחול כבר דהה בשמש העזה. בסככה נשמרו האתים שנועדו לחפור קברים עתידיים. כמו בית הכנסת שנבנה מעץ, גם בית העלמין היה מקום חדור תקווה מהציפייה למקרי מוות עתידיים. ההוכחה להמשך קיומה של המושבה אמורה היתה להיחקק באבן על המצבות.

קרל ספר לפחות חמישים איש בבית העלמין, וכולם הקיפו את קברו של פליקס כמו ביקשו לתבוע עליו בעלות כפי שמעולם לא הצליחו לעשות בעודו בחיים. האדמה בהקה באדום עז, ובזכותה נראה הדשא ירוק יותר מתמיד. הפרות לעסו בעצלתיים, והגברים השליכו רגבי עפר מעל גופתו של פליקס.

"כולנו זרים בארץ החדשה הזאת," אמר הרב. "כולנו היינו עדים לאכזריות איומה, וכולנו ידענו עצב רב. פליקס ציגלר איבד את אביו ואת אחיו, שניהם הוצמדו לקיר ונורו רק משום שקנו אוכל בשוק השחור, רק משום שניסו להאכיל את בני משפחתם."

איך ייתכן שקרל לא ידע זאת, והרב כן? קרל סמך תמיד על פליקס שיאמר לו את האמת, אולם האמת הגדולה מכול נמנעה ממנו. לא רק ההתאבדות עצמה, אלא האלימות שבמותו זעזעה אותו. הוא חשב שהוא מכיר את פליקס, וכעת גילה שטעה. והנה, למרות מריסל, הוא נשאר לגמרי לבד.

"אנחנו פה לא כדי לשכוח וגם לא כדי סלוח, אלא כדי להמשיך וליצור לעצמנו חיים חדשים. אך יש בינינו כאלה שהנטל כבד מדי עבורם. ביהדות, ההתאבדות אינה סטיגמה. זו טרגדיה, אבל זה לא חטא."

האם הוא ופליקס לא עשו את כל מה שעשו רק כדי להבטיח את הישרדותם? מדוע לשים לזה סוף דווקא כשהמלחמה קרובה לסיומה? קרל אפילו לא היה פה אלמלא פליקס. פליקס הוא שהזכיר לראשונה את הרפובליקה הדומיניקנית, פליקס הוא שאמר לו מה עליו לומר כדי להגיע לכאן. ועכשיו הוא שוכב פה. והנה קרל, עומד מעל גופתו של חברו.

הגברים שלצדו העבירו לו את האת, מעניקים לו את הכבוד להיות הראשון שישפוך אדמה מעל הארון. הם לא גוננו רק על פליקס ציגלר, אלא גם על חברו, קרל קאופמן.

"אנחנו יודעים שקשה לך," אמר הרב, שדיבר בביטחון של אדם שהדהד את קול הקהילה כולה. "הוא היה חבר טוב שלך."

כן, הוא היה חבר טוב. קרל ראה בעיני הסובבים אותו מידה רבה של הבנה, אבל גם של רחמים. פליקס הרגיז אנשים רבים במשך השנים, וקרל ידע שרובם בקושי סבלו אותו, אם בכלל.

אך מספרם הרב של המתיישבים שהגיעו ללוויה גילה לקרל שפליקס היה אחד מהם. לכל אחד מהם היו סודות. עם כל מה שעבר עליהם, איך ייתכן שלא?

אבל סוד אחד שלא טרחו לשמור היה הידידות של קרל עם האיש שקברו כעת. כולם הבינו עד כמה קרובים הם היו, וזה רק המחיש לקרל עד כמה רחוק הוא מכל הסובבים אותו. זו הסיבה לרחמים שראה בעיניהם. אולי זו רק אהדה. מה שזה לא יהיה, הוא הבין כעת שגם הוא, כמו פליקס, היה אחד מצעירי העיירה הפצועים.

לפחות היתה לו מריסל. הוא לא הגיע לכאן עם משפחה, וגם לא זכה להשכלה פורמלית במהלך שהותו בסוֹסוּאָה, אבל היתה לו אישה דומיניקנית. מה חשבו על כך הגברים והנשים של סוֹסוּאָה? ומה חשב על זה פליקס?

"הוא היה איש טוב," אמר מישהו בקהל, והדברים כוונו אל כולם, לא רק לאוזניו של קרל.

ללא פליקס, נדמה שאבד לבו של המקום. נדמה ששום דבר כבר לא אמיתי. מה הוא אמור לעשות פה? תהה קרל. הוא עמד כך לאורן של שעות הערב המוקדמות, שולי העננים נצבעו בוורוד, האדמה היתה רוויה בירוק, כמו הדשא עצמו היה הגאות שאיימה להטביע אותם, והוא השליך אדמה מעל קברו של חברו וידע שבקרוב יעזוב את המקום.

הם שכבו משורגים, ועורה השחור נראה כמו חבורה בעלטה שמסביב. קרל הרגיש שהוא אחראי על מריסל, לא על מה שכבר קרה לה — זה לא היה בשליטתו ולא באשמתו — אלא על מה שעוד עלול לקרות לה בעתיד.

השמועות על קץ המלחמה, על יהודים שנרצחו ועל אשרות כניסה לאמריקה, עוררו חרדה מתמדת וגוברת בקרב תושבי העיירה והכפר גם יחד. אסתר הפסנתרנית, זו שהביטה בעצב בבניינים הגבוהים של ניו יורק בימים שבהם היו כלואים באליס איילנד, הסבירה לו שעבורה כבר מאוחר מדי. היא ישבה ליד קרל בקולנוע, הרימה את זרועה אל תוך אלומת האור ונופפה באצבעותיה על המסך כדי להמחיש שנהרסו כליל כתוצאה מהמלריה ומניקוי בלתי פוסק של דלפקי הקנטינה. הדומיניקנים שהתגוררו בצֶ'רימיקוֹס, שם ישן עכשיו קרל כמעט כל לילה,

תהו מה יעלה בגורלם וממה יתפרנסו אם כל סוֹסוּאָה תתפרק, כפי שכבר התפרקה בעבר, כשהיתה אחוזה אמריקנית של מטעי בננות.

"לאן תלך?" שאל אותו לילה אחד אביה של מריסל, כשישבו בכיסאות שהביא עמו קרל מסוֹסוּאָה.

"אני נשאר פה," אמר, אך התקשה לומר אם מיגל האמין לשקריו.

קרל לא ידע מה מצפים ממנו לעשות. הוא הרגיש מנותק, עוד יותר משהיה בביתם של בני משפחת וויינברג. זו הסיבה שחזר לעיירה, כדי להרגיש מבודד פחות. אבל עכשיו, לאחר מותו של פליקס, הוא רצה רק לרצות את עצמו, לשכב על החוף, לבקר את מריסל, לעבוד כמה שפחות, ובה בעת גם הרגיש כי אותם חצים בולטים שכוונו אל ברלין באים לגרור איתם גם אותו. הוא הרגיש שהוא צף, תלוי באוויר, ממתין לשינוי. הוא רק ידע שלעת עתה הוא מוגן וחמים.

לילה אחד שאל את מריסל אם תשקול להתגייר. הוא שאל אותה מתוך סקרנות, אך כשענתה לו "כן" ללא היסוס, הוא נחרד. מדוע שאל אותה שאלה כזאת אם לא התכוון לכך?

אבל האם התכוון לכך? ואם אכן יעזוב, האם ישקול לקחת אותה איתו? ומה זה בכלל משנה אם היא תתגייר או לא?

היענותה וכניעותה הטרידו אותו, והוא מיהר לשנות את הנושא. "ראית פעם שלג?" שאל.

מריסל טלטלה את ראשה. מובן שלא ראתה. היא אפילו לא חוותה את הקור של הר טְרוּחִיוֹ. גם מפיו של פליקס וגם מאחרים שנשלחו להחלים שם מהתקפי מלריה ודיזנטריה ושאר מחלות טרופיות שקרל הצליח לחמוק מהן, הוא שמע שעל ההר צומחים עצי אורן, אבל קרל, שהזיע במיטה לצדה של מריסל, התקשה להאמין בכך. אז איך היא אמורה לדעת מה זה שלג? משום מה, הוא רצה שתבין.

"זה לבן. פתיתים קרים ולבנים שנופלים מהשמים."

הוא נענע את קצות אצבעותיו כדי להמחיש לה את השלג היורד, ולאחר מכן הפיל אותן על גופה החם.

הוא התחיל לדבר על אוסטריה ועל הבית שממנו הגיע, דבר שמעולם לא עשה עם פליקס או עם אילסה או עם אף אחד אחר מאז שהגיע לסוֹסוּאָה. הוא תיאר את ההרים האלפיניים הגבוהים, סיפר לה שנהג להחליק בנהר הקפוא עם חברו אריך נוסבאום, הסביר לה שלבשו צעיפים וכפפות, לא סתם כפפות אופנתיות — בשלב זה הרים קרל את אצבעותיו מגופה של מריסל ושפשף את ידיו זו בזו — אלא כפפות אמיתיות של חורף כדי לשמור על חומן של כפות הידיים. זה מה שאביו עשה, הסביר, הוא היה יצרן כפפות. מריסל גמעה כל מילה בצמא, אך לא הבינה דבר. הכול נשמע לה בלתי אפשרי בעליל.

ואז מריסל אמרה לו שהיא בהיריון.

החום מתחת לשמיכה נעשה בלתי נסבל, וקרל השליך אותה מעליו וחשף את בטנה של מריסל. הוא הביט בה. היא **בהיריון**? הרעיון נשמע לו מגוחך, כמו ניסיון לדמיין שלג בחוג הטרופי.

"מתי?" שאל.

"בקרוב."

הוא התכוון לשאול מתי זה נודע לה, לא מתי היא אמורה ללדת, אבל היא נטלה את ידו והניחה אותה על בטנה, ורק אז הבחין שהיא עגלגלה מהרגיל.

מריסל לא שאלה אותו אם הוא נרגש או מאושר. אולי לא האמינה שרגשות כאלה שייכים לעניין, או שאולי ידעה שרגשות אלה זרים לו. גם קרל מצדו לא שאל אותה אם היא נרגשת או מאושרת. לפתע הרגיש כלפיה זרות. הוא שמע סיפורים על נשים בסוֹסוּאָה שעשו הפלות בפּוּאֶרטוֹ פּלָטָה, אבל הוא לא ידע אם זה נכון, ומלבד זאת, מריסל היתה קתולית. הקתוליות שלה לא היתה דומה לזו שבאוסטריה — אחרת הוא לא היה מוצא את עצמו מתגורר בבית משפחתה של אישה לא נשואה, שנשאה ברחמה את ילדו. או שאולי כך היה גם בכפרים הקטנים שמחוץ לווינה. הוא לא ידע. על כל פנים, הפלה לא באה בחשבון. ידו, שאותה הניחה על בטנה, היתה אמורה לתמוך בחייו של תינוקהּ ולא לשים להם קץ.

"מתי?" הוא שב ושאל. נראה היה שהעיתוי חשוב.

"חמישה חודשים?"

העובדה שלא היתה בטוחה הפחידה אותו. דומה שידעה מעט מאוד על לידות.

"ביקרת אצל רופא?"

מריסל הנידה את ראשה.

"זה חשוב," אמר. בסוֹסוּאָה היתה מחלקת יולדות קטנה, עם סדינים מעומלנים וכריות תפוחות, ואחיות שלבשו מדים צחורים אף יותר מהסדינים, ולראשיהן כובעים קטנים כמו ראשים מבצבצים של תינוקות. אסור היה למריסל לשכב כך על דרגש ולהזיע בחום הכבד.

"אני אארגן משהו," אמר, והמילים האלה נשמעו לו נכונות.

"אני רוצה את הילד," ענתה.

היא לא הבינה את כוונתו. הישירות שלה הפתיעה את קרל והזכירה לו שבמובנים רבים הוא כמו דג מחוץ למים. מריסל לא היתה שקטה או כנועה כמו שחשב; היא לא התגוררה אי־שם הרחק ממנו. אולי הוא פשוט חשב עליה כך כי זה שיפר את הרגשתו.

כרסה של מריסל גדלה ותפחה, עד שלא היה אפשר להתעלם ממנה. לפעמים, כששכבו יחד במיטה, הוא עיסה את התלולית ההדוקה של בטנה ותהה איך ייתכן שזה קורה.

"ואם זה יהיה בן?" שאלה.

קרל לא הבין לאן היא חותרת.

"מה אתה רוצה שנעשה?" שאלה.

"באיזה עניין?"

"אתה רוצה שהוא יגדל יהודי?"

צחוקו הפתיע את שניהם. הוא הבין שהעליב אותה, אבל מה יכול היה לעשות? זה היה מצחיק. הוא תיאר לעצמו מה היתה המשפחה שלו חושבת.

"זה לא משהו שנתון לבחירה," אמר.

"למה לא?"

לא היתה לו תשובה. יהדותו היתה חשובה לו פחות משהיתה חשובה להיטלר. היא לא נבעה מבחירה.

"ילדים אחרים הפכו ליהודים," אמרה מריסל. "הם הולכים לבית כנסת."

הטקס היה קצר, שום דבר לא היה מסובך או מייגע. כמה מילים שנאמרו בעברית בבית הכנסת הבנוי מעץ, ולאחריהן נעשית יהודייה כשרה. או לכל הפחות יהודייה מספיק כדי שילדייך ייחשבו יהודים.

"כן, זה נכון. אבל זה לא חשוב."

"לא?"

הוא ידע שתשובתו נתפסת בעיניה כעדות להזנחה. הוא ידע שבעיניה הוא כבר מתייחס בביטול לעתידו של ילדם.

קרל היה בוגר דיו כדי לדעת שהוא צעיר מכדי להביא ילד לעולם. לרגע שקל לשוחח עם מר וויינברג, אך העובדה שנזקק לעצה אבהית מנעה ממנו לפנות אליו. ומלבד זאת, כל פגישה עם אילסה בנסיבות כאלה תהיה מביכה, הוכחה לכך שהוא אכן הגשים את ספקותיה כלפיו.

יותר מכול הוא השתוקק לשוחח עם פליקס, שהטיל ספק בכולם.

שלושה שבועות לאחר תום המלחמה באירופה נולד למריסל בן. היו חגיגות, ואף שקרל לעולם לא היה מתבלבל בין שתי החגיגות, הן התערבבו במוחו עד שכבר לא היה בטוח כיצד להגיב על כל אחת מהן.

הוא השתדל כמיטב יכולתו שלא לשים לב איך הכול סביבו משתנה. הוא עדיין התעורר בכל לילה מתחת לשמים שנראו בדיוק אותו דבר, אף כי נדמה שהעננים שטו מעליו בקצב גובר והולך, כשכבר הבחין בהם. חברי הקהילה דנו באפשרות של הרחבת בית ההארחה היחיד בעיירה והפיכתו למלון. בקרוב, כך אמרו, יתבטל קיצוב הדלק ואנשים יוכלו לנוע שוב. תיירים ודאי ירצו להגיע, בזכות החוף והגבינות והשטרודל, שהיו ייחודיים וראויים לביקור.

בנו הגיח לאוויר העולם עם פיסה של שיער לחלוחי, ועור בהיר יותר מזה של אמו או של משפחתה. קרל הבחין בכך ללא דעות קדומות או משוא פנים, אף שהיה מודע לכך שהוא בוחן את עורו של בנו. ילדו המולבן היה תוצר של משאלות הלב האפלות ביותר של טְרוּהִיוֹ.

אמו בחרה לתת לו את השם אברהם, וקרל חשב שהוא מקראי להחריד וכבד משקל. "את יכולה לקרוא לו איך שתרצי," אמר לה קרל. "תני לו שם ספרדי או צרפתי, אם זה מה שאת מעדיפה." אבל מריסל בחרה בשם עברי והשתמשה בו כאילו היה קמיע.

כעבור שמונה ימים הוא ישב בבית הכנסת עם מריסל ועם בני משפחתה, שישבו לצדו והביטו במתרחש מתוך הדרת כבוד ומבוכה השמורים למפגן של טקסיות לא מוכרת. בנו, אברהם קאופמן, נימול. אביה של מריסל חבש כיפה והחזיק את כובע הקש שלו צמוד אל בטנו. קרל לטש בהם מבט וחשב שעכשיו זו משפחתו, הנוצרים השחורים האלה שהאמינו כי פין

נימול הוא סגולה לחיים טובים יותר.

קרל היה צוחק, אלמלא היה מבולבל כל כך מכל האירועים סביבו. כשחתכו את עורלתו של בנו והוא שמע את יללות הכאב, קרל הצטער על שלא היה לו הכוח הנפשי להתנגד לברית עתיקת היומין הזאת שנכפתה על בנו התינוק.

"ילדים הם ברכה," אמר לו יאקוב ויינברג לאחר הטקס.

זה היה משפט מובן מאליו, ולכן עלה על שפתיו בקלות ובהתלהבות כנה, אבל קרל ידע שיאקוב לעולם לא ישאף לתוצאה כזאת גם עבור אילסה. כמו מתוך הבנה משותפת, איש מחברי הקהילה לא דיבר עם קרל על נישואים. דומה היה שכל הדאגה הופנתה לרווחת הילד, שלידתו סימלה הן את המשכיות הקהילה והן את השינוי השורשי שחל בה.

"אל תשכח לבוא לבקר אותנו," אמר יאקוב ולחץ את ידו של קרל לשלום.

"אבוא," ענה לו קרל, אף ששניהם ידעו שאין לו שום כוונה לעשות את המסע אל ביתם בקרוב.

"אילסה מתנצלת על שלא הצליחה להגיע, אבל היא נמצאת כרגע בסיודאד טְרוּחִיוֹ. היא מוסרת לך איחולים. היא נוסעת לאמריקה כדי ללמוד," הוסיף יאקוב, ואז, כאילו לא ידע אם החדשות יתקבלו בברכה, הוסיף ואמר שהיא לא רצתה לעזוב את החווה, אבל הוא התעקש ושכנע אותה לנסוע. קרל קיבל את ההסבר במנוד ראש, והרגיש שהוא שוב נשאר מאחור. ייתכן שלעולם לא יראה אותה שוב.

כהורים טריים, הוא ומריסל קיבלו צריף פרטי בעיירה. הוא ארז את מיטלטליו הדלים, אבל כבר לא היה לו ממי להיפרד, כי צריף המגורים המשותף כמעט התרוקן מיושביו. בני משפחת ברבאום עברו גם הם לצריף פרטי, ובחודשים האחרונים כבר לא היה אף אחד שיגער בו ויזכיר לו לחלוץ את נעליו ואת גרביו בכניסה. אלא שהוא המשיך לעשות זאת גם ללא הפקודות שנבחה לעברו גברת ברבאום.

"גם אתה תחלק הרבה פקודות משלך. עוד תראה!" היא אמרה לו בטקס המילה. זו היתה דרכה לקדם את פניו אל האבהות. "לא שמישהו יקשיב לך אי־פעם." אבל קרל הקשיב, אולי משום שלפעמים עדיין הרגיש כמו ילד. הוא לא היה משוכנע אם הוא מוכן שיקשיבו לו.

חלקות אדמה בוראו לאורך כביש חדש שנסלל ליד בית הכנסת, והקהילה נתנה לו את רשותה לבנות לעצמו בית, דבר שנראה לו מועיל ויאה למשפחתו החדשה. דחפור הובא במיוחד כדי לשטח את הקרקע, אבל היתה עוד עבודה רבה לפני שאדמתו תהיה מוכנה לבנייה. היתה, לדוגמה, סוגיית המדידות, משום שהמגרש שלו היה משולש בצורתו. אחרי גשמים כבדים, למים היתה נטייה להיאגר בחלקים הנמוכים יותר של אדמתו המשתפלת. היה עליו לבחון לעומק גם את זה, לפני שבכלל יחליט היכן לבנות את הבית. ובנוסף, אם יגדע את סבך העצים והשיחים שבשולי אדמתו, יהיה לו גם נוף אל האוקיינוס.

קץ המלחמה הביא עמו חדשות מרות על הטבח שהתחולל באירופה. קרל היה משוכנע שמשפחתו נרצחה, בדיוק כמו אמה של מריסל. ובכל זאת, מעולם לא הרגיש שיש בכוחו לחלוק עמה את הגורל הטרגי הזה. איך הוא אמור להסביר לאישה הזאת, שמעולם לא ראתה

שלג או נאצים, מה בדיוק קרה שם או מה עשה קרל כדי להציל את עצמו? בכל פעם שהציעה לאברהם את חלב שדיה, קרל הרגיש שאין לו שום דבר משמעותי לתת. הוא בגד באחותו. והוא חשש שיעשה את אותו הדבר גם לבנו ולמריסל, שנותרה רגועה ואיתנה לנוכח צרכיו האינסופיים של אברהם. קרל נהג לצאת אל המגרש שלו, לפעמים עם מצ'טה ולפעמים עם את חפירה, בתקווה לתרום את תרומתו לביתו העתידי. הוא היה נחוש בדעתו להתחיל בחיים האלה עכשיו, ללא דיחוי, אלא שבמקום זאת הוא עמד שם והקשיב לרחש המרגיע של האוקיינוס.

הרחק מאשתו ומבנו, הוא בירא לעצמו קרחת יער קטנה והציב לוח שטוח שעליו הניח את הדפים שלו. המכתב שכתב להוריו לא היה ארוך, ובכל זאת נדרשו לו כמה ימים כדי לכתוב אותו. במכתבו סיפר להם היכן היה כל אותן שנים, מאז שנעלם. הוא הזכיר את המעבר משווייץ לפורטוגל, את ההפלגה לניו יורק ולאחר מכן הלאה, אל הרפובליקה הדומיניקנית. הוא סיפר להם שהוא אבא ושמצבו הבריאותי מצוין, ולא שכח לשאול גם לשלומם. מבחינתו של קרל, נדמה היה שהוא זורע זרעים באדמה רוויה. כל מילה שכתב נראתה כאילו נשטפה במי גשמים. הוא ראה את הדיו מתמוססת לנגד עיניו. "בנכם האוהב", כתב, וחתם את מכתבו.

על המעטפה כתב את הכתובת הידועה האחרונה של הוריו: **מריה הילפר שטראסה 497, דירה 41, וינה, אוסטריה.** באותה מידה יכול היה לשלוח את המכתב לאלוהים.

כשהמכתב אחוז היטב בידו פסע קרל כמה צעדים עד למרפסת הדמיונית שלו, ונכנס אל מה שעתיד להיות ביתו בבוא היום. הוא חצה את ביתו ויצא אל החצר האחורית. "אני אשב כאן," אמר והשתוחח על אחוריו, והעמיד פנים שהוא יושב על כיסא ומושיט את ידו לספל הקפה שלו. הגברים של וינה ישבו בבתי קפה ושתו להנאתם; הם עשו זאת גם לאחר שהכניסה אליהם נאסרה על אביו, ומן הסתם המשיכו לעשות זאת גם בכל שנות המלחמה הארוכה. הם עשו זאת גם כעת, לאחר שהובסו, וכך התכוון לעשות גם קרל, ששרד. הוא התכוון לשבת במרפסת שלו הצופה אל הים, ולשתות את הקפה שתכין ותגיש לו מריסל, כשלצדו בנו הקטן, אברהם.

אנשים דיברו על כך שבבוא היום, כשיגיעו התיירים, סוֹסוּאָה תהיה שווה הרבה. מטבע הדברים, אלה שדיברו כך היו ברובם אותם אנשים שלמדו אנגלית כדי לפתוח דף חדש באמריקה, ובכל זאת קרל הרשה לעצמו ולו לרגע להתענג על הפנטזיה המגוחכת של ניהול מלון שיהפוך אותו למיליונר.

הוא ניגש עם המכתב שלו אל הסוכנות, והאחראי רשם את שמו ואת שמותיהם של הוריו, תיעד אותם בצייתנות ביומן צחור־דפים, שם אחר שם אחר שם. קרל התבקש לבדוק את השמות ולוודא שהאיות נכון, וראה שוב את כולם יחד: **ברנרד קאופמן, מרגרט קאופמן, טרודֶה קאופמן.** לאחר מכן שלח את המכתב. נדרשו רק כמה בולים כדי לשלוח אותו לדרכו, ואיש לא העז למתוח ביקורת על מעשיו משוללי ההיגיון.

הוא הבטיח לעצמו לא לצפות לדבר, אבל כשלא קרה דבר, הרגיש קרל שהוא קובר שלוש גופות נוספות בבית העלמין של העיירה. למעט על הנייר, הם לעולם לא ישובו להיות יחד.

כעבור כמה חודשים חנה מחוץ למגרש שלו טנדר עמוס אבני בנייה. כמה דומיניקנים קפצו מתא המטען שבירכתי הטנדר של פורד — אולי אותו טנדר שהסיע את גופתו של פליקס לבית העלמין — ופתחו את השער.

אביה של מריסל הצטרף לפועלים, אף שקרל לא ביקש את עזרתו, ויחד הם גררו עפר ומלט, הניחו את היסודות ובנו מעליהם את שלד העץ. לאחר מכן הקימו פיגומים, ובשלב הבא הניחו את גג האבץ, ויריעות הפח החדשות שעדיין לא התחמצנו נצצו בשמש. יום אחד הם יכסו את הבית בגג רעפים אמיתי, אבל לעת עתה זה בהחלט הספיק. מריסל העסיקה את עצמה במגרש, חתכה וגזמה, ובפרץ של אופטימיות שתלה צמחים חדשים ולא פראיים שיקיפו את אדמתם. מרגע שהאדמה בוראה לחלוטין, אפשר היה לדמיין שתצמח בה גינה של ממש. אצבע קטנה של אדמה שבצבצה לכיוון הים, נשקה לגלים המתנפצים. בימים סוערים התעופף באוויר רסס גלים ונצץ באור השמש. בדיוק שם הניח קרל את הספסל שלו.

והנה הגיע היום שבו הותקנה סוף־סוף דלת אמיתית, כזו שאפשר לפתוח ולסגור, והפעם הוא חצה בית ממשי, שרוהט חלקית בשני כיסאות העץ שמיגל התעקש למקם בסלון ביתם החדש. קרל ומריסל, עם אברהם בזרועותיה, ירדו אל האצבע הצרה שבקצה הנכס, על שביל מאבני ריצוף שנחצבו ליד סנטיאגו, עיירת מגוריה של אמה של מריסל. כשהתיישבו על ספסל העץ שמע קרל את האוקיינוס האטלנטי הגועש ונשבר אל צוקי האלמוגים, נוגס בהם אט־אט.

"המלחמה נגמרה," אמר קרל.

"אנחנו נהיה פה מאושרים," אמרה מריסל. ולפתע, כמו הבחינה בספקותיו, הוסיפה, "אני רוצה שתדע שאתה איש טוב."

יבבה שהתפרצה מגרונו של אברהם נדמתה כסותרת את דבריה.

מריסל הפנתה את תשומת לבה אל בנה, וקרל הפנה את גבו אל הבית, כמו ביקש להעלים אותו. בדיוק כפי שצפו, התמיכה המעטה שקיבלו הופנתה כעת לאירופה ולפלשתינה, ויהודי סוֹסוּאָה נדרשו יותר מתמיד למצוא דרך לכלכל את עצמם. הוא נשלח אל צדו האחר של העולם וקיבל מזון וכסף ופיסת אדמה, הגיע הזמן לכבד את נסיבות חייו, לתת להן תכלית כלשהי, נכונה ואישית והולמת את חייו. הוא השלים את מלאכתו, הוא שרד. כעת עליו להתפנות למשימה חדשה ולחיות.

הוא בנה בית למשפחתו. כעת הוא יכול לעזוב.

20

קשה היה לאמוד מבחוץ היכן בדיוק עמד ביתו; כל מה שהיה ברחוב נעלם, התחפש למשהו אחר או שינה את מקומו עד כי הדבר היחיד שדמה לדלת הכניסה אל ביתו היה כעת כניסה למלון. נדמה שלא רק קרל איבד בהדרגה את זיכרונו, אלא גם העיירה עצמה. ואולם טביעת הרגל המקורית של הבית — טביעת הרגל שלו — נותרה במקומה; לא היה אפשר להסירה.

קרל נכנס לאולם המבואה.

"אפשר לעזור לך, אדוני?" שאל אותו בחור דומיניקני במדים.

קרל ניסה למקם את עצמו במרחב. "אני מחפש את הבית שלי."

"אתה זוכר את מספר החדר שלך?"

קרל זכר שהוא לא צריך מספר חדר כדי למצוא את ביתו שלו.

"אין לי מספר."

"אתה אורח?"

"אני גר פה." קרל פנה אליו כעת בספרדית. "**ויוו אָקִי.**"

"**ויוֶה אֶן לָה רפובליקה דוֹמיניקָנָה?**"

"**נוֹ. אָקִי.**"

כאן. ממש כאן. כאן גר קרל.

הוא לא בזבז עוד את זמנו עם הילד, במקום זה חצה את אולם המבואה ופנה אל הים. הכול השתנה, פרט לקו החוף המחורץ. הוא עדיין נשק לים עם אותן צלקות למודות קרבות. הוא זיהה כשלו את צוק האלמוגים החשוף מצמחייה. במלון כנראה לא ידעו מה לעשות עם אצבע האדמה הזאת, הנגועה ברסס הגלים, ולכן הותירו אותה ללא פגע. קרל דשדש קדימה, מנסה למצוא בדיוק את הזווית הנכונה של הנוף מהספסל שבו ישב פעם.

"**קֶנסט דוּ מיר מאל נוֹך אַיין האנדטוּך?**"

היתה זו שעת בוקר מוקדמת, אבל בחוץ היו כבר משתזפים, בהם אישה אחת שצבע עורה ומרקמו הזכירו לו שטרודל תפוחים אפוי. היא ביקשה עוד מגבת. החצר האחורית הצנועה שלו הפכה לבריכת שחייה בצורת כליה.

האיש שאליו פנתה שלף מגבת מתוך ערמה, ופתאום פנה ללכת בכיוון ההפוך, כמו נקרא למקום אחר. קרל נאבק בדחף לגשת אליה ולהסביר את עצמו. האם ידוע לה היכן היא? האם היא כאן דווקא משום שהיא יודעת? המבטא שלה הזכיר לו את החבר של אילסה. היא הגיעה כנראה מהצפון התעשייתי של גרמניה, והנה עכשיו היא פה, והיא פלשה לביתו.

אבל איפה הבית שלו?

הוא גם לא היה בטורונטו. שלושה רבעים מחייו התגורר בקנדה, ובכל זאת הרגיש יותר בבית במקום שבו כבר לא היה לו בית. אי־שם נותרו קבורים אבני הריצוף שהובילו אל ביתו. הוא צעד בשביל בחזרה אל אולם המבואה ולפני שמישהו יספיק לשאול אותו שאלות נוספות, יצא

אל הרחוב.

הוא פסע על האספלט, ונמנע מהמדרכה. הוא צעד בדרכים הללו זמן רב לפני שהיה צורך במותרות כגון אלה. מאחורי גדרות שיחים ושערי מתכת עמדו כמה בתים, גדולים ומוצקים יותר מכל מה שהיה קיים בעיירה קודם לכן. הוא חלף על פני מלון נוסף, ולאחר שפנה שמאלה אל מרכז העיירה, גם על פני חנויות, דירות וחדרים להשכרה. במקום הזה שהיה יקר לו כל כך שררה כעת אווירה של שגשוג, כמו היה לו קשר כלשהו אל התוצאה שלנגד עיניו.

העיירה הפכה לעיר של ממש, עם מכוניות שחנו ליד המדרכות ואופנועים שדהרו ברחובות. זו היתה עיר עם עמודי טלגרף חשמליים וטלפונים, עם מיזוג אוויר ובריכות שחייה ומגבות נקיות שאפשר רק לבקש. האווירה המנומנמת של שעות הבוקר המוקדמות, זו שראה בפניהם של אנשים, היתה תוצאה של עושר ולא של ייאוש.

קרל הפתיע את עצמו כשאמר **"בואֶנוֹס דיאָס"** לאנשים המעטים שפתחו את בתי העסק שלהם לקראת יום העבודה. בלי להרים את מבטם הם ענו לו בברכת שלום משלהם. **"בואֶנוֹס דיאָס"**, קראו.

אולי אחד מהם הוא בנו.

התמונה האחרונה שנשלחה אליו היתה תצלום בשחור־לבן שצולם כשאברהם עדיין היה ילד. היא היתה ישנה כל כך, שהוא כבר לא ידע את מי לחפש. הרמז היחיד עשוי להיות צבע עורו. הוא יהיה בהיר יותר מהרגיל. אבל למה הוא אמור להשוותו? לצבע עורו שלו? עורו של קרל היה עתיק וכמוש, ונדמה שאיבד כל יכולת פיגמנטציה או אפילו בהרות שמש, כך שניתן היה לתארו רק כחסר צבע ולא לבן. לדומיניקנים, לעומת זאת, היה מנעד רחב של גוני עור. כולם היו מעורבים, בדיוק כמו העיר הזאת וההיסטוריה שלה.

קרל שלח כסף למריסל, ומריסל שלחה בחזרה תמונות. בהתחלה שלחה כמה תמונות שלה ושל בנה ביחד, ובהן אחזה בידו של אברהם ונופפה בה אל המצלמה. התמונות צולמו בחצר האחורית, על רקע גדרות השיחים, או בתוך הבית, כשהדלת תמיד פתוחה וכמו ממתינה לשובו. האם באמת האמינה שיחזור? קרל נזקק לתירוץ כדי לצאת מדלת ביתו ולחפש לעצמו משהו שמזכיר חיים נורמליים. הוא הבטיח לשלוח להם כרטיסים ולהביא אותם אליו בבוא העת. אבל העת מעולם לא הגיעה.

כעבור כמה שנים, התמונות ששלחה מריסל היו רק של בנם, כאילו הרגישה שהיא מתפוגגת ונעלמת מחייו. ואז, כשכבר לא שלח לה אפילו מכתב מזדמן, הפסיקה גם היא לשלוח תמונות. היא ידעה מה קורה, אולי תמיד ידעה, אבל קיוותה שמשהו ישתנה. בשנים שלאחר המלחמה, איש לא התגורר עם בת האיטי, וגם לא הביא לעולם ילדים מולאטים שנימולו בידי רבנים. לא היה להם מקום בטורונטו, כי מוזרויות כאלה לא התקבלו בעין יפה.

ההבטחה שנתן למריסל היתה האחרונה שנתן אי־פעם. הוא לא נתן הבטחה כזאת לבנו הקנדי, וגם לא לקלייר. מוטב היה כך, לשם הכנות והדרת הכבוד.

הוא לא ידע מה להרגיש, ולכן העדיף לא להרגיש דבר. מה הטעם? אולי כשבנו יגדל, קרל ישקול להביא אותו לקנדה, אבל זה היה עוד בעתיד הרחוק, וכשכבר לא היה רחוק כל כך,

הוא הבין שהשתמש ברעיון כדי לשוות למעשיו נופך נבזי ושפל הרבה פחות. הוא איחל לבנו רק טוב, כפי שאיחל גם למריסל, והכסף ששלח מדי חודש הבטיח לבנו חינוך נאות והתחלה טובה. הקהילה בסוֹסוּאָה כבר תעזור לו, תתייחס אליו כמו אל אחד מהם, גם אם קרל לא יוכל לעשות זאת.

קרל לא הרשה לעצמו להתעכב על התמונות. הוא הניח אותן בצד, ובין כל מעברי הבתים שלו בעשרות השנים שחלפו מאז, גם הן נעלמו, כמו מריסל, כמו בנו בכורו. גם אם מריסל רצתה לשלוח ראיות מצולמות, כבר לא היתה לה כתובתו. הוא חשב לעצמו שהבנק כבר יֵדע לטפל בכל מקרה חירום — פיננסי, כמובן. הם כבר יעדכנו אותו בעת הצורך. אבל איש מעולם לא עשה זאת. מריסל השלימה עם גורלה. קרל ניסה לעשות את אותו הדבר.

הכסף נשלח, והתקבל. לקרל נולד ילד נוסף, בן נוסף, והוא העניק לו כל מה שרק אפשר, ובה בעת גם השתדל שלא להתרעם על קיומו. אולי זו היתה דרכו להפגין את המחויבות האבהית שלו, בכך שהזניח את בנו השני בשמו של בנו הבכור.

מה עלה בדעתו מלכתחילה? שימצא את בנו בבית שעזב עוד במאה הקודמת ויאמר לו, **"בּוּאֵנוֹס דיאַס, מי איחוֹ?"** האם ציפה שבנו יזמין אותו לארוחת בוקר? **"לֶה גוּסטַרִיָה אוּן קפה, פאפא?"** והוא יענה לו, **כן, אשמח לשתות קפה.** והם יתיישבו ליד השולחן וייהנו זה מחברתו של זה באורח בלתי אפשרי בעליל.

הוא לא התנהג כך עם הבן שהכיר, לכן מדוע זה יהיה שונה עם הבן שלא הכיר? טוב, שאל קרל את עצמו, אם ככה, מה אני עושה פה? הוא בא לכאן מסיבה כלשהי, והוא גם לא בא לבד. פטרה הצטרפה אליו. הוא יצא מהחדר מוקדם בבוקר, כשעדיין ישנה. היא נשארה ערה עד מאוחר בליל אמש, מסוחררת מהחום ומהאור ומההבטחה להרפתקה. היא קפצה לבריכה לאחר רדת החשכה, והוא הביט בה ממרפסת המלון כששחתה במים המוארים, והשתוקק בכל לבו שזו תהיה אחותו. הוא נתן לה דולרים של ארצות הברית, והציע לה לצאת וליהנות מהעיר. היא החזיקה את הכסף ביד, אך נעצה בו מבט ספקני.

"אני חוששת להשאיר אותך פה לבד."

"זה הבית שלי," אמר קרל. "אני לא יכול ללכת לאיבוד."

כעת עמדה השמש גבוה ברום הרקיע. קרל היה צמא מההליכה על הכביש. הוא היה זקוק לצל ולמשקה. הוא ידע שימצא אותם ב**קוֹלמאדוֹ**, אבל הכול השתנה, והוא כבר לא זיהה את הדרך. המלונות שלאורך הצוק חסמו את הנוף לים ובד בבד גם את כישורי ההתמצאות שלו. הוא המשיך ללכת בכיוון שנראה לו נכון, והרגיש שהמזל מאיר לו פנים כשהבחין בבית המנהלה ובו לשכתם של האמריקנים, אלו ששילמו את שכרם השבועי. הבניין נראה מוזנח לגמרי. מצבו של גג הפח הגלי היה בכי רע, התריסים נזקקו לשכבת צבע טרייה, ובמרפסת היו הרבה רהיטים, ואפילו מקרר. המראה ציער אותו מאוד, כי האמריקנים לא היו מסוג האנשים שמזניחים כך דברים.

הוא נקש על הדלת.

"דוֹנדֶה אֶסטָה אֶל קוֹלמאדוֹ?" שאל את האישה הדומיניקנית שפתחה את הדלת.

היא נראתה בסוף שנות החמישים המאוחרות או בשנות השישים שלה. לרגע נעצה בו מבט ולאחריו פנתה לאחור וצעקה לתוך חלל הפנים. "דני!" היא המשיכה לעמוד ליד הדלת, כמו ביקשה לחסום את כניסתו, עד שדני הגיע ובידו פרוסה של לחם קלוי. פירורי לחם היו מפוזרים בזקנו הסבוך.

"אפשר לעזור לך?" הוא שאל.

"אני מחפש את הקוֹלמאדוֹ."

דני שקל לרגע את השאלה. "אתה יהודי?"

קרל למד לא לענות לעולם על שאלה כזאת. "הקוֹלמאדוֹ קרוב?"

"המקום ההוא נסגר לפני כחמישים שנה. תקופה קצרה היה שם מועדון לילה, אבל גם הוא נסגר. עכשיו זו מסעדה. אני לא מזהה אותך. באת מאמריקה? גרתי שם שלושים שנה. אני מוזיקאי. ניגנתי שם בכל מקום."

לקרל הוא נשמע כמי שמתנצל על נסיבות חייו הנוכחיות. קרל הצטער על שפנה אליו מלכתחילה. איפה שאר האמריקנים? תהה.

"הקוֹלמאדוֹ נמצא בהמשך הרחוב," אמר דני והצביע עם פרוסת הלחם שבידו אל הכיוון שאליו צעד קרל. "אבל חוץ מהבניין עצמו, לא נשאר שם כלום. מדהים שהמקום עדיין עומד." הוא בהה בקרל.

בדיוק כמוך, התכוון דני לומר. לקרל היתה תחושה שנימת דבריו עוינת.

"יש לך משפחה פה?" שאל דני.

פטרה בוודאי התעוררה מזמן, והיא מודאגת מהיעדרו.

"כן," ענה.

"אני הבן של רבקה ברבאום. הכרת אותה?"

קרל לא ענה, והאיש הוסיף, "אני לא הבן הראשון שלה. היא התחתנה עם דומיניקני אחרי שמר ברבאום מת."

קרל התקשה להאמין שזה אפשרי. איך גברת ברבאום, שלא הניחה לקרל להיכנס אל הצריף מבלי להסיר את גרביו, ילדה צאצאים רשלניים ובלתי יציבים כאלה?

"אני מכיר אותה," אמר קרל.

"כן, היא מתה לפני שמונה־עשרה, אולי תשע־עשרה שנה. האחים שלי גרים בארצות הברית. אחד מהם פרופסור באוניברסיטת קליפורניה בלוס אנג'לס. השני גר במיאמי. הרבה מילדי סוֹסוּאָה גרים במיאמי. הם עושים שם עסקים." דני שפשף שתי אצבעות במחווה של קנאה.

"אני צריך לחזור למלון שלי," אמר קרל. אסור היה לו לצאת מחדרו.

"חשבתי שאתה רוצה לראות את הקוֹלמאדוֹ."

"אני הולך עכשיו."

"קדימה, לך. ותמסור דרישת שלום למשפחה שלך."

קרל היה צמא יותר מתמיד, אך כשהגיע לשם מצא את הדלתות ואת חלונות הקוֹלמאדוֹ

מוגפים ונעולים. אולי הוא ימצא משהו לשתות בצֶ'רימיקוֹס, ואולי גם מקום מוצל לשכב ולנוח קצת. הוא המשיך בדרכו. מזג האוויר הלך והתחמם. הוא נהג לעשות את הדרך הזאת בלילה, יחד עם פליקס, כשמעליהם רק כיפת הרקיע זרועת הכוכבים, אך לאורה הבוהק של השמש נסעו בכביש המון מכוניות ואופנועים שצפרו לעברו כשחלפו על פניו. ההליכה היתה ארוכה, וכשהגיע לבסוף לעיירה, הוא היה מותש. אבל הוא לא זיהה דבר, וכבר לא היה בטוח שצעד בכיוון הנכון.

איפה ביתה של מריסל? הרחוב שלפניו היה רצוף מסעדות, סופרמרקטים, ברים קטנים עם שולחנות בחוץ, צריפים מעץ שנראו ישנים אבל גם אותם לא זיהה.

מהרחוב הראשי יצאו רחובות קטנים יותר, וגם סמטאות צרות, וכולם נפרשו לכל עבר כמו רשת של קורי עכביש שהיתה מעבר לתפיסתו של קרל. הוא נכנס לחנות קטנה, אך כשתחב את ידיו לכיסי מכנסיו, הבין שאין לו כסף.

קרל הזיע. הוא מחה את פניו בשרוול חולצתו והנהן, כדי להוכיח לאישה שמאחורי הדלפק שהוא ערני לחלוטין ומודע למעשיו. הוא שוב הלך לאיבוד, כמו בטורונטו, וחיפש את ביתו. בפעם שעברה הוא התבלבל והגיע בטעות אל ביתה של קלייר. היה עליו לוודא שזה לא יקרה לו שוב.

"**נוֹ טֶנגוֹ דינֶרוֹ,**" אמר.

לא היה שום טעם להישאר בחנות אם אין באפשרותו לקנות שום דבר, ולכן שב ויצא, אבל הפעם החום הכה בו בכל הכוח. הוא בחר לחזור כלעומת שבא, ופתאום הבחין במרחק לא רב בברז מים משותף. נשים רבות נהגו להתכנס שם מדי בוקר, עם ערמה של דליי מתכת שאותם התכוונו למלא, אבל כעת לא עמד שם איש. אולי משום שזו שעת בוקר מאוחרת, חשב קרל. הוא סובב את הברז וחפן את כפות ידיו כדי לאגור בהן את המים, שבתחילה היו חמימים, אך כעבור רגע או שניים, כשהניח להם לזרום עוד קצת, הם הפכו צוננים ומרעננים. הוא שתה.

"היי, זקן! המים האלה לא טובים!"

אחד מבני הכפר הצעירים קרב אליו. קרל לא ראה אותו מימיו ולכן התעלם ממנו. הוא שתה מהמים האלה כל חייו. הם מעולם לא הזיקו לו.

"מאיפה אתה?"

למה כולם שואלים אותו את אותה השאלה?

"אני מפה."

"מצֶ'רימיקוֹס?"

"לא, מסוֹסוּאָה. **סוֹי דֶה סוֹסוּאָה.**"

"אה," אמר האיש. "אתה ניצול."

האם זו המילה שהשתמשו בה כדי לתאר אנשים כמוהו? אם כן, היא היתה מדויקת. הוא באמת היה ניצול.

"איזו עיר זאת?" שאל קרל.

"אתה לא מזהה אותה?"

קרל הניד את ראשו.

"זו צ'רימיקוֹס."

היא לא נראתה כך לקרל.

"תודה," הוא אמר. ראשו החל להלום מכאב.

"איפה אתה מתאכסן? אתה צריך עזרה כדי לחזור למלון?"

לקרל לא היתה שום כוונה לספר לו היכן הוא מתגורר. הבחור נראה בלתי אמין ומסוכן לא פחות מהאיש הקודם שעמו שוחח. רק אז עלה על דעתו שגם אם היה רוצה, הוא לא יכול לענות.

הוא ניסה להמשיך בדרכו, אבל האיש הלך בעקבותיו מתוך דאגה מזויפת.

"אתה מחפש משהו?" שאל.

קרל התקשה להחיש את צעדיו, ולכן החליט להאט ולשתוק.

בסופו של דבר האיש נכנע, ומשהבין שאין עוד טעם לנסות לשוחח עמו נשאר מאחור. קרל ניסה לצעוד בקצב אחיד ורגוע, כדי לא להתעייף, אבל הרגיש שהוא זקוק לתוכנית עמוקה ויסודית יותר. הוא ידע שעליו לעצור היכנשהו, ולו כדי להתעשת, אבל חשש להסתבך בשיחות נוספות. נדמה שכולן הובילו אל אותן השאלות: מאיפה אתה? מה אתה מחפש?

משמאל לקרל עמדה כנסייה שזיהה במעורפל — לא את הכנסייה עצמה, שהיתה בולטת יותר מזו שראה בדמיונו, אלא השביל שהוביל ממנה אל מה שנראה כמו קו החוף. אם הוא טועה, יצטרך לטפס כל הדרך בחזרה, משימה שנראתה לו מבהילה במיוחד בתנאים הנוכחיים. קרל החליט להסתכן. משהו באור שבקצה השביל נראה לו מוכר.

השמש נסוגה מאחורי חופה של עלווה סמיכה. קיר אבן מצל סוכֵך עליו כשירד בשביל שהפך לבסוף לגרם מדרגות, והוא ירד בהן זו אחר זו בזהירות רבה, עד שהמראה כולו נפרש לנגד עיניו. הוא פסע על החול הלבן וראה את הר איזבל דֶה טוֹרֶס מתנשא מעל פוּאֶרטוֹ פְּלָטָה, בדיוק כמו ביום הראשון. השונית שעליה שיחק עם אילסה בצבצה מתוך המים. זו היתה שעת השפל. קרל צעד על רצועת החול, אך התקדם באטיות רבה בשל הנעליים שלרגליו. הוא התיישב על שורש של עץ גפן הים וחלץ אותן. לאחר מכן פשט את גרביו. הוא נעץ את כפות רגליו היחפות בחול, ואצבעותיו התחפרו פנימה עד שמצאו מקום קריר יותר.

גופו היה הרוס, אך לא כן החוף. רוח קלה עלתה מן הים ונשאה עמה את צעקותיהם העליזות של המתרחצים.

לבסוף פשט את בגדיו ונכנס למים.

21

אברהם נסע היישר למטה אל החוף, אף שנדמה שזה היה בלתי חוקי. מצד שמאל לאורך הכביש עמדו דוכנים לממכר ציורים ססגוניים, פסלים מעץ, ציוד ספורט ושנורקלים. תיירים ומקומיים כאחד מיהרו לזוז הצדה.

"כשהייתי ילד, לא היה פה כלום," אמר.

כפי שעשה גם קודם לכן, כשצעדו ברגל, אברהם עצר ליד כמה מבעלי הדוכנים ושאל אם ראו גבר זקן חולף על פניהם, אולי בדרכו אל החוף. אהרון הביט בהם כשהנידו בראשיהם לשלילה. איש לא ראה אותו. הם החנו את המכונית במגרש חניה חולי עם שלוליות מים מהגשמים האחרונים, ועשו את דרכם ברגל לאורך שביל מוצל שנמתח אל החוף. לרבים מהדוכנים היו צמודים מטבחים קטנים, וגם שולחנות אוכל. על החוף עצמו עמדו מאות כיסאות לאורך רצועת חול שנמתחה כמו סהרון עד לצוק הנישא שעמד במרחק. דומיניקנים, רובם ילדים, התרוצצו הלוך ושוב מהדוכנים אל הכיסאות, ובידיהם אוכל ומשקאות. סירות ואופנועי ים זגזגו במים בקרבת החוף.

אברהם נשאר על השביל, אהרון מיקד את מבטו בשולי החוף ופטרה צעדה לאורך קו המים. החוף היה יפהפה, אבל מנין לו לאברהם שאביו יבוא דווקא לכאן? קרל לא היה אדם שאהב לבלות את זמנו על החוף או שיזוע לקרני שמש. במהלך חופשותיהם, כשאהרון היה צעיר, אביו דבק תמיד בצל וכמעט לא נכנס למים. "בוא תצטרף אלינו!" נהגה לומר אמו, אבל קרל נשאר נטוע במקומו, כאילו ביקש להעניש את עצמו — או שמא אותם. אהרון אף פעם לא ידע לומר בוודאות.

הם המשיכו לצעוד לאורך החוף, וכשהגיעו לקצה, הצביע אברהם על שביל צר וגרם מדרגות שהובילו אל שורת בתים לאורך המצוק.

"צֶ'רימיקוֹס," אמר. "זה הצד הדומיניקני של החוף."

"לא נראה לי שהוא פה," אמר אהרון.

"זה חוף גדול. בוא נחזור למכונית, ואולי בדרך נראה אותו."

אהרון התקשה להאמין בכך, ותהה מה יהיה הצעד הבא שלהם. הוא סמך על הידע של אברהם, אבל מנגד, הם חיפשו אדם שאברהם לא הכיר מאז שהיה תינוק. אברהם ודאי לא יזהה את אביו, גם אם יעמוד מולו. מה האיש הזה בכלל מבין בתנועותיו של קרל או בדברים שמעניינים אותו, עכשיו או אי־פעם? אם בכלל, סביר להניח שקרל יושב כעת בחדר חשוך וממוזג. או שאולי הוא נפל לתעלה או לתוך בור ביוב. אהרון עמד לצדו של אברהם וחיכה שיעשה את הצעד הבא.

"אז אתה הבן שלו," אמר.

"אכן. וגם אתה, מסתבר."

"ואמא שלך? איפה היא?"

"היא בבית, בקנדה. כולנו גרים בטורונטו," אמר אהרון. "אמא ואבא שלי התגרשו לפני שנים."

"הוא היה נשוי?"

בדרך כלל זה תנאי מוקדם לגירושים, חשב אהרון.

"נכון. אני חושב שהסיבה לגירושים קשורה למקום הזה. ואליך. אבל האמת, אני לא ממש יודע למה הם היו ביחד מלכתחילה. אחרי שעזב את אמי, אבא היה נוכח־נפקד. נפגשנו רק לעתים רחוקות. אני מניח שזה הרבה יותר ממה שאתה קיבלת."

לאברהם היה תצלום של גבר על חוף ים — אולי אפילו החוף הזה. אולי בגלל זה אברהם הביא אותם לכאן.

"מצאתי את הבגדים שלו!" צעקה פטרה.

אהרון רץ אל המקום שבו עמדה, ליד חולצה, מכנסיים, גרביים ונעליים שנפרשו על שורשי עץ.

"זה מה שהוא לבש בפעם האחרונה שראיתי אותו," אמרה פטרה.

אהרון חיפש את האיש עצמו, ולכן לא הבחין בבגדים שהוסתרו מן העין והונחו בסדר מופתי — הנעליים נחו זו לצד זו, ופנו לאותו כיוון בדיוק, והגרביים נתחבו בקפידה לנעליים — רמז למנהגיו המוכרים של אביו. הוא פנה אל האוקיינוס וצמצם את עיניו.

"איפה הוא?" שאלה פטרה. "אני לא רואה אותו."

הוא כרך את זרועו סביבה. אביו נמצא אי־שם, חשב אהרון. אולי זה הסוף הנכון עבורו, אפילו הסוף המושלם, אבל הוא התקשה לחשוב כיצד זה ישפיע על בתו, בעיקר משום שהיא הביאה אותו לכאן. היא לעולם לא תסלח לעצמה. לעזאזל, הם חייבים למצוא אותו בחיים.

כפי שהעידו הבגדים שנותרו לראיה, קרל נשאר בתחתוניו. שום דבר בדמות שהכיר לא רמזה להתנהגות כזאת, אלא שאסור היה לאהרון לחשוב שהוא מכיר את קרל. היה זה אברהם שידע להתחקות אחר עקבותיו של אביו, שידע להוביל אותם אל החוף הזה.

"אתה רואה את השונית?" שאל אברהם. הוא הצביע על כתם כחול כהה במרחק מה מהחוף. "אני רואה שם גבר שעומד על הסלעים."

היום נטה לערוב, ואהרון התקשה לראות משהו מעבר לכמה ראשים שבצבצו מתוך המים, רחוק מכדי לזהות את אביו. רחוק מכדי לדמיין שאביו יצליח לשחות עד לשם.

"יכול להיות שזה הוא," אמרה פטרה ופנתה לרוץ לתוך המים.

אהרון פשט את חולצתו ואת סנדליו, ועמד להצטרף אל בתו, אבל אז נזכר שיש לצדו עוד בן משפחה. גורלו של אביו, אם אכן היה זה קרל על השונית, לא היה נתון רק בידיו ובידיה של פטרה. הוא הביט באחיו למחצה.

"בוא ניקח סירה," אמר אברהם, אבל פטרה כבר החלה לשחות לעבר השונית, כך שאהרון פשט את חולצתו והצטרף אליה, ושניהם שחו זה לצד זה בדיוק כמו פעם, כשנהגו לרכוב יחד על אופניים, פטרה עם גלגלי העזר שלה, אבל עכשיו זה היה שונה כי היא היתה שחיינית מצוינת וכבר לא נזקקה לעזרתו.

פטרה צעקה, "מה אתה עושה פה?" אבל היא לא צעקה עליו אלא על קרל, כי הוא **אכן** היה האיש שעמד על השונית.

סבה לא הגיב.

"מה אתה עושה?" חזר אהרון על דבריה.

אביו רעד מקור למרות החום, ועורו נראה מקומט אחרי שעות בים. הוא נראה זקן להחריד, אך גם מלא חיוניות, כמו ספחת עתיקה שסירבה להרפות.

אברהם מיהר אליהם בסירה, וכשהגיע למקום, אהרון ובתו תמרנו את חרטומה אל השונית ולאחר מכן טיפסו לתוכה. הם עשו זאת ללא צורך בדיון או בהסברים, הוא ובתו פעלו מתוך אינסטינקט משותף, ושלושתם גררו את קרל לתוך הסירה והשתדלו כמיטב יכולתם שלא לשפשף את עורו או לגרום לו לחבלות.

"אבא, מה עבר לך בראש, לכל הרוחות?" אהרון התכוון לכל מה שקרה, לנסיעה כולה, אך נדמה שקרל הבין זאת אחרת.

"חיפשתי את מריסל," אמר.

"את מי?"

"היא מתה לפני אחת־עשרה שנה," ענה לו אברהם והושיט לאביו מגבת.

פטרה נטלה את המגבת מידו ועטפה בה את גבו של סבה בניסיון לחמם אותו. היא היתה היחידה שחשה נינוחה מספיק כדי לגעת בו בצורה כה אינטימית.

אברהם, שביקש לסייע לאביו להתאושש, הושיט לו בשתיקה בקבוק מים, וקרל גמע ממנו בשקיקה. אהרון צד את עינה של בתו, רמז לכך שאסור להם להפריע לרגע הזה שבין האב לבנו. זה היה דבר שאברהם צריך לעשות בקצב שלו. אבל נדמה שהם המעיטו בערכו של קרל.

"שחיתי כאן עם אמא שלך," אמר קרל שהביט בבנו ולאחר מכן הסב את מבטו אל החוף.

"היא הביאה אותי אל החוף הזה פעמים רבות," אמר אברהם.

"אתה יודע מי זה, סבא?" שאלה פטרה.

"כן, כמובן. הוא נראה בדיוק כמו אמא שלו."

פטרה נעצה מבט בפניו של אברהם. "הוא נראה כמו אבא."

כן, זה נכון, חשב אהרון. זה היה פשוט מאוד. שני בניו של אביו היו כאן ביחד, כמו חזיון תעתועים שיכול להתקיים רק במקום הזה שהציל את חייו. ומעל כולם התנשא איזבל דֶה טוֹרֶס, ומעברו האחר של ההר היה עולם שבעיני קרל היה רווי איומים ובושה.

לאחר שייבשו את קרל והלבישו אותו בבגדיו, הם חזרו אל הטנדר בנימוס מהוסס ומאולץ. אהרון ופטרה ישבו מאחור. קרל ישב מלפנים עם בנו הבכור.

"אתם באים להתארח אצלי," אמר אברהם.

הוא הסיע אותם אל המלון של קרל ושל פטרה, והם ארזו את חפציהם ופינו את החדר. הגופים הנוצצים על שפת הבריכה, שספגו את קרני השמש האחרונות, נראו כה רחוקים מהצרות שלו עצמו, שאהרון תהה לרגע אם כל זה בכלל אמיתי, כשפסע לצד שלושתם במסדרון. אולי אברהם הוא זר מוחלט שנקרה בדרכם כדי לענות על צרכיו של כל אחד מהם.

הוא אפילו תהה אם זו תרמית כלשהי, או לכל הפחות טעות איומה.

הם נסעו מזרחה לסוסוּאָה, והכביש הראשי היה עמוס מכוניות, מוניות, אופנועים, משאיות משלוחים ואוטובוסים מכל הגדלים שהסיעו מקומיים ותיירים כאחד, תנועה בלתי פוסקת של תעבורת תיירים לאורך קו החוף.

"זו היתה החווה של משפחת פליישמן," אמר אברהם והצביע לשמאלו. "ושל משפחת שטראוס," הוסיף כעבור רגע והצביע ימינה. כך זה נמשך עוד כמה קילומטרים, כשהוא מונה שם אחר שם. "זו האדמה של משפחת כץ, ושל משפחת בנימין, סישל, ואייכֶן."

האדמות העשירות שמסביב הוסבו כולן למלונות ולבתי דירות על שפת הים, ונדמה שקרל לא זיהה דבר כשהביט החוצה מחלון המכונית. אין ספק, תושביה המקוריים של חלקת הארץ הזאת נטשו אותה, מכרו את חלקם והסתלקו, או שהם מתו. כמה מהם נותרו? שאל אהרון את עצמו. אברהם המשיך לנסות לגשר בין ההווה לעבר, עד שהזכיר את השם ויינברג.

"יאקוב," אמר קרל.

"נכון, יאקוב ויינברג."

"הכרתי אותם," אמר.

אברהם אותת ימינה ופנה אל כביש סלול אך מלא מהמורות, שהפך עד מהרה לשביל עפר. האדמה האדומה נראתה חבולה וזועמת על פלישתו של הטנדר. היו שם פרות שמנות, וילדים צנומים שבקתות העץ שלהם עמדו בניגוד עצוב לשדות הפוריים, הפתוחים ושטופי השמש. כשנסעו לאט אל החווה של ויינברג, שכבר לא היתה בבעלות המשפחה, הסביר אברהם, כי כולם מכרו את חלקם ועזבו את הרפובליקה הדומיניקנית לפני יותר משלושים שנה.

הם חנו ליד בית רעוע שננטש לפני שנים, ואהרון נעץ בקרל מבט בוחן כשאביו פנה אל דלת הכניסה, דלת כפולה שחלקה התחתון היה סגור וחלקה העליון פתוח. אהרון הבחין בספל מתכת שהיה מונח על אדן החלון משמאל לדלת הכניסה, וכן בפיסה של וילון תחרה, ותהה אם מישהו עדיין מתגורר שם, או לכל הפחות משתמש בבית כמקלט זמני מפני השמש והגשם. הוא מיהר להחזיר את תשומת לבו אל קרל, מחשש שייפצע אם ינסה לעלות במדרגות הרקובות והמעוותות שהובילו אל תוכֵכי הבית.

אבל אביו פנה אל צדו של הבית, וכולם עקבו אחריו בהדרת כבוד מבלי לומר מילה, עד שעמד ליד חלון קטן.

"זה היה החדר שלי," אמר.

"אתה גרת פה?" שאלה פטרה.

סבא לא ענה והמשיך להסתובב שם לאטו.

אברהם הצביע על פיסת אדמה מוגבהת מאחורי הבית ואמר, "הנה הבאר," וקרל, בתגובה, פנה אל המקום והביט בגליל הבטון בעניין.

בניגוד לבית שהוסב למלון, כאן כבר לא היה קשה לדמיין כיצד נראו החיים באותם ימים. אפילו כעת נדמה היה שהם נמצאים באיזושהי ארץ אבודה, הרחק מכל נוחות מודרנית. איך הם בכלל שרדו כאן? ולא רק משום שחסרו להם מים זורמים או חשמל, אלא בגלל הנוף,

שנראה אקזוטי לחלוטין לאנשי הצפון, אולי אפילו מסתורי ומאיים. אבל היה בו גם משהו קסום, עם עצי הדקל שהתנשאו מעל השדות הפתוחים, כמו חצים של אור שנקטפו מהשמש וניטעו באדמה החומה. אהרון הרגיש שאם רק יתרחק כמה מטרים, הוא ילך לאיבוד.

מובן שכך ראה את הדברים מנקודת מבטו של זר. אבל הפליטים שבאו מגרמניה ומאוסטריה היו גם הם זרים, ואהרון ניסה לדמיין את החיים כאן מנקודת מבטם, דרך עיני הקובלט של מר הֶס ודרך עיני אביו. האם היתה זו ארץ שנאלצו לכבוש ולהכניע? האם היתה זו ארץ מאיימת או מזינה, או שאולי השאלות הללו היו רומנטיות מדי, אם לא מבחינתם של הפליטים כולם, לפחות מבחינת אביו, שחזונו היצירתי ביותר היה נטרול היצירתיות והדמיון שלו עצמו. זה מה שהוביל לחילוקי הדעות הראשונים בין שניהם.

"הנה עץ התפוז," אמר קרל.

ייתכן שהעץ הענקי היה זקן מכדי לשאת פרי, או שאולי זו לא היתה העונה — אבל אהרון לא ראה שום פרי.

"אילסה נטעה את העץ הזה," אמר אביו. "היא אהבה תפוזים."

אהרון לא ידע מי היתה אילסה, והוא שב והביט באברהם.

"משפחת ויינברג היתה טובה אלי," אמר אברהם. "הם קיבלו אותי יפה מאוד, ותמיד הרגשתי רצוי אצלם."

גם אברהם עצמו קיבל אותם יפה כשהגיעו לביתו, מרחק חמש־עשרה דקות נסיעה נוספות מהמקום הרעוע שהיה פעם ביתו של אביו. היה זה בית דו־קומתי, בשכונת מגורים גדולה. אנה, אשתו, קידמה את פניהם, והם פסעו על רצפת אריחים לבנה ונקייה מרבב, ונכנסו לסלון מרוהט בספות קטיפה גדולות ונוחות, וכיסאות שכוסו באריגים פרחוניים. החדר היה מרווח, עם נוף פתוח לים, במרחק קילומטר במורד הגבעה.

אנה הסבירה שבתם מתגוררת עם בעלה באורלנדו, אבל הבטיחה להם שכולם ייפגשו בהזדמנות הראשונה.

אברהם כנראה התקשר אליה מראש, כי היא ידעה מי הם ומהי מטרת ביקורם. בתוך זמן קצר הונחו על השולחן מאכלים שונים — אורז, שעועית, סלט ובשר — וקרל סעד את לבו בהנאהגלויה.

אהרון הביט באברהם בחיפוש אחר תכונה כלשהי שתקשר בינו לבין אביו, ומכאן גם בינו לבין אהרון ובתו. למרות דבריה של פטרה, הוא עדיין התקשה לראות את הדמיון. ובכל זאת היה משהו דומה, קל אך בולט, באופן הילוכו של אברהם. אהרון ראה דייקנות בתנועותיו, הוא שם לב לתכנון השיטתי באופן שבו תחב את המזון אל פיו, והבחין במיוחד בבגדיו, שאמנם לא היו חדשים, ובכל זאת נדמה שנבחרו בקפידה והקרינו איזושהי אלגנטיות, בדיוק כמו זו של אביו.

לאחר מכן, כששתו קפה, הופתע אהרון לראות את אברהם נוטל את ידו של קרל. היתה מעין חססנות רגשית באופן שבו החזיק אותה, נגיעה קלה שניתן היה לשחרר כהרף עין, ודווקא בהססנות שלה היתה חשיבות גדולה בהרבה מכל אחיזה איתנה יותר.

קרל הניח לו לאחוז בידו, על אף הקלילות, למרות העדינות. הם היו קשורים זה בזה, ואהרון תהה כמה זמן חיכה אברהם קאופמן ליום הזה.

"אני רוצה להראות לך משהו," אמר אברהם וקם מהשולחן. הוא חזר עם פיסת נייר ששלף בזהירות מתוך נייר צלופן. הוא פתח את הנייר המקופל ופרש אותו על השולחן.

"זאת תעודת הלידה שלי." אצבעו של אברהם ריחפה מעל אחת החתימות, וכעבור רגע של היסוס, תופפה עליה פעמיים. "זו חתימתו של אבא שלי."

אהרון ראה את מה שניסה להשיג מאביו בחודשיים האחרונים, רק חתימה פשוטה שתעניק לו ייפוי כוח.

אברהם החליק את אצבעו על הדף. "וזו של אמא שלי," אמר ונעצר ליד חתימה נוספת, פחות נועזת ובטוחה בעצמה.

"היא היתה אישה טובה," אמר קרל.

"יש לי עוד מסמך," הוסיף אברהם. המסמך הזה היה ממוסגר, ואשתו היא שהסירה אותו מהקיר ומסרה אותו לבעלה. "זו כתובה."

המסמך היה כתוב בעברית, וגם הפעם התנוססו עליה שתי חתימות מוכרות.

"אתה זוכר שחתמת על זה?" שאל אהרון את אביו.

קרל הודה שזו אכן חתימתו על המסמך שהועבר אליו, אבל הוא לא זכר שחתם עליו. הכתובה היתה מעוטרת להפליא; אהרון התקשה לדמיין לעצמו דבר כזה, ועוד בעידן של מחסור. משני צדי האותיות העבריות צוירו שני עצים, כמו זקיפים שעומדים על המשמר, וחופותיהם נשזרו יחדיו בראש המסמך. הוא כנראה נמסר לקרל בבית הכנסת והועבר לביתם החדש.

"אני מצטערת שאמא שלך מתה," אמרה פטרה.

"אין על מה. היו לה חיים טובים."

אהרון תהה אם יוכל אי־פעם לומר את אותו הדבר גם על אמו. הכתובה שלפניהם העידה על כך שאביו היה ביגמיסט, ושאהרון היה ממזר. מונחים כאלה נשמעו לו חסרי ערך בעידן המודרני, אלא שבעיני אמו הם לא היו חסרי ערך. הנישואים הסתיימו משום שבעיניה הם מעולם לא היו. לא זו בלבד שלקרל היתה בעבר משפחה אחרת — אלא שתמיד היתה לו רק המשפחה **הזאת**. אחיו למחצה היה הבן החוקי, זה שהחזיק בידו מסמך חתום כדין. ואולם מסיבות שלא היה בכוחו להסביר, אהרון נמלא הקלה עצומה, כאילו הוסר מעליו עול כבד.

קרל הודיע שהוא הולך לנמנם. הוא אמר זאת מבלי שידע היכן הוא אמור לישון, ואברהם קם יחד איתו כדי ללוות את אביו אל חדר השינה שלו. גם אהרון היה עייף. היום היה ארוך מאוד, למעשה, כל הימים האחרונים היו ארוכים מאוד, וגם הלילה כבר ירד, אבל פטרה רצתה לרדת אל החוף. אנה נתנה להם מגבות ואמרה שהירח יוביל אותם אל קו המים.

הם פסעו על השביל שירד אל הים, ושוב היו רק שניהם, לבדם. הם מצאו את סבה ואת משפחתו.

"אני מקווה שאת לא מתכוונת לעשות שוב משהו דומה," אמר.

"לא נראה לי. אתה חושב שנוכל לבקר פה שוב?" שאלה פטרה.

"את רוצה לחזור?"

"אתה לא רוצה? המקום הזה מדהים."

"נראה לי שאת צודקת."

החוף שמצאו היה רצועה דקה של חול לבן, בצלם של כמה עצי דקל. הם פסעו כמה פסיעות מהוססות לתוך המים הכהים, ובהונותיהם חיפשו אחר סלעים ואבנים לא רצויים, אבל הקרקעית היתה חולית ורכה. הפעם הם לא ניסו להציל אף אחד, וצפו להם בעדינות על המים מבלי לומר מילה אבל גם בלי לשמור מרחק.

כשחזרו אל הבית, קרל ישב במרפסת ונראה כמו בן בית, כאילו גר שם כל חייו.

"איפה המקטורן שלי?" קרל נרעד מקור לא קיים.

"אין לך מקטורן, סבא."

"למה לא?"

"כי אתה לא צריך פה מקטורן."

קרל השלים עם תשובתה של פטרה ללא היסוס, וחזר לעיין בעיתון הספרדי שהיה מונח על ברכיו. הוא נראה רגוע ושליו, אזרח דומיניקני שיישאר כאן עם בנו עד יומו האחרון, אהרון ידע זאת היטב.

הוא ופטרה התיישבו במרפסת לצדו של קרל, ועד מהרה הוא הניח את העיתון שלו, ושלושתם התבוננו בדממה נינוחה בירח שעלה מעל איזבל דֶה טוֹרֶס והאיר את המים האפלים שלמרגלות ההר.

תודות

אני רוצה להודות למועצת האמנויות של אונטריו על התמיכה הנדיבה, ולהוצאת הארפר קולינס על סבלנותם יוצאת הדופן. הוצאת ספר זה התאפשרה בזכות תובנות העריכה הנפלאות של ג'ניפר למברט, ג'יליאן סטרן, ג'יין וורן ופטריק קריאן, ובנוסף, גם הודות לעיניה החדות של אליסון לאטָה, שהגיהה בקפדנות כל מילה. ברצוני להודות גם לסוכן שלי, סם הייאט, שעשה מעל ומעבר. אני מעריך מאוד את הסיוע שהעניקה לי שגרירות האיטי בלונדון. תודה לאחי, מקס, וכמו תמיד, גם לאמי, אביבה.

היצירה שלפניכם אמנם בדיונית, אך מבוססת כל כולה על אירועים היסטוריים. על הידע הרב מאותם ימים, אני חב חוב של תודה למריון א' קפלן, מחברת הספר Dominican Haven: The Jewish Refugee Settlement in Sosua, 1940-1945 וכן לג'וזף דייוויד אייכן, מחבר הספר Sosua: From Refuge to Paradise.